J. BUDISAVLJEVIĆ

TUMAČ ZAGONETAKA

Uputa za rješavanje i sastavljanje svih vrsta zagonetaka s preko **250** primjera, te s kratkim prikazom o našim narodnim zagonetkama od Š. Fučića.

Zbirka umjetnih zagonetaka

J. BUDISAVLJEVIĆ

TUMAČ ZAGONETAKA

Tiskara C. Albrecht (Petar Acinger). Zagreb, Radićeva ulica 26, telefon 30-70

„Neka se
učenje
provodi
u igri!“

Predgovor

Hoćemo li se izraziti hiperbolički — što je u zagonetarstvu dozvoljeno — mogli bismo reći da je enigmatika stara kao čovječanstvo, te da je već spiljski čovjek u beskrajnom čuđenju nad zagonetkama prirode i sâm proizveo zagonetku kao prvo djelo svog duhovnog stvaranja. Ona je prastara kao i druge tvorevine pučke usmene književnosti.

U starije doba bavili su se učeni ljudi uvelike smišljanjem i rješavanjem zagonetaka. Istočni narodi: Egipćani, Perzijanci pa Grci i drugi nesamo što smatrahu gonetanje odličnim sredstvom za unapređivanje duševnih moći, nego su posebno slavili i častili ljude, koji bi se istakli u zagonetarstvu. U njih bijaše rješavanje zagonetaka predmet učenog nadmetanja.

A onda sjetimo se grčke mitske priče o Edipu i Sfingi pred gradom Tebom! Jezgra joj je: nagrada za oštroumlje. I u nas ima narodnih priča u kojima se radnja odvija rješavanjem zagonetaka. Taka je priča o dosjetljivoj djevojci koja je vješto riješila kraljeve zagonetne naloge i time spasila oca od smrti. Ta priča svojom dotjeranom kompozicijom daleko nadmašuje mit o Edipu.

I Židovi smatrahu mudrim onoga koji se zabavljaše zagonetkama. Kao osobiti vještak u tome spominje se kralj Salamun. U davnini bijahu zagonetke u vezi s religijom, pa nije čudo što uđoše obilato i u zakonike i u svete knjige. Biblija vrvi rečenicama u obliku zagonetaka, pa i čitavi joj odlomci — simboličke pjesme — i nijesu no zagonetke, prekrasne zagonetke u sjajnom pjesničkom ruhu.

U starija vremena, dakle, obrađivahu zagonetku s najvećom pažnjom, pa nije nimalo zaostajala za drugim svojim sestrama u književnosti.

Zagonetka bijaše u početku jednostavna, skoro isključivo u obliku pitanja, daleko od današnje koja je vremenom stekla i uvijek stiče novih elemenata u svome sastavu. Kako je rečeno, u davnini je imala vidno mjesto. Poslije doduše zaboraviše na nju i zapustiše ju, ali je novo doba opet iznije na vidjelo davši joj i ljepše ruho.

Danas je enigmatika proširena preko svih pet kontinenata. Njome se bavi mnoštvo ljudi više i niže obrazovanosti. Ona je postala — može se reći mirne duše — potrebom savremenog čovjeka, jednako kao šport, igra, zabava, jer i ona je zabava i to plemenita zabava. Tome nije nipošto uzrok u slučajnosti, časovitom kaprisu, modi i sl. Ne, razlog je dublji. Treba ga tražiti u općoj ljudskoj potrebi za razonodom.

Osjećaj te potrebe dolazi u dobar čas, jer enigmatika u formalnom pogledu djeluje korisno na svoje poklonike: vježba im pamćenje, budi pažnju, oštri duh, brusi domišljatost, podupire volju, jača strpljivost — i ko da nabroji sve njene odlike?! To je prava pravcata gimnastika duha, utoliko većma korisna, što pored, recimo tako, športske vrijednosti ima i jaku obrazovnu snagu. Stoga nije nikakvo čudo, što u novije doba — dignuv zagonetku iz zaboravi — i prvaci u književnosti raznih naroda unapređuju zagonetarstvo te stvoriše i stvaraju na polju enigmatike radove trajne vrijednosti.

Enigmatika je poučno-zabavna. Staro a uvijek svježe didaktično pravilo naprednih pedagoga »ludendo discendum est« (»neka se učenje provodi u igri!«) dolazi u njoj do punog izražaja i vanredne primjene.

Zato enigmatika osobito pogoduje djeci i uopće mladeži. Njena je odgojna vrijednost van svake sumnje, jer u najvećoj mjeri udovoljava i zahtjevu moderne pedagogije, koja traži da se učenje zasladuje igrom, zabavom i radom. Zagonetarstvo mobilizuje sve duhovne snage, ono sili na aktivnost sve duševne sposobnosti i — što je najvažnije — upućuje mladež na samorad, koji je glavna poluga za stvaranje samostalnosti u svakom pogledu. Napokon dobra zagonetka vrši još jedan važan posao u odgoju: obrazuje ukus; a živošću slika i stostrukom mogućnošću kombinacije obrazuje i diže moć fantazije, tog najljepšeg bisera u riznici naših duševnih snaga.

Mladež voli zagonetke. A i treba je navoditi na rješavanje onih malih zapleta, kako bi se pomalo osmjelila i, kada dođe zgoda, stupila u borbu s krupnijim zapletima u životu.

Jasno je da enigmatika koristi i starijima. Zabava je potrebita svakome, a i učimo do smrti. U zagonetkama se javljaju imena i nazivi iz područja svih znanja i umijeća; u njima se spominju ljudi i događaji iz prošlosti i sadašnjosti; nema umjetnosti koja ne bi imala odraza u enigmatici; svaku emanaciju ljudskoga duha registrira zagonetarstvo savjesno i točno.

Kako obiluje oblicima, a ovi opet višestrukim inačicama, može da uvelike zainteresuje a i zadovolji u punoj mjeri svakog izbirača pa i najrazmaženijeg.

Jači je interes za enigmatiku nastao u nas unatrag nekoliko godina, kada su činjeni prvi pokušaji štampanja enigmatskih listova. I prije toga donosila je naša štampa tuitamo po koju zagonetku, ali nismo imali posebnog lista, kojemu bi glavni sadržaj bila enigmatika. Zapadni i sjeverni kulturniji narodi odavna joj uočiše vrijednost, pa je u njih i prije bilo enigmatskih listova, i to dobrih listova, jakih i sadržajem i opsegom i nakladom. Činjenica da i kod nas izlazi već petu godinu jedan takav list — sadržajem sve dotjeraniji — dokazom je da enigmatika i kod nas krči sebi put i zaposjeda mjesto što joj s pravom pripada.

Jer smo tu granu književnosti stali sustavno gojiti i pošto je zanimanje za nju osigurano, nastala je sama od sebe potreba za priručnikom, koji bi i početnicima i naprednijima objasnio sve pojedinosti pravilna postupka u sastavljanju zagonetki i u njihovu rješavanju. Tako je došlo do štampanja ove knjige. Ona je nastala po diktatu jedne kulturne potrebe.

Željeti je da se njome koristi što više naših mlađih. Valja nastojati da i naši najmlađi upoznaju sve tajne zagonetarstva. Treba stvoriti što veću vojsku enigmata obojega spola i svake dobi. Tome će uvelike pomoći knjige poput ove. A ova je upravo dragocjen prilog za našu mladu enigmatiku, jer nam dolazi u početku naših enigmatskih nastojanja.

Š. Fučić

Uvodna riječ

Na misao da se izda jedan potpuniji priručnik za rješavanje zagonetaka dovelo je uredništvo »Sfinge«, u kojega nakladi priručnik izlazi, višekratno i opetovano traženje tumačenja o različnim vrstama zagonetaka, a u gotovo još većoj mjeri pogrešno rješavanje zagonetaka, naročito onih u stihovima, te onih uz koje se redovito ne donose opširne upute. U prvim se je počecima namjeravalo izdati kratak opis zagonetaka, pa da se tako udovolji željama onih koji su tražili ma i najosnovnije podatke o svakoj zagoneci. No uto pridolazi još nešto: razvitkom interesa za enigmatiku u nas, proširenjem kruga prijatelja rješavanja zagonetaka porasao je i broj onih koji i sami osjetiše želju da sastavljaju zagonetke. Porasao je dakle i broj enigmatskih radova, no samo broj, a srazmjerno ovomu ne i kakvoća. Zbog toga je odlučeno da se uzme obzir na oboje, pa da se u jedan mah predusretne i krivom rješavanju zagonetaka i sastavljanju zagonetaka koje se ne mogu smatrati ni prosječnima. Radi toga na mjestima toliko opširna tumačenja i tolik opseg ovom priručniku.

Osobito je veoma oskudna ona enigmatska literatura koja govori o sastavljanju zagonetaka. U nas, a naročito u Francuskoj i Njemačkoj, te drugdje, postoji nekoliko zbirki narodnih zagonetaka, a u spomenutim državama također i zbirke umjetnih, naročito onih u pjesmi (na pr. zbirka njemačkih anagrama od Mautnera 1638, te Stendera, Braunschweig 1673 i mnoge novije*), te rebusa (na pr. F. R. Hoffmann: Grundzüge einer Geschichte des Bilderrätsels, Berlin 1869, te Delepierre: Essai historique et bibliographique sur le rébus). God. 1930 izašao je kod nas prvi »Leksikon za rješavanje i sastavljanje zagonetaka« od Mavre Spitzera, no, kako i sam naslov kazuje, glavno je težište knjizi u »leksikonu«, dok su nekoje važnije vrste zagonetaka opisane tek ukratko i uzgred. U pogledu, dakle, uputa o sastavljanju zagonetaka nije bilo moguće oslanjati se na suptilnija i produbljena već ustaljena načela, budući da o tome uopće nije ili je veoma malo govoreno, nego sve ovo ovdje o tome rečeno, ukoliko se ne tiče osnovnih načela, nego potanje ulazi u stvar, proizlazi iz iskustva stečenog stalnim i neposrednim dodirom s onima koji se za enigmatiku zanimaju, tj. sa sastavljačima i rješavačima zagonetaka.

O zagonetkama u stihovima — izuzimajući »nove« vrste (oksimoron, anadiploza, sinonim), te one koje su vezane uz naš jezik i ne-

*) Prva njemačka zbirka zagonetaka štampana je god. 1505 u Strassburgu.

koje druge — nije dakako rečeno ništa nova. Razložena su ona osnovna načela rješavanja i sastavljanja koja potječu uglavnom još iz vremena prije Krista. Tek u XVIII i XIX vijeku počima nastojanje da se antikne vrste zagonetaka (anagram, palindrom, homonim) zaodjenu u zanimive poetičke forme, da izađu kao »dražesne brbljarije«, pa se jedna engleska zbirka anagrama od Dobsona i naziva »Literary frivolities« (1880).

U toj formi donose se zagonetke u stihovima najčešće i danas. Po ljepoti forme i pjesničkoj vrijednosti kao naročite se zagonetke ističu one Schillerove umetnute u »Turandot«, dok su po humoru i oštroumnosti poznate odlične zagonetke od Hebela, Schleiermachera, te Tierscha, Hauffa, Misesa, Schmidlina i Brentana. Od naših pjesnika ispjevali su više lijepih zagonetaka naročito Preradović i Trnski.

Zagonetka u širokom smislu jest opisna oznaka nekog predmeta, pojma koji rješavač ima pogoditi. Takva se opisna oznaka smatra tim savršenijom čim je unatoč zavijanja u tamu i namjernog skrivanja opis oštriji i čim je više prepušteno razmišljanju odgonetačevom. To naročito važi za zagonetke u stihovima i njima sličnima, dok se to u cijelosti ne može odnositi, na pr., na križaljku gdje se nastoji da opisi budu što kraći. Anagram je ovdje među zagonetkama u stihovima po redosljedu stavljen na prvo mjesto i najopširnije opisan. Ali sve ono što je o anagramu spomenuto općenito kao o zagoneci u stihovima, važi, dakako, i za svaku drugu zagonetku koja mu je po formi slična, i na koju bi se to izvjesno nešto moglo odnositi, a prilikom tumačenja nije spomenuto. Dakako da važi i obratno. Uopće se sve zagonetke, nekoje više nekoje manje, međusobno uključuju u bilo kom pogledu, pa će možebit za potanje upućivanje u sastavljanje jedne vrste biti dobro upoznati se i s drugima.

Ono što je ovdje rečeno osobito o sastavljanju mnogih zagonetaka, od kojih je većina vezana uz različne likove, ustalilo se je tokom vremena kao nešto prema čemu se ocjenjuje kvalitet nekog sastavka, dakle kao, rekbi, neki »standard« u zagonetarstvu. To je, na pr., da je konačno rješenje obično ono bitno što daje motiv donošenju zagonetke, da riječi uopće ne budu u kojem god obliku itd. Ograde koje su sastavljačima time postavljene možebit su na nekim mjestima i prestroge, no sve to u takvom slučaju ima tu svrhu da prikaže kakav bi bio uzoran tip neke zagonetke, pa ukoliko koji sastavak bude bliži tom uzoru, utoliko će biti i uspjeliji. Danas, kada je enigmatika u pogledu kvantuma radova upravo bogata, moguća je ovakova selekcija, a sastavljači bi s time trebali računati. Bolje je, naime, sastaviti i jednu zagonetku koja će, riješena, u rješavaču pobuditi priznanje ili čak divljenje, negoli deset onakvih za koje će odgonetač opravdano smatrati da bi ih sam i to s lakoćom mogao sastaviti.

O rebusu nije rečeno mnogo, budući da je to jedna od onih zagonetaka kojih je polje kombinacija neiscrpivo. Ne mogu se naime postaviti nikakova pravila osim jednoga veoma općenitog: da rebus

osim uspio u kompoziciji mora dati i dovoljna uporišta spomoću kojih rješenje može uspjeti, ukratko: da ne bude suviše težak.*

Što se mogućnosti rješavanja zagonetaka uopće tiče najčešće griješe osobito početnici u sastavljanju koji, ne računajući prečesto na mogućnost rješavanja (što je kod svake zagonetke bar: važno), smatraju zagonetku tim uspjelijom čim je sastavljena od više naziva nepoznatijeg (»učenijeg«), a često i stručnog značenja (u početničkim radovima nisu rijetke ni čitave latinske rečenice). Ne valja, naime, pustiti iz vida, da enigmatika onima koji se njome zanimaju ima prije svega biti razonodom, i da mnogi od njih ili nemaju pri ruci pomagala kojima bi se sve ono tajnovito dokučilo, ili naprosto nemaju volje da se na takav način razonode. A da prema tomu treba regulirati prirodu zagonetaka nekog enigmatskog lista — ne treba napose ni isticati. Radovi mogu biti teški u pogledu sastavka (time su bolji), mogu biti teški i u pogledu rješavanja, ali ovo posljednje ne smije ići predaleko. Najbolje mjerilo u tom pogledu biće autokritika, naime, da svako, ukoliko mu je moguće objektivnije prosudi, da li bi uspio riješiti dotičnu stvar da je njemu predloži neko treći kao sastavljač toga. Uostalom, konačni će još cenzor biti — urednik.

U ovom su priručniku spomenute i mnoge kombinacije zagonetaka, naročito kombinacije zagonetaka u pjesmi. Dakako da nisu spomenute sve moguće kombinacije, budući da je zagonetarstvo u besprekidnom razvitku. Što se napose kombinacija zagonetaka u pjesmi tiče valja istaći da one nisu posljedica traženja novih vrsta, nego su nastale uslijed pomanjkanja »čistih« zagonetaka, ili uslijed toga što se na neku riječ dadu zgodno primijeniti načini dviju ili više vrsta zagonetaka. Prema tome bi bile odličnije zagonetke »čiste«, nekombinirane.

Nastojalo se je da ovaj priručnik obuhvati što više vrsta postojećih zagonetaka, a ove da budu prikazane što temeljitije i objektivnije, kako s obzirom na način sastavljanja tako i s obzirom na određivanje naziva, ukoliko ovi od davnine nisu utvrđeni. Unatoč pomnje i truda uloženog u taj posao nije isključeno da prikaz eventualno u kom pogledu ne bude potpun, ili da bi u kom dijelu bio ispravniji drugi koji naziv itd. Sud o tom prepušten je dakako onima koje će ovaj prikaz potanje zainteresirati, te će se eventualne primjedbe i korekture, ukoliko budu opravdane, donijeti naknadnim »dodatkom« ili »izmjenom« i to putem »Sfinge« ili inače kako.

*

*) O rebusu pisao je jedan članak Petar Arambašin (»O rebusu« — »Mladost« br. 3 iz god. 1925) u komu je na napose lijep i sustavan način prikazano sastavljanje i rješavanje »slovčanog rebusa«. Naročito bi se članak morao smatrati veoma uspjelim kada bi se stalo na stanovište, da je dobar svaki rebus logičan u kompoziciji, ma koliko bio slobodno zamišljen i izveden, a bez obzira na išto drugo. Ipak, u praksi valja računati i time, da li se može pretpostaviti da će se iko u rješavanju dosjetiti onim u kombinaciji sadržanim prepozicijama i sličnom spomoću čega je rebus, tj. ono što je rješenje, konstruirano.

U ovom priručniku nisu zagonetke poredane po abecednom redu, nego po grupama srodnosti, te donekle po tom u kolikoj se množini u listovima donose. Tako je križaljka kao najpopularnija zagonetka na prvom mjestu. Zbog toga što su ovamo uvrštene i mnoge kombinacije zagonetaka, a da se olakša nalaženje, uvršten je pri koncu knjige osim »Sadržaja« i abecedni »Indeks naziva«. — O primjerima koji prilikom tumačenja nisu rješavani donešena su rješenja pri koncu knjige među »odgonetkama« i to pod njihovim rednim brojem.

J. B.

Križaljka

»Kraljica zagonetaka« kako je rado nazivaju i to s pravom nazivaju. Taj izum Amerićana **B u r g e s a** uspio je da zainteresuje ljude širom svih kontinenata i da enigmatiku uzdigne do onoga stepena na kojem se danas nalazi. Razlog tomu leži u njenom svakomu lako shvatljivom načinu rješavanja, pa u tome što se u križaljci mogu da riješe i riječi koje su komugod samo površno poznate pa i sasvim nepoznate. Neće biti potrebno spominjati što potanje o tome kako se križaljka rješava, jer je to svakome poznato. Znade se naime da se u tekstu opisana riječ imade uvrstiti obično u vodoravnom odnosno okomitom smjeru u dijagram, da se sve riječi ukrštavaju i da rješavanjem vodoravnih riječi okomite automatski nastaju i obratno. Daleko je potrebnije istaći kako se križaljka ima sastavljati, tj. kakva mora da je križaljka, a da se može smatrati dobrom.

Naoko (osobito početniku u enigmatici) jednostavna, križaljka je jedna od najtežih zagonetaka za sastavljanje. Tek u praksi se konstatiraju mnoge poteškoće na koje se nailazi pri sastavljanju. I nisu samo različita pomagala kao leksikoni i slično ono, spomoću čega nastaje dobra križaljka; naprotiv, više nego o ičemu ovisi o rutini i spretnosti sastavljača.

Križaljka se smatra tim boljom čim je više uspjelo udovoljiti ovim zahtjevima:

1. Dijagram treba da sadrži što manje crnih polja.
2. Treba da je što manje izoliranih slova.
3. Uvrštene riječi ne smiju biti u kojem god obliku.
4. Treba izbjegavati kratice, inicijale i uopće kratke riječi, zatim stručne izraze, riječi iz stranih jezika ukoliko nisu međunarodne, te uopće riječi suviše nepoznate.
5. Sve riječi moraju biti međusobno povezane.

Ad 1) Već sam pojam riječi »križaljka« govori da se radi o ukrštavanju (riječi). Što je manje crnih polja, to je više bijelih, i time dobivamo više prostora koji ispunjavamo riječima zbog kojih se križaljka i donosi. Crna su polja supsidijarna, ona pomažu da se uzmogne složiti sadržaj, a iz toga proizašla je onda njihova dekorativna svrha. Crna se polja zgodnom konstrukcijom dijagrama uopće mogu mimoići (dijagram s »krakovima« i »uvalinama«), ali time nije postignut nikakav plus, jer se ne ide stvarno za tim da bude što manje crnih polja, nego za tim da bude što više bijelih polja i samo za tim. — Ali i srazmjerno prema broju bijelih polja

br. 1

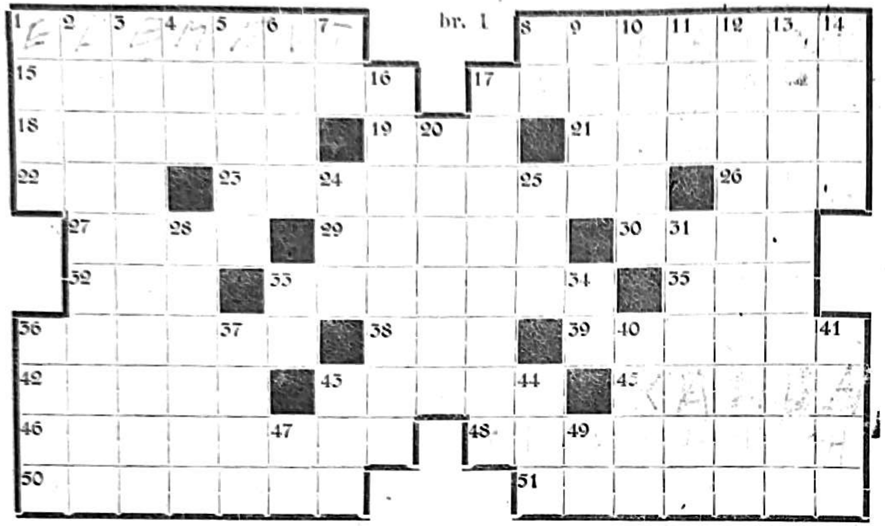

Vodoravno: **1** sinteza, kemijski spoj. — **8** jedan od kontinenata. — **15** vez u zglobovima. — **17** stotinu cm dugi štap od platiniridija čuvan u Sevresu kao uzorak jedinice mjera za duljinu. — **18** kemijski elemenat. — **19** starorimsko kućno božanstvo. — **21** redati (sinonim). — **22** uzvik veselja. — **23** deset centimetara. — **26** blato. — **27** neodređena zamjenica. — **29** adverbijalna oznaka načina u značenju: na bilo koji način. — **30** kumir. — **32** češka afirmacija. — **33** putenost. — **35** naslovno lice jedne Tijardovićeve operete. — **36** so kromove kiseline. — **38** proizvod jednog kukca. — **39** riba Crnoga Mora. — **42** samoglasnik. — **43** sultanov dvor. — **45** vrst otvorene peći. — **46** štovatelj. — **48** magija. — **50** temeljna glavnica, imovina. — **51** proširenje, na pr., srca (u medicini).

Okomito: **1** jedno od osjetila. — **2** na inicijativu Wilsonovu osnovano udruženje država za očuvanje svjetskog mira. — **3** rudnik. — **4** piće priređeno od izvjesnog bilja. — **5** vrst organskih kemijskih spojeva. — **6** neodređena zamjenica ž. r. pl. — **7** inicijali našeg starijeg putopisca. — **8** mjera za površinu zemlje. — **9** griješka, porok. — **10** naslov arapskih poglavica. — **11** trag noža. — **12** vrst gibivog škriljevca nazvan prema jednom brdu u Braziliji. — **13** španjolska pokrajina (glav. grad Barcelona). — **14** aromatski molekularni ostatak kod kemijskih diazospojeva. — **16** barometar (ekavski). — **17** fizička naprava za prekidanje struje. — **20** diletant, ljubitelj. — **24** slavni starovjeki kralj Perzijanaca. — **25** tijek. — **28** vrst kukaca (slovenski). — **31** dodirne tačke. — **33** francuski gramatički veznik. — **34** njemački prijedlog. — **36** kreketanje žabe. — **37** oruđe. — **40** tabor. — **41** godišnji iznos plaćan papi kao zakupnina za crkvena dobra. — **43** natrijski klorid. — **44** srdžba. — **47** pokazna zamjenica. — **49** japanska mjera za putove.

Sinđe

manji broj crnih može nezgodnim razmještavanjem da križaljku učini gorom od one s većim brojem zgodno razmještenih. Crna polja treba naime da su razmještena zgodno tj.

Ad 2) Što manje slova uvrštenih riječi smije biti izolirano, i o tome treba voditi računa pri razmještavanju crnih polja i konstrukciji dijagrama. Križaljka ima prednost pred ostalim zagonetkama baš zbog toga što se u njoj može riješiti i takova riječ koja je nekome možebit posvema nepoznata. Ako je u takovoj riječi više slova izoliranih, tj. ako se nalaze između dva ili više susjednih crnih polja, ili su inače odijeljena od ostaloga sadržaja, onda ta riječ opet ostaje djelomično nepoznata odgonetaču. Treba naročito nastojati da se izbjegne ovakav raspored crnih polja:

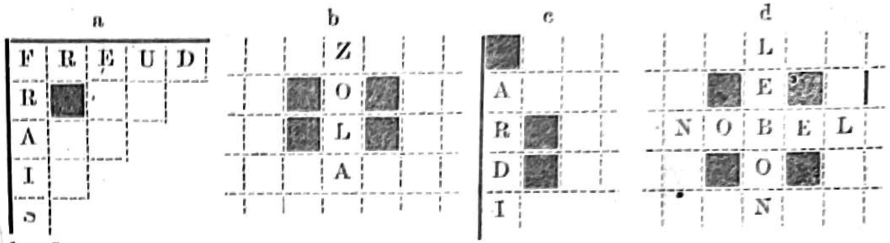

br. 2

Kod a) smješteno je crno polje tako nezgodno da odmah izolira tri slova: »Fr« vodoravno i »Fr« okomito. Kod b) crna polja uključuju između sebe »ol«. Kod c) izolirana su slova »rd«, a kod d) slova »ebo« i »obe«. Do tih slova odgonetač ne može doći rješavanjem, nego iz opisa dotične riječi mora sada da ih pogodi, pa ako mu to ne uspije, ostaće mu riječ nepoznata. Ukoliko opet smatra da je pogodio ta slova, zlo je u tomu što ne može kontrolirati da li je baš tako dobro. Zato treba nepoznatiju riječ smjestiti na ona mjesta u dijagramu na kojima će biti što manje izoliranih slova. — Što se tiče prvog i drugog zahtjeva uzorna bi bila križaljka br. 1 (na str. 14): dijagram sadrži veoma malo crnih polja, a i ta koja sadrži razmještena su tako, da ni jedno slovo uvrštenih riječi nije izolirano, sva su u vezi. Mučan, veoma mučan je posao na taj dijagram slagati riječi, ali ako uspije da te riječi budu dobre, onda zaista imamo i dobru križaljku. — Obično se nastoji da crna polja budu smještena simetrično, da — kada već moraju biti — uljepšavaju dijagram. Ta se simetričnost obično najbolje postizava kao dijagram ima n e p a r a n broj polja naročito u širinu.

Ad 3) Riječi ne smiju biti u kojem god obliku. To ujedno važi i za sve ostale zagonetke. Riječi treba da stoje u nominativu makar i množine odn. da su infinitivi. Nezgodno je i nelijepo uvrštavati r i j e č i u k o s o m p a d e ž u, na pr., prijateljstvu mjesto prijateljstvo; o b l i c i g l a g o l a na pr. gledao ili apostrofirani infinitiv: gledat mjesto gledati, pogotovo ako su te riječi dugačke — ako zato nema posebnog razloga. Taj posebni razlog može biti na pr. u tome, što se u križaljku hoće uvrstiti, recimo, narodna poslovica: »Vrana vrani očiju ne vadi«. Riječi te poslovice razmjestiće se na razna mjesta u dijagramu, a u tekstu se označi da te i te riječi povezane daju to i to. Možebit da se nađu i drugi razlozi, samo oni ne smiju ležati u slabosti sastavljača, u tome što sastavljač nije mogao da izbjegne, recimo, padežu. — Još više krnje kvalitetu križaljke n e p o t p u n e r i j e č i. Na pr. »rag« pa u tekstu označiti »đavao bez glave«! tj. (v)rag, ili »Soln« = »grčki mudrac bez o« (Solon) itd. Toga ne smije biti! Također ne valja u jedan red uvrštavati d v a i l i v i š e p o j m o v a — ako zato nema posebnog razloga — te jednačiti različita slova: »kolas« = »gorostas, div (a=o)«, tj., u križaljku je uvrštena riječ »kolas« mjesto »kolos«, pa se odgonetaču s oznakom »a=o« kazuje, neka zamišlja kao da je slovo »a« jednako slovu »o«. Toga ne smije nikako biti! Još se donekle dadu podnijeti

slučajevi »i=j«, »ć=č« i obratno, jer ta su slova međusobno srodna. Naravno da je dobro ako se ni toga ne nađe. Isto tako nije dozvoljeno neku riječ uvrstiti obrnuto, na pr., »solok« mjesto »kolos«, ili s poremećenim slovima, na pr. »tarva« mjesto »trava«. Neukusno je također uvrštavati čitave nizove jednakih slova, jer to nije riječ, to je — ništa! Ne valja kod stranih riječi stvarati fonetiku na svoju ruku, na pr. uzeti »Hover« mjesto »Hoover« pa se onda ispričavati fonetikom. To se prezime čita »Huver«. Ili pisati: ijon, Ilijon, diamant, nacia i Phoeb mjesto: ion, Ilion, dijamant, nacija, Phoebus, (ili Feb). To su uostalom čista pravopisna načela. Treba nadalje nastojati da u istu križaljku ne uđu dvije, a naročito ne više jednakih riječi, naime, da se riječi u istoj križaljci ne ponavljaju. — Gore spomenute griješke, odn. nedostaci najčešći su kod sastavljača, pa su zato i razloženi. Dakako da to nije sve. Trebalo bi naime još reći da ne valja miješati govore: pola ijekavski, pola ekavski, da treba izbjegavati provincijalizme itd., no sve se to konačno podrazumijeva kada se kaže da riječi ne smiju biti u kojem god obliku.

Ad 4) Kratice i inicijali dolaze u križaljkama kao neizbježivo zlo. Bolje je, dabome, kada ih nema, ili kada ih ima što manje. Što se kratica tiče, ne valja ih samovoljno izmišljavati, samo da se nekako riješi onaj »problem« koji je nastao pri sastavljanju. Na pr. »pokriv.« da je kratica za »pokrivač«! (i to se radi!), jer, zar iko skraćuje riječ »pokrivač«?! Valjaju kratice, koje se zaista u običnom životu upotrebljavaju. — Inicijali ili početna slova treba da su od što poznatijih ljudi ili sl. — Inicijali i kratice zadaju se samo zbog toga što ih je teško izbjeći, a hoće se da te skupine slova ne ostanu bez opisa.

Neki inostrani listovi rješavaju to naprečac: jednostavno izostave opise onih skupina od dva slova koja ne znače neku riječ. Po našem mišljenju to nije dobro, Iako naime ime čovjeka čiji su inicijali zadani u najviše slučajeva ostane nepoznato odgonetaču, premda je ustanovio inicijale, ipak se to ne mora dogoditi svakome i uvijek, a bolje je da se pomogne ikomu i katkada nego nikomu i nikada. Kratice se i inicijali najuspješnije izbjegavaju ako se dijagram konstruira, odn. crna polja razmjeste tako, da bude što manje mjesta za kratke riječi osobito za one od dva slova. — Križaljka br. 1 (str. 14) ne sadrži ni jednu kraticu, te samo jedne inicijale (što je moglo da bude i njemački prijedlog ili latinski upitni veznik). — K r a t k e su riječi u najviše slučajeva one koje su u križaljkama neprestano ponavljaju. Dobro je dakle ako ih križaljka ne sadrži mnogo. — R i j e č i i z s t r a n i h j e z i k a, ukoliko nisu u međunarodnoj porabi, ne valja uvrštavati, osim onih koje se u križaljkama češće ponavljaju (or = franc.: zlato; ast = njem.: grana; am, an, — njem. prijedlozi; aja = španj.: odgojiteljica: res=lat.: stvar; razni gram. članovi, prijedlozi itd.) i to samo ukoliko im se ne može n i k a k o izbjeći. — Osobito se mnogo griješi u tome što se u križaljku meću latinske riječi, pa nekad čak i rečenice, iako dotične riječi nemaju ni to opravdanje da se eventualno upotrebljavaju u naučnom svijetu. — S u v i š e n e p o z n a t e r i j e č i, ako ih je mnogo, onemogućuju rješavanje križaljke. Ne može se od odgonetača tražiti da mora znati sve ono na što je sastavljač

naišao ili slučajno ili listajući po kojekakovim knjigama i leksikonima, ili što on baš kao stručnjak znade, a moglo bi se pretpostaviti da će to mnogima biti posvema nepoznato. U tome osobito griješe početnici smatrajući križaljku tim boljom što ima više stranih imena i pojmova, što je teža za rješavanje. Križaljka se prije svega donosi zato da se riješi, dakle mora biti rješiva i s time kod sastavljanja treba računati. Drugo je, ako se baš namjerava sastaviti »teška križaljka« za one odgonetače kojima ništa nije preteško.

S gore spomenutim ne misli se nipošto reći da križaljka po sadržaju imade uvijek biti laka, a ta lakoća da bi se imala postići uvrštavanjem riječi iz našeg jezika. Lakoća u rješavanju može se, naime, postići i na taj način da se uzimaju strane riječi i to one koje se često i prečesto ponavljaju u enigmatici. Takva križaljka neće činiti poteškoća onom koji se dulje vremena bavi rješavanjem, ali mu se u toj križaljci pruža materijal »enigmatski otrcan«, već mnogo puta probavljen, dok će isti materijal nekomu početniku u enigmatici s prosječnom naobrazbom biti nerješiv. Naprotiv, ne suviše lakom može biti križaljka unatoč toga što u sadržaj uđu naše riječi i to što više one koje u enigmatici dolaze rjeđe ili gotovo nikako. Takva je križaljka po sadržaju svježa, interesantna za svakoga, nije prelaka budući da se radi o pojmovima koji ne dolaze često u enigmatici, i ujedno nije nerješiva, budući da se radi o izrazima iz našeg jezika za koje se može i mora pretpostaviti da će ih svaki prosječni inteligenat, pa i ostali, na osnovu opisa moći riješiti.

Vrhunac nerješivosti i nemogućnosti nastaje uvrštavanjem imena mjesta, pa čak i sela stranih zemalja, premda se ta mjesta po svom značenju ne ističu iznad drugih. Držimo — ukoliko za protivno u konkretnom slučaju ne postoji poseban razlog — da nazive mjesta itd. ne bi uopće trebalo naročito forsirati. Tih manjih gradova, mjesta itd. imade naime u tolikoj množini, a nazivi su im toliko različni, da će gotovo svaka zagonetka, naročito križaljka, sadržati više geografskih naziva i onda kada će sastavljač baš htjeti da tomu izbjegne.

Veoma su dobre križaljke koje su po sadržaju a k t u e l n e. Takva je križaljka dobra i onda ako sadrži srazmjerno veći broj pojmova međunarodnog naziva, jer baš zbog aktuelnosti onomu koji se zanima za događaje u svijetu i u javnom životu takva križaljka neće unatoč toga biti preteško rješiva. Enigmatika je naime po svojoj naravi pristupačna tek ljudima koji posjeduju izvjesnu naobrazbu, a za njih se valjda može pretpostaviti da za savremene događaje i pitanja imadu interesa. Razlog što se takva križaljka smatra naročito dobrom jest u tome što se ona time ukazuje savremenom, u duhu svog vremena, pa je u mogućnosti da zabavi svakoga koji se zanima savremenim stvarima i da uputi u štošta o čemu neko eventualno imade površnu predodžbu.

Ad 5) Da sve riječi moraju biti međusobno povezane znači, da dijagram ne smije crnim poljima ili inače kako biti podijeljen u više dijelova, jer bi u tom slučaju imali ne jednu nego više sadržajno odjelitih križaljki. Riječi iz dva takova odjelita dijela ne bi se ukrštavale, a to bi bilo i protiv samog pojma riječi »križaljka«.

2

Zatim, može se dogoditi da odgonetač ne uspije riješiti ni jednu riječ jednoga dijela, dok bi ga možda riješio, kada bi mu bilo poznato ma i jedno slovo koje riječi. To slovo, ili uzmimo slova, ne može odgonetač da dobije rješavajući riječi nekog susjednog dijela, jer ni jedna riječ toga dijela ne zadire ovamo. — Sve riječi, dakle, treba da su bilo u neposrednoj bilo u posrednoj međusobnoj vezi.

Ističemo da sve ono što je o točkama 3 i 4 rečeno važi u prvom redu za riječi od većeg broja slova. Veće su riječi u križaljci glavni dio zagonetke onako kao što je u ispunjaljci glavno konačno rješenje (v. »ispunjaljka«). Primjenjujući, dakle, upute pod točkama 3 i 4 u praksi treba prije svega nastojati da glavne riječi ne budu u padežu, da ne budu manjkave, da budu aktuelne itd. itd., a tek u drugom redu dolazi to nastojanje u obzir za ostale, kraće riječi. Naravno da križaljka i u pogledu kratkih riječi mora biti dobra, no svakako se prije oprašta koji nedostatak u kratkim negoli u dugačkim riječima.

Zahtjevi postavljeni pod točkama 1 i 2 s jedne te 3 i 4 s druge strane nekako su »obrnuto proporcijonalni«. Što je naime više udovoljeno onome pod 1 i 2 tim će biti teže udovoljiti onom pod 3 i 4 i obratno. Na pr. dijagram križaljke br. 1 (strana 14) sadrži veoma malen broj crnih polja, i nijedno polje nije izolirano, ali je sadržaj zbog toga prilično nategnut i težak. — Biće, dakle, najbolje ako se ni u kom pogledu ne ode predaleko, nego se pridrži »zlatna sredina«.

Sastaviti križaljku koja bi potpuno odgovarala svim gore razloženim zahtjevima značilo bi sastaviti — idealnu križaljku. To, dakako, neće nikome uspjeti. To se ni od koga ne može ni zahtijevati, nego sve ovo gore razloženo ima da označi kao cilj prema kojemu će sastavljač udesiti svoje nastojanje, pa ukoliko se u tom nastojanju više približi tom cilju, toj uzor-križaljci, utoliko će mu i sastavak biti uspjeliji. Sastaviti križaljku s veoma malo crnih polja (s mnogo bijelih polja), s nijednim izoliranim slovom, s nijednom kraticom ni inicijalom, i s riječima koje ne bi bile suviše nepoznate, u najboljem će slučaju biti veoma i jako teško; ali sastaviti križaljku koja će od svakog gore spomenutog »zla« imati malo — to je moguće.

Što se o b l i k a d i j a g r a m a tiče, obično će najbolje poslužiti svojoj svrsi dijagram četverouglast. Dijagrami s krakovima i uvalinama zauzimaju velik prostor, a srazmjerno tom postoru daju malo materijala za rješavanje. Već je i prije rečeno da za postizavanje simetričnosti najviše pogoduju dijagrami s neparnim brojem polja. To osobito vrijedi za širinu dijagrama.

Tekst, opis riječi ili t. zv. legenda križaljke treba da se sastoji od kratkih, ali ujedno što određenijih opisa. Prezime, recimo, nekog našeg književnika zadati s riječima »naš književnik« doduše je kratko da već kraće ne može biti, ali taj je opis previše općenit, jer naših književnika ima mnogo. Obično se takvom opisu dodaje još nešto što dotičnika bliže određuje, na pr., dob života, kojoj umjetničkoj struci pripada, a najčešće koje njegovo djelo.

*

S obzirom na sadržaj, pa s obzirom na način sastavljanja i konstrukciju dijagrama ima više vrsti križaljki:

PRIGODNA KRIŽALJKA. Svaka zagonetka može biti prigodna, tj. da je sastavljena i donesena prigodom nekog događaja i sl., pa o tome ne bi trebalo dalje trošiti riječi. O prigodnoj križaljci treba istaći: ona se smatra to uspjelijom što sadrži više riječi koje se mogu smatrati prigodnima, tj. riječi koje mogu da se odnose na onaj događaj kojemu je križaljka posvećena. Osim toga je obično i sam dijagram prigodan crtež. Prigodna je križaljka, na pr., božićna križaljka, uskrsna križaljka itd. — Sastavljanje prigodnih križaljki skopčano je još s većim teškoćama od onih na koje nailazimo kod običnih križaljki. Jer, osim toga što treba računati sa svim onim što se zahtijeva za križaljku uopće, za običnu križaljku, ovdje iskrsava još jedno: riječi treba da su prigodne u što većem broju.

SPECIJALNA KRIŽALJKA. Po sadržaju je slična prigodnoj s tom razlikom što se specijalna križaljka ne posvećuje nekom događaju, recimo Božiću, kao prigodna, nego se nastoji da bude složena od što više riječi koje bi se bar kako tako mogle da podrede istom rodnom pojmu. Na pr. književna križaljka: tu će se uvrštavati što više pojmova koji imadu nešto zajedničko s pojmom književnosti, tako imena i prezimena književnika, djela književnika, nazivi književnih listova i klubova itd. Športska križaljka: ime športaša, osobito »zvijezda«, športskih pojmova itd. — Muzička (ne muzikalna!) križaljka: komponisti, glazbena djela, glazbala, itd. — Specijalnih križaljki imade, dakako, veoma mnogo. Kod njih se često neke riječi koje nisu »specijalne« silom dovode u posrednu vezu s onim što je uzeto kao genus proximus, rodni pojam. Na pr., za »Senj« mjesto da kažemo »gradić u Primorju« reći ćemo »rodno mjesto pisca Vjenceslava Novaka«. To je moguće i kod prigodnih križaljki.

Kako prigodna tako je i specijalna križaljka teža za sastavljanje od obične, jer i ovdje treba nastojati da u križaljku uđe što više riječi povezanih jednim rodnim pojmom.

Ako se uzme kao mjerilo trud sastavljačev, onda su prigodne odn. specijalne križaljke v r e d n i j e od običnih.

KRIŽALJKA BEZ CRNIH POLJA. Radi se o dijagramu. U njemu se riječi odjeljuju jedna od druge, mjesto crnim poljima, debljim linijama, pa se time dobiva na prostoru. Kod obične križaljke, kada jedna riječ unutar dijagrama završava, slijedi crno polje, pa istom iza onog može da slijedi druga riječ. Ovdje se riječi odjeljuju debljim linijama, pa jedna riječ može da se na drugu niže a da se ne preskakuju polja. S takvim se dijagramom naročito lakše polučuje ono naprijed kod obične križaljke istaknuto: da slova budu što manje izolirana. U danom primjeru samo je šesto slovo riječi pod 12 okomito bez veze. — I ovdje se deblje linije obično razmještavaju simetrično, no ta se simetričnost ovdje obično lakše postizava kada dijagram, osobito u širinu, ima paran broj polja. — Inače, za sadržaj ovakove križaljke važi isto što je naprijed rečeno za križaljku uopće.

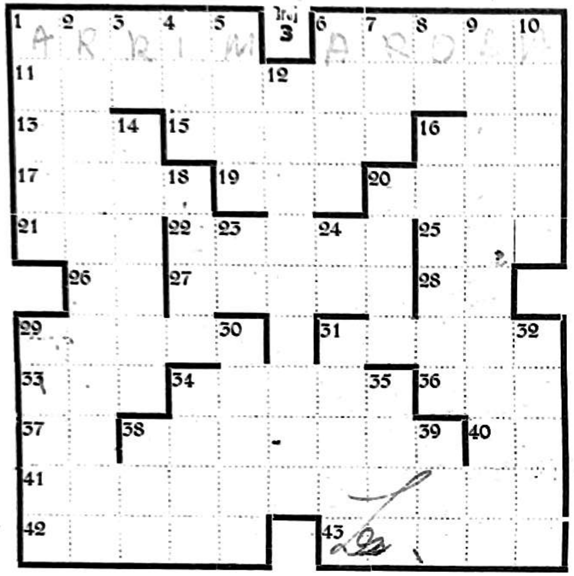

Vodoravno: 1 prezime njemačkog pjesnika i sabirača narodnih pjesama iz XVIII vij. — 6 lječilište i zimsko sportsko stjecište u Graubünden (Švicarska). — 11 nepromjenjiv, ustaljen u formi (tuđica). — 13 vrst pjesme srodna himni (plural). — 15 poluostrvo u Jadranskom Moru. — 16 zimski sport. — 17 prezime našeg botaničara. — 19 pokazna zamjenica. — 20 skraćeno ime Borislav. — 21 arapski: sin. — 22 konspiracija. — 25 akt. — 26 kemijski simbol za rutenij. — 27 pjesnik lirskih pjesama. — 28 lijevi pritok Rajne iz Jure (fonetski). — 29 vrst ptice plivačice. — 31 vrst zimzelene biline. — 33 strani oblik ženskog imena (fonetski). — 34 sivkasti, boje poput mora. — 36 turski plemići. — 37 prijedlog s akuzativom. — 38 pogranična zemlja kao obrana od neprijatelja. — 40 inicijali Spasitelja Svijeta. — 41 povladivanja, aplaudiranja. — 42 vrst smeđe (vodene) boje dobivene od crne tekućine iz žljezdane kesice sipe. — 43 zvijezda u zviježđu Orla.

Okomito: 1 igraće karte. — 2 najjužnija točka Afrike. — 3 negacija. — 4 današnje ime rijeke Evrote u Juž. Grčkoj. — 5 glavna sastojina animalnih organizama. — 6 gradić u Srednjoj Italiji. — 7 strano žensko ime. — 8 kratica za »opaska«. — 9 prestupci prema posvećenim osobama i predmetima Katoličke Crkve. — 10 pozitivno nabijeni ion. — 12 predavanje neke ustanove, građevine ili sl. javnoj uporabi (plural). — 14 čuvari harema. — 16 jela od sočivice. — 18 istočnjački trhonoša. — 20 rodakinje. — 23 japanska mjera za putove. — 24 lična zamjenica. — 29 aluvij. — 30 papinsko pokrivalo glave. — 31 oranica. — 32 desna pritoka Rajne u Njemačkoj (fonetski). — 34 narod na slavenskom jugu. — 35 prkos. — 38 prezime našeg hrvača. — 39 žensko ime.

Sinđe

MAGIČNA KRIŽALJKA. Magična se zove zbog toga što vodoravno i okomito sadrži iste riječi. Križaljka s takovim »magičnim« sadržajem osobito je podesna za to da se bar donekle postigne onaj »idealni dijagram« spomenut naprijed pod točkom 1, naime, dijagram, koji bi sadržao srazmjerno veoma malen broj crnih polja. To se vidi i na primjeru što ga ovdje dajemo: nijedno slovo ikoje riječi nije bez veze, a i sam broj crnih polja veoma je malen. Složiti na taj dijagram riječi obično križaljke bilo bi, ako ne nemoguće, a ono sigurno veoma teško. — Takova se križaljka rješava kao i obična s tom razlikom što okomito izlaze iste riječi kao i vodoravno. U opisu križaljke pokazuje prvi broj kamo se riječ ima uvrstiti vodoravno, a drugi okomito.

Sastavljanje. U prvi se mah čini da je teško odrediti mjesto onoj okomitoj riječi koja ima da bude jednaka nekoj izvjesnoj vodoravnoj. Čini se, naime, kao da je sve pobrkano kada riječ pod 1 vodoravno ima, pravilno, da bude jednaka riječ pod 1 okom., dok je riječi pod 37 vod. jednaka ona pod 18 okom., a onoj pod 48 vod. istom

br. 4

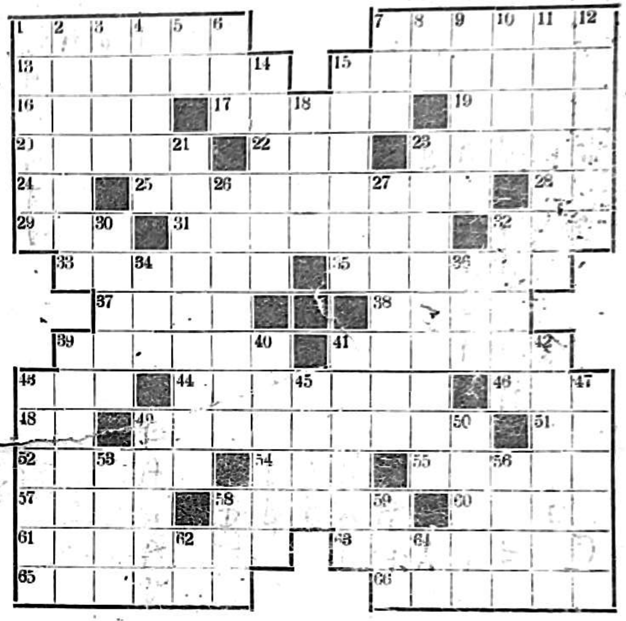

V.:	O.:	
1	1	grad u Savskoj banovini
7	43	zornice, rane mise
13	2	japansko ratničko plemstvo
15	39	obalni telegraf; signalni željeznički stup
16	3	nezaraziv
17	30	područje
19	53	jezero jugoistočno od Rima
20	4	poodraslo tele muškog roda
22	34	krsna slava, imendan
23	49	šmrkav
24	5	njem. lična zamjenica, (drama A. Savoira).
25	21	pripadnik jednog dijela Jugoslavije
28	62	mandžurski general poznat iz kinesko-japanskih sukoba
29	6	starorimski epski pjesnik, autor epa »De rerum natura«
31	26	nadjenuto ime, kognomen
32	58	vrijeme jednog okretaja Zemlje oko osi
33	14	šumski ili vrtni plod
35	40	stara ugarska mjera za vino (plural)
37	18	indijski asketa (fonetski)
38	45	zvijezda »gama« u zviježđu Velikog Lava
39	15	griješni grad spominjan u Bibliji
41	41	sredstvo za pranje i dezinfekciju dobiveno od borne kiseline i sode
43	7	starovjeko ime Rajne
44	27	stepeni (časti)
46	59	englesko svjetlo pivo
48	8	mjera za otpor struje
49	23	jednostanični mikroskopski živi organizam
51	64	inic. naše književnice, autorice djela »Marija-Liza«
52	9	naprtnjača
54	36	vrst grube tkanine
55	50	staro pleme između Dona i Volge koje je prvo palo pod vlast Huna
57	10	najveća udaljenost Zemlje od Sunca
58	32	izraslina iz kože
60	56	staroegipatski sveti bik
61	11	japan. grad na otoku Hokkaido
63	42	proizvod od jedne domaće životinje
65	12	glavni grad sovjetske republike Armenije
66	47	izaslanik

Sinđe

ona pod 8 okom. itd. Međutim, to je pravilno. Kuda dolazi neka riječ koja je jednaka nekoj vodoravnoj, ustanovljuje se ovako: Tražimo, recimo, mjesto za okomitu riječ koja ima biti jednaka onoj pod 61 vodoravno. Ta vodoravna riječ leži na početku pretposljednjeg vodoravnog reda dijagrama. Nađimo početak pretposljednjeg

okomitog reda dijagrama! To je pod 11 okomito i tamo dolazi ta riječ. Ili: kamo dolazi okomiti blizanac riječi pod 35 vodor.? Riječ pod 35 vodor. nalazi se u sedmom vodoravnom redu dijagrama na koncu. Nađimo konac sedmog okomitog reda dijagrama, a to je 40 okomito, itd. To, dakako, važi i obratno, da se naime po smještaju neke okomito uvrštene riječi, nađe njen vodoravni par. — Osobito se često dogodi da odgonetači muku muče u slučaju kada im treba neka okomita riječ. Brojevi okomitih riječi nisu naime svrstani po redu, pa da im nađu opis, traže po čitavom nizu brojeva, dok se prema gore tumačenom na taj opis lakše nailazi, ako se prije toga ustanovi koja vodoravna riječ je jednaka onoj okomitoj koja se traži.

Inače, za sadržaj i dijagram magične križaljke važi isto što je istaknuto za križaljku uopće, za običnu križaljku.

LANČANA (VERIŽNA) KRIŽALJKA. Lančana (lanac) ili verižna (verige) zove se zato što se riječi, koje joj čine sadržaj, vežu poput lanaca, odn. veriga. Nijemci je nazivaju »Kreutzwortkapselrätsel« tj. nekako kao »križaljka-čahura«, jer se nekoje riječi nalaze u drugima kao u čahuri.

br. 5

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

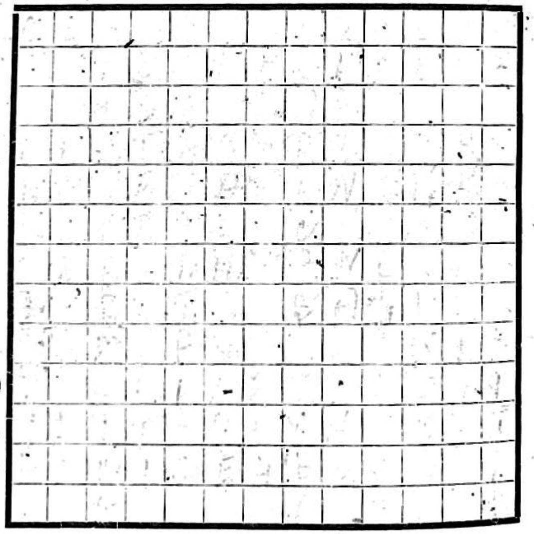

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

VODORAVNO

1 red: 1—6 muzike, 1—9 muzičar, 7—12 ime pisca Tordinca, 11—13 zvijer.

2 red: 1—7 sredstvo za svraćanje pozornosti na robu, 1—11 prigovori, prijave nedostataka, 8—13 prodajna vrijednost robe.

3 red: 1—5 asirska božica, 2—8 antika, 7—11 porez, daća, 9—13 ugljikovodični plin.

4 red: 1—3 drag, 2—5 grčko slovo, 4—7 kuršum, 6—9 rimski car, 8—13 dio električnog stroja (plural).

5 red: 1—8 branitelji, 7—9 ime pjesnika Ujevića, 9—13 rijeka u Africi.

6 red: 1—6 slavni grčki filozof, 3—9 pokrata, 6—11 organ kukaca za opip, 11—13 vrst pjesme.

7 red: 1—3 žensko ime, 2—8 naplata štete, 7—9 vremenski razmak, 9—13 naš romanopisac (»Pod Nehajem«).

8 red: 1—6 grad u Palestini sjeverozapadno od Jeruzalema, 6—9 kentaur iz grčkoga mita, 8—11 prostorija, 10—13 lučki grad u Italiji na Jadranu.

9 red: 1—6 viši državni činovnički položaj u Turskoj, 4—7 rijeka zaboravi u grčkom mitskom podzemlju, 7—11 norveški pjesnik i jezikoslovac († 1896), 11—13 rijeka u Egiptu.

10 red: 1—4 jezero u Africi, 3—11 ženski ručni nakiti, 10—12 čitav, sav (ekav.), 12—13 zemljopisna kratica za »otoci«.

11 red: 1—3 veznik, 2—9 crkvena molitva i pjesma naizmjenično govorena od svećenika i vjernika, 8—13 snažnost.

12 red: 1—6 šljemovi, 6—13 počela.

13 red: 1—3 žensko ime, 3—7 ljetopisi, 4—9 nasuti tekućinu, 8—10 stari fenički grad (fon.), 10—11 muz. nota, 11—13 grč. božica zore.

OKOMITO

1 red: 1—7 iskrivljen izraz lica, 4—11 stari skitski narod u Centralnoj Aziji, 7—9 turski plemići, 9—13 nauka o ćudoredu.

2 red: 1—4 Poljaci, 3—7 staro ime za sirsku luku Saidu, 3—10 žensko ime, 9—13 nenavidan.

3 red: 1—3 čin, 1—7 igrokaz; torba za spise, 6—13 zimski kaput.

4 red: 1—5 vrijedna kovina, 4—6 nastamba za domaće životinje, 5—7 mitsko podzemlje, 7—11 glavni grad Beludžistana, 9—13 pripadnik rimske države.

5 red: 1—6 daščara, 5—9 indijanski čamac, 8—10 skandinavski novac, 9—11 vremenski otsjek, 11—13 turski plemić.

6 red: 1—5 tursko žensko ime, 4—8 starozavjetni prorok koji je Davida pozivao na pokoru, 7—11 ime kajkavskog kroničara Vramca, 9—13 prokop.

7 red: 1—4 majke (izraz od milja), 2—5 francuski romanopisac (»Arijana«), 4—8 muzičke vježbe, studije, 7—10 madžarski državnik, 9—12 sin Peleja i Tetide, 11—13 gramat. veznik.

8 red: 1—3 lijeva pritoka Amazonke, 2—7 vladarica, 7—8 igraća karta, 8—13 konzilij.

9 red: 1—3 roman od Rudyarda Kiplinga, 1—6 vrst japanskog haljetka (plural), 5—10 naplavine, aluviji, 9—12 država u Stražnjoj Indiji, 12—13 lična zamjenica.

10 red: 1—3 rudo volovskih kola, 1—5 talijanski pisac, autor romana »Igra ljubavi« (fonetski), 3—6 jednovalentni organski radikal, 5—7 naslovno lice jedne Tijardovićeve operete, 7—9 jedna i druga, 8—11 austrijski državnik i predratni ministar pretsjednik, 11—13 pas.

11 red: 1—4 grčka boginja zvana i Latona, 3—6 negdanja njemačka kolonija u Zapadnoj Africi, 6—9 domaća životinja (mužjak), 9—12 kemijski elemenat u plinovitom stanju, 11—13 lična zamjenica ž. r. pl.

12 red: 1—3 žensko ime, 3—5 vrst papiga (plural), 4—9 stražari, 7—13 veliki talijanski pjesnik XVI vijeka (»Bijesni Orlando«).

13 red: 1—4 adverbijalna oznaka mjesta, 4—7 kraljevina u Mezopotamiji, 6—9 trojanski junak, 9—12 lijevati, 11—13 vrst drveta.

Sinđe

Dijagram takve križaljke nema crnih polja, jer za to nema razloga, a obično je četverouglast. Takova se križaljka riešava kao i obična samo su ovdje riječi ograničene brojevima: koliko slova ima koja riječ, vidi se iz brojeva što se nalaze pred svakim opisom.

Što se sastavljanja tiče, važi za sadržaj ovakove križaljke isto što je rečeno za križaljku uopće. Treba samo još dometnuti: sve riječi jednog reda, bilo vodoravnog ili okomitog, moraju se vezati, moraju da čine lanac, verige. Ne bi, na primjer, valjalo kada bi treća riječ u prvom vodoravnom redu gornjeg primjera počimala u polju 10, jer druga završava u polju 9, a treća mora, kao karika u lancu, zahvatiti drugu jednim slovom. Morala bi, dakle, da počne u polju 9, a što se proteže još dalje na lijevo, to ne smeta.

Kod opisivanja uvrštenih riječi valja ići po redu. Najprije se spomenu sve one riječi koje počimaju u polju 1. Tako u gornjem primjeru u tom polju započinje riječ »glazba« i »glazbenik«. Istom kada je to gotovo, ide se dalje, pa se zadaje riječ ili riječi koje počimaju u kojem polju na desno od polja jedan, itd. Počev od istog mjesta zadaju se najprije kraće, a zatim dulje riječi. Tako je u gornjem primjeru najprije zadana riječ od 1—6, a onda ona od 1—9, a ne obratno. Sve to zbog toga da se uzdrži neki red.

Kada je sadržaj složen od nepoznatijih riječi, onda se zadaju i dijelovi tih riječi ukoliko imadu neko značenje, da se tako olakša rješavanje.

AMERIČKA (AMERIKANSKA) KRIŽALJKA. Tako se naziva križaljka koja samo u vodoravnom smjeru sadrži riječi izvjesnih značenja, dok u okomitom smjeru sadrži nizove jednakih slova, ili obratno. Ti nizovi jednakih slova protežu se okomito od početka ili granice lika odn. od crnog polja do crnog polja odn. granice ili kraja lika. Prema tomu, kada je nađena riječ pod 1 vodoravno, nađene su ujedno i one pod 3 i 5 vodoravno, jer prvo slovo riječi pod 1 vod. proteže se u nizu sve do granice lika kod broja 13, drugo slovo isto tako, a treće i četvrto proteže se od početka pa sve do kraja lika. Peto slovo proteže se od početka lika do crnog polja (tri slova), a šesto isto tako (dva slova). Ako je, dakle, treće slovo riječi pod 1 vod. »m«, onda imamo »m« u svima poljima okomitog niza ispod tog trećeg slova. Unutar lika niz jednakih slova završuje iznad crnog polja ili međe (što je čini neka udubina u dijagramu), a ispod te međe odn. crnog polja nastavlja se niz nekog drugog slova. Tako od početka lika do crnog polja ispod broja sedam imamo slovo »a«, a ispod crnog polja prema kraju nastavlja se niz »i«.— To će biti još jasnije pošto se riješi dani primjer.

br. 6

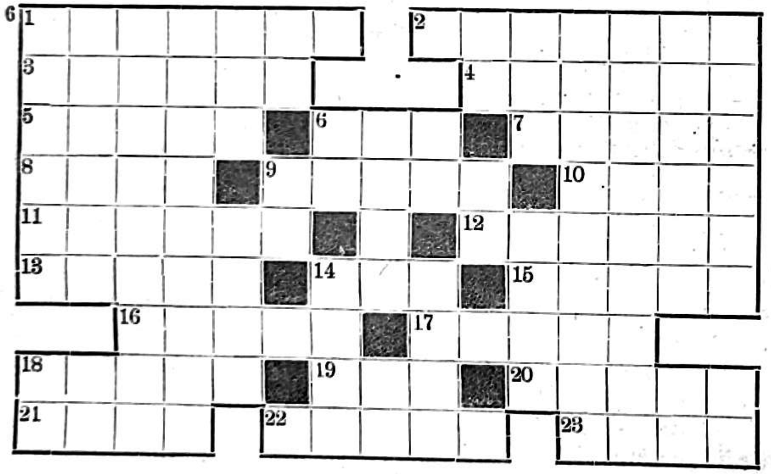

Vodoravno: **1** grad u sjeverozapadnoj Perziji (negdašnja Ekbatana). — **2** kraljevina u Evropi. — **3** japanski grad u kenu Shimane. — **4** muza kazališne umjetnosti. — **5** stepa; dio Sirske pustinje. — **6** broj. — **7** muslimansko muško ime. — **8** grad u centralnoj Siriji. — **9** strana svijeta. — **10** lukava životinja (*oblik imena od milja*). — **11** turski nosači. — **12** jedan od rukava dunavskog ušća. — **13** zvijezda prvog reda u zviježđu Ovan. — **14** slovenski: otac. — **15** muško ime. — **16** engleski otok u Sredozemnom Moru. — **17** radikali masnih kiselina (organski kem. spojevi). — **18** pripadnik hamitskog plemena na istoimenom poluotoku Istočne Afrike. — **19** turski velikaš. — **20** glavna zagrebačka ulica. — **21** rijeka u sjevernoj Francuskoj, utječe u kanal La Manche. — **22** mjera za žito. — **23** osobe, obrazi.

Sinde

Takova se križaljka, dakle, rješava samo u vodoravnom smjeru. Ono što je u rješavanju obične križaljke pomagalo ukrštavanje riječi, nadomještavaju ovdje nizovi jednakih slova, jer, kada nam je poznato bilo koje slovo, onda to isto slovo možemo upisati u sva polja iznad i ispod smještaja toga slova sve do prvog crnog polja ili međe lika.

Što se sastavljanja tiče, važi ovdje isto što je rečeno za križaljku uopće uz neke ograde. Tako se ovdje riječi ne ukrštavaju, a nizovi jednakih slova su potrebni.

SLOGOVNA KRIŽALJKA. Razlikuje se od obične križaljke po tomu što se u bijela polja uvrštavaju ne slova, već slogovi. Slogovi čitani vodoravnim odn. okomitim smjerom daju onda one riječi koje su u tekstu križaljke opisane. Osim po tim slogovima rješavanje se i sastavljanje slogov. križaljke ne razlikuje od obične, pa dosljedno

br. 7

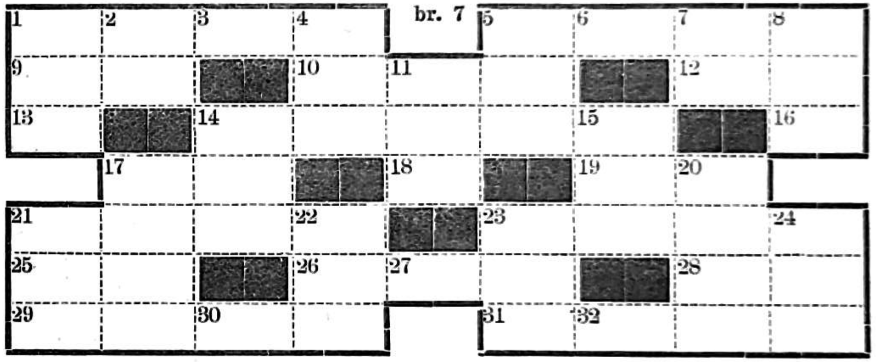

Vodoravno: **1** španjolski viteški naslov fonetikom (»kavalir«). — **5** morska nimfa iz grčkog mita. — **9** njemačko ime otoka Visa (fonetski). — **10** točiona vina. **12** neobučene. — **13** broj. — **14** država u Evropi. — **16** madžarski: konj. — **17** starozavjetni svećenik od Sila. — **18** enklitični oblik lične zamjenice III lice sing. — **19** osamljenost, dokonost. — **21** svećenički pijev nad grobom (plural). — **23** pješčana pustinja u Britskoj Južnoj Africi. — **25** ološ. — **26** izražaj znakovima, gestama. — **28** pustinja u Tibetu. — **29** izraz u narodnim pjesmama za sablju porijeklom iz Damaska. — **31** njiva.

Okomito: **1** jedna od Zevsovih ljubovci. — **2** finski len i lučki grad na Botničkom zalivu. — **3** stara jezična čestica. — **4** grad u Gornjoj Italiji. — **5** crnomanjasti. — **6** francuski gram. član. — **7** novela Josipa Kozarca. — **8** osnivač poljske dinastije koja je vladala od XIV do XVI vijeka. — **11** sloj. — **14** jedno ime Rimljanina Cezara. — **15** sredstva za jačanje. — **17** kratke duhovite rečenice. — **20** vrst egzotičnog skupocjenog drveta. — **21** vrst kukaca. — **22** ženski demon-krvopija. — **23** vrst kućnog pića. — **24** najnerazvijeniji kralježnjak (deminutiv). — **27** lična zamjenica. — **30** zimski sport. — **32** staroegipatsko vrhovno božanstvo.

Hilvud

tomu važi za sastavljanje takve križaljke ono isto što je naprijed rečeno na križaljku uopće. Ovdje, dakako, kod konstrukcije dijagrama i kod raspoređivanja crnih polja neće biti lako izbjeći izoliranju slogova, jer je potreban razmjerno veći broj crnih polja nego kod obične križaljke. — Slogovi koji se uvrštavaju u bijela polja i koji se vežu u opisane riječi treba da su pravilni pravopisni slogovi. — Slogovna križaljka se naziva i »Križaljka u slogovima«.

BROJČANA KRIŽALJKA. Ovdje se mjesto slova u polja dijagrama uvrštavaju brojke. To su osobito p o v i j e s n e k r i ž a l j k e u kojima se zadaju različite povijesne godine. Brojevi takove povijesne križaljke mogu da se sastoje od najviše četiriju znamenaka i

br. 8

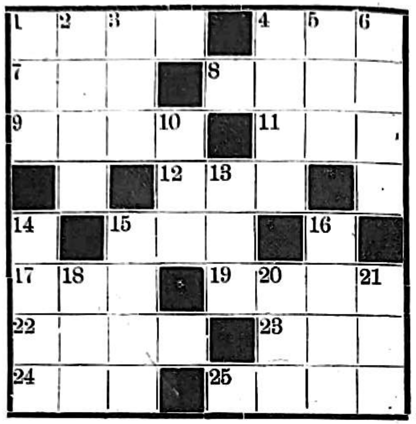

Vodoravno: 1 Stevan Nemanja odriče se prijestolja, 4 treći makedonski rat (pr. Kr.), 7 bitka kod Magnezije (pr. Kr.), 8 propast Arbanaske, 9 Stevan Nemanja zavlada srpskim zemljama, 11 pap Ivan XII okruni Otona I carskom krunom, 12 prvi samnitski rat (pr. Kr.), 15 Tiberije Grakh izabran pučkim tribunom (pr. Kr.), 17 Iliri svladani od Rimljana (pr. Kr.), 19 bitka kod Mohača, 22 Wormski Konkordat, 23 bitka kod Beneventa (pr. Kr.), 24 rodio se Muhamed, 25 rastepena »nepobjediva flota« »Velika Armada« španjolskog kralja Filipa II.

Okomito: 1 početak rata s Jugurtom (pr. Kr.), 2 komunistička revolucija u Rusiji, 3 Mađari sruše moravsku državu, 4 otkriće Amerike, 5 održana prva olimpijada (pr. Kr.), 6 Aleksandar I, kralj Jugoslavije stupa na prijesto, 10 Henrik I porazio Madžare kod Merseburga, 13 početak peloponeskog rata (pr. Kr.), 14 izdana »Magna charta libertatum«, 15 ustanak Grka. 16 Bitka na Moravskom Polju, 18 bitka kod Trazimenskog jezera, Hanibal tuče Rimljane (pr. Kr.), 20 Egipat postaje perzijanskom pokrajinom (pr. Kr.), 21 konac vlade Samove.

Sinđe

ti ne mogu da budu veći od tekuće godine (sada 1933). Možda bi se tomu moglo doskočiti tako da se uzme u pomoć židovski kalendar! Židovska je tekuća godina 5693. Povijesna križaljka donosi se rijetko zbog toga što u nju silom prilika ulaze i godine neznatnijih povijesnih događaja. Takva je onda križaljka teško riješiva.

Ovamo pripada i »brojčana križaljka-ispunjaljka«, gdje zadane brojeve treba uvrstiti u dijagram tako da se ukrštavaju. Lik takove križaljke ne smije biti preopsežan, budući da bi to uzrokovalo gotovo nerješivost.

br. 9

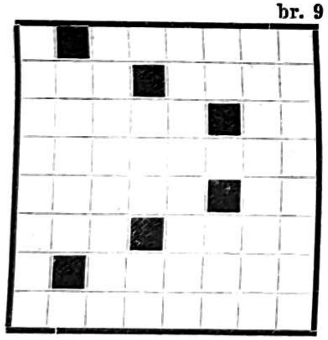

2 znamenkasti brojevi:	12, 19, 30, 91.
3 " "	132, 231, 574, 823.
4 " "	4101, 9508.
5 " "	26810, 30126, 30162.
6 " "	402956, 618797.
8 " "	24670981, 42108363, 50321095, 50391453, 51362845, 61032873, 61037823.

Zadane brojeve treba razmjestiti u lik tako, da u svako polje dođe po jedna znamenka, te da se brojevi ukrštavaju. Moguće je samo jedno rješenje.

REBUSNA KRIŽALJKA (vidi »rebus«). Takva se križaljka donosi uvijek kao »Rebusna križaljka u slogovima« (vidi »slogovna križaljka«). Križaljka je slogovna budući da se ne isplaćuje za

svako slovo donositi u poljima po jedan crtež, već svaki crtež ima da pretstavlja jedan slog. Inače se takva križaljka rješava onako kao slogovna križaljka odn. rebus: svaka sličica znači po jedan slog, a slogovi čitani u vodoravnom odn. okomitom smjeru daju neke riječi. Te riječi nisu, kao kod obične ili slogovne križaljke, opisima zadane, već se kriju u crtežima.

br. 10

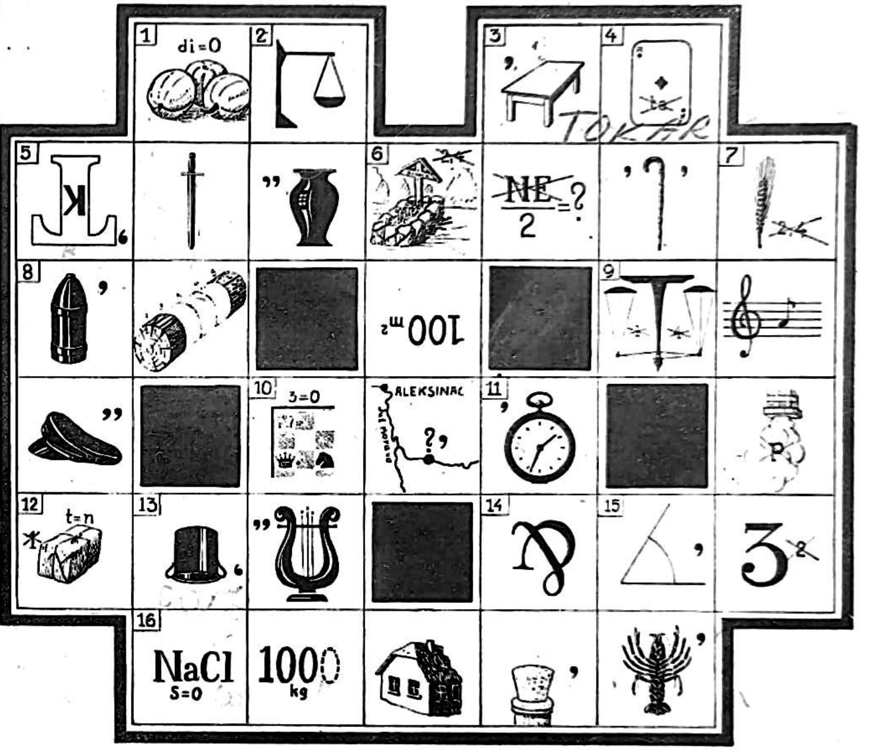

Rebusna križaljka sastavlja se onako kao slogovna križaljka odnosno rebus. Slogovi kao dijelovi uvrštenih riječi moraju biti pravilni pravopisni slogovi, a rebusno predočivanje tih slogova treba da je što raznoličnije. Baš zbog toga što se riječi u rebusnim križaljkama ne opisuju, uputno je ne uzimati riječi suviše nepoznatog značenja.

Rebusne križaljke donosile su se kod nas rijetko zbog toga što je donošenje skopčano uz velike troškove, a sam se lik može donijeti samo jedanput. Pa i strani enigmatski listovi sa srazmjerno velikim nakladama donose rebusne križaljke tek u većim vremenskim razmacima.

KRIŽALJKA-ISPUNJALJKA. Ovdje se donosi dijagram neke križaljke, i ispisuju se one riječi koje su složene na taj dijagram, a odgonetaču se zadaje da te riječi složi u dijagram tako da se riječi budu ukrštavale. Ne opisuju se, dakle, riječi koje bi trebalo odgonetati, nego su same riječi poznate, a posao je odgonetačev da ih sam složi u dijagram, da nađe mjesta kamo koja riječ pripada. Čini se, da je ovaj germanski izum promašio svoj cilj, da je posljedica neke prezasićenosti i želje za novotom ma kakovom bilo, jer smatrati razonodom, korisnom razonodom slaganje nekoliko riječi kojima odgonetač možebit n e z n a n i z n a č e n j a u jedan lik, mislimo da nije baš najosnovanije.

U lik treba uvrstiti dolje spomenute riječi tako da se ukrštavaju.

Riječi od

2 slova: ar, bc, ep, lr, no, Ra, to, uj.

3 slova: Ist. kob, nos, sva.

4 slova: alve, Erjo, Eros, Jalu, Kali, obad, ubav, Vlah.

5 slova: aktor, mulat, Pomet, rakun.

6 slova: Balila, Ibikos, kaiman, četive.

9 slova: avangarde, Leninakan, Leukemija, Nietzsche.

br. 11

Križaljka-ispunjaljka može da bude i brojčana, tj. da se lik mjesto riječima ispunjuje brojevima koji se u tu svrhu zadaju (vidi primjer br. 9 na strani 26).

KOMBINIRANA KRIŽALJKA. Pod tim nazivom razumijeva se križaljka u kojoj se riječi sastoje djelomično od slova a djelomično od slogova. U izvjesna posebno označena polja dijagrama uvrštavaju se, naime, slogovi koji zajedno daju ili ne daju neko konačno rješenje.

Konačno treba još istaći da se sve ove vrste križaljki mogu među sobom da kombiniraju. Spomenuta je kombinacija rebusne i slogovne križaljke pod naslovom »rebusna križaljka«, te kombinacija križaljke-ispunjaljke i brojčane križaljke pod naslovom »brojčana križaljka-ispunjaljka«. Obične su još kombinacije:

Magična križaljka u slogovima,
Magična lančana križaljka,
Mag. lanč. križ. u slogovima,

a nisu isključene ni druge kombinacije. Ko znade što je magična križaljka, lančana križaljka i križaljka u slogovima ili slogovna križaljka, znaće i kako će se rješavati odn. kako se ima sastaviti križaljka kao kombinacija tih triju, pa prema tomu otpada i svako daljne tumačenje.

Ispunjaljka

Ispunjaljka (njem.: »Füllrätsel«, od füllen = ispuniti) je vrst zagonetke koja je vezana uz neki lik koji treba i s p u n i t i izvjesnim riječima tako da izvjesna slova tih riječi dadu neko k o n a č n o r j e š e n j e. Na pr.

br. 12

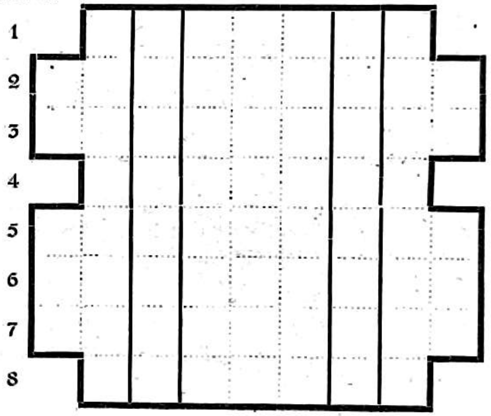

au, ci, fe, gu, ha, ke, kra, kri, kus, li, ma, mar, me, na, ni. ni, ni, pre, rans, ri, ri, sku, stav, sti, sti, ta, ža.

Od zadanih slogova treba vodoravnim smjerom u priležeći lik uvrstiti dolje opisane riječi tako da u svako polje dođe po jedno slovo.

1 istočno predgrađe Carigrada, — 2 starogermansko pleme koje je za vremena Krista nastavalo današnju Češku. — 3 vrtni plodovi. — 4 pravno relevantni spis. — 5 pripadnici jednog crkvenog reda (crna kuta i kapuca). — 6 poznavač nauke o gibanju. — 7 vrst kartaško igre. — 8 sredovječni vojnici sudionici na vojnama za oslobođenje Palestine.

Slova u dva deblje štampana okomita stupca, čitana ozgo dolje, daju prezime slovenskog savremenog književnika, autora romana »Kontrolor Škrobar«, odnosno prezime slavenskog prozaičara iz prošlog vijeka (»Zgodbe svetog pisma«).

U tekstu ispunjaljke redovno se dodaju slova ili slogovi potrebni za konstrukciju onih riječi koje u lik treba uvrstiti, i to zbog toga da se olakša rješavanje, te da se isključi nesigurnost koja bi eventualno mogla nastati kada bi bila moguća dva ili više rješenja.

Ispunjaljka sadrži u v i j e k neko konačno rješenje, i to konačno rješenje je ovdje motiv zbog kojeg se zagonetka donosi, ono je u ispunjaljci glavno. Sve ostale riječi kojima se lik ispunja služe kao sredstvo da se spomoću njih dopre do onoga zbog čega je ispunjaljka sastavljena, do konačnog rješenja. Te su riječi pomoćne i slučajne, jer bi možebit mjesto jedne mogla da stoji i koja druga, a da se sama zagonetka u biti ne mijenja.

S time treba računati pri sastavljanju ispunjaljke. Treba, naime, odabirati ono što se kani uzeti kao konačno rješenje, jer značenje toga treba da dovoljno opravdava donošenje zagonetke. To su

većinom imena slavnih ljudi, njihova djela, a nisu isključene ni prerazlične druge riječi i pojmovi, osobito oni koji su aktuelni, koji su momentalno u središtu općeg interesa, jer se sadržaj takove zagonetke time ukazuje savremenim, u duhu svoga vremena. Ispunjaljka može imati i više riječi kao konačna rješenja. U tom slučaju dobro je da te riječi budu po svom značenju u idejnoj vezi, jer se drukčije te riječi čine kao nabačene i bezrazložno zajedno uzete.

Sve pomoćne riječi moraju biti u neposrednoj vezi s konačnim rješenjem. U svakoj, naime, pomoćnoj riječi mora neko slovo biti zajedničko dotičnom slovu konačnog rješenja, jer pomoćna riječ koja s konačnim rješenjem ne bi bila u vezi, bila bi skroz nepotrebna. Iako su pomoćne riječi nuzgredne i slučajne, ne valja ih opet predaleko potcjenjivati. Konačno je rješenje doduše bitno u ispunjaljci, no ono se redovno neposredno niti ne rješava ili pogađa, nego se ono samo od sebe konstruira time što se rješavaju pomoćne riječi. Saznanje konačnog rješenja može se smatrati kao neka »plaća« odgonetaču kojemu je uspjelo da riješi sve pomoćne riječi. Rješavanje se, dakle, sastoji u nalaženju pomoćnih riječi, pa zbog toga treba nastojati da te riječi ne budu u kakvom god obliku. Treba, naime, izbjegavati riječi u kosom padežu, oblike glagola, nepotpune i obrnute riječi, dvije riječi u jednome redu, ili ukratko, — da dvaput ne nabrajamo isto — sve ono što je prilikom tumačenja »uzorne križaljke« spomenuto na str. 13, i dalje, pod točkama 3 i 4.

Što se forme lika tiče i ovdje dolazi obično do važnosti nastojanje da se štedi s prostorom, pa u tom smjeru najbolje odgovaraju likovi koji nemaju prevelikih izdanaka i udubina.

Kada se u polja lika uvrštavaju slova, onda je to s l o v č a n a ispunjaljka. Budući da su takove ispunjaljke najčešće, ne ističe se to posebno u naslovu, nego se zagonetka jednostavno natpisuje naslovom »ispunjaljka«, ali se zato u slučaju kada se u polja uvrštavaju slogovi takova zagonetka natpisuje s naslovom

SLOGOVNA ISPUNJALJKA čime je odmah rečeno da u polja treba uvrštavati slogove.

br. 13

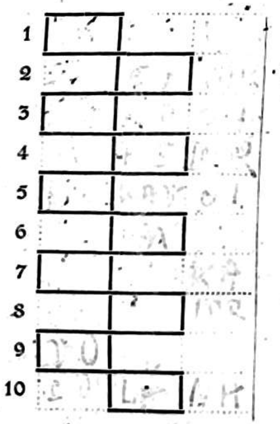

bra, ce, ci, co, crus, či, či, im, jak, ka, kan, kav, lar, li, na, nak, o, po, ra, re, ro, ro, sa, sr, što, to, ve, vi, zbo, žu.

1 kalendarski mjesec. — 2 noćni odmor. — 3 kongresi; korovi. 4 borac sa bikovima. — 5 ljudi koji govore u jednom našem narječju. — 6 glavni grad španjolske provincije Bejra. — 7 središnji mekani sloj nekog drveća. — 8 naslov njemačkog ministra pretsjednika. — 9 glavni grad istoimene države u Meksiku. — 10 uređaj za dobivanje soli.

Slogovi u deblje štampanim poljima, čitani vijugavo ozgo dolje, daju jedan stih iz »Gorskog vijenca« od Petra Petrovića Njegoša.

Slogovna je ispunjaljka, dakle, ona kojoj se u p o l j a u v r š t a v a j u s l o g o v i bez obzira na to da li su zadani s l o g o v i ili s l o v a potrebna za konstrukciju dotičnih riječi. Kod slogovne se ispunjaljke doduše obično zadaju slogovi, no to ne mora uvijek biti. Ako naime slogovna ispunjaljka sadrži malo i kratkih riječi, onda bi odgonetač spomoću zadanih slogova mogao gotovo napamet (bez opisa riječi) pogoditi rješenje. Da to ne bude, da se naime rješavanje učini problematičnijim, zadaće se slova mjesto slogova. Unatoč toga zagonetka ostaje »slogovna«. — Isto je i kod slovčane ispunjaljke: ako zagonetka sadrži malo riječi, zadaće se slova, a u obratnom slučaju slogovi. Zagonetka svejedno ostaje »slovčana«.

Kao što križaljka tako i ispunjaljka može sadržati riječi koje su po svom značenju srodne, koje bi se mogle staviti pod isti rodni pojam. To bi bila

SPECIJALNA ISPUNJALJKA koja se, dakako, može različito zvati. Tako: književna, muzička, historička, geografska itd. ispunjaljka. Na pr.

Književna ispunjaljka

br. 14

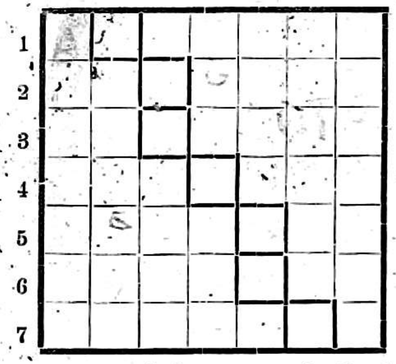

a a a ä, b b, c c c, ć, č, d, e e e e, h, i i, k k k, l l l l, m m m, n n n, o o o o, r r, s s s s, t, u u, z z, y

Od zadanih slova treba sastaviti prezimena dolje spomenutih književnika.

1 pravo prezime američkog humoriste Mark Twaina. — 2 austrijski savremeni pjesnik i romanopisac rodom iz Trsta (»L'Africana«). — 3 njemački živući književnik porijeklom iz Danske (»Pčelica Maja«). — 4 slavonski † pripovijedač (»Biser Kata«). 5 naš savremeni romanopisac, autor djela »Afrika«. — 6 španjolski pjesnik iz XVI vijeka poznat po svojim »Luzijadama«. — 7 njemački savremeni pisac.

Slova u deblje štampanim poljima, čitana ozgo dolje, daju prezime našeg savremenog dramatika imenom Vladimir.

Dok se kod specijalnih križaljki nastoji da š t o v i š e riječi bude srodnoga značenja (jer je posvemašno »specijaliziranje« riječi nemoguće), moraju kod ispunjaljke s v e riječi biti takove, baš zbog toga što se to ovdje može postići. Tako su u gornjem primjeru sve pomoćne riječi kao i konačno rješenje imena književnika, no ne bi ništa smetalo da se među njima nalaze, na pr., i književna djela i slično.

Mjesto da se zadaju kontrolna slova odn. slogovi sastavlja se ispunjaljka i tako da se kombinira s brojčanicom u

BROJČANU ISPUNJALJKU. Ovdje se brojevi, uvršteni u polja, zamjenjuju slovima da nastanu riječi opisanih značenja.

Takva se zagonetka često naziva i samo »brojčanica« (aritmogrif), jer se uzima da se ovdje brojevi zamjenjuju slovima što važi za brojčanicu (str. 95). No može se uzeti i to, da se ovdje lik ispunja

br. 15

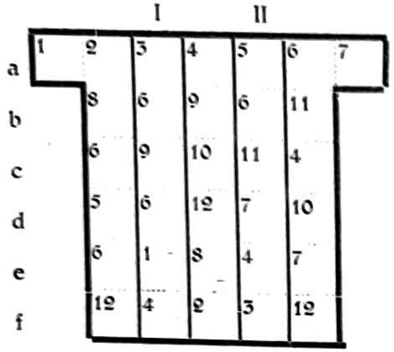

Brojeve u poljima treba zamijeniti izvjesnim slovima da vodoravno nastanu riječi ovih značenja:

a) ime srpskog vladike i u svoje vrijeme slavnog pjesnika Mušickoga. — b) vrst dućana. — c) portugalska otočna grupa u Atlanskom Oceanu. — d) prozirno, nepobitno, — e) vrst praška za zube, (takođor muško ime). — f) sjever.-američki Indijanci (fon.)

Odozgo dolje čitana slova u stupcu I: prezime našeg pjesnika (»Lopujska sirotica«), u stupcu II: prezime slovenskog svećenika iz Celovca prerađivača djela srp. historika Jovana Rajića.

riječima, a brojevi samo pomažu rješavanje, da je to, dakle, brojčana ispunjaljka. To je uostalom irelevantno po samu zagonetku. Inače za ovu zagonetku važi i sve ono što je rečeno prilikom tumačenja brojčanice.

LANČANA ISPUNJALJKA. Pomoćne riječi se vežu međusobno poput karike lanaca. Na pr.

br 16

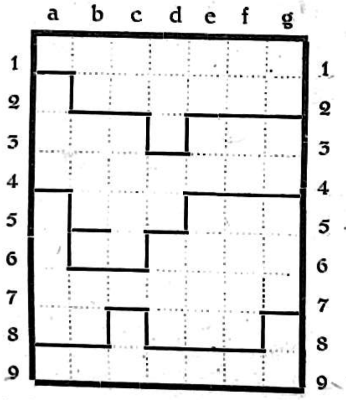

U svako polje dolazi po jedno slovo tako da u okomitim nizovima nastanu riječi ovih značenja:

a — 1—4 metak, 4—7 Jakobov brat, 6—9 pritoka rijeke Severn u Engleskoj.
b — 1—3 gradić u sjeverozapadnoj Italiji, 1—6 žensko nar. ime, 3—6 žen. ime, 5—9 mitski sagraditelj utvrde grada Tebe.
c — 1—3 dvodimenzijalni geometrijski pojam, 1—5 slatko alkoholno piće, 5—9 objed.
d — 1—6 vrst prevoznog sredstva, 2—4 osjetilni organi, 4—7 židovski mjesec, 6—9 rijeka u Armeniji.
e — 1—7 prezime slovenskog romanopisca, 5—9 ona dobrim i zlim djelima utvrđena moralna osobnost koja utječe na ponovno rodenje u (budhizmu).
f — 1—4 starorimski pjesnik (»Metamorfoze«), 3—7 kumiri, 6—9 obraz.
g — 1—5 obrisi osvijetljenog tijela, 2—5 sveučilišni grad u Njemačkoj, 4—8 industrijski grad u Belgiji (noževi), 6—9 pritoka Drave.

Slova iznad deblje štampanih poprečnih linija, čitana s lijeva na desno po liniji, daju naslov jednog romana od J e r o m e - K l a p k a - J e r o m a.

Zbog toga što se riječi medusobno vežu obično se ne zadaju kontrolna slova ili slogovi. Riječi se ovdje vežu uvijek tako da je posljednje slovo prednje ujedno prvo one riječi koja se na prednju nadovezuje. To bi bilo pravilno vezanje, no ne čini ništa, ako se riječi vežu takoder s više slova, kao što je to u gornjem primjeru.

KOMBINIRANA ISPUNJALJKA može biti s konačnim rješenjem ili bez njega. Na primjer

br. 17

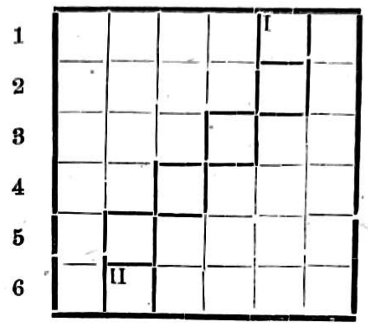

br. 18

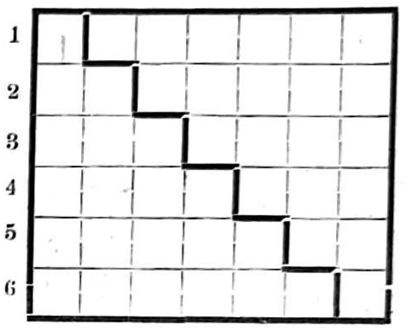

A = bez slova u deblje štampanom polju.

B = s tim slovom.

A — 1 pretsjednik U. S. A. iz prošlog vijeka (Ulysses Simpson), 2 oruđa, 3 galame, vike, 4 dijelovi ruku ili nogu, 5 novčani zavod, 6 nastambe za domaće životinje.

B — 1 poludragulj velike tvrdoće, 2 talijanski gradić u provinciji Frosinone, 3 dijelovi debla, 4 neodgojeni, obični, 5 žensko ime, 6 izvršni organ (plur.).

U deblje štampanim poljima od I—II: prezime našeg živućeg pjesnika, autora pjesama »Čeznuće i maštanje«.

Od početka lika do deblje linije: 1 veznik, 2 kemijski simbol za berilij, 3 crnogorično drvo, 4 gradić u Srednjoj Italiji, 5 dio debla, 6 mala crkvica.

Od deblje linije do kraja: 1 muza kazališne umjetnosti, 2 njemački historik iz prošlog vijeka, 3 vrhovno starogermansko božanstvo, 4 stegno. 5 afirmacija, 6 rimski: 900.

Od početka do kraja lika: 1 kći židovskog kralja Ahaba, 2 stanovnice jednog grada u Srbiji, 3 ruski komponist, autor opere »Knez Igor«, 4 pridjev koji se dodaje imenici zbog bliže oznake, 5 pokrajina u Španiji, 6 roman Joze Ivakića.

U prvom primjeru opisano je troje: pomoćne riječi bez slova u deblje štampanom polju, pom. riječi sa slovom u deblje štampanom polju i konačno rješenje. Da se rješenje ne učini suviše jednostavnim, opisuju se nekada samo pom. riječi bez slova u deblje štampanom polju i konačno rješenje, jer će odgonetač našav to konačno rješenje time ustanoviti i one druge pom. riječi. — U drugom primjeru nema još posebnog konačnog rješenja zbog toga što je to uz gornji način sastavljanja riječi veoma teško postići. Konačnim bi se rješenjem mogle smatrati one riječi koje se protežu od početka do kraja lika, koje su, dakle, složene od dva dijela samostalnog značenja. — S gornja dva primjera nije, dakako, iscrpeno sve ono što bi se moglo nazvati »kombinirana ispunjaljka«. Tim nazivom nazivaju se naime različne zagonetke tj. ispunjaljke koje su bilo u kom pogledu kombinirane.

ISPUNJALJKA — SKRIVAČICA. Ovdje se pomoćne riječi ne opisuje, nego se čitave zadaju, pa ih odgonetač mora uvrstiti u lik da izvjesna slova dadu konačno rješenje. Na pr.

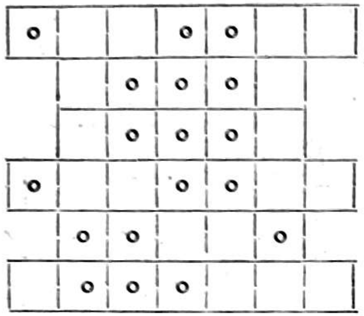

Riječi: br. 19

JEDAR
JEZERCE
KOMESAR
PECKALO
POMEN
SKLAD

treba razmjestiti u priloženi lik tako, da slova u poljima označena s točkom, čitana vodoravno, daju ime engleskog humorističkog pisca † 1927, autora romana »Svi putevi vode na Golgotu«.

Takva zagonetka ne smije biti preopsežna, jer je u tom slučaju teško rješiva, pogotovo ako mnogo riječi ima isti broj slova. Zla je strana takvih zagonetaka u tome što se riječi ne opisuju, pa odgonetač barata riječima kojima eventualno ne zna ni značenja.

ISPUNJALJKA U STIHOVIMA donosi se rjeđe. Bila bi to ispunjaljka kao i svaka druga, samo s opisima riječi u stihovima. Držimo da je takva forma ispunjaljke prilično besmislena, jer je zaista nezgodno i nezgrapno nastojati da opisi budu u stihovima kada to uopće nikako nije potrebno, i što više, kada je to na štetu cjelovitosti i određenosti samih opisa, budući da se u stihovima neka riječ ne može odrediti onom točnošću i razumljivošću kojom je to moguće u prozi.

Da opisi riječi ipak budu u stihovima treba bar da postoji neki dobar razlog, a taj je razlog donekle na mjestu u slučaju ispunjaljke u stihovima kojoj opisni stihovi i riječi koje ti stihovi opisuju čine zajedno čitave stihove. Na pr.

br. 20

\+ — + — drži oblik tekućina.
\+ — + — kapara je u Latina.
\+ — + — novcem vruć Španjolac štije.
\+ — + — jeste štogod dolje nije.
\+ — + — je po formi svaka klada.
\+ — + — je onaj koji njoj pripada.
\+ — + — tlom Germana gordih plije.
Claude Farrere — to pravo ime nije.
On se zove... baš to se gore krije.

Ovdje riječ koja se rješava čini zajedno s onim što tu riječ opisuje jedan stih, a svi stihovi jednu pjesmicu. Izvjesna slova nađenih riječi daju konačno rješenje koje se uvijek spominje u dva tri posebna stiha. Inače, za rješavanje i sastavljanje važi sve ono što je o tomu spomenuto prilikom tumačenja *akrostihne ispunjaljke* kao kombinacije ispunjaljke i akrostiha (vidi str. 85). Razlika je između ispunjaljke u stihovima i akrostihne ispunjaljke u tome što kod prve može konačno rješenje dati bilo koji niz slova pomoćnih riječi, dok kod akrostihne ispunjaljke konačno rješenje mora biti sadržano u nizu *prvih slova* pomoćnih riječi, jer nakon rješenja mora nastati akrostih.

O kombinaciji logogrifa i ispunjaljke pod nazivom »logogrifna ispunjaljka« vidi pod »akrostihni logogrif« (str. 78).

*

Naziv »ispunjaljka« veoma je općenito ime za zagonetke kojima lik treba ispuniti da nastane neko konačno rješenje. Imade veoma mnogo vrsta zagonetaka kojima lik treba ispuniti i koje daju neko konačno rješenje, ali se mnoge takve zagonetke nazivaju kojim drugim imenom nastalim obično prema obliku dijagrama (lika), uz koju je dotična zagonetka vezana, ili prema kojoj drugoj karakteristici. Naziv »ispunjaljka« upotrebljava se naime za zagonetke koje se rješavaju i sastavljaju prema gore tumačenom, a kojima na osnovu oblika dijagrama ili koje druge značajke nije nađen neki prikladniji naziv, dok se u svakom slučaju, kada je to moguće, ispunjaljka naziva nekim posebnim imenom. — Spominjemo ovdje nekoliko vrsti zagonetaka različna naziva, koje su sve zapravo ispunjaljke, pa se kao ta rješavaju i sastavljaju. Da se svakom prilikom posebno ne vraćamo na isto, spominjemo već ovdje da za donje zagonetke, već prema tomu ukoliko je to primjenjivo, važi sve ono što je rečeno za ispunjaljku uopće, tako na pr., da uvijek sadrže neko konačno rješenje, da pomoćne riječi ne smiju biti u kojem god obliku, da mogu biti slogovne, brojčane, specijalne itd.

UKRŠTENI LIKOVI

br. 21

A, A, BANT, BO, BRAN, BRAT, CO, DER, DLER, ĐE, FAK, FOS, GLIĆ, I, I, IĆ, KET, KON, LO, NA, NE, NE, NE, NJA, O, PA, PEST, PLA, RA, RA, RE, RE, SIT, STI, TA, TI, TI, TRA, U, U, VO.

V o d o r a v n o: 1 talijan. romantični književnik imenom Ugo († 1827), 3 teniski rekvizit, 5 (plod) skinut na pr. sa drveta, 7 vrst pjesničke stope (obrnuti daktil), 9 nebeska tijela, 11 vrst ptice plivačice, 13 slavni bečki medicinar, osnivač individualne psihologije, 15 ime i prezime † zagrebačkog glumca i redatelja.

O k o m i t o: 1 činjenice, 2 peripetija, 3 alpska grupa između Rajne i Pretigaua u Scesaplani, 4 tjelesni stražar; planet pratilac. 5 ordinacije, konstitucije (nj jedno slovo), 6 američka visoka građevina, 9 srušiti se, 10 porugljiv naziv za krojača.

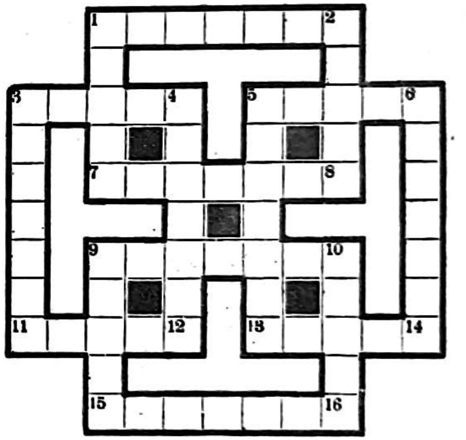

Slova u poljima u kojima su brojke, čitana redom, daju ime i prezime hrv. glazbenika iz XVIII i XIX vijeka (1798—1867). *St. Gašparović*

Ovdje čine konačno rješenje slova koja se nalaze u poljima u kojima su brojke. Konačno rješenje moglo je biti i kraće tako da ga čine slova samo u poljima u kojima su neparni ili parni brojevi. Svakako je ono prvo bolje.

SAĆE (zagonetno saće)

Konačno se rješenje nalazi u poljima bez brojeva, a moglo je biti i u poljima oko srednjeg polja ili u vanjskom vijencu polja. U polja koja se ne dotiču bilo kojeg ruba lika ne dolazi nikad broj, a pomoćne riječi moraju ići od jednog broja do drugog ili od ruba

Polja se razumijevaju uključivo

1—4 dio skeleta. 1—8 oksid. 1—11 sijeno, hrana dom. životinja. 2—13 glavni grad Norveške. 3—18 mjesto počimanja utrka, 4—14 ratno oružje. 5—6 srp. muško ime, 5—12 strano žensko ime, 7—10 lice iz Markovićevog epa »Kohan i Vlasta« (sin Nijemca Vitolda). 9—10 industr. bilina. 11—12 slovenski: otac. 13—14 mitsko podzemlje. 15—18 pristalica jedne moderne slikarske struje (Picasso. Marc). 16—23 srž, sukus, 17—24 mjesto u Istri, 19—20 vrst pjesništva, 21—24 rođakinja; grčko slovo, 21—11 bilježnica.

Slova u praznim poljima (polja bez brojeva), čitana od prvog polja u lijevom gornjem uglu smjerom kazaljke na satu, daju naslov jednog djela od Franje Horvata Kiša.

br. 22

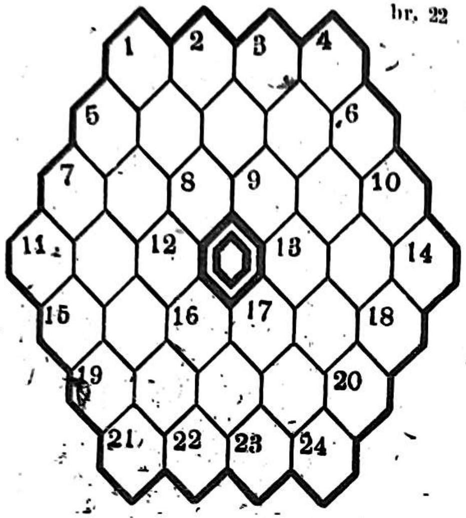

do ruba lika i to u bilo kojem smjeru. Pri sastavljanju, dakle, treba ovdje nastojati da uvrštavajući pomoćne riječi, koje se moraju protezati od ruba do ruba, u s v a k o m polju bude po jedno slovo tako da pri rješavanju konačno rješenje nastane samo od sebe. Naravno da će se kod sastavljanja ovakove zagonetke u izvjesna polja uvrstiti najprije ono što se kani uzeti kao konačno rješenje, a zatim će se ono ispreplesti pomoćnim riječima. Pri tome ne treba posebno nastojati da s v e pomoćne riječi budu u vezi s konačnim rješenjem kako je to ranije istaknuto kod ispunjaljke.

ČEŠALJ (zagonetni češalj)

br. 23

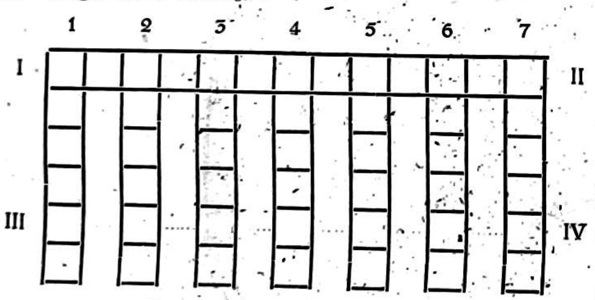

a a a a a a a a a — č — e e — i i i — k k k — l l l l — m m m — o o o — r r r r — s s s s s — š — t t t — u u u u — v — z ž.

U svako polje dolazi po jedno slovo da nastanu riječi dolje opisane:

Okomito: 1 član opernog kora; profit. — 2 ime češkog komika Bůriana. — 3 vrst polumajmunâ, nastavaju Madagaskar i okolne otoke. — 4 otstojanje, distanca. — 5 bugarski lučki grad na Dunavu. — 6 tuga, bolno raspoloženje. — 7 nuzgredni produkt (sirup) pri fabrikaciji sladora. —

Vodoravno od I—II: naslov jedne muzičke komedije, od III—IV: prezime velikog njemačkog komponiste iz Münchena, autora gornje muzičke komedije.

Ovdje se konačno rješenje nalazi u prvom i pretposljednjem nizu vodoravnih polja, pa su konačna rješenja, dakle, dva. Ukoliko je to slučaj, ukoliko naime oba niza zajedno ne daju jednu riječ ili reče-

nicu, obično se nastoji da ta konačna rješenja budu u idejnoj vezi. Tako na pr., da dadu ime književnika i jedno njegovo djelo, dva književnika, dva djela, dvije vrste umjetnosti itd., itd.

MOZAIK (zagonetni mozaik)

br. 24

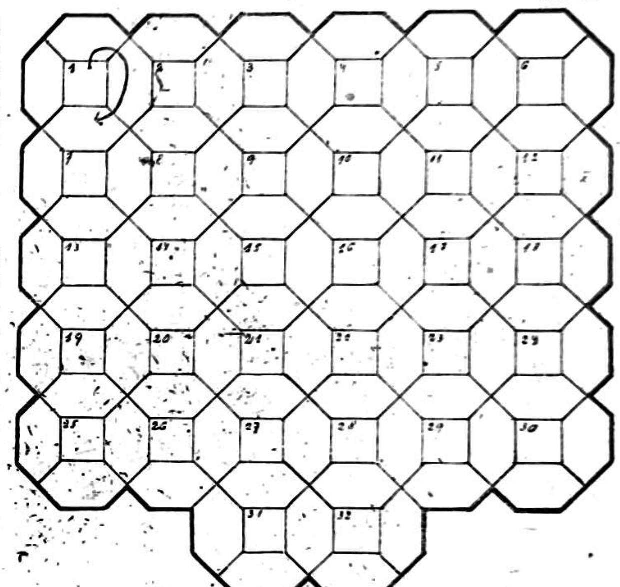

U svako polje lika dolazi po jedno slovo tako da nastanu dolje opisane riječi. Slova se uvrštavaju smjerom što ga kazuje strelica u prvom šesterokutu.

1 kal, nečist.
2 sparina, vrućina.
3 dio debla.
4 negdašnja grofija i pokrajina u sjevernoj Francuskoj, pogranično područje prema Flandriji (fonetski).
5 međusobno savezne riječi nekog govora ili pismenog djela (etimološko značenje: »pletivo«).
6 vrst kolača.
7 grčki otočić kod Kefalonije, (također grad u državi New York).
8 raširena bilina.
9 najviše indijsko božanstvo starijeg doba.
10 pripadnik skitalačkog naroda.
11 jedna vjeroispovijest.
12 grad u Kitaju na rijeci Ivan-ho.
13 grupa, momčad.
14 posvojna zamjenica (plural).
15 grčka muza ljubavne poezije.
16 povoljni izgled (fonetski).
17 štampana tkanina od nebojadisanog pamuka.
18 kamen ikrovac.
19 njemački filozof imenom Ernst Friedrich (1812—1859).
20 mrlje, biljezi sramote
21 jedan od prijevoda Svetoga Pisma; talijanska auto-marka.
22 sudbeni pravorijek.
23 grad i rijeka u Rumunjskoj (pritoka Dunava).
24 klanac u rumunjskom dijelu Karpata.
25 dio tijela.
26 katolička svetica štovana naročito na Siciliji (ž. ime značenja: Dobra).
27 rabota.
28 slika ili književno djelo koje prikazuje scene naročito iz seoskog života.
29 vitki.
30 kemijski spoj za proizvodnju parfema od ljubica.
31 ljestvica.
32 izabrano, otmjeno društvo.

Slova u kvadratnim poljima, čitana redom kako su zadane riječi, daju jedan aforizam od X. Y.

Sinđe

Ovdje se, kao ni kod saća, obično ne zadaju slova koja bi bila potrebna za konstrukciju opisanih riječi, jer se pomoćne riječi međusobno veoma uključuju, pa to uvelike olakšava rješavanje. Smjer kojim se uvrštavaju slova u polja, a koji pokazuje strelica u prvom osmerokutu, važi i za sve ostale osmerokute, a konačno rješenje daju slova u kvadratnim poljima. Svaka je, dakle, pomoćna riječ složena od pet slova.

OKTOGON (zagonetni oktogon)

br. 25

U svaki krug dolazi po jedno slovo da u raznim smjerovima nastanu riječi ovih značenja:

I—II utvrđeni dio grada Moskve, sjedište sovjetske vlade.
I—IV izumitelj žigica.
II—III vrst velike ribe, živi u Crnom Moru.
IV—III psovanje, grđenje (plur.).
V—VI mutacija.
V—VIII izgled (na pr. lica), ekspresija.
VI—VII francuski gradić zapadno od Pariza (fonetski).
VIII—VII Saulov sin, pao u borbi s Filistejcima (fonetski).

Slova u krajnim krugovima, čitana počevši u krugu I smjerom **o b r n u t i m** kazaljci na satu, daju naslov jedne komedije od **S t e r i j e J. P o p o v i ć a**.

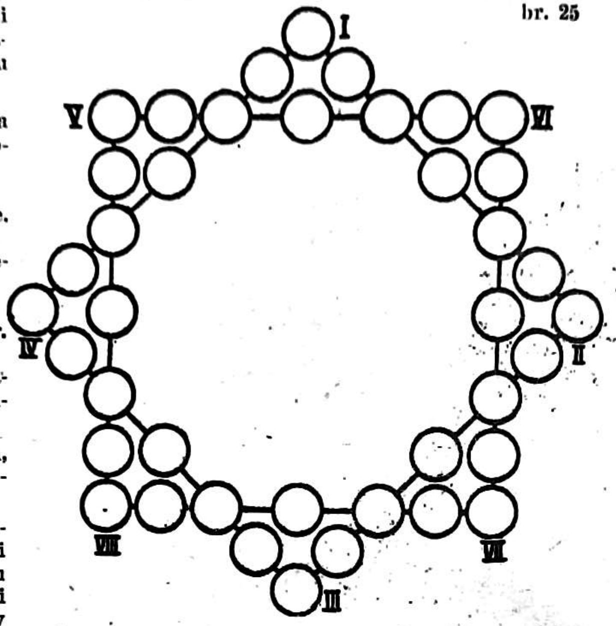

a a a a a a a a, e e e e e e, i, j j j j, k, l l, m m, n n n n, o o, r r r r, s, t, u, z z, ž.

Oktogon = osmerokut. Konačno se rješenje uvrštava u krajnje krugove, a zatim se vrši međusobno povežu. Naravno da bi se dijagram mogao konstruirati različito, na pr., kao šesterokut, pa bi se zvao heksagon, itd., ili bi se općenitije mogli nazvati **p o l i g o n i m a** (poligon = mnogokut).

POVEZANI HEKSAGONI

br. 26

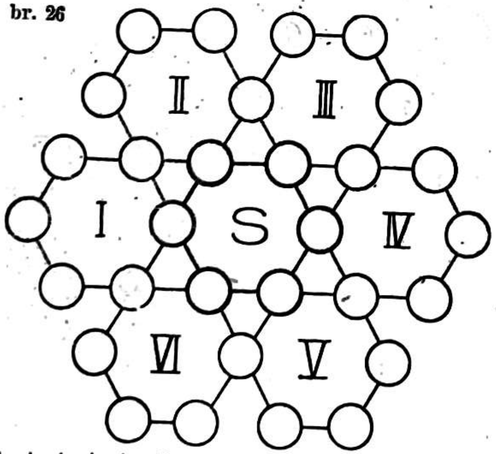

I vrst platna za uvezivanje knjiga, II premještaj šahovskih figura na ploči, III pariški modrobrad, ubica žena, IV njemački filozof † 1926 (Nobelovom nagradom nagrađen god. 1908), V srpom odrezivati slamke žitarica, VI peruansko-bolivijsko indijansko pleme, nastava okolicu Titicaca-jezera.

Pri ispravnom rješenju daju prva slova sviju riječi, tj. slova u šesterokutu »S« smjerom kazaljke na satu počam od I, prezime našeg savremenog romanopisca, dramatika, pjesnika i esejiste.

A A A A, C, D D, E E E, H, I I, J, K K K, L L, M, N N, O, R R R, T, U, Ž.

Gornja slova treba razmjestiti u krugove da smjerom kazaljke na satu, a počam od deblje štampanog kruga nastanu riječi gornjih značenja.

Lik se sastoji od sedam šesterokuta; šest vanjskih povezani su sa srednjim. U krugove srednjeg, deblje štampanog, uvrštava se ono što se kani uzeti kao konačno rješenje, a u vanjske pomoćne riječi koje počinju u krugu koji je zajednički srednjem i dotičnom šesterokutu, a idu smjerom kazaljke na satu. Prema tomu daju, dakle, konačno rješenje prva slova pomoćnih riječi.

KRUG (zagonetni krug)

br. 27

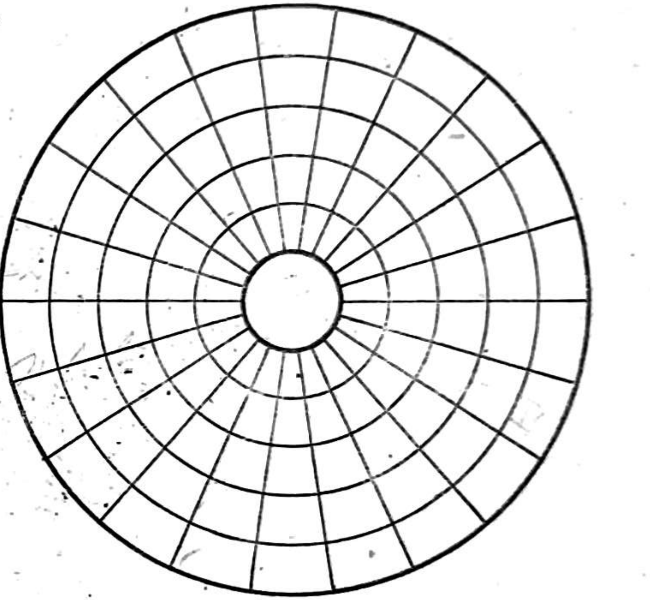

a, a — bi, brah, bron — ca, ca, co — di, di, dja — go, go — ja, ja, ja, ja, jo — ko, ko, ko, ksa, ksa- kva, kvin — la, la, le, li, lin, lja, lo — ma, ma, ma, mo — na, na, na, na, ni — o — pi, pra, pro — ra, ra, ri, ri, ru — si, spo, sta, sta — ta, ta, to — vi — za

Od zadanih slogova treba u krug složiti dolje opisane riječi tako da u svako polje dođe po jedno slovo. Svim je riječima posljednje slovo zajedničko.

1 indijska moneta. — 2 ime škotske kraljice Stuart. — 3 drama od Julija Rorauera. — 4 grad u Istri. — 5 španjolski vjerski reformator samoubojica porijeklom Židov (XVII vijek). — 6 doba jednog putanja planeta oko Sunca. — 7 indijsko božanstvo (u prevodu »duša svijeta«). — 8 kršćanski svetac, osnivač isusovačkog reda. — 9 ime pjesnika Šantića. — 10 peti stupanj glazbene ljestvice. — 11 planina sjeveroistočno od Prijedora. — 12 legura bakra i kositra. — 13 nagnuta ravnina. — 14 glavni grad Filipina na otoku Luzonu. — 15 promet nekog artikla. — 16 metal. — 17 jastučić za pudranje. — 18 starovjeka pokrajina u Maloj Aziji. — 19 izvana. — 20 muško lice iz Biblije (u prevodu »Bog je dobar«). — 21 opera od Jakova Gotovca. — 22 upotreba, primjena u život.

Slova između trećeg i četvrtog kruga izvana, čitana redom zadanih riječi, daju jednu rečenicu od **J e a n J a c q u e s a R o u s s e a u a**.

Sve pomoćne riječi idući od obodnice prema središtu kruga moraju završiti slovom koje je svima zajedničko, dakle, istim slovom. S uvrštavanjem pomoćnih riječi može se početi na bilo kojem mjestu u krugu, pa da se nižu bilo prema lijevo ili desno, ali će se onda od tog mjesta i tim smjerom morati čitati i konačno rješenje. Ko-

načno se rješenje može nalaziti u poljima što ga zatvaraju bilo koja dva susjedna kruga, pa i više njih.

GIRLANDA (zagonetna girlanda) br. 28

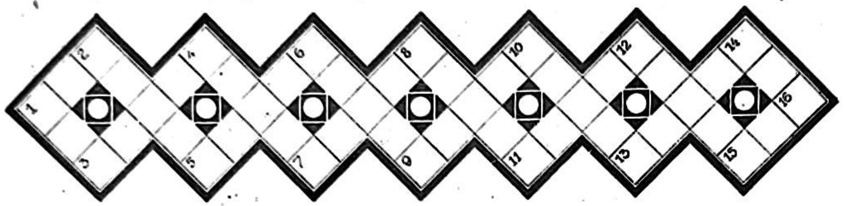

U svako polje dolazi po jedno slovo, tako da u raznim smjerovima nastanu riječi ovih značenja:

1—2 prijedlog.
3—4 stare mjere za dužine
5—6 njemački liječnik iz XVII vijeka, izumitelj pruske modre boje (fonetski).
7—8 ascendenti.
9—10 slabašan u zdravlju.
11—12 grad u Francuskoj na rijeci Oise
13—14 opasač sablje (turcizam).
15—16 mjesto u Vojvodini.
1—3 komad.
2—5 ptica pjevica.
4—7 roba, trgovina (turcizam).
6—9 godišnje doba.
8—11 dućanski prozor za pokazivanje robe.
10—13 brod sa dva jarbola.
12—15 biljina medenih cvjetova (pčelinja paša).
14—16 grad u Belgiji.

Slova u vodoravnom smjeru od 2—14 daju prezime francuskog kompozitora, a ona od 1—16 jedan njegov balet.

Lukatelo

Girlanda, bordura ili vijenac, jer lik svemu tomu sliči. (Zapravo bi ovo bila križaljka s konačnim rješenjem). Konačno rješenje daju slova u vodoravnim nizovima, a može da se nalazi u jednom, dva ili sva tri niza, već prema tome da li će biti moguće uz izvjesna konačna rješenja složiti pomoćne riječi. Ukoliko su konačna rješenja dvije ili više riječi za sebe, dobro je ako stoje u idejnoj vezi.

SLOGOVNA ZAGONETKA br. 29

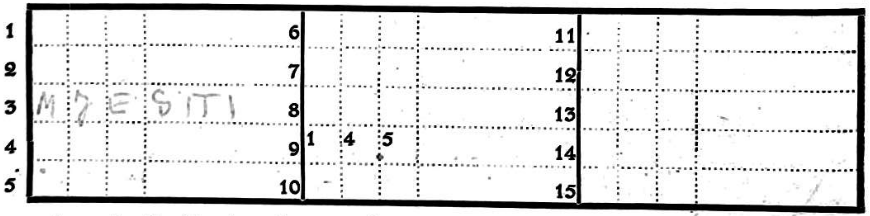

bo, ci, či, či, da, dun, e, fant, ga, i, i, i, i, ja, ja, je, je, jet, li, li, mi, mil, mir, ne, ne, ne, nez, nik, nik, no, nov, o, pe, pi, po, prav, ra, re, re, rij, si, ta, telj, ti, ti, to, tr, ver, vić.

Od zadanih slogova valja složiti 15 riječi dolje opisanih značenja. Prva tri slova sviju riječi (osim kod devete, gdje se uzimaju brojevima označena slova), čitana redom kako su uzeta, daju jednu rečenicu **J. W. Goethea** kojom se tumači kasnije nastali i često upotrebljavani izraz »goetheovski«.

1 prezime naše književnice rodom iz Siska (»Bez sreće«). — 2 karakteristika jednog našeg narječja. — 3 pripravljati tijesto. — 4 junačka pjesma. — 5 kancelarijski službenik. — 6 putovnica, vozni red (tuđ.). — 7 turski grad na Crnom Moru na parobrodarskoj liniji Carigrad—Sinopa. — 8. jurist. — 9 gradić i tvrđava u Francuskoj poznata iz svjetskog rata. — 10 riječ kojom se niječe. — 11 rog od slonove kosti mitskog junaka Rolanda. — 12 najznatniji knez Bijele Hrvatske iz IX vijeka. — 13 čarobnjak sa zlim pogledom kojim može ureći. — 14 naslovno lice jedne Kozarčeve novele. — 15 režiser.

Naziv je prijevod njemačkoga »Silbenrätsel« (Silbe=slog, Rätsel=zagonetka), koji se je vremenom ustalio za zagonetku toga oblika, premda se čini da bi prema ranijem tumačenju o ispunjaljci uopće bio ispravniji naziv s l o v č a n a zagonetka, budući da se u polja, ukoliko ih lik imade, uvrštavaju slova a ne slogovi. Što se zagonetka ipak naziva slogovnom, biće razlog valjda u tomu što se ovdje, budući da je zagonetka složena od većeg broja riječi, u v i j e k zadaju kontrolni s l o g o v i a nikada slova, pa je valjda ta stalna karakteristika utjecala i na ime. Zatim, lik slogovne zagonetke zadaje se samo zbog komoditeta odgonetača, da naime upisujući riječi u lik odmah imadu bjelodana ona slova koja čine konačno rješenje, a kada bi se donosio samo tekst sa slogovima a bez lika, onda bi to bila s l o g o v n i c a, a taj je pojam (v. »slogovnica«) bez sumnje bliži pojmu slogovne zagonetke negoli slovčane zagonetke.

Kod slogovne zagonetke naročito važi ono naprijed spomenuto da je konačno rješenje ono bitno i najvažnije u zagoneci zbog koje se zagonetka i donosi. Ovdje pomoćne riječi nisu niti time određene, kao kod ispunjaljke, da bi morale biti složene od nekog izvjesnog broja slova određenog likom, nego jedino time što im izvjesna slova moraju biti zajednička s konačnim rješenjem. Zbog toga treba naročito odabirati ono što se kani uzeti kao konačno rješenje, jer će se tek prema ovom određivati i nalaziti pomoćne riječi za koje, dakako, važi sve ono spomenuto o njima pri tumačenju ispunjaljke uopće. Konačna rješenja slogovnih zagonetaka obično su aforizmi, značajni ulomci pjesama, citati i slično.

br. 30

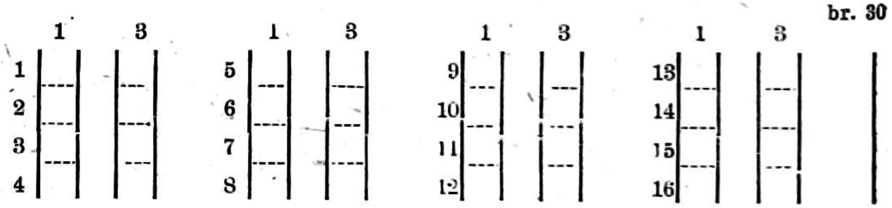

a, al, bro, ci, da, di, e, er, et, gi, gi, gon, i, ja, ja, ja, ja, jad, ka, kar, le, lo, lo, ma, na, ner, ni, ni, no, o, ok, ra, re, su, sre, še, taj, tar, to, to, val, van, vec, vi, viž, vo.

Od zadanih slogova treba složiti šesnaest riječi dolje opisanih značenja. Prva i treća slova svih riječi, čitana ozgo dolje redom stupaca, daju jednu rečenicu od W i l l i a m a S h a k e s p e a r a.

1 zbroj. — 2 sultanov nalog velikom veziru. — 3 naš stariji književni historik imenom Milan. — 4 pravilni osmerokut. — 5 slavni talijanski virtuoz na guslama i komponist iz XVIII vijeka (ime Antonio). — 6 teška kovina. — 7 roman Victora Hugo-a. — 8 slovenski romanopisac † 1887 (»Husar«). — 9 igrač naše narodne igre (djelo D. Šimunovića). — 10 draga kovina. — 11 naš akademski slikar imenom Maksimilijan. — 12 mlohavost muskulature. — 13 malo pseto duge dlake, prepeličar. — 14 nauka o narodima. — 15 činjenica poznata tek ograničenom krugu ljudi. — 16 snaga volje.

Prvi primjer slog. zagonetke složen je tako da se od pomoćnih riječi uzimaju prva tri slova koja, čitana onim redom kojim su od pojedinih riječi uzeta, daju konačno rješenje. Katkada neće uspjeti naći neku pomoćnu riječ kojoj bi na prvom mjestu bila ona tri slova nastala upisivanjem konačnog rješenja u kvadratna polja lika.

U tom će se slučaju brojevima u kvadratnim poljima označiti koja slova pomoćne riječi treba uzeti da se dobije potrebna ta grupa od tri slova, no svakako je sastavak uspjeliji ako je uspjelo tomu izbjeći. Da se tomu izbjegne, obično se, recimo, nekom aforizmu mijenja koja riječ ili poredaj riječi, ali to ne smije ići tako daleko da bi se kvario smisao i stil aforizma.

U drugom primjeru daju konačno rješenje prva i treća slova pomoćnih riječi, i to kada se čitaju ozgo dolje redom stupaca. Ne valja konačno rješenje uvrštavati u polja tih stupaca vodoravnim smjerom ili inače kako, jer se odgonetaču time otežava vezivanje tih slova u riječi i rečenicu. Mjesto prvih i trećih slova mogla bi konačno rješenje dati, na pr., treća i peta, prva i četvrta itd.

Prema tomu koliko slova sadrži nešto što se kani uzeti kao konačno rješenje, konstruiraće se veličina lika ili broj polja toga lika. Ipak, obično se ne donose slog. zagonetke iznad sedam vodoravnih pruga, tj. 7×3=21 pomoćnih riječi, ili 7×3×3=63 slova konačnog rješenja (lik primjera br. 29), odnosno šest polja okomitih stupaca, tj., 6×4=24 pomoćnih riječi, ili 6×4×2=48 slova konačnog rješenja (lik primjera br. 30). Opsežnije slog. zagonetke nisu zgodne koliko s tehničke strane zbog same preopsežnosti, toliko osobito zbog toga što umaraju odgonetače. Za opsežnija konačna rješenja osobito su podesni slogovni mozaici (str. 99).

Ukoliko konačno rješenje nije doslovan citat ili ulomak pjesme, nego, na pr., neki aforizam, obično mu se po potrebi slova reguliraju prema liku. Imamo, recimo, aforizam od 42 slova želeći od njega složiti slogovnu zagonetku poput one br. 29. Od svake će se, dakle, pomoćne riječi uzeti tri slova, pa će trebati 42:3=14 pomoćnih riječi. Spomenuti lik dopušta tri stupca pomoćnih riječi, pa bi dva stupca morala imati po 5, a jedan 4 pomoćne riječi. Da se i ovaj nepotpuni stupac popuni, nastojaćemo aforizam na bilo kojem mjestu povećati za tri slova, naravno, samo onda ako je to moguće bez ikakve štete po sam smisao aforizma.

Lik slogovne zagonetke mogao bi biti i drugačije forme nego su gornja dva primjera.

Dopunjaljka

Dopunjaljka (njem.: Ergänzungsrätsel, od ergänzen = dopuniti) je zagonetka kojoj lik treba d o p u n i t i slovima ili slogovima da nastanu opisane riječi. Na pr.

Slovima — a a a, b b, c c, č č, d, e, g, h h, k, l l l. m m, n, o o, p, r r, s s, t — treba u liku dopuniti prazna polja da u vodoravnom smjeru nastanu riječi ovih značenja:

1 naslov jednog djela Chateaubrianda, 2 ostrogonski nadbiskup i kardinal, te administrator zagrebač. biskupije (XVI vij.), 3 Najveći grad u Nebraski (U. S. A.), 4 adverbijalna oznaka vremena, 5 jednostanična životinjica, 6 danak, tribut, 7 milanska opera, 8 vrst prsta, 9 staroatenski trg.

br. 31

1	A				A
2		A		A	
3			A		
4		A		A	
5	A				A
6		A		A	
7			A		
8		A		A	
9	A				A

Lik se dakle dopunjava, tj., lik već sadrži slova, pa ostali dio lika treba samo dopuniti da nastanu opisane riječi. Dopunjaljka se, dakle, razlikuje od ispunjaljke samo po tome što se lik dopunjaljke dopunjava, a ispunjaljke potpuno ispunjava, dok inače sve prilikom tumačenja ispunjaljke spomenuto vrijedi i ovdje. Tako i dopunjaljka može biti slogovna, specijalna, brojčana, lančana, različno kombinirana itd. I ostale vrste ispunjaljki različna naziva mogle bi biti i dopunjaljke kada bi lik trebalo dopuniti mjesto ispuniti.

Kako se vidi i po gornjem primjeru, dopunjaljka ne mora sadržati neko konačno rješenje. Ispunjaljke sadrže konačno rješenje zbog toga što bi inače bile gotovo bez smisla. Kod obične dopunjaljke ne sastoji se rješavanje samo u tome da se nađu opisane riječi, nego te riječi u nekim slovima moraju biti jednake onim slovima što ih dijagram već sadrži, i u tomu — kao kod ispunjaljke u konačnom rješenje, — ležao bi već njen raison d'etre. Ipak je dopunjaljka bolja ako sadrži i neko konačno rješenje, pa se kao takova redovno i najčešće donosi. Na pr.

br. 32

1				P
2				A
3				L
4				M
5				O
6				T
7				I
8				Ć

Slovima — a a a a a a a a a a, b b b, e e e, i i i, k, l l l, n n n n n, o, p p, r r r, s, t t t, z — treba dopuniti lik da u vodoravnom pravcu nastanu riječi ovih značenja:

1 prauzor, iskonski uzor, 2 konjanik, 3 tkanina od pamuka i vune, 4 aromatska smola nekih drveća, 5 proizvod od žitarica, 6 engleski romanopisac i dramatik † 1931 (»Ljubav i prijestolje«), 7 talijanski romanopisac, autor romana »Tri lopova« (fonetski), 8 hrv.-dalm.-slavon. ban, pobjednik nad Matijom Gupcom kod Stubičkih Toplica.

Slova u deblje štampanom okomitom stupcu daju naslov jednog djela od Palmotića.

Što se tiče konačnog rješenja, pomoćnih riječi i ostalog, važi ovdje sve ono spomenuto kod ispunaljke.

Posebno treba istaći što je SROKOVNA DOPUNJALJKA (njem.: Reimergänzungsrätsel, Reim = srok) ili dopunjaljka u sroku. To je pjesma kojoj manjkaju posljednje riječi stihova koje treba naći da se stihovi time dopune. Na pr.

br. 33

Srokovna dopunjaljka

Po dvorištu ide lijepo p —
Ima u njem dobra pola k —
Kod ograde vreba lupež M —
Zle sklonosti na krađu ga s —
Plot preskoči, vješto baci v —
Što su baš mu na dohvatu b —
Mrtvoj žrtvi ukoče se ž —
Kradljivac se sagne, zgrabi p —
I pobježe brzonogi M —
Ta ne bi ga dostignule v —

F—e

br. 34

Iz mita o Sfingi

(Srokovna dopunjaljka)

Pod divotnim modrim nebom,
A pred starogrčkim gradom — —
Skitala se pored puta prašna
Grdna neman, silovita, — —.
Vrebala je i dane i noći,
Kad će onud koji putnik — —,
Da mu iznenada na put stane
I krvave najede se — —.
A ta neman Sfingom se je zvala.
Doć do plijena ovako je — —:
Prolazniku stazu bi presjekla,
Onda bi mu zagonetku — —

I dodala: »Pazi, majčin sine,
Ko ne znade, mora da — — —!
Ili riješi, il' — tako mi Hada! —
U mojem ćeš ždrijelu svršit — —!«

I mnogoga oplakaše mrtva,
Jer postade strašne Sfinge — —.

F—e

U prvom primjeru manjkaju nastavci posljednjih riječi stihova kojima su zadana prva slova (p—, k—, M— itd.) pa bi ovo bili gotovo logogrifi (str. 73). Primjer je veoma lak, jer time što bi bila pogođena jedna riječ, (na pr., pile), nađene bi bile i sve ostale (pile, kile, Mile, sile . . . itd.). — U drugom primjeru manjkaju posljednje riječi drugog i četvrtog stiha u svakoj strofi, dok su prvi i treći čitavi. To znači da se prvi stih rimuje s drugim, treći s četvrtim, a baš srok ima ovdje poslužiti kao pomagalo da se nađu one manjkave riječi, budući da se te riječi sa svojim parovima moraju rimovati. Te se, dakle, riječi nalaze po sroku i logičnom smislu pjesme.

Nekada se, iako srok nije jednak kroz čitavu pjesmu kao u prvom primjeru, ipak kriju posljednje riječi svih stihova. Na pr.

Đ. Arnold: Nikad nisam imo...

br. 35

Nikad nisam imo doma — — — —,
Nit sam kada mogo sebi sazdat —;
Tako se potucam diljem svijeta — —,
Sa svog čela brišem proletarca —.

Samo noću, kada nebom munja — —
I rascjepi časkom svod u gnjevu —,
Čini mi se nekud: da kroz — — — —
Vidim sjati skupa svoj i očev —.

Slogovima — čin — ga — ga — dom — ko — ne — ne — o — pu — sko — svoj — svom — ši — ti — to — znoj — treba dopuniti stihove tako da na svaku crticu dođe po jedan slog. Prvi se stih rimuje s trećim, a drugi s četvrtim.

Da nisu zadani slogovi potrebni za konstrukciju tih riječi, rješavanje bi bilo prilično beznadno, jer su odgonetaču pružena veoma labilna uporišta s kojih bi se rješavanje moglo započeti. Zbog toga se zadaju spomenuti slogovi.

Srokovna dopunjaljka sastavlja se tako da se složi pjesmica kojoj se izvjesne posljednje riječi u stihovima izostave i nadomjeste crticama. Tema pjesmi može biti, naravno, veoma različna.

Kod nas se većinom donose srokovne dopunjaljke po uzoru tipa broj 33 i 34. Nađe se naime riječ koja će mijenjanjem nekih

slova dati više drugih riječi s istim nastavkom i te se riječi u stihovima povežu tako da uzročno jedna drugu slijedi. Na pr.

Srokovna dopunjaljka

br. 36

Haj, što ječi gora Fr —
U lovu je družba m —
Stoj! U grmu nešto š —
Gle, to viri zečja nj —
Nu tog časa planu p —
Pade zec ko zrela kr —
F—e

Srokovna dopunjaljka

br. 37

Istočna se svjetli st —
Ratar došao za —
Zemlja već mu izo —
A sada ju jošte b —
Gle, njiše se tanka g —
Na njoj se veseli v —
»Obilata biće h —«.
F—e

Glavno je da je u riječima koje se dopunjavaju nastavak isti (gore: — uška, odnosno — rana), dok im početak mogu biti jedno, dva ili više slova. Zagonetka je dobra ako je uspjelo riječi povezati tako da se što manje osjeća nategnutost stihova.

Srokovna dopunjaljka podesna je za različno kombiniranje s ostalim vrstama zagonetaka u pjesmi. Kako se ovdje dopunjaljka kombinira sa zagonetkama u pjesmi, nije potrebno posebno u naslovu isticati da se radi o srokovnoj dopunjaljci, nego se zagonetka naziva, na pr., »dopunjaljka-anagram«, »dopunjaljka-logogrif« itd. Na pr.

Dopunjaljka — logogrif

br. 38

1. Gosta svog se njime n —
2. Lijep je kada jutro r —
3. Vrijeme kad se život b —
4. Zadnja želja sviju lj —

Vlad. Jurčić

Takve se kombinacije sastavljaju onako kako se sastavlja zagonetka s kojom se dopunjaljka kani kombinirati, pa se nakon toga stihovima otstrane posljednje riječi koje treba da odgonetač dopuni prije nego dođe do čiste one zagonetke s kojom je dopunjaljka kombinirana. Dobiv tako potpunu pjesmu trebaće odgonetač riješiti ono o čemu ona govori, na pr., logogrif.

O »akrostihnoj dopunjaljci« vidi stranu 86. U savezu s gornjim nadovezujemo još ovo: Akrostihna dopunjaljka naziva se ovako zbog toga što kod nje imamo prije svega dopunjaljku, a ta dopunjaljka je akrostihna, tj., ona riješena čini akrostih koji se dalje ne rješava. Imamo dakle samo jednu zagonetku. Kombinacija dopunjaljke, recimo, s anagramom, naziva se »dopunjaljka-anagram«, a ne »anagramna dopunjaljka« zbog toga što ovdje imamo najprije dopunjaljku, a kada se ova riješi, dobivamo pravi anagram koji također treba riješiti. Imamo, dakle, dvije zagonetke, što se ističe naslovom »dopunjaljka-anagram«. — Sa šaradom (šaradoidom) može se dopunjaljka kombinirati dvojako: kao gore, ili tako da zbroj onoga čime se stihovi dopunjuju dade rješenje šarade (šaradoida). Na pr.

Dopunjaljka — šaradoid

br. 39

Svi mi ne znamo li zar,
Da je dvoje što i ——?
Kuda trči brzi sob,
Tuda teče rijeka ——.
U nesreći ravnaš hod
Ponajčešće u svoj ——.
Popunite prazna mjesta,
Jer će lađa krenut smjesta!
F—e

Ovakove su kombinacije naročito zanimive. Ovdje se naime »jednim udarcem ubijaju dvije muhe«: najednom se rješava i dopunjaljka i šaradoid.

Slogovnica

Slogovnica (njem. »Silbenrätsel«, vidi i »slogovna zagonetka«) jest zagonetka gdje od zadanih slogova treba složiti neki broj opisanih riječi. Izvjesni jedan ili više nizova slova tih riječi, ili pak niz slogova, daju onda neko konačno rješenje. Na pr.

Slogovnica

br. 40 Od slogova — a, a, a, a, ca, dak, do, dour, dub, gar, ga, ha, kai, ker, kru, ku, lin, man, man, net, o, o. o, pi, pon, pril, ra, sna, stos, svo, ško, ta, ti, ton, us, vje, voj, vour — treba složiti 19 dvosložnih riječi ovih značenja:

1 sinovljeva žena, 2 naš kompozitor (»Dorica pleše«), 3 francuski romanopisac, autor romana »Potresla se zemlja od istoka«, 4 nezavisni sultanat u istočnoj Arabiji, 5 kalendarski mjesec, 6 veliki talijanski državnik iz prošlog vijeka, borac za ujedinjenje Italije, 7 visoki pionirski čamac za prebacivanje vojske, (također: plivajući dio na kom leži most), 8 ime jedanaestorice papa, 9 pripadnici sjevernog dijela Velike Britanije, 10 veliko mjesto u Indiji poznato zbog sajmova, 11 rijeka u Juž. Francuskoj, 12 glavni grad Irske, 13 vrst velikog psa, 14 američki krokodil (aligator), 15 čuvar muzeja, 16 suma, iznos, 17 religija, 18 muško lice iz epa »Kohan i Vlasta«, 19 lijeva pritoka rijeke Aller u Njemačkoj.

Druga i treća slova svih riječi, čitana redom onako kako su uzeta, daju dva stiha od P. P. Njegoša.

Slogovnica sadrži uvijek neko konačno rješenje, a to, ukoliko nije specijalna (v. dalje), daju obično dva ili više nizova slova pomoćnih riječi. Kako kod slogovne zagonetke, te ispunjaljke i ovdje je glavni dio zagonetke baš to konačno rješenje, pa ga zbog toga treba i naročito odabirati, treba da bude »vrijedno« donošenja.

O pomoćnim riječima važi isto što je o tomu rečeno kod ispunjaljke (str. 30). Češće se nastoji da sve pomoćne riječi imadu jednak broj slogova ili slova, no to, dakako, ne mora biti. Ukoliko slogovnica nije specijalna, rečeno je, da konačno rješenje daju dva ili više nizova slova iz pomoćnih riječi, na pr. prvi i treći, drugi i četvrti, početni i dočetni niz itd. Složiti, naime, običnu slogovnicu s konačnim rješenjem od jednog niza slova pom. riječi, na pr. od početnih slova, ne čini uopće nikakovih teškoća, dok se to ne može reći za slučaj kada konačno rješenje čine dva ili tri niza slova. I s obzirom na trud sastavljačev takova je zagonetka vrednija, a naročito još i zbog toga što su pomoćne riječi u ovom slučaju iskorišćene u većoj mjeri.

Slogovnica je naročito podesna za to da bude specijalna zagonetka, s p e c i j a l n a s l o g o v n i c a, (isp. specij. križaljka i ispunjaljka) tj. da bude složena od pomoćnih riječi međusobno i prema konačnom rješenju u idejnoj vezi. Na pr. historička slogovnica složena od naziva i pojmova iz historije, a konačno rješenje da bude opet nešto takovo; književna slogovnica itd.

Kod specijalnih slogovnica konačno rješenje obično daje jedan niz slova. Nije, naime, lako naći grupu riječi srodnoga značenja, a kojima su već unaprijed fiksirana dva ili čak i više slova. Dakako da je zagonetka tim bolja ako je i to uspjelo.

Kako se vidi, slogovnica je zapravo neka »primitivna« vrst ispunjaljke ili slogovne zagonetke (str. 40). Kada, naime, slogovnica dobiva lik u koji bi se imale uvrštavati pomoćne riječi, onda zadobiva gore spomenuta imena.

Gotovo isto što i slogovnica jest

Slovčanica

Sva je razlika između slogovnice i slovčanice u tom što se kod prve zadaju slogovi, a kod druge s l o v a potrebna za konstrukciju pomoćnih riječi. Inače za slovčanicu važi sve što je rečeno gore za slogovnicu.

br. 41 Slovčanica

Od slova — a a a a, b, c, č, ć, d d d, e e e, g g, i i i i i i i i, j, k, m m m, n n n n, o o o, r r r r r, t, u u, v v v, z — valja složiti riječi ovih značenja:

1 pripadnik prastanovnika Prednje Indije, 2 provincijski glavni grad u Gornjoj Italiji, 3 pješčani poluotok u negdašnjem Ambracijskom zalivu (Grčka) gdje je August bio potukao Antonija, 4 odbor, korporacija, 5 romantička opera od A. Lortzinga, 6 poznati njemački romanopisac (»Mrtvački brod«), 7 izabiranje narodnih pretstavnika, 8 naš pjesnik ilirac rođen u Mađarskoj (»Putositnice«).

Početna slova svih riječi, čitana ozgo dolje, te dočetna istim redom, daju ime i prezime našeg pjesnika †.

Slovčanica se mjesto slogovnice izrađuje obično onda kada zagonetka ne sadrži velik broj pomoćnih riječi, pa bi se, da su zadani slogovi, lako riješili. Ili kada se naročito hoće da zagonetka bude teška za rješavanje.

Kako slogovnica tako bi i slovčanica bila zapravo neka »nerazvijena« ispunjaljka.

Vreteno

»Zagonetno vreteno« (čarobno vreteno) zapravo je ispunjaljka, ali ovdje riječi nastaju na jedan naročiti način, pa se zbog toga smatra posebnom vrstom. Na pr.

br. 42

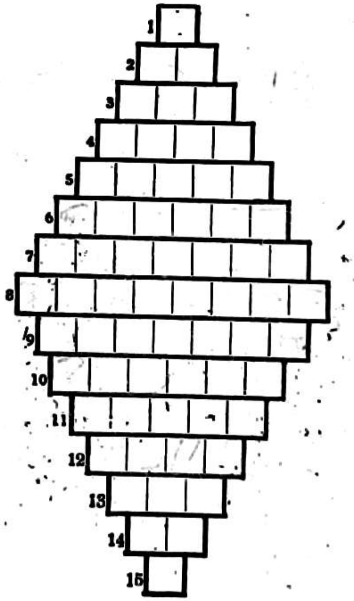

A A A A, E E E E E E E E E E E E E, J J J J, L L L L L L L, O O O O O O O O O O O O O, P P P P P P P P P P, S S S S S, T T T T T T T T

1 prijedlog, 2 rijeka u Italiji, 3 američki pisac fantastičnih novela †, 4 velika pjesma, 5 dijelovi nogu; poetičke mjere, 6 vizita, 7 stanice (željezničke), 8 dio sobnog namještaja, 9 krasota, 10 poljodjelska oruđa, 11 duševna gipkost, elan, 12 grčka boginja, mati Apolona i Artemide, 13 grčki mitski bog vjetra, 14 franc. gramatički član, 15 temeljni broj prirodnih logaritama (vokal).

Riječi se sastavljaju tako da se svaki puta doda odn. oduzme po jedno slovo, a sva se nekada moraju razmjestiti. *Danče*

Već iz naputka, koji se stalno donosi uz ovakovu zagonetku, razabire se način rješavanja. To bi zapravo bila neka smjesa od logogrifnih anagrama i logogrifa (kada se slova ne miješaju).

Na isti način kao vreteno rješava se i sastavlja KLIN (zagonetni klin) i PIRAMIDA (zagonetna piramida) koji su svako po jedna polovina vretena. Na pr.

Zagonetni klin

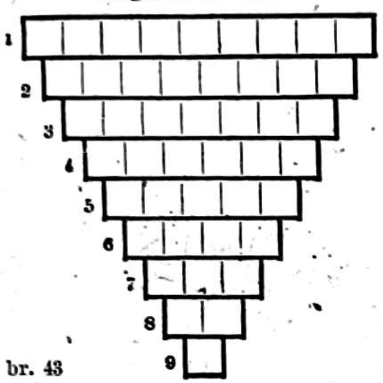

br. 43

A A A A, C C C C C C, E E E E E E E, I I I I I I I I I, J J J J J, L L L L L L L L, N N N, U U, V.

1 prezime kraljicę Drage, žene Aleksandra II Obrenovića, 2 vrst svijeće, 3 žensko nemarno čeljade, 4 deminutiv ženskog imena (ili crnogoričnog stabla), 5 ženska viša škola, 6 obraz, osoba, 7 norveški romanopisac, 8 upitni veznik, 9 veznik.

Riječi se sastavljaju jedna od druge tako da se uvijek oduzme po jedno slovo, a ostala se nekada moraju razmještavati.

Lukatelo

Zagonetna piramida

br. 44

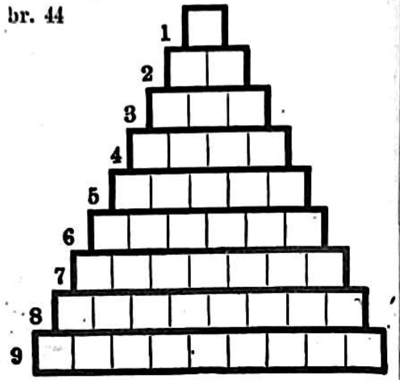

A A A A A A A A, I I I, J J, K, N N N N, P P P P P P P P P, S S S S S S, T T T T T, U U U U U U U

1 rimski: 400, 2 veznik, 3 glavni grad franc. departmana Basses-Pyrénées, 4 malajski otrov za strelice, 5 avan, mužar, 6 pojav(ljivanje) pred publikom; preuzimanje dužnosti, 7 svezani, 8 pješčana zemlja, 9 anahoret, asketa.

Riječi se sastavljaju jedna od druge tako da se svaki puta doda po jedno slovo, a sva se nekada moraju razmještavati.

St. Gašparović

Kod klina oduzima se svaki puta po jedno slovo, dok se kod piramide dodaje, a sva se slova odn. preostala prema potrebi razmještavaju.

Glavna riječ (kod vretena srednja, kod klina prva, a kod piramide posljednja) morala bi biti složena od različitih slova, tj., nijedno se slovo u riječi ne bi smjelo ponoviti. Od toga se često otstupa. Ovakva je zagonetka (bilo vreteno, klin ili piramida) bolja ako se slova u glavnoj riječi ne ponavljaju. U tom slučaju može odgonetač već iz zadanih kontrolnih slova ustanoviti, od kojih je slova složena glavna riječ, budući da tih slova ima toliko vrsta od koliko je slova složena glavna riječ.

Kod vretena moraju one riječi, od kojih je postepenim dodavanjem po jednoga slova nastala glavna riječ, biti različne od onih koje su nastale od glavne postepenim oduzimanjem po jednoga slova. Riječi ne smiju biti u kojem god obliku, što uostalom važi za sve zagonetke.

Što se sastavljanja tiče obično se najbolje uspijeva kada se od veće riječi oduzimanjem slova izvode one manje, a ne obratno.

Sami nazivi vreteno, klin, piramida nisu, dakako, pojmovi koji bi značili vrste zagonetaka koje se sastavljaju i rješavaju kako je gore spomenuto, nego naziv dolazi od oblika lika. Zbog toga su moguće i zagonetke istoga naziva koje se drugačije sastavljaju i rješavaju, ali im je lik vreteno, klin ili piramida. Primjerice tako da

im se riječi ne izvode jedna od druge, nego se one uvrštavaju nevezano, a izvjesni neki niz slova da dade konačno rješenje. To bi bila ispunjaljka. Ili se riječi uvrštavaju vodoravno i koso, pa se ukrštavaju (križaljka), ili u dva kosa smjera i to u oba smjera iste riječi (magični lik) i event. drugačije.

Mjesto da se u polja uvrštavaju slova mogu to biti i slogovi: slogovni klin, piramida, vreteno.

Vreteno, klin i piramida mogu biti obrađeni u formi pjesmice tako da se u jednom ili više stihova opiše svaka riječ. Na pr.

br. 45 Piramida

(Gornja riječ slovom se proširi,
za njom odmah donja tu proviri).
1 Pojam taj u zemljopisu učiš.
2 Obradujuć njega ti se mučiš.
3 Mudru on i lùdu drži glavu.
4 Pokvarenu kad imaju bravu,
5 U čudu će ovaj stat na pragu.

F—e

br 46 Klin

(Gornju riječ za jedno slovo skrati,
Pa će ona odmah đonju dati!)
1 Kuharica u njem svašta tuče.
2 Obrtnik je vazdan vuče-suče.
3 Nad pepelom njegovo je mjesto.
4 Ova mjera spominje se često.
5 S konzonantom ovaj klin je
presto.

F—e

Magični likovi

Magičnost*) ili čarobnost takvih likova sastoji se u tome što u jednom smjeru nastanu same od sebe one riječi koje se rješavaju u smjeru okomitom na prvi. Ako se rješavaju vodoravne riječi, nastaju »magičnim putem« te iste riječi u okomitom pravcu i obratno.

Najodličniji magični lik jest

MAGIČNI KVADRAT.**) Za magični kvadrat važi, naime, gore spomenuto u cijelosti, pa s punim pravom zaslužuje epiteton »magični«. Na pr.

*) Nije isključeno da oznaka »magični« za sadržaj ovakovih likova potječe od sredovjekih magičnih formula od kojih je najraširenija (v. »Thesaurus linguae latinae« Z. Doroghyja i D. Chudobe) bila jedna u formi magičnog kvadrata (v. bilješku dolje!) Takove su se formule valjda češće sastavljale, bilo od riječi koje čine rečenicu (kao »Sator . . . itd.« vidi dolje!), bilo opet od riječi međusobno nesuvislih. No i ove nesuvisle biće da su se analogno onim savršenijima nazivale »magičnima«, pa je to onda vjerovatno prešlo također u enigmatiku.

**) Jedan upravo genijalan magični kvadrat 5×5 nalazimo u latinskom jeziku:

S A T O R
A R E P O
T E N E T
O P E R A
R O T A S

Kada se riječi toga kvadrata čitaju redom, dobiva se: »Sator Arepo tenet opera rotas« (= sijač Arepo drži s mukom kola). Ta je rečenica još i palindroimna: obrnuto čitana daje isto značenje. — U srednjem vijeku upotrebljavan je taj kvadrat kao jedna od najraširenijih magičnih formula protiv bolesti i požara, a umetnuta je u mozaikni pod crkve u Pieve-Tarzagni kod Verone (»Thesaurus linguae latinae« od Z. Doroghyja i D. Chudobe).

br. 47

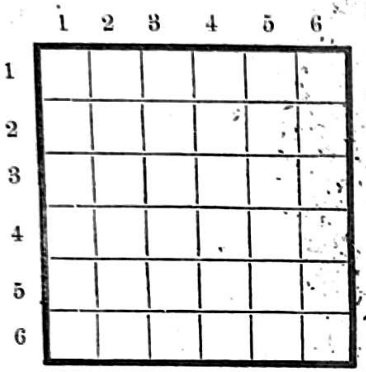

A A A A A A, D D, I I I I I I, J J, K, L L, M, N N N, O O O O O O, R R R, Š, V V, Z.

Vodoravno i okomito: 1 industrijski grad u Italiji, 2 strano muško ime, 3 dvodimenzijonalni geometrijski pojmovi, 4 židovsko božanstvo, 5 industrijski grad u Gornjoj Italiji, 6 div.

M. Krstić

Rješavajući ovdje riječi u vodoravnom smjeru nastaće one okomite same od sebe i to u potpunosti, što nije slučaj kod većine magičnih likova, gdje obično prva i posljednja slova »magično« nastalih riječi treba naknadno dopuniti.

Magični kvadrat smatra se to boljim i rjedim što lik uz dobar sadržaj ima više polja. Tako je kvadrat od 6×6 polja postao kao neka međa između rariteta i rekordnih nemogućnosti, te onih od manje polja kojih je sastavljanje moguće u serijama. Naime, magični kvadrat složen od manje nego 6×6 polja ne smatra se ničim naročitim. Kvadrat od 6×6 polja, uz pretpostavku da je sadržaj dobar i neotrcan, drži se dobrim, dok je kvadrat 7×7 polja rijetkost vrijedna divljenja. Kvadrat od 8×8 polja nije u našem jeziku uopće složen, pa bi značio rekord nad svim rekordima. Na 9×9 ne treba prema tomu ni pomišljati.

Najuspješnije sastaviće se magični kvadrat 6×6 (a također i drugih veličina) kada se uzmu takove riječi kojima se vokali i konzonanti naizmjenično izmjenjuje. Na pr. Oziris, Oregon, Megara itd. Samo je zla posljedica toga obično u tomu što često nastaju riječi koje se u takvim kvadratima gotovo uvijek ponavljaju, kao ananas, ataman, amanet, Ariman i dr., pa je tim više postignuto, ako je uspjelo izbjegnuti takvim riječima. Na pr.

br. 48

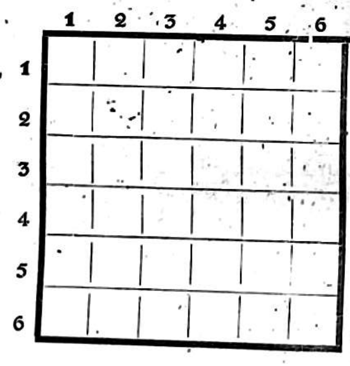

A A A A A A, B B, Č Č, D, E E, I I I I I I, L L. LJ, M M M, N N, O O, R R, S, T T, U U.

Vodoravno i okomito: 1 vrst afričke rode, 2 američki slavni pisac rodom Slovenac, 3 sok kisela kupusa (plur.), 4 vrst krakonoše iz kredne formacije, 5 biljke, 6 nastavnik, pedagog.

Zv. Bego

Pri sastavljanju 7×7 kvadrata često nastaje kakva skupina slova iz koje se teško izvodi neka riječ. Zbog toga sastavljači uzimaju u pomoć geografske nazive tražeći neki koji bi se dao izvesti iz dotične skupine, a posljedica je toga najčešće to, da u lik uđu nazivi veoma nepoznatih i neznatnih stranih mjesta, dakle gotova nerješivost. Bolje je, dakako, ako uspije tomu izbjeći, kao u ovom primjeru:

br. 49

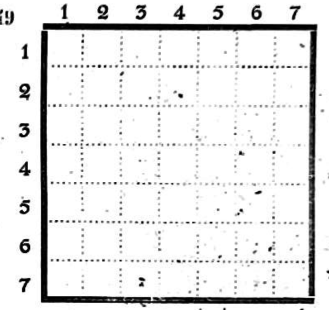

A A A A A A A A A A A A A A, C C, E E, I I I I I I, K, L L L, M M, N N N N N N, P P P, R R, S, T T, U U, V V V.

Vodoravno i okomito: 1 vrst crnobijele ptice selice, 2 udubina u terenu, 3 knjiga uspomena, spomenar, 4 staro germansko pleme, 5 važan po život, 6 vrst južnih plodova, 7 službenik jedne državne ustanove.

Zv. Bego

Osim magičnog kvadrata ima još velik broj različitih magičnih likova bilo pod općim imenom »magični lik«, bilo pod kojim imenom izvedenim na osnovu oblika dijagrama ili dr., na pr. »m a g i č n i d i j a m a n t«, »m a g i č n i k r i ž«, »m a g i č n a p a č e t v o r i n a«, »m a g i č n i t r o k u t« itd.

Magični likovi

br. 50

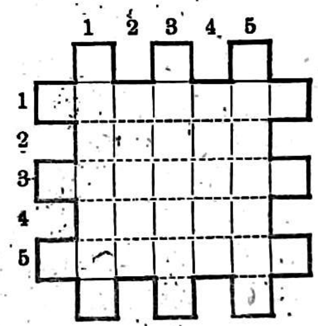

A A A A, D, E E E E, I I, J J J J K K, M M M, N N N N, O O O O, P P, R R R R, S S, V

Vodoravno i okomito: 1 njemački autor kazališnih komedija † 1903., 2 savremen, 3 satirički epigram nazvan tako prema Martialu, (također žen. ime), 4 park, 5 okružje, (također američka oznaka za umjetnu svilu).

St. Gašparović

br. 51

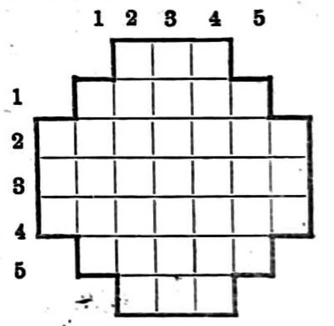

A A A A A A A, B B, I, J, L L L L, M M, N N N N N N N N, O O O O O, Ö, R R, T T T T

Vodoravno i okomito: 1 finski pjesnik iz prošlog vijeka, autor eposa »Kalewala«, 2 provincija Južnoafričke Unije, 3 kemijski element važan u štamparstvu, 4 ime slavnog film. glumca, 5 grad u Gornjoj Italiji (fon.).

I. Jerman

Nadalje se u polja mjesto slova mogu uvrštavati slogovi, pa je to »s l o g o v n i m a g i č n i l i k«.

Svi ovi likovi, ukoliko nisu u formi četverokuta ili trokuta, nisu posvema »magični«, budući da izvjesna slova, kako je rečeno, treba naknadno dopuniti.

Magični križ

br. 52

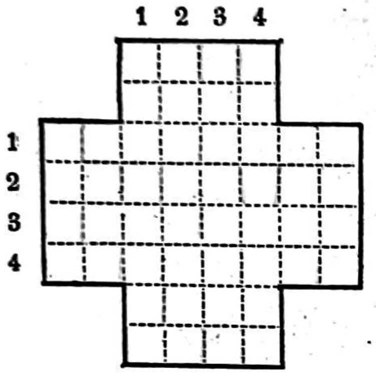

A A A A A A A A A A A A, Č, E E, G G, I I I I I, J J, K K K K, L L, M M, N N N, O O, R R R R R R, T T T T.

Vodoravno i okomito: 1 starorimski urotnik bljedolika lica, 2 propovjednik, širitelj, 3 glavno žensko lice Krležine pripovijesti »Tri Kavalira«, 4 ocjenjivač umjetnina.

Magični trokut

br. 53

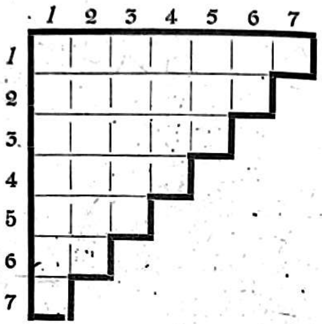

A A A A A A, Č Č, E E, I I, J J, K K K K, L, M, N N N, T T, U U, Z.

Vodoravno i okomito: 1 naš dramatik imenom Vladimir, 2 ispovjednik jednog ogranka kršćanske vjere, 3 malen, neizrastao, 4 ogrlica, collier, 5 vremenski adverb, 6 francuski gramatički veznik, 7 prijedlog.

Magični likovi od manjeg broja riječi ne čine u sastavku velikih poteškoća, pa ih uslijed toga sastavljaju mnogi sastavljači. Posljedica je toga da se riječi u takovim likovima (naročito br. 50, 51) prečesto ponavljaju što zagonetku čini prelakom i nezanimivom. Zbog toga je dobro ako se pri sastavljanju nastoji da u lik uđu jedna ili dvije riječi koje bi se mogle smatrati težima, nepoznatijima, a koje će se spomoću onih poznatijih moći naći. Naravno da ne bi valjalo kad bi sve riječi bile takove, budući da zagonetka time postaje preteško rješivom. Također je dobro da te teže riječi ne budu uvijek imena nekih neznatnih geografskih mjesta.

Magični likovi, naročito kvadrati, mogu se različno kombinirati bilo međusobno bilo s kojom drugom zagonetkom. Na pr.

Ispunjaljka — magični kvadrat

br. 54

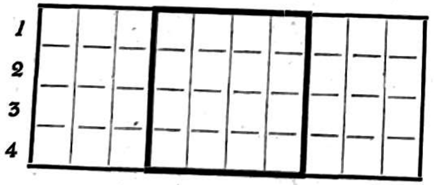

U pačetvorini

samo vodoravno: 1 staroatenski vojskovođa, 2 prekršitelj, 3 evropski narod, 4 ruski vojskovođa iz svjetskog rata.

U četvorini

Vodoravno i okomito: 1 pronom u značenju: jednako, 2 mjesto u pećskom srezu Zet. banovine, 3 žalost, 4 svećenik.

P. Lukatelo

Magične stepenice — (basamaci)

br. 55

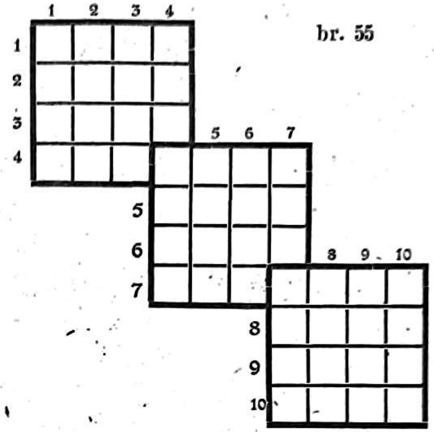

a a a a a a a a a, b b b b b b, ć ć, e e e, g, h h, i i i i, l l l l l l, o o o o, r r r r, s s, u, z z

Vodoravno i okomito: 1 raka, 2 predmet trgovačkog prometa, 3 autor opere »Fra Diavolo« (fon.), 4 vrst sjeveroameričkog medvjeda, 5 vrst papinskog pisma, 6 muslimanski naziv Boga, 7 jedna od triju božica sudbine, 8 francuski naturalistički pisac, 9 srpski pjesnik (»Zimska idila«), 10 pčelinje ćelije.

Za kontrolu valjanosti, te da se olakša rješavanje, obično se zadaju slova potrebna za konstrukciju zadanih riječi.

Anagram

Anagram* je riječ ili su riječi koje nastaju kada se nekoj drugoj riječi ili riječima promijeni poredaj slova. Na pr., svijet—vijest, apostol—postola—stopalo, kit+udav=viadukt, itd. Te se riječi redovno opisuju u stihovima, pa ih po tim opisima treba odgonetati. Na pr.

Pitaj — traži — nađi!
(Anagram)

br. 56

Pitaj knjigu — Sveto Pismo:
U pradavne dane
Ko li prvi s bratske ruke
Primi smrtne rane?

Traži otok, prostirući
Zemljovidne karte,
Na kom bješe neko vrijeme
Čak i Bonaparte!

Nađi ime tih muževa
Arpadova roda,
Što stajahu ispred našeg
Državnoga broda!

*) Izumiteljem anagrama smatra se Lykophron, grčki pjesnik i gramatik iz prve polovice III vijeka pr. Kr. sa Eubeje. Prava domovina anagrama drži se da je Istok, odakle su ga židovski kabalisti raširili dalje. »Zlatno doba« pada mu u XVI i XVII vijek. Neki su anagrami stekli čak i veliku slavu. Jedan je od takvih »Revolution Française«, što, kada se otstrane slova »veto« (zabranjujem), a ostala porazmjeste, daje »Un corse la finira« (Jedan će je Korzikanac [tj. Napoleon] svršiti).

Jedan naročito uspio i rijedak anagram u latinskom jeziku vadimo iz knjige »Thesaurus linguae latinae« od Z. Doroghyja i D. Chudobe: Caru Karlu Šestome prorekoše iz njegovog naslova »Carolus Sextus Imperator« (= car Karlo Šesti) premećući slova ovo: »Uxor pariet tres masculos« (= žena će roditi tri dječaka).

br. 57

Anagram

Ja sam knjiga sveta,
Puna čudnog znanja;
Svaki listak moj je
Zakon od postanja.

U svom šumu divljem,
Paklen urlik stvaram,
U prah i pepeo
Rušim i obaram.

Majčina sam maza,
I maja me voli,
Pa bi život dala
Za hip moje boli.

U podzemlju tamnom
Moji su vam dveri,
Barku moju vidje
Dante Alighieri.

Šubičević

U ovim primjerima svaka strofa, kako se to lako opaža, govori o nečem drugomu. Kako je zagonetka označena s »anagram«, znaće odgonetač da ime otoka, na kom jednom bješe čak i Napoleon, s promijenjenim poređajem slova, mora dati ime nekoga iz Biblije koji je bio ubijen od svog brata. Ime ovoga opet, kada se poređaj slova dalje promijeni, mora dati ime nekoliko kraljeva Arpadovića. Opisi su, dakle, u gornjem primjeru odijeljeni po strofama: svaka strofa opisno predočuje po jedan pojam. Gdje će se početi s rješavanjem, sasvim je svejedno. Tako bi se moglo riješiti najprije ono o čemu govori, na pr., treća strofa, pa onda ostalo. Svakako je dalje rješavanje veoma lako čim je uspjelo naći ma i jednu riječ. Tako u prvom primjeru recimo da je pogođena riječ odn. riješena treća strofa: Bela. Ime »Bela«, s izvjesnim drugim poređajem slova, mora dati ono o čemu govori prva strofa: Abel, ili druga strofa: Elba. Rješenje je dakle: Abel—Elba—Bela.

SLOGOVNI anagram sastoji se u tome da nova riječ nastaje kada se promijeni poređaj s l o g o v a neke riječi. Na pr. A-ti-na—a-na-ti, na-ci-je—ci-je-na, la-ti-ca—ti-ca-la itd. Inače se slogovni anagram od običnog ni po čemu ne razlikuje, pa je svaki slogovni anagram ujedno i obični.

Opisivanje pojedinih pojmova nije nipošto vezano na strofu ili neki izvjesni broj stihova. Glavno je da se u pjesmici opišu ili inače kako spomenu svi oni pojmovi što ih anagram daje, a gdje i kako će to biti učinjeno, stvar je sastavljačeva. Štaviše, takav na strofe ili izvjesni broj stihova nevezani način obrađivanja anagrama obično pruža više mogućnosti da sama pjesmica s obzirom na učinak bude što uspjelija. Anagram, naime, obrađen prema gornjim primjerima, pogotovo ako ni to odjelito opisivanje i spominjanje pojmova ne bi u sebi imalo ništa naročita, svojstvena ni originalna, djeluje obično suviše suhoparno, šablonski i matematski, pa umara. Naprotiv, zagonetka mora biti interesantna, a kako su zagonetke u pjesmi takove naravi da im se predmet više manje mora prije pogađati negoli rješavati, biće naravno time bolje, ako je u sastavku uspjelo duhovitošću, originalnošću ili inače kako za dotičnu zagonetku pobuditi zanimanje u odgonetaču.

Anagrami

br. 58

Ova su dva pojma
Suprotnoga dojma,
Prem iz istih slova
Puk im naziv skova.

Od tih stvari prva
Gromada je drva,
Druga što sad slijedi
Psu za bundu vrijedi.

F—e

br. 59

U Bibliji — znamo — piše
Da je Eva, prva žena
Od jednoga samog rebra
Adamova učinjena.

Mislim da je svaka ž e n a,
A nikako Eva sama,
Učinjena ne od rebra,
Već od cijeloga Adama.

F—e

U primjeru 58, mjesto da je najprije opisano nešto što bi se moglo odnositi na neku »gromadu drva«, pa da se zatim presiječe i nastavi s opisom onoga što »psu za bundu vrijedi«, ta su dva pojma povezana konstatacijom da su oba — premda suprotnog dojma — složena od istih slova.

Anagram

br. 60.

Dva prijana pijuć crnu
Razgovor na ovo svrnu:
— Nekidan u novinama
Čitah ja avizu
Da je konac svim i svemu
Vjerojatno blizu.
— Kako kažeš? Svim i Svemu?
Da to nisu priče?
Često naime takva novost
Bez osnova niče.
— Možda. Ali tu ga ima!
To što propast treba:
Kopno, vode, gore, ljudi,
i sve podno neba —
Sve to samo gradu pruža
Onom što se zbori:
Iz toga se, moj prijane,
Sama novost stvori.

Ovdje su pojmovi sinonimi za »kopno, voda, gore, ljudi i sve podno neba« i »avizo, novost« povezani tako da je insceniran jedan dijalog, prizor. Vidi se, dakle, da takav događaj, prizor ili inače što, nastaje obično tako da se pojmovi koji anagram čine na neki način povežu, da ne budu poredani, nego da se u pjesmici prikažu kao da prirodno jedan za drugim slijedi. Pritom valja imati na umu da anagram ipak imade u pjesmici ostati glavno. Ne valja se naime previše zabaviti »štafažom« anagrama potiskujući sam anagram u pozadinu, jer bi se u tom slučaju lako dogodilo da bude veoma problematično, što se zapravo ima rješavati. I u gornjem se primjeru tek iz posljednjih stihova razabire što je zapravo pravi predmet zagonetke.

Općenitih uputa o tome kako bi se ovakovi anagrami sastavljali, naravno, nije moguće pružiti. To stoji do ideje: u koji bi se odnos, vezu itd. riječi koje čine anagram mogle dovesti, i onda, do sposobnosti i talenta sastavljača: kako će mu uspjeti da tu ideju unese u stihove, i u kakove stihove.

S gore spomenutim ne misli se nipošto reći da obradba anagrama u formi nekog prizora, događaja ili inače kako bezuvjetno i u svakom slučaju nadmašuje anagram obrađen poput danih pri-

mjera br. br. 56 i 57. Naravno je, naime, da se i ovakav »suhoparni« anagram nabrajanja, ukoliko je inače i po predmetu i po opisu pojmova dobar, ne može zapostavljati jednomu »anagramnom događaju« ako je ovaj inače po obradbi loš ili otrcan.

Pjesmice se mogu nasloviti i s kojim nazivom koji bi proizlazio iz sadržaja. Tako je primjer br. 56 naslovljen s naslovom »Pitaj — traži — nađi!« Dodan je još podnaslov »anagram« jer se u pjesmici ničim ne spominje kako se ima rješavati.

Iako je glavno nastojanje upravljeno na to da pjesmica bude što uspjelija, ne valja ni za predmet uzimati štogod, osobito ne ono za što se zna da je već češće bilo predmetom takove zagonetke. Lijepi su (jer su rijetki) anagrami od duljih riječi, na pr. Latona—Altona—Anatol, Niceja—nacije—cijena, Govedar—Dagover, granata—Tanagra, Kiruna—kaurin, torpedo—ortoped, Avarin—vinara itd. —

Kako je već u početku spomenuto, anagram jesu i riječi koje nastaju od više drugih riječi, od jedne riječi ili obratno. Na pr. store + velo = Roosevelt, kupalište = Pešta + kuli itd. Ono od čega se ima konstruirati rješenje anagrama, štampa se u pjesmici debljim slovima (na pr. **store + velo**, rješ.: Roosevelt), razmaknutim slovima (s t o r e, v e l o), ili se sve stavi u navodne znakove (»store, velo«). Rjeđe se riječi, koje zajedno daju neku drugu, ili riječ koja daje više drugih, opisno zadaje. Riječ ili riječi koje su rješene zadaju se opisno ili se inače kako spominju.

br. 61

Anagram

U **pet rata** platiću mu
Novi otoman,
A posljednju kad mu ratu
Izbrojim na dlan,
Uvjeren ću bit toliko
Vrijedi i on sam.

F—e

br. 62

Anagram

Tantalove muči muke
Silni junak T k a l e c - p a š a:
L i t r a mu je baš do ruke,
Ali mu se grozi flaša:
Čim ćeš vino to ispiti
Što u meni krasi sto,
Čistilac ćeš poda biti! — Kako to?

br. 63

Iz »Harača«
(Anagram)

»... Diljke isprazni dio treći;
I već Hasan vižla brži
Izvede mu dobra konja.
Posjest aga gdje ga htjede,
Iz oblaka munja kresnu,
I vrući purak sa zemljom ga svede« ...
Pade junak, al junaka nema,
Kao mrtvog da ga vila digla,
A na zemlji osta »samo igla«.

U prvom primjeru **pet rata** daju onoga koji je napravio otoman. U drugom primjeru kada se T k a l e c - p a š a »združi« s l i t r a nastaje čistilac poda. U trećem primjeru u »samo igla« krije se malo prije poginuli junak.

Kako se vidi, ovakvi su anagrami osobito podesni za to da pjesmica po izražaju i konstrukciji bude što originalnija i duhovitija, pa da tako zainteresuje odgonetača. Osim toga, ni rješavanje nije teško jer se ovdje bjelodano pružaju sva ona slova koja su potrebna da se dobije rješenje.

Konstruirajući od jedne riječi, koja se misli zadati kao rješenje, dvije ili više drugih ne moraju te riječi pretstavljati baš neki zaokruženi pojam. Na pr.

br. 64

Anagram

»Moj I haran« sanak sniva
Dok ne dođe onaj dan
Kad će smrću republike
Na to mjesto biti zvan.

Rješenje je: monarhija. »Moj, i, haran« spojeno je ovdje s ostalim smislom stihova tako da ne smeta što su te riječi po sebi prilično bez sadržaja.

Teži je za rješavanje, pa se zbog toga rjeđe donosi, ovakav anagram, ali tako da se sve zadaje opisno. Na pr.

br. 65

Anagram

Teče rijeka sa visokih gora
Pa se kreće put Sjeverna Mora.
Životinja čudna u njoj žije,
S njenom vodom put sjevera plije.
Kad oboje u to more stiže

Ribarska ih mreža u vis diže,
Jer to ne bje voda ni živina,
Već norveškim ribarom lovina:
Riba koja njinim morem plovi
I na sjeveru se samo lovi.

F—e

br. 66

Anagram

U ratu štiti domobrana.
Potrebno je kao hrana.
Svi ga vrše svakog dana.
Anagram svih triju riječi
Naš je pjesnik ponajveći.

Vlad. Jurčić

Rješenje je drugog primjera: rov + piće + rad = Preradović. Ovdje ne samo da je opisno zadano rješenje (Preradović), nego i one riječi kojih su slova potrebna za konstrukciju tog rješenja. — Primjer je mogao biti obrađen i tako da se najprije opiše glavna riječ, a zatim one koje nastaju od slova te riječi:

br. 67

Anagram

Survala se iz visina
Zračna lađa dolje.
Mjesto hrpe ruševina,
Pogledaš li bolje,

Vidjećeš ostatke lijeta:
Oca Sema i Jafeta,
Rimsko boštvo kuće, dvora,
Umno djelo stihotvora.

Sve ovo dosad spomenuto tiče se čistog anagrama, kada naime jedna ili više riječi nastaju od slova neke druge riječi ili više drugih riječi. Posvema čisti anagrami od jedne riječi (pogotovo ri-

ječi od mnogo slova) prilično se teško nalaze, pa se zbog toga uzimaju i takove riječi iz kojih se ne da izvesti čist anagram. To se čini naročito tako da se anagram kombinira, spaja s kojom drugom vrstom, najčešće s logogrifom.

Kombinacija može biti dvostruka po učinku: ili njome nastaju dvije zagonetke različne vrste, na pr. »anagram-logogrif« (ili »logogrif-anagram«) ili unatoč spajanja dviju vrsta imamo samo jednu zagonetku, na pr.

LOGOGRIFNI ANAGRAM. Ovdje nekoj riječi treba promijeniti, dodati ili oduzeti slovo (v. »logogrif«), a preostala razmjestiti u izvjesni poredaj da nastane nova riječ.

br. 68

Ribu lovi — ribar nije,
Vješto roni, hitro plije;
Pored vode ima stan,
Tamo živi noć i dan.

Znaš li, koja je to voda? —
Kvasi zemlju našeg roda,
Jerbo teče noć i dan
Gdjeno Hrvat ima stan.

F—e

Rješenje je: vidra—Drava. Riječi »vidra« trebalo je slovo »i« promijeniti u »a« (logogrif), a zatim »vadra« razvrstati u »Drava« (anagram). Ovo nije »logogrif-anagram« niti »anagram-logogrif« (jer »vadra« ne znači ništa) već »logogrifni anagram« tj. anagram koji je uzeo u pomoć postupak logogrifa, a da logogrif nije nastajao. Tu imamo, dakle s a m o j e d n u zagonetku. Logogrifni su anagrami na pr. Putalj—tuljan, sjenice (ili zjenice)—Cetinje, grijeh —gremij, sfinga—signal itd.

Logogrifni anagram koji nastaje tako da se jednoj riječi oduzima ili dodaje slovo obično se zbog bliže oznake naziva k r n j i a n a g r a m odnosno p r o š i r e n i a n a g r a m. Ukoliko, naime, u samim stihovima ne bi bilo razjašnjeno rješavanje, a zagonetka bi nosila naziv »logogrifni anagram«, ne bi odgonetač mogao znati mijenja li se, odbija ili dodaje slovo.

br. 69

Krnji anagram

»Povrh starog Griča brda
Kao junak lijep i mlad,
Smjele glave, čela tvrda
Stoji slavan jedan grad.«

Izbaci mu slovo neko,
Porazbacaj druga sva,
Drvo tad si time steko —
Lišće mu ko srebro sja.

Sinđe

br. 70

Prošireni anagram

Premda zemljoradnik nije,
Zemljoradnju razumije;
Cijelog vijeka njom se bavi,
Njom se diči i nju slavi
I pravilom njemu vrijedi
Da je bolje unaprijedi.

Ili glatko zvoni, zuji,
Miloglasno zvuči, bruji,
Il hrapavo kriješti, škriplje,
Zvrči, šumi, kašlje, hriplje
Čudnovata ploča tanka
Sate, dane — bez prestanka.

F—e

U prvom se primjeru doduše spominje postupak u rješavanju, no kada toga i ne bi bilo, odgonetač već na osnovu naslova »krnji« (druga je riječ krnja prva) mora znati da prvoj opisno zadanoj riječi treba odbaciti slovo, a po drugom dijelu naslova (»anagram«) znade da preostala slova treba razmjestiti kako bi nastala druga opisno zadana riječ. Obratno je kod proširenog anagrama gdje je druga riječ proširena prva. Svaki »krnji« može prema tomu biti i »prošireni« i obratno. Krnji anagrami jesu na pr. Sokrat—Toska, Strabon—bostan, Hindenburg—Edinburgh, palindrom—paromlin, Trokadero—redaktor (ili toreador), Dagobert—Beograd itd., a prošireni ovi isti samo obrnuto: Toska—Sokrat, Edinburgh—Hindenburg itd.

Jer je slogovni anagram (str. 56) gotovo isto što i obični, može i on biti l o g o g r i f a n, k r n j ili p r o š i r e n, samo će se ovdje, naravno, mijenjati, oduzimati ili dodavati slog, a ne slovo.

J e d a n logogrifni (krnji, prošireni) anagram sastoji se od d v i j e riječi, na pr., »Sfinga«, i riječ koja se od ove izvodi: »signal«. Kada bi se poznatim postupkom od »signal« izvelo »Silvan« i sve ovo obradilo u jednoj pjesmici, onda bi to bila »D v a l a n č a n o l o g o g r i f n a a n a g r a m a«, ili još dalje »Niz lančano logogrifnih anagrama«. Naravno da ovo potonje nije zgodno, budući da bi se takav niz mogao protezati do u beskonačnost, pa posljednja riječ ne bi s prvom imala ništa zajedničkog. U jednoj se pjesmici, ukoliko ne postoji neki posebni razlog, obično donosi samo jedan takav anagram kako se rješavanje ne bi bespotrebno kompliciralo.

Anagram može dolaziti zajedno s kojom drugom vrstom i tako da nastanu d v i j e zagonetke:

A n a g r a m - l o g o g r i f. Ovdje jedna riječ anagrama k o j a n i j e p r v a promjenom, oduzimanjem ili dodavanjem slova daje ponovno jednu riječ (isp. »logogrifni anagram« i »logogrif-anagram«). Na pr. Sokrat—Kastor—kantor.

A n a g r a m - h o m o n i m nastaje kada jedna riječ anagrama koja nije prva ima dva ili više značenja (isp. »homonim-anagram«). Na pr. drag—grad (kao naselje i kao oborina).

A n a g r a m - p a l i n d r o m nije običajan pošto je palindrom zapravo vrst anagrama, pa se takva zagonetka naziva samo »anagram«.

Sve su ove veze raznih zagonetaka s anagramom (a i s ostalim zagonetkama) tek slučajne, pa ih pobliže ne tumačimo.

Uostalom, sve će te veze zagonetaka biti jasne svakomu ko poznaje pojedine vrste. Ovdje su spomenute zbog toga da se istakne razlika između, na pr., »logogrifnog anagrama« s jedne (kada unatoč spajanja dviju vrsta imamo samo jednu zagonetku), te »anagram-logogrifa« i »logogrif-anagrama« s druge strane (kada spajanjem dviju vrsta dobivamo dvije zagonetke).

Mnogobrojno povezivanje različitih zagonetaka u jednoj pjesmici nije zgodno, jer se time komplicira rješavanje, a naslov dovodi do neke teško razumljive i nezgrapne složenice. Druga je stvar kada se za svaki pojedini način u samim stihovima daje naročiti naputak (vidi pod »Igra riječi«).

Naš izraz za anagram jest

PREMETALJKA. Tim se imenom obično nazivaju anagrami, gdje od jedne rečenice ili grupe riječi miješanjem slova mora nastati neka riječ ili rečenica, ali se sve to ne opisuje u stihovima. Na pr.

Premetaljka
br. 71
Vila — jus — Jago

Od slova gornjih riječi treba složiti naziv jedne države u Evropi.

Premetaljka
br. 72
»Nije riba za mišev otvor«

Od slova gornje rečenice valja složiti jednu narodnu poslovicu.

Rada N.

U prvom primjeru zadane su tri riječi međusobno nesuvisle, pa je prema tome po učinku kudikamo bolji drugi primjer, gdje je ne samo rješenje jedna suvisla rečenica (narodna poslovica), nego i zadana rečenica imade neki smisao.

Još su odličnije premetaljke gdje ono što se zadaje stoji u idejnoj vezi s rješenjem. Na pr.

Zagonetni natpis
br. 73
Ovdje se gaji samo nauka
K. L.

Pita se, koja je to ustanova u kojoj se gaji samo nauka.

F—e

Zagonetni dijalog
br. 74
— Na ples?
— E, da!

Pita se, kamo kani nagovoreni poći na ples.

F—e

Rješenja su: »Jugoslovenska Akademija« i »Esplanade«. Vidi se, dakle, da ovdje zadane rečenice ne da imadu samo svoj smisao, nego one stoje i u idejnoj vezi s onim što je rješenje: sasvim je naime logična tvrdnja da se u Jugoslovenskoj Akademiji gaji samo nauka odn., da se u »Esplanade« može poći na ples.

Premetaljke su i različite zagonetke koje se različito pripremaju ili kombiniraju s kojim drugim zagonetkama. Svim se tim različitim oblicima u konkretnom slučaju uvijek dodaje naročiti naputak rješavanja, no zbog potpunosti ovog pregleda zagonetaka unatoč toga donosimo i ovdje neke oblike.

Laka što se rješavanja tiče, ali interesantna je

Premetaljka
br. 75

K A R T A — R E P
P E K A R — R A T
K R E T A — P A R
P E T A R — R A K

Od tih 4 pari riječi sastavi 4 puta ime slavnog talijanskog pjesnika (fonetski)!

F—e

kojom se želi pokazati koliko je pari riječi moguće složiti od slova jedne riječi, a da se slova te prvašnje riječi ne ponove.

Povezani anagrami
br. 76

	I	II	
STEP + ROV =			franc. romanopisac („Manon Lescaut")
MALM + AGA =			legura žive i drugih metala.
LICA + BAN =			isporedivanje aktive i pasive.
HEL + TUR =			njemački vjerski reformator.
TROP + EDO =			liječnik za iskrivljena uda.
RIBA + TIP =			upustiti se u parnicu.
LUD + NIT =			papinsko pismo milosti.
CAR + KAN =			sloven. književnik („Hlapec Jernej").
ŠALA + DOM =			bakšiš, napojnica.
ALVE + SIN =			brojno evropsko pleme.
CURA + VIS =			suho šumsko granje.
JOCA + IVA =			javno, ulično slavljenje.

Slova u deblje štampanom okomitom stupcu pod I daju ime i prezime slavnog španjolsko-francuskog ekspresionističkog slikara, pod II: ime i prezime slavnog našeg slikara.

br. 77
Povezani anagrami

Riječima — ortoped, strah, satir, hambar, bilina, barun, stoka — treba izmijeniti slova da nastanu riječi novih značenja. Početna slova novih riječi daju pravo prezime francuskog † romanopisca Anatola Franca.

Oba su gornja primjera slična osobito po tomu što se oba sastoje od niza anagrama, i što su ti nizovi povezani konačnim rješenjem (za koje važi sve ono što je o kon. rješenju rečeno pod »ispunjaljka«), pa se takova zagonetka mjesto premetaljka naziva i »P o v e z a n i a n a g r a m i«. Naime, one riječi koje treba riješiti povezane su međusobno konačnim rješenjem. Koji će niz slova onih riječi koje treba naći dati konačno rješenje, to je stvar sastavljača.

Po načinu rješavanja i sastavljanja premetaljka je odn. anagram veoma interesantna zagonetka

POSJETNICA (zagonetna posjetnica, adresa, firma, objava i sl.). Od slova nekog imena, donesenog u formi posjetnice ili adrese, treba složiti zanimanje, prebivalište ili inače štogod što bi se imalo odnositi na »vlasnika« posjetnice il naslovnika. Na pr.

br. 78
Posjetnica

SIMEON KRPIĆ
KREMONA

Kako mu glasi zvanje? *g.*

br. 79
Adresa

P. n.
MIJO O. KRKIĆ
ČOKA

Kako mu glasi zvanje? *Ž. Golub*

U sastavku posjetnica, adresa i sl. postignut je to veći uspjeh, što je više uspjelo da iskombinirana prezimena budu takva da je van svake sumnje da takova prezimena zaista i postoje. Daklo su najbolje posjetnice onih »lica« kojih su prezimena veoma česta. U tome je veoma uspio prvi primjer: »Simeon Krpić, Kremona« kojega rješenje glasi »remenarski pomoćnik«. Iz slova, naime, toga zvanja složeno je sasvim ispravno i moguće ime i prezime, te naziv jednog grada.

Posjetnica se pretvara u adresu kada uz imena sadrži i oznaku »P. n. g.«, »P. n.«, »g.« i slično. Tako je primjer br. 79 »adresa« koje rješenje glasi »krojački pomoćnik«.

Kada rješenje ovakove zagonetke ima biti neko zvanje, onda obično već sama karta ne smije sadržati neko drugo zvanje, osim ako jedno od njih ima da važi kao neko nuzvanje, ili sl. Tako je u primjeru 80 već označeno zvanje »komis«, ali zato rješenje nije ponovno neko zvanje, već rodno mjesto: Srijemska Mitrovica.

br. 80 Posjetnica

MITAR S. RIJAVEC
komis

Odakle je rodom?

br. 81 Pismo

Gosp.
LINA T. LABOUR

Kuda je odaslano?

Interesantna je vrst premetaljke »zagonetno pismo« (br. 81) gdje od slova onog dijela adrese koji je poznat treba ustanoviti nepoznati dio. Treba naime ustanoviti kuda se dotično pismo ima otpremiti. Tako se gornje pismo ima otpremiti u glavni grad jedne države Zap. Evrope.

Treba istaći da za posjetnice i adrese, kojima bi rješenje imalo biti neko mjesto, grad i sl., ne valja uzimati nazive mjesta koja su suviše nepoznata, jer su posjetnice već same po sebi veoma teška vrst zagonetaka.

U nastojanju da prezimena budu što uvjerljivija, uspjelo je do sada složiti nekoliko upravo uzornih posjetnica time što su dobivena prezimena nekojih opće poznatih ličnosti:

br. 82 Adresa

Mr.
JAKOV GOTOVAC
RIMINI

Kako mu glasi zanimanje?
St. Gašparović

br. 83 Posjetnica

KRSTO pl. OVIDIJE-HOOVER

Kako mu glasi zvanje?
J. Habeković

Adresa »Mr. (mister) Jakov Gotovac, Rimini«, kada se još uzme u obzir da ni rješenje nije umjetno nategnuto ni neprirodno, jedna je od najuspjelijih premetaljki složenih do sada: osim što su imena uspjela, i rješenje je jedno zvanje sasvim običajno. — Ne valja u tom nastojanju ići predaleko regulirajući ono što se kani uzeti kao rješenje prema imenima koja se misle zadati i idući samo za tim da ta imena budu imena nekih poznatih ličnosti. Time se često

i lako događa to da dotična zagonetka ne bude uopće rješiva, jer je silom prilika nastalo neko zvanje, recimo, neobično u formulaciji, nesvagdanje, ili možda u stvari čak smiješno i nemoguće. Naprotiv normalno je da se imena slažu od slova onoga što će biti rješenje, a ne obratno. — Na pr.

br. 84 Adresa

G.
Prf. Thomas Alva Edison
Krasnik

Na kongresu slobodnih zidara
u Krasniku prisustvovao je
i Edison iz Amerike, ali ne kao
običan član već kao .... što?

Unatoč opširnog teksta uz gornju adresu čini se da bi se našao malo ko koji bi uspio da odgoneta tu zagonetku. Funkcija, naime, koja je ovdje dana »Edisonu« rijetka je i nesvagdanja, pa je neće biti moguće ustanoviti kao kada bi se radilo o nekom običnom zvanju. Ona je ovdje posljedica nastojanja da se sastavi jedna adresa od svih imena slavnog američkog izumitelja i u tom je pogledu ta zagonetka odlično uspjela. Ali u drugom pogledu, u pogledu mogućnosti rješenja (što je ipak važnije) zagonetka je deplasirana.

Također nije zgodno uzimati kao predmet zvanja složena od velikog broja riječi, pogotovo ako su ta zvanja manje poznata. — Na pr. »Pretstojnik rentgenološkog instituta u Zagrebu«! Ili »Direktor zavoda za ispitivanje duševnih kvaliteta«! Ko bi mogao to riješiti?! Uspjela je i dobra posjetnica koju dolje donosimo premda je i ovdje zvanje toga Satrapa prilično opširno:

br. 85 Adresa

G.
Slavko Satrap
Norvič
Engleska

Što je Satrap koji je momentano
na putovanju u Engleskoj?
Danče

Opravdanje za to, da je zagonetka ipak dobra i u onom pogledu o komu je govor, sastoji se u tome što je to zvanje ipak poznatije i češće.

Posjetnica je jedna od veoma teških vrsta zagonetaka. Da se rješavanje olakša, običava se posjetnica donositi i tako da se poprati s nekoliko stihova, koji aludiraju na ono što je rješenje. Na pr.

»Posjetnica«

br. 86

Ivan I. Žabar

Delnice

Oglasila cura da mužića traži,
I Ivan se Žabar javio njoj,
Al spaziv mu kartu, cura mu javi:
»Nećeš ti mene, golube moj!«
— A zašto mu reče, da partije neće?

U stihovima, naravno, ne smije biti previše rečeno.

Rjeđe od običnih posjetnica donose se »objave vjenčanja, zaruka« i sl. Na pr.

br. 87

Milica Munko
i
Stanko Peko

Prag

Zaručeni.
Kako im glasi zvanje? *D. Kosak*

Takve se zagonetke donose rjeđe u onom slučaju kada se u svrhu konstrukcije rješenja moraju slova obih »lica« međusobno izmiješati, a također je rješavanje prilično teško. Naprotiv, kada svako ime za sebe daje, recimo, jedno zvanje, rješavanje nije teže od onog kod obične posjetnice. Naravno da slova nekog ženskog imena moraju dati žensko zvanje ukoliko se o zvanju radi.

Mjesto da se za rješenje uzme neko zvanje ili naziv mjesta, uzimaju se u tu svrhu često i različiti drugi pojmovi (nerijetko i štošta toga što bi se moglo nazvati posljedicom neke tužnje za iznalaženjem novota ma kakve bilo, na pr. »X. Y.« — Što radi on sada? — Rješ.: »čita novine«! Naravno da su takove zagonetke besmislene i smiješne). — tako na pr. da je rješenje neko p o z n a t o književno djelo koje je pročitao taj i taj, da se u posjetnici ili adresi krije ime neke p o z n a t e ličnosti koja je tobože napisala dotični list ili primila posjetnicu itd. — Sve ove po predmetu različite posjetnice i adrese javljaju se od vremena na vrijeme i nisu uspjele da u enigmatici zauzmu onako odlično mjesto kao one ranije prikazane. To je uostalom i sasvim razumljivo.

Ne valja ovakovu zagonetku pripremati tako da bi rješenje glasilo, na pr. »On je gradski činovnik« ili na pitanje »Čime se bavi?« da rješenje glasi »trgovanjem mješovitom robom«. Rješenju se ne smiju dodavati nepotrebne riječi odn. ne smiju biti u padežu. Rješenje bi u gornjim slučajevima moralo glasiti »gradski činovnik« i »trgovac mješovitom robom«, jer zvanja moraju biti u onom obliku u kojem bi ih dotičnik štampao u svojoj posjetnici ili adresi. Ta zvanja nisu uz imena donesena samo zbog toga što su u tim imenima već sadržana, pa je sada odgonetačeva dužnost da nadopuni posjetnicu ili adresu odnosnim zvanjima. A kakva bi to bila, recimo, posjetnica u kojoj bi ispod imena pisalo: »on je gradski činovnik« ili »trgovanjem mješovitom robom«!

Šarada

Šarada (franc.: charade) je zagonetka kod koje se ona riječ koju treba riješiti rastavi na s l o g o v e (ili skupine slogova), pa se zatim opišu značenja tih slogova i same riječi. To opisivanje je obično u stihovima, na pr.

Šarada

br. 88

Triput na dan i još više
Pristupaju ljudi k njemu.
Kućno boštvo on je bio
Latinskome življu svemu.

Njegov zanat potreban je
Svakom od nas utoliko,
Što bez njeg'vih proizvoda
Stanovati neće niko.

Šarada

br. 89

Kad veseli šumski bog
Poskočnicu svira,
Neće mu se igrat »mol«,
Drugi način bira.

Trenkov vojnik, drukče mrk,
Onda pleše pjeva,
Krupni mu se trese brk,
Tamno oko sijeva.

F—e

Rješenja: 1) sto+lar = stolar; 2) pan+dur = pandur.

Isto bi se takve šarade mogle složiti, na pr., od riječi dok+tor = = doktor, dur+mi+tor = Durmitor, Kosta+rika = Kostarika, Kolo+dvor = kolodvor itd., itd.

Slogovi, dakle, ili skupine slogova koji spajanjem daju jednu riječ moraju osim toga imati neko samostalno značenje. Ti se slogovi opisuju obično najprije svaki s nekoliko stihova ili u jednoj strofi, a zatim se spominje ona riječ koja nastaje njihovim spajanjem. To spajanje ne treba naročito u pjesmici isticati, jer na to već upućuje sam naslov »šarada«. No šarada se obrađuje i tako da se najprije opiše neka riječ, a zatim one koje nastaju rastavljanjem prve na slogove. Taj obrnuti postupak treba naravno i u samoj pjesmici na neki način istaći. Na pr.

Šarada

br. 90

Hirohito, silni care
Na prijestolju sjedi;
Japanaca žuto mnoštvo
U njeg smjerno gledi,
Jer za njih je njihov care
Moćan poput boga,
Al za nas je: zamjenica
Sa još dva prijedloga. —

F—e

Budući da je ovdje šarada donesena obrnutim redom, mogla bi se nazvati i »o b r n u t a š a r a d a«.

Od šarade razlikuje se

ŠARADOID (nepravilna šarada) utoliko što se kod njega riječ koju treba odgonetati rastavlja, ne na slogove ili skupine slogova, nego na s k u p i n e s l o v a. Na pr.

br. 91

Šaradoid

Strani svijeta kažu tako.
Ondje Vam je zgodno jako,
Jer dok kod nas strašno sniježi
Ondje se na plaži leži.

Centrom vrtnje vrijedi ova,
Složena je od dva slova.
Oko nje se vrte stvari,
Pa i ovaj globus stari.

Ovaj rikom trepet budi,
Kraljem njega zovu ljudi.
Naslov su mu, dakle, dali,
Samo mu još — kruna fali.

Zar je cijele strofe vrijedno
Odrpano slovo jedno?
Dosta mu je koje slovo!
Dakle: riječi veže ovo.

Što o sebi da vam kažem?
Hvalim li se — onda lažem,
A da sebe kudim jako —
Nisam pao — naopako . . .

A sve skupa neka živi,
Nek joj kliče soko sivi
Dok je Srba i Hrvata
I Slovenca, trećeg brata!

Rješenje: jug+os+lav+i+ja = Jugoslavija.

Riječ »Jugoslavija« rastavljena je, dakle, na skupine slova, na »nepravilne slogove« i odatle naziv šaradoid ili nepravilna šarada. Inače između obje ove zagonetke nema nikakove razlike pa sve što važi za šaradu, važi ujedno i za šaradoid i obratno.

Kao kod ostalih zagonetaka u pjesmi tako i kod šarade (šaradoida) mora glavno nastojanje sastavljačevo biti upravljeno na to da sama pjesmica po sebi bude što uspjelija.

ŠARADA (šaradoid) U SLIKAMA. Tu se dijelovi riječi, koji imadu svoje samostalno značenje, predočuju crtežima, a zbroj tih naziva daje riječ koja se goneta i koja se također slikama predočuje.

Stvar je veoma bliza rebusu. Razlika je u tomu što kod rebusa obično ulazi u rješenje i riječ koja izriče onaj položajni odnos u kome se crteži nalaze (v. »rebus«), te što se kod šarade u slikama slikovno predočuje i pojam koji je zbroj dijelova.

Šarada (šaradoid) ne kombinira se s drugim vrstama tako da daje j e d n u zagonetku (isp. str. 60 gore i 61 dolje), budući da šaradâ (šaradoida) imade mnogo. Jedino dolazi šarada (-doid) u kombinaciji s logogrifom kao

LOGOGRIFNA ŠARADA (-doid), kada naime onomu što nastaje spojem dijelova, treba izmijeniti, oduzeti ili dodati (v. »logogrif«) po jedno slovo. Kada se oduzima ili dodaje slovo, onda je uža oznaka takove zagonetke »K r n j a š a r a d a (-doid)« odn. »p r o š i r e n a š a r a d a (-doid).« Na pr.

Krnji šaradoid

br. 92

Imenica
Muškog lica,
Jer je muško ime.
Pred nju stavi
Što na glavi
Vrijedi ti pred svime!

Bez prvoga
Čitaj slova
I tad nastat mora
Zemlja ravna,
S kave slavna
Oko Ekvatora.

F—e

Od proširene šarade (-doida), koja se sastoji u tomu da onom što nastaje spojem dijelova treba još dodati jedno slovo, valja lučiti

PRODUŽENI ŠARADOID (ili »proslijeđeni šaradoid»). Šarada se naime ili šaradoid obično sastoji od jedne riječi ili jednog pojma (označen s više riječi). Šaradoidni postupak (rijetko šaradni) može se produžiti tako da rješenje bude jedna rečenica. Obično se to čini u prozi. Na pr.

Produženi šaradoid

br. 93

1 prijedlog
2 rodbinsko ime
3 ekstremitet
4 dijelovi tijela
5 posao
6 gradić u Srbiji
7 negacija
8 rijeka u Italiji
9 veznik

Lukatelo

Treba dakle zadavati one riječi koje nastaju kada se slova u rečenici, koja je konačno rješenje, drugačije grupiraju.

Kao i ostale zagonetke tako može i šarada (-doid) dolaziti u slučajnoj vezi s kojom drugom vrstom, ali tako da nastanu dvije zagonetke (isp. str. 60 ozgo i 61 dolje):

Š a r a d a (-d o i d) -p a l i n d r o m (isp. »šaradni palindrom«), kada je riječ koja nastaje spojem dijelova ujedno i palindrom. Na pr. Ate+na = Atena (Aneta).

Š a r a d a (-d o i d) -h o m o n i m (isp. »homonim-šarada«), kada je riječ koja spajanjem dijelova nastaje ujedno homonim.

Š a r a d a (-d o i d) -l o g o g r i f (isp. »logogrifna šarada«), kada se od riječi koja nastaje spojem dijelova dalje dade izvesti logogrif.

Š a r a d a (-d o i d) -a n a g r a m, kada se od riječi koja nastaje spojem dijelova dade izvesti anagram. Na pr. alt+ona = Altona (Latona).

* *

U novije doba naišli su sastavljači zagonetaka na nove moguće vrste zagonetaka u pjesmi koje sve zajedno nisu ništa drugo doli šarade ili šaradoidi. Zbog toga ih i donosimo kao podvrste šarade.

ANADIPLOZA* Ovdje se jedna riječ podvostručuje (množi sa 2!) tako da nastane nova riječ. Opisuju se obje riječi, tj., ona koja se podvostručuje i ona koja podvostručenjem nastaje. Da se prvo opisana riječ ima podvostručiti, na to odgonetača ima uputiti sam naslov: anadiploza. Na pr.

Anadiploza

br. 94

Valovi Jadrana plavog
Oplakuju ovu luku.
Dvostruki pripada divljem
Nekultiviranom puku.

Sinđe

Rješenje: Bar, barbar

*) Anadiploza je pjesnička figura ponavljanja (grč. podvostručiti = anadiploza), pa je odatle uzeta u zagonetarstvo. Prve je anadiploze kao zagonetke sastavio naš poznati sastavljač zagonetaka Sinđe (1932).

Čistih anadiploza, da jedna riječ nastaje udvojbom druge, imade veoma malo, pa zbog toga anadiploza uzima najčešće u pomoć postupak koje druge zagonetke kombinirajući se s njome u jednu zagonetku (isp. str. 60 ozgo i 61 dolje):

A n a g r a m n a a n a d i p l o z a, kada onomu što je podvostručeno treba izmijeniti poredaj slova u neki izvjesni novi. Na pr.

Anagramna anadiploza

br. 95

Životinje nijeme ove
Vodom amo tamo plove.
A ko jede mnogo riže
Toga ova bolest stiže.

Sinđe

Rješenje: beriberi (od ribe, ribe).

P a l i n d r o m n a a n a d i p l o z a, kada ono što je podvostručeno treba čitati obrnuto. Na pr.

Palindromna anadiploza

br. 96

Kobno žviždaju meci
I tankovi ubojni jure.
Ovamo stizahu Grci
Po koncu životne bure.

Zv. Bego

Rješenje: Tartar (od rat, rat).

L o g o g r i f n a a n a d i p l o z a, kad onomu što je podvostručeno treba izmijeniti, oduzeti ili dodati slovo:

Logogrifna anadiploza

br. 97

O, daj mi ga, predaj, ma štogod on bio!
Ma vrijedio dinar, on biće mi mio!
Al dva čim mi pružiš, o nereda, gle!
U haos i zbrku pretvori se sve.

Rješenje: darmar (od dar-dar putem logogrifa u darmar).

U udvojenom spoju riječi može se mijenjati bilo koje slovo. Tako je gornji primjer mogao biti obraden i tako, da se opiše riječ »mar« dobivajući podvostručenjem »marmar«, pa spomoću logogrifa »darmar«. — Kada se slovo odbija ili oduzima, onda se zbog bliže oznake zagonetka naziva »k r n j a a n a d i p l o z a« odnosno »p r o š i r e n a a n a d i p l o z a«. Na pr.

Krnja anadiploza

br. 98

Na Sjeveru šuma raste
boje tmaste.
Životinja pase tuda
i vrluda.
Ona ima hitre noge,
čudne roge.

Na Sjeveru j' moj nebore
hladno more.
Ribi, koja pliva njime,
nađi ime!
Doznaćeš ga vrlo lako,
— ali kako?

F—e

Moguće bi bile i različite druge kombinacije, naročito u slučajevima kada se postupak koji se »posuđuje« od druge zagonetke ne provodi kroz obje polovine anadiploze. Na pr. »p o l u p a l i n d r o m n a a n a d i p l o z a« ili »p o l u a n a g r a m n a a n a d i p l o z a« (Bribir od podvostručenoga »bir«, komu je onda samo prva polovina premetnuta). Takve komplicirane kombinacije nisu zgodne baš zbog svojih naziva koje bi i onaj odgonetač koji je dobro upućen u sve vrste zagonetaka trebao tek da studira i da sebi tek pretstavi što zapravo znače. Na pr. »topot« obrađen kao anadiploza morao bi nositi naslov »polupalindromna krnja anadiploza«! — budući da se samo jedna polovina podvostručene riječi obraća, a osim toga se jedno slovo ispušta. Takve nezgrapne složenice, tj., ono što pretstavljaju treba, dakako, izbjegavati.

OKSIMORON* kao zagonetka sastoji se u tome da se sastave dva pojma suprotnoga značenja tako da nastane nova riječ. Opisuje se jedna riječ i ona koja nastaje spojem prve sa svojom oprekom. Na pr.

br. 99

Dva oksimorona

Zagonetka od opreka
Zove se oksimoron;
A opreka očita je:
Tu je »ona«, tu je »on«.

Il' on tvrdi ili niječe,
Ona kaže — naopak.
To j' od vijeka njeno pravo,
Priznat joj ga mora svak . . .

Ne čudim se tome paru,
Što neskladan im duet:
Tako bješe od vajkada
I takav je cio svijet.

Već se čudim, što mi time
Otkriva oksimoron,
Kako ona zove njega
I kako nju zove on.

F—e

U gornjem su primjeru obrađena dva oksimorona, što je istaknuto i u naslovu.

Kako čistih anadiploza tako se ni oksimorona ne nalazi u većem izboru, pa se zbog toga uzimaju u pomoć postupci drugih zagonetaka isto onako kao kod anadiploze. Na pr.

br. 100

Logogrifni oksimoron

Pojmovi bilo kakove vrste
Pod ovo ime stavit se mogu.
A sa »rivalom« mijenjanim sprijeda
Služe ta mjesta dragome Bogu.

br. 101

Palindromni oksimoron

Tu samo s glavom s lijeva na desno
S desna na lijevo manuti treba.
Sa »antipodom« svojim će tumbe
Nazvati luku Bab-el-Mandeba. itd.

»Logogrifni krnji oksimoron« bila bi riječ »siječanj« (sije — žanje = siječanje = siječanj), »polupalindromni logogrifni oksimoron« riječ »nastava« (san — java = nasjava = nastava) itd. Naravno da tako što treba izbjegavati.

---

*) Oksimoron također je pjesnička figura i to suprotnosti, kada se dva oprečna pojma sastavljaju u jedno.

SINONIM* jest riječ raznog oblika ali istog ili blizog značenja. Kao zagonetka (vrst šarade) obrađuje se sinonim onako kao anadiploza i oksimoron, tj. opiše se jedna riječ, toj riječi mora odgonetač dodati njen sinonim, a sve zajedno mora dati novu riječ koja se također opisuje.

br. 102

Sinonim

Takav ti otac i brat i maja,
Ljubiš ih vazda bez konca i kraja.
A obje riječi sada nam kažu
Da muško ime od sebe slažu.

Syllaba

Rješenje: mio + drag = Miodrag.

Iz istog razloga kao kod spomenutih dviju vrsta kombinira se i sinonim s drugim zagonetkama. Na pr.

br. 103

Logogrifni sinonimi

I

Uh, kad se kartaš Mita raspali
Pa njime kad grune po stolu . . . !
Vidi ti karte! Rodiše stvora
Boga što moli u duru i molu.

br. 104

II

Nemoj mu blizu ako te ne zna!
Jer će blizine proći te volja!
Ovoga slave kao junaka
Šezdeset i četiri kvadratnih polja.

Moguće su i različite druge kombinacije. Rješavanje je isto kao kod anadiploze i oksimorona.

Opreka

Opreka (antiteza, oksimoron) jest zagonetka koja se rješava tako da se ustanove pojmovi po značenju oprečni onima postavljenima. Ti ustanovljeni pojmovi uzeti zajedno moraju dati nov pojam. Obično se po više opreka donosi zajedno. Na pr.

br. 105

Opreke

1. Novcu pješači.
2. Kći arza.
3. Cio bez vode.
4. Kost cio svjetlu ti.
5. Voda selo.
6. Sjever konja mi ti.

Svaki je redak po jedna opreka za sebe. Svaka se riječ mora zamijeniti s nazivom koji joj je po značenju suprotan, a dolazi u isti padež, rod i broj. Tako je rješenje četvrte opreke: meso + po + + tami + ja = Mesopotamija.

Opreka je tim bolja čim je izrazitija suprotnost između postavljenih pojmova i onih koje treba naći.

*) Ova je zagonetka nazivana i »heteronim« (raznoimen) za razliku od naziva »homomim« (istoimen). Heteronim je samovoljna kovanica, a budući da postoji naziv »sinonim«, odbačeno je prvo.

Logogrif

Logogrif je riječ koja nastaje promjenom, dodavanjem ili oduzimanjem slova nekoj riječi. Na pr., Isar—Ikar—Ibar, intonacija—
—intronacija, zadušnica—zaušnica.

U enigmatici se logogrifi redovno donose tako da se riječi u stihovima opišu ili inače što spomene spomoću čega bi odgonetač mogao dotičnu riječ odgonetati. Na pr.

Logogrif

br. 106

On je dio zemlje naše,
al' s njom vezan nije;
obale mu vjekovječne
plavi Jadran mije.

U njemu se lađe kupe
i sa našeg mora;
smještaj mu je podno kamnih
arbanaskih gora.

Za njim brazda zemlje crne
u polju se pruža.
Ne bojmo se zla i gladi
dok je toga muža!

Trave skuplja i sve nešto
tajanstveno šara;
ne daj Bog ti »medicinâ«
tog nadriljekara!

Logogrif

br. 107

Mrka lica, očiju krvavih
Kudgod stigne, robi, mori, davi.
Kruta, zvjerska sila zakon mu je
I zakona drugog ne poštuje.

Slovo dodaj — i tad kaži meni,
U što li se razbojnik promijeni!
Blagi starac gusala se laća,
U pamet nam davnu prošlost
vraća.

F—e

Logogrif

br. 108

— Dolje s njime! — rulja viče,
Pa se bijelom dvoru valja —
Ne trebamo tiranina!
Ne trebamo takvog kralja!...

Istrgoše kralju slovo,
Tako nasta republika.
I sad vladar mjesto krune
Nosi ruho redovnika.

Rješenje je prvog primjera: Brač, Drač, orač, vrač. Svaka strofa opisuje po jednu od ovih riječi, koje se jedna od druge izvode tako da se mijenja jedno slovo, ovdje prvo. To slovo koje se mijenja može biti na bilo kojem mjestu u riječima. Na pr. kula—kuga—
—Kuba—kuma—Kupa—kuja—kuda—kuća—kuna—kuka—kuta je j e d a n logogrif koji nastaje mijenjanjem trećeg slova.

Rješenje drugog i trećeg primjera je »gusar—guslar« i »monarh—monah«. U logogrifima dodavanja i oduzimanja slova obično se taj postupak ističe u samim stihovima: »Slovo dodaj« i »Istrgoše kralju slovo«, te se odgonetaču tako olakšava rješavanje.

I logogrif koji nastaje mijenjanjem slova obično se, za razliku od prvog primjera, obrađuje tako da se i u stihovima spominje to zamjenjivanje, i što više, da se spominju i slova koja se zamjenjuju. Tipičan takav logogrif bio bi:

br. 109

Logogrif

Sa m ja sam svakom mio.
Sa k slavan kralj sam bio.
Sa h »volja« mnoge dame.
Sa l lice Šekspir drame.
Sa a zemlja crnih ljudi.

Sa ž za mnom prase žudi.
Sa t mjesto starog vijeka.
Sa s produkt od mlijeka.
Sa p mene žele svati.
Sa v zvrk ću neki dati.

N. Bach

Tako se logogrif obrađuje osobito onda kada se sastoji od mnogo riječi nastalih mijenjanjem slova. Kada je riječi manje, na pr. dvije, naravno da je bolje ako se mimoiđe ovaj prilično suhoparan način nabrajanja nastojeći da i pjesmica sama bude uspjela:

br. 110

Logogrif

Š.: Na grančici zrije,
Jer sunce ju grije.
Izvana je glatka,
Iznutra je slatka.

G.: Na zemljici raste,
Njom se mnogi časte,
U šumi se rađa,
Od sveg je najmlađa.

F—e

br. 111

Logogrif

Mnogo ide »u« po svijetu
I u zimi i u ljetu,
Nekada od dobre volje,
A nekada od nevolje.

Mnogo strada »a« po svijetu
I u zimi i u ljetu,
Nikada od dobre volje,
Nego uvijek od nevolje.

F—e

Ovo isticanje slova koja se mijenjaju može biti izvedeno različito: ili se označuju kao u primjeru 110, ili se o njima govori kao da su oni riječi koje se opisuju (primjer 111), ili onako kao u primjeru 109. To je uostalom stvar pojedinca: čemu će se dosjetiti i kako će mu uspjeti da to provede.

Da li će se u konkretnom slučaju u stihovima spomenuti način rješavanja i slova koja se mijenjaju, stvar je sastavljačeva. Svakako je zagonetka lakša ako je spomenuto osobito ono potonje, no ipak, glavno bi nastojanje sastavljačevo moralo biti upravljeno na to, da pjesmica i s umjetničke strane što više uspije, da bude interesantna i privlačiva. Naslov naime »logogrif« već sam upućuje odgonetača na način rješavanja, pa ne bi bilo od prijeke potrebe da to i sastavljač svakom prilikom čini, naravno, ukoliko mu to u spomenutom nastojanju ne čini smetnje. Donosimo ovdje nekoliko po obradbi veoma uspjelih logogrifa:

br. 112

Markov alem-kamen
(Logogrif)

Razbolje se Kraljeviću Marko
U Prilepu gradu bijelome,
Pa dozivlje Jevrosimu majku,
Te je njojzi tiho besjedio:

»Jevrosimo, moja stara majko,
Kada vidiš da ću umrijeti,
A ti uzmi moga buzdovana,
Buzdovana, šestopera zlatna,
Otkini mu jedno pero, majko,
A namjesti novo pero zlatno!
Od moga će, majko, buzdovana
Jedan dragi kamen postanuti.
Prikuj ga na burmu pozlaćenu,
Nosi burmu na prstu mezimcu,
Nek te sjeća na tvog sina Marka!«

F—e

Logogrif

br. 113

Prva ima
Krila laka,
Al ne leti
Do oblaka,

Nego samo
— Ju, sramota! —
Đubrištem se
Vrze, mota.

Druge ima
Puna zdjela —
Prva drugu
Rad bi jela,

Zato u nju
Nos zabada,
Al tad, jao,
U nju pada.

Iz druge se
Prva vlači,
Al' je zao
Udes jači:

U drugoj se
Prva davi.
— Neka joj je,
Ludoj glavi!...

F—e

br. 114

Logogrif

»P« je ratar marni,
»S« je njegov drug,
Livada ih pozna
I polje i lug.

Da oni ne rade,
Svim bi bilo zlo,
Po njihovu znoju
S »L« se častimo.

A kada ustreba,
»V« im pomoć da —
On im »T« popravlja
i još koješta.

F—e

br. 115

Logogrif

Prva raste
Pored puta;
Dođe druga:
Prvu guta.

Treća teče
Ko i prije;
Dođe druga:
Treću pije.

Treća prvoj
Korijen kvasi,
Prva trećoj
Tijek krasi.

F—e

Kako se opaža po gornjim primjerima, ona zanimivost u sastavku postizava se obično (kao i kod anagrama i ostalih zagonetaka u pjesmi) tako da se pojmovi od kojih se logogrif sastoji, dovedu u međusobnu vezu, da ne budu tek nabrojeni. U tom bi se smislu gornja četiri primjera što se obradbe tiče mogla nazvati gotovo uzornim zagonetkama u pjesmi.

Rjeđe se logogrif donosi tako da se riječi ne opisuju, nego su te riječi dijelovi stihova koji se njih doduše tiču. Na pr.

br. 116

Logogrif

Pojeo sam neko jelo:
Po imenu to je — h
Gledao sam njegov oblik
Vidio sam da je — g
Pazio sam na tvrdoću:
Osjećo sam da je — t.

F—e

br. 117

Logogrif

Prešao je m . . . i poskočio
U kuću da k . . . bi ugrabio,
Ali je g . . . iz guće istjeran,
P . . . će trpjet jadan cio dan.

F—e

Stihove ovdje treba dopuniti, a to čim se dopunjaju, te riječi, čine logogrif. Naročito prvi primjer, čini se, kao da je veoma bliz srokovnoj dopunjaljci (str. 44). Ipak, razlike postoje. Prije svega riječi logogrifa mogu stajati na bilo kojem mjestu u stihu (prema tomu kako je sastavljaču zgodnije) dok kod srok. dopunjaljke riječi ili dijelovi riječi koje manjkaju jesu svršeci stihova, budući da se dopunjava s r o k. Odlučna je također razlika n a m j e r a sastavljačeva, naime, da li je sastavljač namjeravao sastavljajući pjesmicu odbiti svršetke stihova i tako dobiti srokovnu dopunjaljku, a te posljednje riječi možebit s l u č a j n o čine logogrif, ili je imajući u vidu riječi logogrifa sastavio pjesmicu po uzoru danog primjera. U drugom je naime slučaju svaka riječ logogrifa usko vezana uz stihove kojih je dio, i ti stihovi donekle o njoj govore, (logogrifi su subjekti rečenicama), dok su u prvom slučaju riječi koje se dopunjavaju tek dijelovi stihova uzete zbog sroka, a sami se stihovi po svom smislu ne moraju odnositi na njih.

S l o g o v n i l o g o g r i f isto je što i obični, samo se ovdje mijenja, dodaje ili oduzima slog, a ne slovo. —

J e d a n se logogrif mijenjanja sastoji od onih riječi koje nastaju mijenjanjem slova koje se u svim riječima nalazi na istom mjestu. Na pr. kobac, kolac, konac, kosac, kotac. Kroz sve se ove riječi mijenja uvijek treće slovo i dogod je moguće dobiti neko značenje mijenjanjem tog izvjesnog slova, samo dotle traje j e d a n logogrif. Jedan logogrif oduzimanja ili dodavanja sastoji se uvijek samo od dvije riječi: prva riječ, i ona koja je nastala oduzimanjem odn. dodavanjem slova. Kada bi se potonjoj ponovno oduzelo odn. dodalo slovo tvoreći tako novu riječ, onda bi to bio ponovno jedan logogrif za sebe povezan lančano (verižno) s prvim (vidi dalje!). Logogrifi oduzimanja i dodavanja, budući da se uvijek sastoje samo od po dvije riječi, donose se često više zajedno u jednoj pjesmici pod nazivom »n i z l o g o g r i f a« ili samo »logogrifi«. Na pr.

br. 118

Logogrifi

(Jednosložno ime ovo
Jednosložnim i ostaje,
Kada svakom isto slovo
U sredini se pridaje.)
1. Oznaka je ovo vlasti.
Poslije smrti tu ćeš pasti.
2. Odijelo se na njem para.
Treba samo za vladara.
3. Od kopna ga luči voda.
Nastaje kad neko hoda.
4. Stabla niži, trave viši.
On se javlja kada kiši.
5. Tekućina (piće nije)
Kuće dio sastavni je.

F—e

Naravno je da bi se mogao sastaviti i niz logogrifa zamjenjivanja slova ukoliko pojedini logogrifi u pogledu broja riječi ne bi bili preopsežni. Treba da postoji i neki razlog tomu nizanju. U gornjem primjeru razlog što su logogrifi doneseni zajedno jest u tomu što su svi logogrifi nekud uniformirani: druga riječ u svakom logogrifu nastaje kad se u prvu umetne slovo »o«. Slični su razlozi nizanja logogrifa najčešći.

VERIŽNI (lančani) LOGOGRIFI. Tako se nazivaju više logogrifa međusobno povezani poput karike lanca odn. veriga, a obrađeni su svi u jednoj pjesmici. Kao takvi donose se obično logogrifi oduzimanja i dodavanja slova. Na pr.,

br. 119

Verižni logogrif

Ova ptica crno-bijela
Što bi nedužnih pojela,
A kad njojzi glava pade,
Ona neku pjesmu dade.
Pjesmi dodaš li svršetak,
Svanuće ti crni petak,
Jer do ovog, brajko, stići
Znači — više se ne dići.
Tome sada glavu reži:
Kumče presretno je njime,
Njemu sada rep priveži,
Pa ćeš čuti žensko ime.
Ženi zatim glavu makni:
Kriva kljuna to je ptica,
Ptici drugi rep natakni:
Tog je puna papirnica.
Kad se ovom glava skine,
Životinja tuj se bani.
Rep joj dodaj! — Kad ugine,
Ti je ovamo sahrani!

F—e

Rješenje je: roda—oda—odar—dar—Dara—ara—arak—rak—raka. Ovi su logogrifi međusobno povezani, jer druga riječ jednog logogrifa (na pr. roda, oda) ujedno je prva riječ onog logogrifa koji slijedi (oda, odar) itd. Razlog, dakle, što je predmet pjesmici niz logogrifa jest ovdje u tomu što su ti logogrifi lančano povezani. Postupak kojim se od jedne riječi dolazi do druge spominje se i u samoj pjesmici, budući da bi inače uspjeh u rješavanju bio veoma dvojben. — I logogrifi zamjenjivanja slova mogli bi biti verižni. Na pr. kola—kora—bora—bara—Bari itd. Slovo, dakle, koje se mijenja nalazi se svaki puta na drugom mjestu. — Ukoliko su ovakovi logogrifi isto što i »metamorfoza u stihovima«, vidi str. 104!

POVEZANI LOGOGRIF (ili logogrifi). Povezani logogrif nastaje kada, obično, ona slova koja se mijenjaju, čitana redom kojim su riječi opisane, daju ponovno neku riječ — konačno rješenje. Riječi logogrifa su dakle povezane konačnim rješenjem. Na pr.

br. 120

Povezani logogrif

Žensko ime iz Biblije.
Ime »Mica« drugačije.
Rijetka (izraz naš to nije).
Srpskim tlom se ona vije.
Veza sviju ovih riječi
Beskrajnošću žića priječi.

H.

Rješenje je logogrifa: Sara, Mara, rara, Tara, a prva slova tih riječi, tj., ona slova koja se mijenjaju daju: smrt. — »Povezani logogrifi« sastoje se od više logogrifa, a izvjesna slova riječi daju neko konačno rješenje. Na pr.

br. 121

Povezani logogrifi

1. Kloneći se žege sunca
Karavana tu će stati.
Svoje čedo preljubljeno
Ovako će majka zvati.

2. U toj sali skupljaju se
Polaznici učilišta. —
Promijeniš li prvo slovo,
Ostaće ti od sveg — ništa!
Čemu onda sav taj pos'o?
Molim, evo: Ti za platu
Budi sultan u toj smjeni:
U arapskom sultanatu.

Gornji se primjer sastoji od tri konačnim rješenjima povezana logogrifa. — Takva konačna rješenja obično su slučajna (glavno je naime logogrif, a što izvjesna slova daju opet neku riječ, to je možda slučaj) pa se prema tomu ovamo ne može odnositi ono što je o konačnom rješenju rečeno pod »ispunjaljka«.

AKROSTIHNI LOGOGRIF (ili logogrifi). Takva je zagonetka moguća samo onda ako logogrif nastaje mijenjanjem prvih slova. Na pr.

br. 122

Akrostihni logogrif

\+ — — od mlijeka marni seljak sprema
\+ — — bje kralj u pretkršćanske dane.
\+ — — je zemlja gdje bilina nema.
\+ — — je lice jedne Šekspir drame.
\+ — — bi slavit htjela mnoga seja —
Od sveg drugog biće najmilija
Indijancu takova trofeja.

R. P.

Rješenje je: sir, Kir, Air, Lir, pir. Te su riječi dijelovi stihova koji ih opisuju, pa zajedno s njima čine akrostih (str. 81) s rješenjem: skalp. — Čini se kao da je ovo akrostihna ispunjaljka (str. 85), no razlika je ipak znatna. Prije svega, kod akr. isp. glavno je konačno rješenje, a pomoćne riječi su tek sredstvo. Akrostihni logogrif naprotiv jest prije svega logogrif (sir, Kir itd.), a što prva slova riječi logogrifa daju neko konačno rješenje, to može biti i slučajno. Zatim pomoćne riječi u akr. ispunjaljci mogu biti kojegod riječi, dok ovdje te riječi moraju činiti logogrif. — Gornji primjer bio bi »i s p u n j a l j k a - l o g o g r i f«, kada bi konačno rješenje nastajalo od niza slova koja nisu početna.

DVOSTRUKI LOGOGRIF nastane onda kada se od jedne riječi mogu bilo kojim logogrifnim postupkom izvesti dvije druge. Na pr.

br. 123

Dvostruki logogrif

(Ko u gornje metne »a«,
Taj i donje onda zna).
1. Žitelj zemlje sa Balkana.
2. Slavna braća u Rimljana.
1. Naš je otok zemlja ova.
2. Stranica je trokutova.

1. Ovo znači tamnu boju.
2. Noću širi svevlast svoju.
1. Marku seže do ramena.
2. Za to treba muž i žena.
1. Kod utrke biva svake.
2. To je ime svjetle zrake.

F—e

Rješenje su dva logogrifa (dvostruki logogrif), jedan logogrif zamjenjivanja slova (Grk, Krk, mrk, brk, trk) i jedan logogrif dodavanja slova (Grak, krak, mrak, brak, trak), ali riječi ovog potonjeg nastaju od riječi prvoga (Grak od Grk, krak od Krk itd.). Dvostruki logogrif bio bi takodjer kada bi se na pr. od »Kras« oduzimanjem izvelo »kas«, a drugi puta dodavanjem »karas«. Riječi Kras—kas čine naime jedan, a Kras—karas drugi logogrif; prva im je riječ zajednička i od nje se izvode oba logogrifa. Na pr.

Dvostruki logogrif

br. 124

Kako li je čudna ova boja,
Ona nekog posebnog je soja:
Brišeš li joj jedno slovo sprijeda,
Zvijer je strašna, od nje svako prëda.
Dodaš li joj sprijeda jedno slovo,
Drven prijevoz na vodi si skovo.

F—e

Kada bi se od jedne riječi izvele t r i druge, onda bi to bio t r o s t r u k i l o g o g r i f (na pr. ovan—Oran, ovan—van, ovan—Jovan) i t. d.

Nije dvostruki logogrif u slučaju kada se jednoj riječi mijenjaju, oduzimaju ili dodaju d v a slova* najedanput mjesto jednoga tvoreći tako nove riječi.

Logogrif se ne običaje kombinirati s drugim zagonetkama u pjesmi tako da unatoč kombinacije ostane samo j e d n a zagonetka (isp. str. 60 ozgo i 61 dolje). Nije naime običajan na pr. »anagramni logogrif« nego u ovom slučaju (kada u zagoneci ima elemenata logogrifa i anagrama) premda zagonetka j e d n a ostaje, imamo »logogrifni anagram« (str. 60). —

U vezi s kojom drugom zagonetkom tako da imamo dvije različne vrste, može dolaziti i logogrif, na pr. kao »l o g o g r i f - a n a g r a m« (isp. »anagram-logogrif« i »logogrifni anagram«), tako da posljednja riječ od kojih se logogrif sastoji promjenom poredaja slova (postupak kod anagrama) daje ponovno neku riječ: kantor—Kastor—Sokrat; kao »l o g o g r i f - h o m o n i m« (isp. »homonim-logogrif«), tako da posljednja riječ logogrifa ima dva ili više značenja: nabor—nazor (mišljenje, Nazor Vladimir).

---

*) Možebit bi valjalo tako nešto nazvati »l o g o g r i f n i l o g o g r i f« uzimajući kao osnov tomu ono na čemu se osnivaju nazivi »logogrifni anagram« i »logogrifni palindrom«. Riječi se, recimo, mijenja jedno slovo, ali promjenom toga slova nije nastala riječ, nego da to bude, treba promijeniti još jedno slovo. Na pr.

Logogrifni logogrif

Zvučna slova: takoj ženi
Jezik radi cio dan.
Bezvučne će svako znati
Kada kažem: Vatikan.

Rješenje je: baba—papa

Naravno da ne bi valjalo pretjeravati, recimo, tako da bi se jednoj riječi mijenjala tri ili više slova.

Dodatak k logogrifu

Kada bi se s obzirom na značajke te vrste htjelo logogrif nazvati našim izrazom, onda bi naziv bio raznolik: zamjenjivaljka (kada se mijenja slovo, oduzimaljka ili ispuštaljka (otstranjivanje slova) i dodavaljka ili umetaljka (dodavanje ili umetanje slova). Ti se nazivi za logogrif ne upotrebljavaju, nego su se oni tokom vremena ustalili za mnoge i veoma česte zagonetke koje su logogrifu sad više sad manje srodne.

Već sam naziv tih četiriju vrsta zagonetaka kazuje u čemu se one sastoje. Osim toga donose se uz takove zagonetke u svakom slučaju opširni napuci rješavanja, pa će ovdje o njima biti rečeno najnužnije.

ZAMJENJIVALJKA. Tu se u riječi ne mijenja jedno slovo da nastane nova riječ (to bi bio logogrif), nego se mijenja skupina slova koja ima ili nema neko značenje. Način obrade je kao kod logogrifa. Na pr.

br. 125 Zamjenjivaljka

IN i OL — junaci dana:
Vrijednost im je svuda znana.
Otimlje se o njih svatko,
Smiješi im se ljupko, slatko:
»Dobro došli, dobro došli,
I da nijeste od nas pošli!«...
Da, al to je lakše reći
No kog od njih za se steći,

Jer svak od njih svoje ćudi
Hirovito svijetom bludi
I onome se prikloni,
Kom ga slijepa Sreća goni.
Što s' oko njih ljudi jagme
Ko u lovu hitri lovci? —
Jer i oni lovina su:
Ta to su vam — dvoji novci.

F—e

Obično se naziva zamjenjivaljkom i zagonetka koja se sastoji od više riječi na kojima treba provesti logogrifni postupak da nastanu nove riječi (isto kao kod logogrifa) i konačno rješenje. Na pr.

br. 126 Zamjenjivaljka

K U R I R
M R E N A
H E L E R
B R A V A
K A T A R
S A L T A
S O L O N
M A T I N
O B R A T

Gornjim riječima treba promijeniti po jedno slovo da nastanu nove riječi. Nova slova, čitana redom, daju prezime slavnog engleskog državnika.

Poput premetaljke kod anagrama (str. 62) tako se i ova zagonetka često naziva i »povezani logogrifi«, budući da se sastoji od više logogrifa povezanih konačnim rješenjem. Mjesto da se mijenja po jedno slovo, može se u svakoj riječi mijenjati i skupina slova na pr. po dva slova, ili slog.

DODAVALJKA I UMETALJKA. Dodavaljka je kada se nekoj riječi skupina slova dodaje (s lijeva ili s desna), a umetaljka, kada se skupina umeće u riječ i tako nastane nova. Na pr. umetaljka:

br. 127

U grad notu kad umetneš,
Riblje ime tada stekneš.
Ali sada ovo znaj:
U Primorju grad je taj,
I ribari toga grada
Tom se ribom goste rada.
No dokud mi pamet seže,
Ne sjećam se da bi koja
U njihove zašla mreže. F—e

Onako kao drugi primjer zamjenjivaljke donosi i dodavaljka odn. umetaljka bilo da se dodaje (umeće) slovo ili skupina slova, a ove posljednje opet imadu ili nemaju neko značenje.

ODUZIMALJKA I ISPUŠTALJKA. Kod oduzimaljke se s lijeva ili s desna oduzima nekoj riječi skupina slova da nastane druga, kod ispuštaljke skupina se ispušta (iz sredine).

Kako drugi primjer zamjenjivaljke donosi i oduzimaljka odn. ispuštaljka od niza riječi. Na pr. ispuštaljka:

br. 128

B I R O Š
K A S T A
K O P T I
T R U S T
M E K Š A
I S T A R
K A R M A
D I lj K A
P A K R A
D R A V A

Iz svake riječi treba ispustiti po jedno slovo da nastanu nove riječi. Ispuštena slova, čitana redom, daju naziv za jednu vrst zagonetke.

Sve od ovih pet vrsta zagonetaka često kombiniraju bilo s drugom zagonetkom, na pr. s premetaljkom, bilo međusobno, a svakom se primjeru obično dodaje opširan naputak rješavanja.

Akrostih

Akrostih je vrst pjesme kojoj početna slova (slogovi ili riječi) u stihu, čitana po redu, daju ponovno neku riječ ili rečenicu. Upotrebljavali su je već stari Grci i Rimljani.

U enigmatici dolazi akrostih najčešće kao varijacija akrostiha odn. nepravilni akrostih (akrostihoid), te kao kombincija akrostiha i koje druge zagonetke, a na oboje vratićemo se kasnije. Pravi

akrostih, tj., akrostih u strogom smislu, uopće nije zagonetka, pa se zato u enigmatici donosi rijetko kada. Njegov enigmatski raison d'etre osniva se baš na tome što se malo kada donosi, i na tomu što se ni u tim malobrojnim slučajevima ne naziva »akrostih« nego kojim drugim imenom koje ne čini vrst zagonetke. Na pr.

br. 129 Zagonetka

Amo sada, da vidimo
Ko je vještak para rijetka!
Recite mi, kakova je
Ovo ovdje zagonetka?
Svakom ko opažat znade,
Ta će pjesma sama dati
Ime svoje tajnovito!
Hajdmo sada pogađati!

Sinđe

br. 130 Zagonetka

Što li ovi reci kažu?
Ako dva se dijela slažu,
Riječ će nastat neka nova.
Ali obje grupe slova
Dvije će dati riječi znane
Ako stoje nevezane.

Rješenje je prvog primjera »akrostih«, a drugog »šarada« što se dobiva kada se prva slova svih stihova čitaju ozgo dolje. Pjesmama je stavljen općenit naziv »zagonetka«, pa je tako na odgonetača stavljena dužnost da se dosjeti da se radi o akrostihu, a čim se je tomu dosjetio, ima i rješenje zagonetke. Mjesto naslova »zagonetka« mogle bi se takove zagonetke nasloviti i nečime što bi bilo u vezi sa sadržajem pjesmice, na pr., naslov »Zagonetno pitanje« za prvi primjer.

Takav akrostih, akrostih u strogom smislu, sastavlja se tako da se složi pjesmica kojoj će prva slova dati ono što se kani uzeti za rješenje, a osim toga moraju se i sami stihovi odnositi na rješenje. Tako se u prvom primjeru govori da će pjesmica dati sama svoje ime, tj. »akrostih«, a drugi primjer s rješenjem »šarada« tumači u pjesmici baš tu vrst zagonetke (šaradu).

Da se znatno ne otstupi od pravila akrostiha, a da se odgonetaču rješenje ipak ne učini suviše vidljivo, sastavlja se akrostih i ovako:

br. 131 Akrostih

Obzorom trepti hlad prošle noći,
Rosa se svjetlo iskri na granju —
Tamo će Sunce u ruju doći
Uz sjajno bijelu haljinu danju . . .
Jest, Sunce će modrom daljinom doći.

Zv. Bego

Ko znade što je akrostih, čitaće početna slova stihova ozgo dolje dobivajući: »ortuj«; ko poznaje način rješavanja varijacije akrostiha (koja se je kao i gornji primjer natpisivala samo s »akrostih«, ali bi opravdaniji naziv bio »akrostihoid«, tj., nepravilni akrostih [vidi dolje]) spajaće početna slova tih stihova, dok kombiniranjem ne dobije onu riječ o kojoj se u pjesmi govori, dok je u stvari bilo potrebno samo to, da se početna slova pročitaju ozdo gore, pa da se dođe do rješenja »Jutro«. Tu se je dakle radilo o tome da se naiđe na način. Naravno da se takovi akrostisi pod naslovom »akrostih«, kao ni oni u strogom smislu pod naslovom »zagonetka«, ne mogu češće donositi, jer bi odgonetači time bili upućeni, pa se ne bi radilo o rješavanju.

Mnogo je teže sastaviti akrostih kojemu bi početni slogovi ili čak riječi dali neku riječ odnosno rečenicu. Sastavljač takove pjesmice suviše je vezan određenim početnim slogovima svakog stiha ili riječima koje bi morale stajati na prvom mjestu svakog stiha, a pogotovo njihovim određenim redosljedom, i konačno time što se

Slogovni akrostih

br. 132
Lijepo li ste skupa položene
Kao dvije seke blizanice
Ispod slavne gore Velebita!
Kršni ljudi, ponositi, smjeli
Baš pristaju — ko biserje kruni —
Vašoj suroj i gordoj vrleti.

F—e

i sami stihovi moraju odnositi na rješenje, pa uslijed tolike skučenosti takovi stihovi djeluju obično suviše nategnuto i neprirodno.

Češće od posve »čistoga« akrostiha, kako je gore prikazan, obrađuje se akrostih u strogom smislu tako da se kombinira s kojom drugom vrsti zagonetke. No prije toga spomenućemo

AKROSTIHOID (tj. nepravilni akrostih ili varijacija akrostiha) koji je u enigmatici najčešći:

br. 133

O jeseni bogata,
Nosiš svakog dara
I za sita gavana,
Gladna ubogara.
A ovdje si prostrla
Voća plavo — žuta;
Do njeg želja, misao
Rado mi zaluta.

F—e

br. 134

Pod tom »plahtom« čovjek visi,
Boga moli ne bi l' dao
Da bi živ i cijela tijela
Na naš obli globus pao.
Ali gdje bi — pitaš — »plahtu«
Ovdje krila pjesma ova?
Ako samo smiješaš retke,
Reći će ti prva slova!

Horridus

br. 135

Ao, hude li je sreće:
Osvanuće skoro dan,
Kad će i on uvidjeti
Da je život kratak san,
Jer još mlad — ta ni ne sluti —
Od noža će poginuti.

F—e

Rješenja su: vinograd, padobran, odojak.

Ovo su ovdje nepravilni akrostisi (akrostihoidi), ili varijacije akrostiha u strogom smislu, jer otstupaju od pravila, koja su svojstvena pravom akrostihu utoliko, što kod njih ne nastaje neka nova riječ kada se prva slova stihova pročitaju redom ozgo dolje, nego ta slova treba odgonetač istom da poreda u neki izvjesni red, da bi dobio ono o čemu se u pjesmi govori.

Takvi su nepravilni akrostisi najbolje primani od strane odgonetača, i to zbog toga što im rješavanje nije osnovano na pukom nagađanju, kao kod velike većine ostalih zagonetaka u pjesmi, nego mu se pruža nešto stvarnoga: početna slova stihova, da bi od njih sastavio riječ o kojoj je u istoj pjesmi govor. Takav se nepravilni akrostih često obrađuje, jer sastavljač nije vezan određenim redoslijedom prvih slova svih stihova, nego ih može poredati bilo kojim redom. Tako stiče više slobode u nastojanju da što više oslabi onu nategnutost koja postoji zbog unaprijed određenih prvih slova stihova i da samu pjesmicu s umjetničke strane što više dotjera. A ta nenategnutost, i ta umjetnička kvaliteta, to vanjsko lice, veoma su važni kod svih zagonetaka u pjesmi, gdje se nastoji da se originalnošću, duhovitošću ili inače kako »namami« odgonetača k rješavanju. U tom je pogledu osobito uspio onaj gore doneseni akrostih s rješenjem »odojak«. Stihovi mu zvuče toliko prirodno i nenamješteno da se gotovo ne opaža da su prva slova stihova bila već unaprijed određena. Prva slova stihova pričinjaju se ovdje kao da su slučajna! I baš se s toga stanovišta prosuđuje uspjeh u sastavku akrostiha uopće.

Ovakvi su nepravilni akrostisi osobito podesni za prigodne zagonetke u pjesmi, jer im predmet mogu biti i čitave rečenice. Na pr.

Prigodni akrostihoid

br. 136 (Božić)

Tiho, mirno zemlja sniva,
Lišće, hvoje teret svija,
Svu je zemlju plaštem bijelim
Sniježak zastro podebelim.

Jasni mjesec blagim sjajem
Obasjava nam planetu,
Izviruje, zagledava,
Sluti neku tajnu svetu . . .

Iz svih kuća i domova
Radostan se pijev razliva,
Pjesme bruje, zvone zvona,
A veselje odaziva.

Evo sreće s' novog glasa!
Evo novog otkrivenja!
Došla nam je noćca spasa,
Osvanuo čas spasenja!!

Mira Žigić

Rješenje je: Rodio se Spasitelj.

Gornji prigodni akrostihoid jedan je od veoma uspjelih do sada štampanih akrostihoida. Neko ko ne bi bio upućen u ovu vrst zagonetke, ne bi u gornjoj pjesmi uopće mogao da opazi ikakvu namještenost i nužnost prvih slova u stihovima, toliko je ta nategnutost oslabljena slobodnom i nenamještenom dikcijom.

Akrostihoid složiti u slogovima (ili riječima) mjesto u slovima utoliko je lakše od isto takvoga akrostiha u strogom smislu što sastavljač ovdje nije vezan na određeni red slogova (ili riječi) nego ih može miješati. Na pr.

br. 137

Slogovni akrostihoid

Kako svakom po nešto pristaje:
Mač junaku, pero učenjaku,
Zanatliji alat svakojaki,
Tako tebi, enigmato, treba
Gotovo ko svagdanjega hljeba
Neka knjiga. (Odmah ću istaći: —
Tu joj možeš i naslov pronaći).

F—e

Ipak, slogovni akrostihoidi ili akrostihoidi u slogovima ili riječima obično zaostaju za slovčanim (običnim) akrostihoidima u pogledu sastavka, jer je sastavljač ovdje vezan na prve slogove odn. riječi mjesto samo na prva slova stihova, a to veoma smeta onom nastojanju da pjesma s umjetničke strane što više uspije. Naravno da je tim više postignuto ako unatoč ovih smetanja ipak uspije da pjesma bude dobra i s te strane.

K o m b i n a c i j a akrostiha i drugih vrsta. Kad se akrostih kombinira s kojom drugom zagonetkom, uzima se u tu svrhu redovno akrostih u strogom smislu, a rijetko akrostihoid. U akrostihu je naime rješenje odmah vidljivo, pa je baš zbog toga izumljen akrostihoid, te različite kombinacije, kako bi se rješenje sakrilo i odgonetača time prisililo da rješava. Time što se akrostih u strogom smislu kombinira s kojom drugom zagonetkom rješenje je već sakriveno, pa bi bilo bezrazložno uzimati akrostihoid, koji već sam po sebi rješenje također krije.

Da se radi o kombinaciji, običaje se to naročito i u naslovu istaći. Spominjemo nekoliko najčešćih kombinacija:

br. 138

AKROSTIHNA ISPUNJALJKA

\+ — — krešteći sluh nam kida,
\+ — — našom zemljom teče,
\+ — — je gvožđe oštra brida,
\+ — — Turčin časti veće,
\+ — — med gotov novac broje,
\+ — — je suprug kćeri moje,
\+ — — veznik pogodbeni,
\+ — — ime boštvo — ženi,
\+ — — važi mjerom vina,
\+ — — je svako bez odjeće,
\+ — — »ja« je u Latina,
\+ — — je u što mač se meće,
\+ — — ime Karenine.
\+ — — je dio kuće veće,
\+ — — grad je Palestine.
Prva slova podređana
Jesu knjiga jedna znana.

Ovo je kombinacija akrostiha i ispunjaljke nazvana »akrostihna ispunjaljka«. Na zadane znakove treba naime uvrstiti riječi koje stihovi opisuju i koje su ujedno dijelovi (prve riječi) tih stihova.

Prva slova svih ovako upotpunjenih stihova moraju, budući da se radi o akrostihu, dati ponovno neku riječ ili rečenicu, koja se ovdje spominje u posljednja dva stiha. Pomoćne riječi s dijelovima stihova koji ih opisuju čine čitave stihove (ovdje osmerce):

Ton krešteći sluh nam kida,
Una našom zemljom teče,
Mač je gvožđe oštra brida,
Aga Turčin časti veće.
Ček med gotov novac broje,
Zet je suprug kćeri moje,
Ako veznik pogodbeni,
Gea ime boštvo — ženi,
Oka važi mjerom vina,
Nag je svako bez odjeće,
Ego »ja« je u Latina,
Tok je u što mač se meće,
Ana ime Karenine,
Kat je dio kuće veće,
Aka grad je Palestine.

Prva slova svih stihova daju: Tumač zagonetaka.

Od akrostiha razlikuje se ovaj primjer po tomu što se stihovi ne odnose na konačno rješenje »Tumač zagonetaka«, nego svaki opisuje po jednu riječ koje su pomoćne, dok konačno rješenje spominju dva na kraju dodana stiha, te po tome što kod akrostiha nema pomoćnih riječi. Od ispunjaljke razlikuje se, što su pomoćne riječi zadane u stihovima i što su uopće dijelovi stihova. Da su pomoćne riječi (ton, Una itd.) bile zadane u prozi, bila bi ovo čista ispunjaljka. »Ispunjaljka u stihovima« bio bi gornji primjer onda kada bi konačno rješenje dala ne prva nego, recimo, druga slova pomoćnih riječi, jer se u tom slučaju ne bi moglo govoriti o akrostihu ni onda kada bi stihovi bili potpunjeni pomoćnim riječima.

Sve što je rečeno o ispunjaljci uopće (o pomoćnim riječima, o konačnom rješenju itd.) važiće prema tomu i ovdje.

Rješavanje takvih akrostiha olakšano je ako se uoče neke stvari. U gornjem je primjeru tako zadano nekoliko nizova od tri znaka, koliko slova ima svaka pomoćna riječ. To znači da su te riječi ili dvosložne ili jednosložne. Koja je dvosložna, a koja jednosložna, ustanoviće se tako da se prebroji koliko slogova ima dio stiha koji opisuje dotičnu riječ. Ako ima sedam, onda opisuje jednosložnu, ako šest onda dvosložnu riječ, budući da u gornjem primjeru, kada se stihovi dopune, moraju nastati osmerci.

Poput akrostihne ispunjaljke rješava se i sastavlja

br. 139

AKROSTIHNA DOPUNJALJKA

— — i bio pameti kratke,
— — je zato dugačak — rep.
— — —, i glas mi od dva vokala,
—- to znači: zvučan i lijep.
— — — ne slušaš i ne gledaš me?
—, pa tad si i gluh i slijep!

F—e

Ovo je »akrostihna dopunjaljka«, jer stihove treba d o p u n i t i. Na svaki znak dolazi po jedno slovo da nastane riječ koja s daljim riječima čini stih. Prva slova tih riječi koje treba naći, čitana ozgo dolje (eventualno ozdo gore) daju onu riječ o kojoj pjesmica govori. Rješavanje se, dakle, sastoji u tome da se po smislu poznatog dijela stiha pogodi ona riječ koja tom stihu manjka, a kada su sve riječi nađene, mora nastati pravilan akrostih u strogom smislu. Kontrola, da li je takav akrostih ispravno riješen, sastojaće se dakle u tomu da odgonetač prosudi da li su nađene riječi s poznatim dijelovima stihova, pa nadalje, stihovi međusobno u nekoj logičnoj vezi, i da li ujedno prva slova nađenih riječi daju onu riječ o kojoj dopunjena pjesmica govori.

Takav se akrostih sastavlja onako kao akrostih u strogom smislu s razlikom što mu se prve riječi stihova zamijene znakovima, i to s onoliko koliko slova dotična riječ sadrži. Pri tome treba uvijek nastojati da prve riječi stihova budu po mogućnosti kratke (od dva ili tri slova), budući da je u protivnom slučaju rješavanje prilično beznadno. Naravno da ovdje konačno rješenje ne treba posebno spomijenjati (kao kod komb. akrostiha i ispunjaljke), budući da je ono već tema same pjesmice.

Na isti način kao dvije posljednje vrste akrostiha sastavlja se i rješava

AKROSTIHNA BROJČANICA (aritmogrif):

Akrostihna brojčanica

br. 140

1 6 3 je kada java nije,
2 1 6 kukac (štetu radi).
3 2 1 u centru lica ti je,
4 5 6 slovo u Heladi.
5 4 3 je put (il boja kože)
Tim se pjesma nazvat može.

H.

Akrostihna brojčanica

br. 141

10, 9, 8, 7, 6 sunce povrh mora,
9 na žalu njegov sjaj. —
5, 9, i drugdje širom svijeta
8, 9, 5 uživah plavi raj,
9, 4 mi ipak najmilije
3, 9. 2. 1 more uz naš kraj.

F—e

Prvi je primjer isto što i akrostihna ispunjaljka s razlikom što ovdje nema crtica, već mjesto njih stoje brojevi koje treba zamijeniti slovima da nastanu riječi o kojima pojedini stihovi (zapravo dijelovi stihova) govore. Iste brojke redovno stoje mjesto istih slova (vidi o zamjenjivanju slova brojevima tumačenje o sastavljanju brojčanice!). Inače, što se sastavljanja i rješavanja tiče, važi ovdje sve ono što je o tomu rečeno prilikom tumačenja akrostihne ispunjaljke odn. pod »brojčanica« (str. 95).

Drugi je primjer isto što i akrostihna dopunjaljka opet s tom razlikom što su ovdje brojevi mjesto crtica, pa prema tomu za rješavanje i sastavljanje važi ovdje sve ono što je u toj stvari rečeno o tipu primjera br. 139. Ovdje, dakako, ne dolazi u obzir nastojanje spomenuto pod »brojčanica« da se u riječima predočene brojevima svako slovo ponovi bar dva puta (str. 95).

O kombinaciji akrostiha i logogrifa pod nazivom »akrostihni logogrif« vidi pod »logogrif« (str. 78).

Palindrom

Palindrom (grč. palindromon) je riječ koja čitana s lijeva na desno i s desna na lijevo ne mijenja značenje, na pr. kuluk, potop, Lukul itd., ili koja čitana s desna na lijevo daje neko drugo značenje, na pr. Atena—Aneta, Anam—mana, Aron—Nora itd. U enigmatici se takove riječi obično opisuju u stihovima po kojima ih odgonetač mora odgonetati. Na pr.:

br. 142

Palindrom

Na rukama teškim cvjetaju mi žulji,
A niz čelo krupne cure kaplje znoja.
Neumorno radim i zimi i ljeti,
Ne poznajem nikad mira ni pokoja.
Živim kojekako tavoreći dane,
Nemam veljih želja ni veljih radosti.
Malo crna kruha da ne budem gladan,
Kućica, dva vola, to je meni dosti.
Okreni me sada, opet sam ti, brajko,
Siromah i patnik ko i moj babajko.

N. Šubičević

br. 143

Palindrom

Žena starog Abrahama
U ovom se retku krije.
Gledaš li je s druge strane,
Tad je rijeka Armenije.

U.

br. 144

Palindrom

Poseidon me silni iz dubine plave
Na površje digo. Triton oko mene
Sa nimfama nagim strasno kolo pleše,
Grebene mi kite srebrenaste pjene.

Pjesma sam ti jedna vazda istog kroja,
Sa mnom svaku miso možeš zaokružit,
Slavu dati Bogu, suncu, domovini,
Il' za mrtvom dragom iz tiha protužit.

N. Šubičević

Riješena su: 1 ratar, 2 Sara—Aras, 3 Tenos—sonet. U svim se gornjim primjerima i u stihovima spominje način rješavanja, što, naravno, nije od prijeke potrebe, budući da na taj način upućuje već sam naslov. Kao i kod ostalih zagonetaka u pjesmi moralo bi i ovdje glavno nastojanje sastavljačevo biti upravljeno na to da sama pjesmica bude što interesantnija i duhovitija. To se obično postizava tako da se pojmovi od kojih se palindrom sastoji u neku ruku dovedu u vezu.

br. 145

Palindrom

Toj siroti nađi ime
Koja sebe tješi time
Što će smjet da ovdje ište
U starosti zaklonište.

F—e

br. 146

Palindrom

Ovaj bog se samo uzda
U svog mača oštri brid.
Ko bi reko tako strašan
Da je njemu blizak stid?!

br. 147

Palindrom

Prvi Francuz, drugi švedske krvi,
Jedan ovo, drugi ono stvori:
Psihološke knjige dade prvi,
Drugi prah što nam živote mori.

Srodstvom nisu povezana oba,
Živjeli su čak u razno doba,
Al je nešto što ih oba veže:
Jednom glava k nozi drugog seže.

U ovim se primjerima tokom opisivanja riječi ne spominje način rješavanja. Učinjeno je to samo u primjeru br. 147, ali na neki uvijeniji način: »Jednom glava k nozi drugog seže«. Time što se ne spominje i taj način rješavanja o b i č n o sastavljač ima više »prostora i slobode« u nastojanju da pjesmicu učini što boljom, ali to, naravno, ne mora da važi kao pravilo bez izuzetaka.

Palindromi su i rečenice koje čitane s jedne i s druge strane daju isti smisao* (naravno da bi palindrom bila i rečenica koja čitana s jedne strane daje jedan, a s druge strane drugi smisao). To su p a l i n d r o m n e r e č e n i c e. Takve se rečenice ne opisuju u stihovima, nego se obično zadaju slova koja su potrebna za konstrukciju riječi te rečenice. Na pr.

br. 148

Palindromna rečenica

Od slova — a a a a, d d d d,
e e, i i, r r, u — treba složiti
jednu rečenicu koja bilo s koje
strane čitana daje uvijek isto
značenje.

---

*) Kao poznate palindromne rečenice citiraju se u latinskom jeziku: »Oto tenet mappam madidam mappam tenet Oto«, te poznati heksametar koji se stavlja u usta davlu: »Signa te, signa; temere me tangis et angis!« (»Križaj se, križaj samo; ti me dotičeš i mučiš uzalud!«).

Rješenje je: »Ide Dara u Arad Edi«. Ta rečenica čitana i s desna na lijevo niti mijenja niti gubi smisao. Slični su primjeri: »Miča, nadari ti Radana čim«, »Udariti Radu« itd. Takve su palindromne rečenice tim uspjelije što rečenica po konstrukciji i po smislu prirodnije zvuči, i što je rečenica dulja.

SLOGOVNI PALINDROM. To je riječ koja obratnim nizanjem slogova daje ponovno neko značenje. Na pr. granata—Tanagra. Slogovi se, dakle, čitaju kao obično (od lijeva na desno), ali obratnim redosljedom. Inače za slogovni palindrom važi sve što i za obični.

ŠARADNI (šaradoidni) PALINDROM. (v. »šarada« odn. »šaradoid«). Ovdje dvije ili više riječi čitane zajedno obrnutim smjerom daju jednu novu riječ, ili obratno.

br. 149 Šaradni palindrom

Prvo: plemić u Turaka.
Drugo: isto što i »zraka«.
Skupa piši ove riječi
Pa ćeš unatrag ih reći!
— Grad bje, slavnu prošlost ima,
Trn u oku Rimljanima.

F—e

br. 150 Šaradni palindrom

Stari bog na zecu jaši.
Kakovi su to pajdaši?
Nijesu dva, već samo jedan,
Al dakako — straga gledan.
To je vojskovođa znani,
Štovahu ga svi Rimljani.

F—e

Rješenje: Aga+trak=Kartaga, Ra+zec=Cezar. Ovdje se radi o palindromu, samo je jedna riječ nastala tako da su dvije kraće spojene. Dakle je palindrom šaradan. U obradbi može se ići i obratnim putem, da se naime najprije spomene jedna riječ, a zatim one koje nastaju kad se prva čita obrnutim smjerom. — Takav je palindrom »šaradoidan« kada kraće riječi (na pr. Rab+Ilok od kolibar) nisu pravilni pravopisni slogovi onoga što se dobiva njihovim spojem (rabilok), nego skupine slova (v. o tome potanje pod »šaradoid«). — Što važi za obični palindrom, važi i za slogovni. Prema tomu moguć je i »Š a r a d n i s l o g o v n i p a l i n d r o m« (ovo »slogovni« odnosi se na palindrom), na pr. Rina+vino=rinavino. Ako se ovome slogovi nizaju obratnim redosljedom, dobivamo »novinari«. —

LOGOGRIFNI PALINDROM. Logogrifni palindrom uzima se uslijed pomanjkanja čistih palindroma, a sastoji se u tome da neka riječ, kada joj se promijeni, oduzme ili doda slovo (v. »logogrif«) i zatim pročita obrnutim smjerom, daje ponovno neku riječ. Na pr.

br. 151 Logogrifni palindrom

Vječno zelen grmak raste.
Grančice mu boje tmaste
Obrubljuju bašti staze
I ljudi ga rede, paze.

U sumračju leti nešto,
Baštom kruži spretno, vješto,
Ali se u naglom lijetu
Krila mu o grm zapletu.

Naglavce u grmu visi. —
Ako oštra oka nisi,
Životinje nećeš znati
Od grmečka raspoznati.

Izmeđ zvjerke i biline
Razlike sad nema ine,
Tek ponešto prva s pravom
Tu jednakost kvari glavom.

F—e

Kada palindrom uzima u pomoć logogrif oduzimanja ili dodavanja slova, onda se zbog pobliže oznake naziva »krnji palindrom« odnosno »prošireni palindrom«, jer se prva riječ za jedno slovo krnji odn. proširuje. Na pr.

br. 152 Krnji palindrom

Dok sam imo zdrave noge,
Radosti sam kušo mnoge:
Gledao sam Božje sunce
I dolinu i vrhunce
I obale ove rijeke,
Vite jele, bore, smreke,
Slušo sam pod mojim lukom
Kako voda buči bukom...

Kako zgubih jednu nogu,
Čemu se veselit mogu? —
Naglavce u vodu padoh
I tad ribom plivat stadoh.
Otad živim kojekako,
A najvećma naopako:
Strepim danas ko i juče
Da me mreža ne izvuče...

F—e

Kako obični tako bi se s logogrifom mogao kombinirati i slogovni palindrom u »L o g o g r i f n i s l o g o v n i p a l i n d r o m« odn. »K r n j i s l o g. p a l.« i »p r o š i r e n i s l o g. p a l.«

S ostalim zagonetkama u pjesmi palindrom se ne spaja u j e d n u zagonetku (isp. str. 60 ozgo i 61 dolje). Kao i sve druge zagonetke u pjesmi tako se i palindrom može kojekako spojiti s drugim vrstama ali tako da dobijemo d v i j e zagonetke:

P a l i n d r o m - š a r a d a (šaradoid), kada druga riječ palindroma rastavljena na slogove ili skupine slova daje ponovno neke riječi (isp. »šaradni pal.«, i »šarada-palindrom«). Na pr.

Ariman—namira (na+mi+Ra).

P a l i n d r o m - l o g o g r i f, kada druga riječ palindroma promjenom, oduzimanjem ili dodavanjem slova dade ponovno neku riječ, ili riječi (isp. »logogrifni pal.« i »logogrif-palindrom«). Na pr. koks—skok (skot).

P a l i n d r o m - h o m o n i m, kada druga riječ palindroma ima dva ili više značenja (isp. »homonim-palindrom«).

Naziv »palindrom-anagram« ne upotrebljava se, jer se smatra da je palindrom zapravo neka vrst anagrama: promijenjen je poredak slova samo jednim ustaljenim redom. Ukoliko dakle jedna riječ čitana obrnuto daje drugu, a ova s promijenjenim poredajem slova treću i event. dalje, nije to »palindrom-anagram« već obično »anagram« (isp. sedmu alineju ozgo na str. 61).

PALINDROMOID.* Pod tim imenom donose neki njemački listovi skupine palindroma s konačnim rješenjem. Na pr.

Palindromoidi

br. 153

SIDRA, RUMA, ŠKARE, VILOVIĆ,
ANATI, LENA, VIŠNA,
MALRO, ZUB, MAJ

Gornje deset riječi treba čitati u obratnom redoslijedu slova počevši od posljednje riječi i grupirajući pri tome slova drugačije. Na taj način mora nastati jedanaest novih riječi kojih prva slova, čitana redom, daju pravo ime i prezime francuskog pisca Pierra Lotija.

Jedan primjer:

mirta, Nab — Banat, Rim

I redoslijed se, dakle, riječi i redoslijed slova u pojedinim riječima obraća, pa se uz to još i slova drugačije grupiraju da nastanu nove riječi. Neko onda slovo u nizu sviju riječi daje konačno rješenje.

Homonim

Homonim**) je riječ s dva ili više značenja. U enigmatici obraduju se te riječi tako da im se obično u stihovima spomenu ili opišu značenja koja mogu imati. Na pr.

br. 154

Homonim

Zemljom Albanijom da mi je proći,
U njene gradove da mi je doći! —
Tek bih se čuvao jednoga grada,
Jer ko njim prolazi, nedužan strada:
Idući ulicom zapinju pete,
Gusto se raslinje o noge plete.

Rješenje: Drač (grad), drač (korov). F—e

*) Palindromoid tj. nepravilni palindrom.

**) Homonim je zapravo riječ koja ima dva ili više značenja, ali joj je i z g o v o r u svakom slučaju isti, dok riječi s dva ili više značenja, ali različnog izgovora nauka naziva p a r o n i m i m a. Pravi bi, na pr., homonim bila riječ pût (prometna žila, boja kože) koja se u oba slučaja jednako izgovara: sa silaznim akcentom. Paronim je, na pr., riječ plakati (prolijevati suze) s brzim akcentom na prvom slogu, a koja s uzlaznim akcentom na drugom slogu (plakáti) znači isto što i afiši, oglasi. U enigmatici se ta razlika ne pravi, nego se sve riječi s dva ili više značenja, bez obzira na izgovor, nazivaju homonimima.

Slični bi bili primjeri: trešnja (plod stabla) — trešnja (od trsti), Bar (luka u Crnoj Gori) — bar (zabavište), divan (krasan) — divan (pokućstvo) — divan (razgovor) itd.

Kao kod svih zagonetaka u pjesmi tako se i ovdje važnost polaže na to da pjesmica po obradbi bude što interesantnija. Duhovita je ideja obradivati homonim tako da se međusobno zamijeni svrha pojmova, koji homonim čine, na pr.

br. 155

Homonim

Da je i magla plaćevno sredstvo,
Čudno mi nije,
Kad vidim novac kako po zraku
Može da plije.

F—e

br. 156

Homonim

Ovaka zvjerka
Tijelo mi steže.

Pred opasačem
Zecevi bježe.

F—e

Rješenje drugog primjera: pas (pseto) — pas (opasač).

Ovdje, dakle, psetom stežemo tijelo, a opasač trči za zečevima. Iako višekratnim ponavljanjem neke novote stvar prestaje biti originalnom, ipak, čini se, da je ovakav način obradivanja homonima zgodniji i uspjeliji budući da djeluje šaljivo, a mnoge su se zagonetke, naročito rebus i zagonetke u pjesmi, još u starije doba smatrale vrstom humora. Dakako da se s time ne misli reći da je homonim obrađen u zamijenjenim ulogama pojmova uvijek i u svakom slučaju bolji od onoga kome te uloge pojmova u opisivanju nisu zamijenjene.

Homonim nije moguće kombinirati ni s jednom drugom vrstom u j e d n u zagonetku (isp. str. 60 ozgo i 61 dolje). Nije moguć na pr. logogrifni homonim ili homonimni logogrif, anagramni homonim ili homonimni anagram itd. Homonim može doći u vezi s kojom zagonetkom, ali samo tako da nastanu d v i j e (ili više) zagonetaka:

H o m o n i m - a n a g r a m (isp. »anagram-homonim«), kada prva, više prvih ili sve riječi anagrama imadu dva ili više značenja. Na pr.

br. 157

Homonimi-anagram

Bez toga bi neka bića
Smalaksala. —
A lađa bi na dno sinjeg
Mora pala.

Ovaj novac svuda vrijedi
Sto pfeniga. —
Twain je pis'o, kako znate,
Više knjiga.

Stare stvari (ne antika!)
Tu se broje. —
Svaka crkva ovim slavi
Ime svoje.

Sinđe

U ovom je primjeru prvi dio naslova »homonimi« (u množini) budući da su homonimi više (sve) riječi koje čine anagram. Da je samo prva riječ homonim, bio bi taj dio naslova u jednini. Uostalom, koje riječi jesu homonimi dade se razabrati i iz stihova koji ih opisuju.

H o m o n i m - p a l i n d r o m (isp. »palindrom-homonim«), kada prva ili obje riječi palindroma imadu dva ili više značenja. Na pr. put (prometna žila i boja kože) — tup.

H o m o n i m - l o g o g r i f (isp. »logogrif-homonim«), kada prva, više prvih ili sve riječi logogrifa imadu dva ili više značenja.

H o m o n i m - š a r a d a (šaradoid) — (isp. »šarada(-oid)-homonim«), kada prvi, više prvih ili svi dijelovi šarade (šaradoida) kao i konačna riječ imadu dva ili više značenja.

Jednačica

Jednačica*) je vrst zagonetke, kod koje se u stihovima ili u prozi neka riječ ili dijelovi riječi namjeste tako da daju više značenja. Slova se mogu i različno grupirati, ali se redoslijed ne smije mijenjati. Na pr.

br. 158

Jednačica

Moja mala — — nestašne je ćudi
Pa gala — — do skačuć, pjevajući.
Izjutra — — no već se od sna budi
I ne daje — — nikome u kući.

F—e

Na svaku crticu u gornjim stihovima dolazi po jedan slog i to na prvu crticu uvijek isti, a isto tako na drugu. Redoslijed slogova ne smije se mijenjati, nego je jedino dozvoljeno slogove već prema potrebi sastavljati i rastavljati. Obično se jednačica sastoji od riječi koja se rastavlja na s l o g o v e, a od ovih se onda drugačijim grupiranjem i kombiniranjem s ostalim riječima stihova izvode nova značenja (tako u gornjem primjeru: **galami rado, mi rano**). Međutim, grupirati se i kombinirati mogu i s l o v a neke riječi od koje se hoće sastaviti jednačica.

Mjesto crtica uzimaju se u istu svrhu ispisani nazivi brojki tako, da svaka brojka stoji mjesto jednog sloga riječi koja čini jednačicu. Tako jednačicu donose naročito Nijemci. Na pr.

br. 159

Jednačica

Nakon *jedandva* truda i golema jada
Perinog se neba divna *jedandva* prima:
On se riješi *jedandva* . . . toliko ga bješe
Baš kaošto bure mnoštvo *jedandva* ima.

F—e

Jednačica je dakle veoma slična homonimu.* Kod homonima se, dakako, riječ ne smije dijeliti, niti smije riječ biti u padežu ili oblik glagola.

*) Nijemci nazivaju ovu zagonetku imenom h o m o i o n i m tj. nepravilni homonim, a donose je redovno po uzoru drugog gore predočenog primjera.

Brojčanica (aritmogrif)

Brojčanica ili aritmogrif (aritmogrif je strani naziv za brojčanicu) je vrst zagonetke kod koje su slova riječi predočena brojkama; odgonetač mora brojke zamijeniti slovima da nastanu opisane riječi. Na pr.

br. 160

Brojčanica

12	13	16	15	**18**	17	ruski komponist (»Život za cara«).
16	14	8	4	**1**	11	strani izraz za uvoz.
2	3	4	5	**17**	15	komotan, prijatan.
6	11	1	17	**5**	4	slavni grčki geograf u Rimu.
7	13	5	1	**2**	6	najviši vrh sjevernog Kavkaza.
8	4	18	4	**13**	9	sječa, ubijanje en masse.
8	17	10	16	**9**	17	grad u Gornjoj Italiji (fonetski).
7	12	14	4	**15**	11	strano muško ime.
10	4	3	15	**16**	18	slovenski pjesnik imenom Valentin.
7	6	8	17	**8**	16	roba, trgovina (plural).
1	17	8	17	**13**	4	grad na talijanskoj Rivijeri (fonetski).
3	7	18	1	**7**	11	odredba, raspoložba.
16	18	1	17	**6**	11	zrnat, poput ribljih jaja.

Slova mjesto dva deblje štampana okomita niza brojki daju ime i prezime slavnog talijanskog komponiste, te naslov jedne njegove opere.

Svaka brojka u gornjem primjeru stoji mjesto jednog slova i to redovno iste brojke mjesto istih slova. Ako se, dakle, riješi jedna riječ onda su ujedno nađena i sva ona slova ostalih riječi koja su jednaka onima od kojih je nađena riječ složena.

Kada se gornji primjer usporedi s brojčanom ispunjaljkom na str. 31 i 32, opaziće se da su obje zagonetke veoma slične. Razlika je jedino u tome što je brojčana ispunjaljka vezana uz lik (koji sadrži polja) zbog kojega se ta zagonetka i naziva ispunjaljkom (lik se ispunja). Inače su obje zagonetke iste: tako i brojčanica sadrži uvijek neko konačno rješenje koje je »duša« zagonetke; sadrži nadalje pomoćne riječi koje ne smiju biti u kojem god obliku itd. Osim toga, što se pomoćnih riječi tiče, postoji za brojčanicu gornjega tipa još jedna ograda: Slova od kojih se pomoćne riječi sastoje moraju se ponavljati i to tako da svako slovo u brojčanici dođe b a r d v a p u t a.

Time se, naime, bar donekle predusreće eventualnom slučaju da zagonetka nekomu bude nerješiva. Ako, naime, u nekoj brojčanici ima više slova koja se ne ponavljaju, a ta su slova baš dijelovi riječi koje odgonetač ne poznaje, onda mu te riječi ostaju i dalje nepoznate pošto nije moguća nadopuna ili kontrola spomoću ostalih riješenih riječi kada nijedna ne sadrži ta slova.

U brojčanici redovno stoje iste brojke mjesto istih slova, no može biti i drugačije. Recimo da se kani složiti brojčanica s konačnim rješenjem »Jugoslavija« i to tako da pomoćne riječi budu slo-

žene samo od onih slova koja dolaze u riječ konačnog rješenja (Jugoslavija). Sada se može postupati na dva načina:

1) Slova riječi »Jugoslavija« zamijene se brojkama redom od 1 dalje, ali tako da se drugo slovo »j« ne zamijeni brojkom 10 nego s 1, a drugo slovo »a« ne s 11 nego sa 7. Dakle, slova, ukoliko se ponavljaju, ne zamijenjuju se ponovno drugom brojkom koja po redu dolazi, nego uvijek istom brojkom.

2) Slova riječi »Jugoslavija« zamijene se brojkama redom od 1 do 11. U tom je slučaju slovo »j« zamijenjeno brojkom 1 i 10, a slovo »a« sa 7 i 11. Kada, dakle, u pomoćnim riječima imamo slovo »j« ili »a« može se ono zamijeniti ili s 1 ili 11 odn. sa 7 ili 10. — Onaj prvi način je običniji.

Kada su pomoćne riječi i konačno rješenje po svom značenju u idejnoj vezi, onda je to

SPECIJALNA BROJČANICA koja, dakako, može biti različna: književna, športska, historička itd. Za takovu brojčanicu važi sve ranije rečeno s dodatkom da riječi moraju biti po svom značenju blizu (v. »specijal. križaljka« i »specijalna ispunjaljka«). Na pr.

br. 161

11	10	8	9	7	6	naš klerikalni lirik (Izidor)
7	1	10	2	3	1	portugal. pjesnik i novinar
8	10	4	2	3	5	autor drame »Prije noći«
1	10	8	9	12	2	autor »Umišljenog bolesnika«
10	9	12	13	13	3	autor romana »Igra ljubavi«
13	1	3	4	10	9	pseudonim Vladimira Vidrića
3	4	7	6	3	5	autor komedije »Vrzino kolo«
5	3	11	3	6	10	autor romana »Pauci«.

Prva slova, čitana ozgo dolje, daju prezime našeg klasika, autora mnogih drama.

Kada je predmet brojčanici neka rečenica kao poslovica, aforizam i sl., onda se ta zagonetka obično sastavlja kao

BROJČANICA S KLJUČEM. Ključ je »sinteza« rečenice koja je rješenje. Na pr.

br. 162

1, 3, 14, 4, 5, 8 — 13, 3, 4, 5 — 1, 5, 2, 4, 12 — 13, 5, 6, 12 -- 10, 12, 11 — 13, 5 —1, 3, 14, 3, 7 — 10, 12, 10, 15 — 8, 9, 5, 6, 12.

Aforizam.

Ključ: 1, 2, 3, 4, 5, 6 = odvodna naprava na krovovima kuća, 7, 8, 9, 10 = vrst močvarne ptice, 11, 12, 13 = vremenski otsjek, 14, 15 = vrst goveda.

U ključu brojčanice zadane su brojkama i opisima riječi koje su složene od slova konačnog rješenja. Kada su te riječi nađene, onda se njihovim slovima zamijene brojke konačnog rješenja i to istu brojku uvijek istim slovom. Time će se zagonetka riješiti. Naravno da je moguće i obratno postupanje, da se naime nekoj riječi konačnog rješenja, kojoj su riješena neka slova, ostala po smislu pogode i onda prenesu u ključ.

Brojčanica s ključem vrst je brojčanice onako kako je slogovna zagonetka (str. 40) vrst ispunjaljke. I ovdje se, naime, konačno rješenje daleko ističe iznad svega ostalog, jer se od njega zagonetka i sastoji. Konačno rješenje brojčanice treba dakle odabirati. Pomoćne riječi (ključ) brojčanice tek su sredstvo, no i za njih važi sve što je o tomu rečeno kod ispunjaljke.

Brojčanica s ključem sastavlja se tako da se uzme neka rečenica (vrijedna spomena), na pr.

Tinti mudrog ista dika
Koja krvi mučenika.

Treba ustanoviti koja slova dolaze u toj rečenici. Ovdje su to slova: tinmudrogsakjrvče. Od tih slova treba složiti nekoliko riječi, tako da se kroz sve te riječi nijedno slovo ne ponovi, na pr. kovčeg, nudist, raj. M. Slova tih riječi zamijene se brojkama redom od 1 dalje:

k	o	v	č	e	g	n	u	d	i	s	t	r	a	j	M
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16

Zatim se rečenica ispisuje mjesto slovima nađenim brojkama i konačno joj se doda ključ koji se sastoji od nađenih riječi.

Brojčanice se donose i u obliku rečenice kojoj se izvjesne riječi srodne po sastavu slova, zamjenjuju brojkama. Taka se brojčanica najčešće donosi u stihovima. Na pr.

br. 163

Mali 2 3 1 5 dijete drsko
Svom je djedu 2 3 2 3 smrsko.
Postolaru 1 5 2 3 4 skrio,
U 1 5 2 1 5 4 3 umočio.
Ne pere se ni ne 1 3 4 5,
Drugu djecu štapom 2 3 4 5.
Kao k 4 5 1 2 3 školi kreće,
Ništa od njeg biti neće.
1 2 3 4 5 mu je valjda tvrda,
Pa nemiran po njoj vrda.
Jučer pod njim 4 3 1 2 5 skoro,
Učitelj ga kaznit moro.

F-e

Kao što je obično kod brojčanica, tako je i ovdje mjesto svakog slova jedna brojka. Kada je riješena, recimo, ona riječ u trećem stihu, ujedno su nađene i sve ostale, jer su u njoj sadržane.

Mjesto da svaki broj krije po jedno slovo može se brojčanica u pjesmici sastaviti i tako da brojevi kriju slogove. To je

br. 164 SLOGOVNA BROJČANICA

Dok se 13 gavani šepire
I sjedaju za pune stolove,
Gladna raja, 14 kukavica
Tavori i čeka bolje dane...
U kući joj slaba vatra 34,
Iz oblaka 21 hladna kiša

Ko da i nebo protiv nje se 23.
Bijedna rajo jadna i čemerna,
3 1 kriva, valjda, što si živa!
— 1234 i selu je teška,
A kamo li kući u kojoj je...

F—e

Ovdje mjesto svake brojke dolazi po jedan slog da nastanu riječi koje su dijelovi stihova. Slogovna brojčanica dobiva se tako da se uzme jedna, obično višesložna riječ, pa se od slogova te riječi sastavi nekoliko kraćih riječi koje se, predočene brojkama, uvrste u stihove.

Glavna riječ (u gornjim se primjerima kriju glavne riječi u nizovima 1, 2, 3, 4, 5 i 1, 2, 3, 4) mora također uvijek biti uvrštena u koji stih, a svaka se brojka ima ponoviti bar dva puta.

Mozaik

»Zagonetni mozaik« naziva se tako zbog lika koji sliči poredanim pločicama mozaika.* U polja se uvrštavaju slova (ili slogovi) koja različnim redom svrstana daju različite riječi, a redom brojeva neku rečenicu, aforizam, pjesmu itd. Na pr.

br. 165

				1	2	3	4	5	6	7	8				
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40

a) 30, 10, 13, 27 = strah, užas. — b) 16, 36, 18, 21, 29 = rijeka u Italiji. — c) 38, 32, 35, 4, 26, 2 = gradić u Vrbaskoj banovini. — d) 20, 28, 34, 15, 5 = orkani. — e) 14, 3, 19, 23, 37, 25 = stablo i plod. — f) 40, 31, 17, 9, 7, 22 = cije s brojevima. — g) 8, 33, 24 = gora na Kreti. — h) 1, 39, 12, 11, 6 = Ahilova operamajka (fon).

Prva slova svih pomoćnih riječi, čitana redom, daju ime starogrčkog filozofa, a slova od 1—40 jedan njegov aforizam.

Lukatelo

Ono rješenje koje nastaje kad se slova pročitaju redom jest konačno rješenje, koje je, kao i kod drugih zagonetaka, najvažniji dio zagonetke. Kod slovčanog mozaika (kada se u polja uvrštavaju slova) obično mora jedan niz slova (najčešće početnih) pomoćnih riječi dati ponovno neko rješenje. Tako u gornjem primjeru početna slova pomoćnih riječi daju ime autora onoga što je rješenje mozaika.

Kod slovčanih mozaika ne zadaju se slova koja su potrebna za konstrukciju onog što je rješenje (kao kod ispunjaljke i dr.), nego su mjesto toga pomoćne riječi. Broj slova u svim pomoćnim riječima zajedno mora biti jednak broju slova u konačnom rješenju, kao što je to u gornjem primjeru. Nijedan se, naime, broj u pomoćnim

*) Nijemci nazivaju ovu zagonetku »Karreerätsel« od Karree = četverokut, bojni stav pješadije u obliku četverokuta protiv navala konjice.

riječima ne smije ponoviti. Češće to ipak čini ozbiljnih poteškoća, budući da je teško dovesti u sklad da riječi ne budu u kojem god obliku, da im početna slova dadu također neko rješenje, i da se nijedno slovo konačnog rješenja u njima ne ponovi. Silom se prilika mora, dakle, otstupiti od nečega, a otstupa se onda obično od toga da se slova u pomoćnim riječima ne smiju ponavljati.

SLOGOVNI MOZAIK isto je što i slovčani s tom razlikom što se ovdje u polja uvrštavaju slogovi, te svaki broj u pomoćnim riječima stoji mjesto jednog sloga.

br. 166

				1	2		
3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25	26

će, če, će, je, kog, kod, ku, na, naj, ni, ni, pr, pri, si, ska, sti, taj, tu, u, va, vi, vla, vla, vla, za, že.

18 2 24 knez panonskih Slavena, otac Koceljev.
9 17 poluostrvo u Crvenome Moru.
25 9 stanovnici Vlaške (Rumunjska).
21 9 kose.
4 19 domaće životinje (ženke).
7 13 16 znanstveno obrazovani.
8 22 najviši autoritet u državi.
6 24 činjenica poznata ograničenom krugu ljudi.
3 prijedlog s genitivom.
1 15 redni broj žen. roda.
7 12 tijesna.
11 10 komparativ od nisko
14 24 23 krvni srodnik (3 padež).
20 26 5 začinjanje.

U svako polje dolazi po jedan slog da nastanu opisane riječi. Svi slogovi, redom od 1—26 čitani, daju dva stiha od F r i e d r i c h a R ü c k e r t a.

Osim opisa pomoćnih riječi zadaju se obično i oni slogovi koji su potrebni za konačno rješenje. Kod slogovnog mozaika ne može se tražiti da početna slova ili slogovi pomoćnih riječi moraju dati ponovno neko rješenje, budući da je to teško provesti.

Zanimiva je kombinacija slogovnog mozaika i konjićevog skoka (str. 135) u »slogov. mozaik — konjićev skok« tako da rješenjem slog. mozaika ne nastane neka rečenica, nego riješene slogove mozaika treba prema pravilima konjićevog skoka povezati i tek onda izađe rješenje. Na pr.

BE, BLU, BRO, ĆU, DA, DA, DIŠ, DIŠ, DO, TE, JE, KRAJ, LI, LJI, LO, NI, NJU, NU, SE, SE, SRE, SVE, ŠTO, TI, TRA, TRU, TU, U, VIT, ZA ŽI.

br. 167

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
7	*8*	*9*	*10*	*11*	*12*
13	*14*	*15*	*16*	*17*	*18*
19	*20*	*21*	*22*	*23*	*24*
25	*26*	*27*	*28*	*29*	*30*

U svako polje dolazi mjesto broja po jedan slog, da nastanu riječi ovih značenja:

A) 21, 20 = sitne čestice prašine — B) 6, 2 = jači stepen afirmacije. — C) 8, 20 = određeni oblik pridjeva koji označuje vrst tjelesnih organa. — D) 30, 11 = oblik glagola nuditi. — E) 22, 30 = budala, mamlaz (akuz.). — F) 10, 27 = u stranu, postrance. — G) 1, 18 = osjetilo (sinonim). — H) 16, 19 = Bogu ugodni. — I) 29, 15, 19 = podnijeti tužbu. — J) 14, 17 = komparativ pridjeva u značenju: udaljen. — K) 4, 23 = nacrti, otisci. — L) 24, 26 = koja je položajno ozdo (akuz.) — M) 24, 28 = školska ocjena. — N) 13, 5 = omotan. — O) 25, 12 = povratna zamjenica. — P) 3, 7 = lisice (kraće). — R) 9, 6 = dan u sedmici (ekav.).

Nakon što su svi brojevi zamijenjeni slogovima, valja lik rješavati kao konjićev skok dobivajući tako jednu pjesmicu od J. W. Goethea.

Dakako da je moguća takova kombinacija i sa slovčanim mozaikom, zatim mozaika s kraljevim, ili kulinim hodom. Naročito su interesantne takove kombinacije izmedu slovčanog mozaika i koje šahovske zagonetke, kada prva slova ili više nizova slova pomoćnih riječi mozaika daju, recimo, jednu poslovicu, a od slova povezanih po pravilu, na pr., konjićevog skoka drugu poslovicu ili sl. Na pr.

br. 168

			1			
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

U svako polje dolazi mjesto broja jedno slovo da nastanu riječi ovih značenja:

3 12 17 dio životinj. tijela
6 22 20 1 mala sobica
11 7 27 povišena muz. nota
5 26 15 dio konj. opreme
9 16 velika pjesma
21 19 13 8 Josipov brat
10 4 29 2 trijeska
25 24 18 23 starovjeka zemlja u Aziji
28 14 kitova kost.

Početna slova pomoćnih riječi daju prezime slavnog francuskog državnika kardinala, a lik rješavan kao konjićev skok daje jedan aforizam od njega.

Mozaik u ovom posljednjem slučaju ne smije biti preopsežan, jer bi posljedice toga bile teškoće oko rješavanja konjićevog skoka.

Jednadžba

»Zagonetna jednadžba« (Nijemci je zovu »šaljiva matematika«) jest obična računska operacija zbrajanja, gdje suma čini jednu riječ. Na pr.

br. 169 A + B + C = X

A = glazbeni izraz, B = lična zamjenica,
C = nastamba dom. životinja, X = gora u Jugoslaviji.

Rješenje: A = dur, B = mi, C = tor, X = Durmitor. Jedna je dakle riječ rastavljena na dijelove koji svaki ima svoje samostalno značenje, pa je jednadžba po tomu isto što i šarada odn. šaradoid.

Kada se neka riječ ne da rastaviti na dijelove nekog značenja, ili, kada se račun hoće učiniti zamršenijim, onda se dijelovima dodaju ili odbijaju slova, da nastanu neka značenja, a u računu se ta slova odbijaju odn. dodaju. Na pr.

br. 170 (A—B) + (C—D) + (E—F) + (G—H) = X

A = rijeka u Holandiji, B = rim. novac,
C = trgovište na desnoj obali Drave,
D = tuča, E = vrst tkanine, F = bajka,
G = vrst rakije, H = vrst sporta,
X = otočje u Indij. Oceanu.

Lukatelo

Ovdje treba svagdje od prve riječi odbiti drugu, a suma svih diferencija jest nepoznanica X.

Metamorfoza

Metamorfoza kao zagonetka sastoji se u tomu, da se nekoj riječi mijenja obično po jedno slovo i to uvijek koje drugo, dotle dok ne nastane druga (zadana) riječ. Svaki puta kada se promijeni slovo, mora nastati nova riječ u nominativu (jednine) na pr.

br. 171

K A M I Š
— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —
B Y R O N

U pet izmjena slova treba »Kamiš« pretvoriti u »Byron« Sve su nove riječi imenice u nominativu jednine.

Treba, dakle, mijenjajući po jedno slovo dobiti četiri imenice u nominativu jednine, a od posljednje mora izmjenom slova nastati Byron. Pri rješavanju valja uočiti: riječi se sastoje od pet slova, a kako i metamorfoza ima biti provedena u pet izmjena, lako će se doći na to, da mijenjajući slova u riječi »kamiš« treba da na njihovo mjesto dođe baš koje slovo od riječi »Byron«. Tako će, naime, svakom promjenom slova riječ »kamiš« biti za jedan stupanj (za jedno slovo) bliže riječi »Byron«, a nakon pete izmjene biće izmijenjena sva slova i dobivena riječ Byron. Valja nadalje imati na umu da se pri mijenjanju slova ova ne smiju miješati nego se prvo slovo u »kamiš« može zamijeniti samo s prvim od »Byron«, drugo s drugim itd. Pođimo dakle redom: bamiš nije ništa, kymiš ništa, kariš ništa, kamoš ništa, kamin — — evo ga! Prva je riječ nađena: kamin. Slovo koje je sada došlo na mjesto »š« više se ne mijenja kroz sve ostale riječi.

Mijenjati se mogu još samo prva četiri nezamijenjena slova. Dakle: bamin, kymin, karin, kamon. Od ovih mogućih dolazi u obzir »Karin«. Dalje: barin, kyrin, karon. U obzir dolazi »Karon«. Dalje: baron, kyron U obzir dolazi »Baron«. I konačno promjenom »a« u »y« dobivamo petom izmjenom Byron:

K A M I Š
K A M I N
K A R I N
K A R O N
B A R O N
B Y R O N

Ovaj način rješavanja tiče se u cijelosti metamorfoze, koje riječi imadu onoliko slova, koliko je izmjena potrebno da se metamorfoza provede. Kada ima više izmjena nego slova u riječima, onda gornje na nekim mjestima ne važi. U tom će slučaju biti zamjenâ i slovima kojih nema u posljednjoj riječi metamorfoze, i to onoliko takovih zamjena, koliko je broj izmjena veći od broja slova. Na pr.

br. 172

K O L I N
— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —
S A F E R

U šest izmjena slova treba »Kolin« pretvoriti u »Safer«. Nove riječi su imenice u nominativu jednine.

Ovdje ima šest izmjena, a riječi imadu pet slova. Znači, dakle, da će jednoj riječi biti zamijenjeno slovo s nekim kojega nema u riječi »Safer«. Na kojem će mjestu biti to slovo u riječi i u kojoj riječi, to treba da ustanovi odgonetač. Uzgred spominjemo, da gotovo svaka metamorfoza ima i po dva pa i više različnih, a valjanih rješenja.

Prema ranije prikazanom ustanoviće se da od »Kolin« nastaje »Solin«. Od daljih: salin, sofin, solen, solir nijedno ne važi. Znači dakle da je riječ »Solin« ona kojoj treba promijeniti jedno slovo s nekim koje nije sadržano u riječi »Safer«. Ovdje »Solin« treba pretvoriti u »Sotin« a poznatim postupkom provodi se metamorfoza dalje: satin, safir i konačno Safer. Dakle:

K O L I N
S O L I N
S O T I N
S A T I N
S A T I R
S A F I R
S A F E R

U prvom primjeru zamijenjena su slova prve riječi sa slovima posljednje riječi neposredno, tj. »k« je odmah promijenjeno u »b«, pa »a« u »y« itd. U drugom primjeru učinjeno je to također osim sa slovom »l« koje je pretvoreno u »f« posredno preko »t«. Ovakovih slučajeva, da se slovo mijenja posredno u drugo, ima u svakoj metamorfozi onoliko koliko je broj izmjena veći od broja slova u riječima.

Metamorfoza isključivo neposrednih izmjena najlakše se sastavlja tako da se uzme jedna riječ (ne dvije, tj. prva i posljednja), na pr, DONAR. Od te riječi treba mijenjajući uvijek po jedno slovo, i to svakiput drugo, izvesti p e t novih riječi u nominativu (jednine). To izvođenje novih riječi može biti izvedeno na dva načina:

Donar	ili	Diner
Dolar		Dinar
Kolar		**Donar**
Kolan		Dolar
Kolin		Kolar
Kulin		Kolač

U prvom je primjeru svih pet riječi izvedeno od DONAR, prema dolje, u jednom smjeru, pa je dobiveno kao posljednje KULIN. U drugom primjeru izvođene su nove riječi u dva smjera prema dolje i gore, pa se čini kao da je s izvođenjem počelo od riječi DINER. Načini su dakako nuzgredni, budući da je namjera bila da se sastavi »metamorfoza« bez obzira na to koja će riječ biti prva, a koja posljednja.

Naročite su metamorfoze one kod kojih su prva i posljednja riječ u idejnoj vezi, na pr.

br. 173

M A Š I Ć
— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —
K O S O R

Mašića treba u Kosora »pretvoriti« u deset izmjena slova. Nove riječi su imenice u nominativu.

Ovdje su prva i posljednja riječ prezimena književnika. U takvom slučaju, kada se naime prvo i posljednje unaprijed određuje, često nije moguće izvesti neposredno izmjenjivanje slova, kao na pr. u gornjem primjeru, pa se metamorfoza sastoji od više izmjena, nego što riječi imadu slova. Rješavanje je ovdje teže, budući da će natokom zamjenjivanja doći pet slova koja nam nisu poznata (vidi naprijed). Tako se primjerice ne može sa sigurnošću znati koja riječ slijedi iza »Mašić«. Da li »Pašić« ili »Mašin« ili možebit koja druga. Treba dakle različito pokušati.

Ako zato nema naročitog razloga, ne smije se metamorfoza sastojati od m a n j e g broja izmjena slova negoli je broj slova u riječima. Takva metamorfoza ne bi bila potpuna, budući da se ne bi dospjelo izmijeniti sva slova prve riječi. Taj »posebni razlog« obično se sastoji u tome da se unaprijed odabire prva i druga riječ a obje imadu jedno ili dva slova jednaka (na pr. »a« se ne može mijenjati u »a«).

Interesantne su metamorfoze koje su među sobom povezane, na pr.

br. 174

B E B A
— — — —
— — — —
C U R A
— — — —
— — — —
— — — —

Ž E N A

— — — —

— — — —

— — — —

B A K A

kojom se hoće pokazati kako se iz djevojčice konačno »razvije« — stara žena.

Pri sastavljanju metamorfoza uopće treba nastojati da bude potrebno što manje izmjena slova, pa je u tomu, ukoliko unaprijed određena prva i posljednja riječ ne sadrži koje jednako slovo, najviše postignuto, ako se metamorfoza sastoji od toliko izmjena, od koliko su slova sastavljene riječi. Nadalje se metamorfoza smatra tim boljom čim riječi imaju više slova. Tako su na pr. metamorfoze riječi od šest slova već prilično rijetke.

Da ipak bude olakšana i pretvorba riječi od više slova, sastavlja se više metamorfoza, obično po dvije i to ovako:

br. 175

D U G O	S E L O
S A L A	M I N A

Putem pet izmjena treba od Dugog Sela doprijeti do Salamine.

Riječi se naime podijele, a ti dijelovi moraju imati svoje samostalno značenje. Metamorfoze se provode u dijelovima, a posljednje riječi obih metamorfoza moraju zajedno dati opet jednu riječ.

OPISNA METAMORFOZA ili »metamorfoza u stihovima« isto je što i ranije prikazana metamorfoza, samo se ovdje sve riječi opisuju, obično u stihovima. Na pr.

br. 176

Opisna metamorfoza

Sitno ptiče sitno zapijuče:
»Iz jajeta izvalih se juče,
A mijenjaću i ime i lice
Dok odrastem do velike ptice.
Najprije ću neki alat biti,
A zatim se polovinom zvati,
U prometno sredstvo s' obratiti,
I tek tad ću i moći i znati
Ona ptica korisna postati.«

F—e

Inače za opisnu metamorfozu važi sve ono što je rečeno za običnu metamorfozu.

Lančanica

Lančanica (također lančana zagonetka, te verižna zagonetka) sastoji se od riječi koje se međusobno vežu poput karika lanca. Takva je zagonetka s konačnim rješenjem ili bez njega, a može biti vezana uz lik ili je bez njega. Primjeri:

br. 177

Lančanica

Od slogova — a, a, ba, bo, ca, da, e, e, el, gi, gnad, her, ho, hr, hu, i, ka, kur, lak, log, lov, me, me, mo, ne, nor, o, or, pi, pik, rac, raz, san, sta, ti, to, un, va, val, ver, wich, zeh — treba lančano složiti riječi ovih značenja:

1 Talijan iz XV vij. koje je u engleskoj službi otkrio poluotok Labrador, 2 najznatniji otok Haway-otočja, 3 barun iz XVI vij. rodom iz Koruške, osnivač prve hrvatske tiskare u Urachu i širitelj protestantizma na slaven. jugu, 4 franc. kolonija na Gvinejskom Zalivu (Afrika), 5 grad u Albaniji, 6 engleski grad u grofiji Norfolk (marvinski sajmovi), 7 glasnik bogova, 8 čuveni dijamant, 9 franc. pisac fantastičnih romana, 10 pjesnik, 11 društveni sloj, 12 jemac na mjenici, 13 opera od Delibesa, 14 grčki filozof, 15 povod, 16 mjesto u Egiptu kod Kaira poznato po piramidama, 17 slavenski narod, 18 stanovnik jedne otočne države u Evropi.

Slova koja su riječima zajednička, čitana redom, daju imena austrijskog grofa, osnivača panevropskog pokreta.

Kako se vidi iz gornjih primjera, kod ovakove lančanice veže se posljednja opisana riječ s prvom tako da sve riječi zajedno čine jedan krug. Stanovita slova tih riječi mogu dati neko konačno rješenje.

Za lančanicu vezanu uz lik obično se uzima koje drugo ime izvedeno na osnovu oblika dijagrama ili čega drugog. Na pr.

br. 178

Lančana spirala

Od 1—4 lisice (kraći izraz), 3—5 japanski novac, 6—8 akt, 7—9 drugi, ostali, 9—11 karakteristika jednog našeg govora, 11—12 francuski veznik, 12—15 otporan, 15—16 prijedlog, 19—16 pritoka Tibera povrh Rima, 22—19 vrtni plod, 21—25 strogrčka pjesnikinja (fon.), 25—27 uzvik nestrpljenja.

Od 1—27: jedna rečenica od Williama Shakespeara.

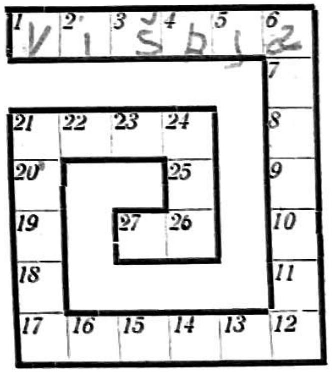

Konačno rješenje čine ovdje sva slova uvrštena u pojedina polja, a čitana redom. »Karike« su pomoćne riječi dobivene različitim gru-

piranjem slova konačnog rješenja. Pri sastavljanju treba nastojati da pomoćne riječi što redovitije ulaze jedna u drugu, tj. da se što češće uključuju (karike lanca). Dakako da je i ovdje konačno rješenje glavni dio zagonetke, pa ga i naročito treba odabirati. U cjelosti isto što i »lančana spirala« jest lančanica koju zbog forme lika često zovu:

Meandrov tok*

br. 179

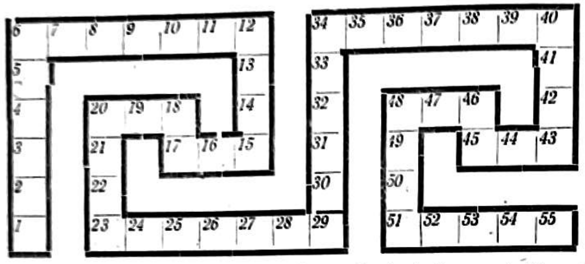

1—3 zamjenica koja obuhvaća sva lica, 2—4 jedno osjetilo, 4—6 starost, 7—5 lučki grad u portugalskoj Istočnoj Africi, 7—9 francuski: ovdje, 8—10 povišena muzička nota, 10—11 kratica kod imena božjih ugodnika, 11—12 lična zamjenica, 12—14 neodredena zamjenica, 13—16 gornji zaštitni sloj kod drveća, 15—18 potočne životinje, 17—20 starorimski aristokrata, protivnik Sulle (fon.), 21—19 šumsko božanstvo, 21—25 adverb u značenju: ispred, ranije po redu, 24—26 bijes, 28—26 pravna ustanova, 27—29 kratica jedne države u Americi, 29—30 staroslaven. slovo, 30—33 poznat, 33—35 padež lične zamjenice ž. r., 35—37 krvni rođaci po majci (plur. izraza od milja), 36—38 engleska afirmacija (fon.), 38—41 izlučina očnih žlijezda, 41—42 igraća karta, 42—46 dvornik, 47—45 glav. grad Nizozemske (fon.), 49—46 kapara (lat. fon.), 48—50 otok u Jadranu, 50—51 kratica za »broj«, 51—52 grčko slovo, 52—55 ribarski rekvizit.

Od 1—55: jedna rečnica od F. Nietzschea.

Mjesto da konačno rješenje ide od prvog broja do posljednjeg, moglo bi biti i obratno. — Neki, naročito njemački, listovi donose lančanice uz lik (na pr. spirala) bez konačnog rješenja, pa je sva svrha zagonetke u tome da se nađu riječi koje se lančano vežu. Držimo, kada se već donosi lik, da je svakako uspjelija lančanica s konačnim rješenjem kao kod primjera 178 i 179.

Kada se riječi lančanice vežu u slogovima (posljednji slog jedne riječi zajednički je s prvim slogom riječi koja iza nje slijedi), onda je to »slogovna lančanica«. Na pr.

br. 180

Slogovna lančanica

Od slova — ci, je, ka, ka, ka, kav, li, lin, ma, maj, mi na, ni, no, pid, po, pu, ra, ska. tel, ti, tu, va — treba složiti jedanaest trosložnih lančanih riječi ovih značenja:

1 majka po adopciji, 2 dio odijela (pl.), stanovnica jednog mjesta u Vojvodini na Dunavu, 4 ovorene salonske peći, 5 koja je bez dara govora, 6 ljetovalište na otoku Krku, 7 vrst štetnih kukaca, 8 pučki oblik ženskog imena Cecilija, 9 javni lokal, 10 priroda, 11 vanredno brzo.

Posljednja slova drugog sloga svih riječi, čitana redom, daju pravo ime i prezime francuskog pisca Pierrea Lotija.

*) Taj je naziv uzet od jedne veoma vijugave rijeke u zapadnoj Maloj Aziji sjeverno od Mileta imenom: Meandar (danas: Menderes). Istim imenom zovu se zmijoliki većim dijelom uglasto stilizirani ukrasi. Naziv upotrebljavaju Nijemci.

br. 181

Slogovna lančanica

čo, di, do. fir, ho, kar, ki, ma, ma, min, min, mon, por, ra, ter, ver, vi.

Drugi slog posljednje riječi zajednički je s prvim slogom prve riječi.

Od zadanih slogova treba lančasto složiti dvosložne riječi ovih značenja: 1 talijanski kompozitor (»Aida«), 2 slavni francuski romanopisac iz XVIII vij. (fon.), 3 vrst polumajmuna, 4 finski pjesnik iz pr. vijeka, 5 pomoćnik crkvenom dostojanstveniku, 6 vatreno crvena vrst boje, 7 lijeva pritoka rijeke Po, 8 horda, 9 vrst crvenosmeđeg kamena sa sitnim kristalima drugih tvari u sebi, 10 radnja, poduzeće, 11 bog novca, 12 stručnjak u sastavljanju strojeva, 13 vremenski rok, 14 španjolska rijeka, 15 sat (lat.), 16 drage volje, 17 engleski grad na Kalejskom Putu.

Nazivi različnih daljih lančanica, te forma lika mogu, dabome, biti veoma različni kao kod većine zagonetaka vezanih uz lik (na pr. »ispunjaljka«).

Skrivačica

Skrivačica moguća je u različnim oblicima i kompozicijama. Najobičnija je i najčešća skrivačica, gdje se u jednu rečenicu uklapa riječ koju odgonetač ima pronaći. Obično se po više ovakovih skrivačica donosi zajedno, a rješenja su po svom značenju srodna. Na pr.

br. 182

Zemljopisne skrivačice

1. I tada se Ćiro sa Katom dade na put.
2. Ta ovi su pet aršina viši od nas.
3. Čovjek diže klobuk, a reštanti mu lijepo uzvrate.
4. Svraka i roda poznate su ptice
5. Maro, daj stavi to u lonac!
6. Odijela, pa čak i razna jestiva, raž, dinje, luk i drugo prodaju ovdje.
7. Zar ti reče da Ruvarac ne bje Ilarion?

»Obrnuta skrivačica« zove se onda ako rješenje treba čitati obrnutim redoslijedom. Na pr.

br. 183

Obrnute skrivačice

1. Oni će ga uzdići na ružama ukrašeno prijestolje.
2. Koze na Biokovu brste.
3. Boj riječima dandanas nije rijedak.
4. Misliš li da on Eštrutine romane ne čita?
5. Čovjek grub ne resi društvo.
6. Suveren i car neograničeni su vladari.

Skrivačica se donosi i u stihovima tako da se riječ koju treba naći uklopi u stih. Na pr.

br. 184 Obrnuta skrivačica

Bi li znao reći: najmodavac Jan
Kojemu je piscu iznajmio stan?

Skrivačica bi bila i zagonetka kod koje drukčijim grupiranjem slova (redoslijed se slova ne mijenja) zadanih riječi ili rečenice nastaje nova rečenica. Na pr.

br. 185

Luka Vid Ani Jelu A. psuje S. Pavao

F—e

Poznata je skrivačica takozvana »VEKSIR-SLIKA« ili »veksir-zagonetka« (od latinskog glagola vexare=mučiti) gdje se u crtežu krije obično neko lice koje treba pronaći, na pr.

br. 186

Gdje je sretni lovac?

Skrivačica je i takozvana »CITATNA ZAGONETKA« gdje po jedna (rjeđe više) riječ iz svakog citata koji se ispisuje daje ponovno citat koje poznate ličnosti. Na pr.

br. 187

I što dalje dodje brod, to nam draži dom i rod.
(I. Trnski: „Mornarska".)

Dužnost bo kad zovne na odlučan čin: otac ako pane, ostati će sin.
(A. Harambašić: „Badnjak".)

Samo gore od Balkana naricajem tuge ječe.
(O. Utješenović: „Jeka od Balkana".)

Na vik on živi, koj' gine pošteno.
(F. K. Frankopan: „Pozivanje na vojsku".)

Djevojko, čuvaj si glavu, varav je mjeseca trak.
(A. Šenoa: „Mrak".)

Hrvaćani, na tog brda pragu zaklinjem Vas: spomenite mrtve!
(A. Nemčić: „Himna srpanjskim žrtvama".)

Tko Te štuje, triput blago mu je.
(M. Topalović: „Bog i molitva domoroca".)

Žarko sunce božje na hridine sija.
(H. Badalić: „Na Adriji".)

Odričuć se nade budućnosti boljoj samo se sjeća prošasti svoje.
(Fr. Ciraki: „Borba".)

U budućnost gledaj bolju, k nebu digni stijeg!
(Petar Preradović: „Moja lađa".)

Veseli smo, što nam Tvorac krasote si tračak dade,
(I. Zahar: „Vile".)

Izmirit se valjda s njime snuje il je gozba zasjeda im nova.
(Fr. Marković: „Zadnja zdravica".)

U svakomu od gorjih citata iz djela naših pjesnika skrivena je po jedna riječ. Čitani istim redom kojim su poredani citati daju sentencu iz jedne Preradovićeve pjesme. *Šp.*

Srodna je citatnoj zagoneci skrivačica koja se obično donosi u stihovima, a sastoji se u tomu da izvjesne riječi (primjerice, iz svakog stiha ili strofe po jedna riječ) daju zajedno neko rješenje. Za takovu zagonetku treba, bilo u samoj pjesmici bilo odjelito od nje, donijeti i naputak za rješavanje. Na pr.

br. 188 Skrivačica

Kolo oblo baš zbog toga
Na svom putu stati neće.

A pred kime ipak stane
Tomu sijeva danak sreće.

Ali pamti: Tek se časkom
Ustavilo da pokloni,

Jer gle, već se i okreće,
Uokrug ga nešto goni.

*

Uzmi riječ svakom paru,
Istinu da dadu staru!

G.

POMICALJKA bi bila također neka vrst skrivačice. Ovdje daju jedan ili više, obično okomitih nizova slova rješenje, kada se ispisane riječi pomaknu jedna pod drugom. Na pr.

br. 189 Pomicaljka

N O L E N S
I N T E L E K T I
T E R A P E U T I
P E L E R I N A
S T A N A R I N A
V R A B A C
R E D A K C I J A

Gornje riječi treba tako pomaći u vodoravnom smjeru da tri okomita stupca slova dadu imena triju naših rijeka.

Pomicaljka je tim bolja čim više nizova okomitih slova daju rješenje. Dok je pomicaljka »obična«, dade se uz nešto truda sastaviti s više nizova okomitih slova kao rješenja. No kada je »specijalna«, kada su naime riječi pomicaljke i riječi rješenja srodnoga značenja, kada su u idejnoj vezi, onda obično nastaju teškoće. Sastaviti, naime, specijalnu pomicaljku s dva ili više nizova kao rješenje češće ne polazi lako za rukom. Dakako da je zagonetka time bolja čim uz »specijalnost« riječi više okomitih nizova daju rješenje. Na pr.

br. 190 Pomicaljka

LJ U B I N K O
K A Z I M I R
N I K O M E D
D O M A G O J
G O L U B A N
R A T I M I R

Gornja muška imena treba pomaći jedno pod drugim tako da dva okomita stupca dadu ponovno dva muška imena. *Đ. Kosak*

Kada rješenje čini samo jedan okomiti niz slova (bila pomicaljka obična ili specijalna), onda treba nastojati da se u istoj riječi ne ponovi ono slovo koje od te riječi ulazi u rješenje. Položaj naime u koji riječi treba pomaći da dadu rješenje mora biti izvjestan.

Pomicaljka se često donosi u zajednici sa slogovnicom ili slovčanicom (slogovnica-pomicaljka, slovčanica-pomicaljka). Riječi koje se dobivaju rješavanjem slogovnice odn. slovčanice treba zatim rješavati kao pomicaljku da dadu konačno rješenje.

Sam pojam »skrivačica« kao zagonetka veoma je širok, pa su svakako moguće još mnoge zagonetke koje bi se mogle staviti pod ovaj pojam. Ovdje su nabrojane skrivačice u oblicima koji su u enigmatici najčešći.

Rebus

Rebus* (zagonetka u slici) naročita je vrst zagonetke. Sastoji se od slika predmeta kojih imena zastupaju riječi što jednako ili slično zvuče, ili dijelove tih riječi. Iz tih slika i njihovog sastavka moraju se pronaći pojmovi ili rečenice koje po svom značenju nemaju ništa zajedničkoga s onim pojmovima što ih pretstavljaju slike. Na pr.

*) »Rebus« je šesti padež (ablativ) latinske riječi »res« (= stvar). Naziv rebus dolazi od naslova jedne zbirke pokladnih lakrdija: »De rebus, quae geruntur« (nekako kao: »O stvarima koje se događaju u svijetu«). Francuski su, naime, notarijski pisari (naročito u Pikardiji) u pokladno doba običavali izdavati pasquille sa spomenutim naslovom. Takove satiričke zbirke koje su se javno čitale bile su sastavljene nekako poput današnjih rebusa.

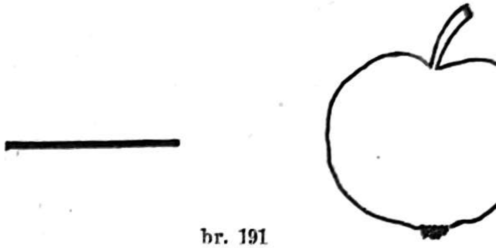

br. 191 *Sinđe*

Rješenje: Stanka bi jela jabuka (tj. stanka, bijela jabuka).

Rebusi se u glavnom dijele na obične i opisne rebuse. Obični se rebusi dijele na rebuse u slikama i rebuse od slova. Razlika između ovih posljednjih ne može biti oštra, budući da (gotovo redovno) rebus u slikama može sadržati i slova. Ipak je gotovo neka posebna vrsta rebusa onaj, koji se uvijek sastavlja od samih slova.

Što je REBUS U SLICI, spomenuto je na početku. Tu kod rješavanja treba nalaziti nazive ili sinonime naziva onih predmeta što ih slike pretstavljaju, a osim toga obično dolazi u obzir i onaj odnos u komu su slike međusobno postavljene. Ako je, na primjer, jedna slika nacrtana iznad druge, onda to nije slučajno ni bezrazložno, nego taj prijedlog (na, povrh, ispod, pod, iznad, nad, ozdo, ozgo i sl.), kojim se taj položaj slika izriče, također ulazi u rješenje, pa je sada odgonetačeva dužnost da ustanovi koji se izraz (prijedlog) ima u konkretnom slučaju uzeti. Isto tako mogu slike biti postavljene tako da je jedna u drugoj, jedna pokraj druge itd.

Primjer:

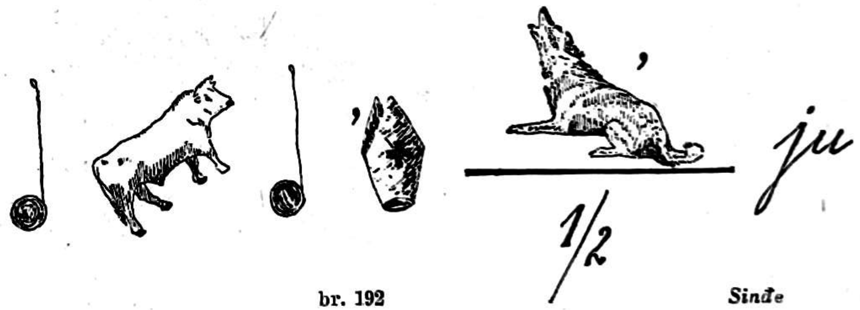

br. 192 *Sinđe*

Recimo da smo ustanovili nazive pojmova što ih slika prikazuje. To su: jojo, vo, jojo, mitra, vuk, pol, ju. Te riječi, dijelili ih mi u bilo koje skupine, neće nikada dati rečenicu s nekim smislom. Mora, dakle, da i međusobni odnos nekih slika ulazi u rješenje. Najprije će svakako upasti u oči to, da je »vo« u kosom položaju, dakle, »kos vo«. Zatim igračka jojo: da naziv te igračke dvaput ulazi u rješenje (jer je dvaput nacrtan), čini se nevjerojatnim. Biće po svoj prilici da riječ kojom se izriče onaj položajni odnos u kome se »kos vo« i igračka nalaze ulazi u rješenje. No sada je pitanje, koja je to riječ koja izriče taj položaj i koja je ujedno za rješenje potrebna? Položaj naime u komu se »kos vo« prema igrački nalazi, dade se izreći različito:

kos vo medu jo jo
kos vo između jo jo
kos vo unutar jo jo
među jo jo kos vo
između jo jo kos vo
kos vo u jo jo*
u jo jo kos vo.

Budući da je za sada teško ustanoviti što je ono pravo, ići ćemo dalje. Apostrof na lijevoj strani mitre znači da se prvo slovo odbacuje (o odbacivanju slova vidi dalje!), pa dobivamo »itra«. Apostrof na kraju slike »vuk« znači da nam je potrebno »vu« koje se prema »½« nalazi u nekom položaju. Ako sada pokušamo taj položajni odnos »vu—½« izreći jednim od mnogih prijedloga:

pod vu pol
iznad pol vu
na (nad) pol vu
povrh pol vu itd.,

vidjećemo da će najvjerojatnije doći u obzir »vu« na »pol«, naročito ako ovomu priklopimo »ju« dobivajući: »i travu na polju«. Ovo i jedan od izričaja za položajni odnos »kos vo — jo jo« moralo bi dati čitavo rješenje. Vidjećemo da će za to najviše odgovarati ono posljednje, pa dobivamo »u jo jo kos vo i travu na polju«, a kako je i to neka besmislica, neće biti teško ustanoviti da je mjesto »kos vo« (premda prirodnije) trebalo reći »vo kos«. Dakle: »Ujo Jovo kosi travu na polju«.

Položaji u kojima se slike ili slike i slova mogu nalaziti različni su, a kako je prikazano, jedan te isti položajni odnos može se različno shvaćati. Ipak ne valja kod toga ići predaleko sastavljajući rebus suviše slobodno, jer se time rebusi čine teško rješivima. O tome se govori kod »rebusa od slova« budući da se takvi rebusi i sastoje od samih kombinacija položaja slova jednih prema drugima i inače kako.

Za rebus uopće (u slici, od slova i dr.) ne postoji nijedno strogo određeno pravilo kojega bi se sastavljač pri sastavljanju ili odgonetač pri odgonetavanju (rastavljanju!) imao držati, tj., ne može se postaviti kao pravilo da bi se nešto izvjesno imalo predočiti s nečim izvjesnim u svakom slučaju. Na primjer, ne važi da se u svakom slučaju slog »ar« mora zamijeniti sa »100 m²«. Naprotiv, bolje je ako se »ar« predoči čime drugim što se može smatrati dobrom ilustracijom, jer se time izbjegava višekratnom ponavljanju što dovodi do toga da se stvara neko kao »rebusno pismo« koje će odmah svakomu biti jasno kao da je napisano direktno »ar«. Uopće govoreći o sastavljanju rebusa ne mogu se postavljati nikakve ograde osim te da nazivi slika, znakova, slova itd., koji čine rebus, ne ulaze u rješenje kao takovi, već da od naziva tih prikazanih stvari d r u k č i j i m g r u p i r a n j e m slova nastanu novi pojmovi, nove riječi,

*) Kod rebusa u slikama strogo uzev ne bi zapravo u gornjem i sličnim slučajevima važio prijedlog »u«, budući da vo nije nacrtan u (unutar) igračke jojo nego između. Ipak se i to dopušta, naročito kad je tehnički teže (kao gore!) nacrtati neki predmet u nekom drugom, nego između.

ili da ti nazivi u rješenju dobivaju bar novo značenje (na pr. u rebusu br. 191 gdje stanka u rješenju čini žensko ime). Sve ostalo prepušta se ingenioznom duhu sastavljačevom, koji će prema svojim sposobnostima uspjeti sad više sad manje. — Ovdje se spominje nekoliko o b i č a j a koji su se tokom vremena kod rebusa ustalili, a tiču se u glavnom pojedinih slova. Naravno da ovime o tomu neće biti rečeno sve, budući da je naročito rebus vrst zagonetke koja je podvrgnuta besprekidnoj evoluciji i gdje je broj kombinacija i mogućnosti predočivanja jedne te iste stvari neiscrpiv. Govoriće se o odbacivanju, jednačenju (zamjenjivanju), miješanju, interpoliranju (umetanju) slova, te o obrnutom prikazivanju crteža i slova i dr.

O d b a c i v a n j e s l o v a. Ako smeta koje slovo u nazivu onoga što crtež prikajuje, treba ga isključiti. To se čini različito. Obično se to izvodi tako, da se uz crtež stavi apotrof i to onolika apostrofa i s one strane, koliko i s koje strane se imadu slova odbiti od naziva. Tako je u rebusu br. 192 »mitra« apostrofirana s lijeve strane, čime je dobiveno »itra«. Ili se u crtežu ili pri njemu ispiše onaj broj, koji kazuje na kojem mjestu u nazivu stoji slovo koje treba izbaciti, pa se taj broj prekriži. Na pr.

br. 193

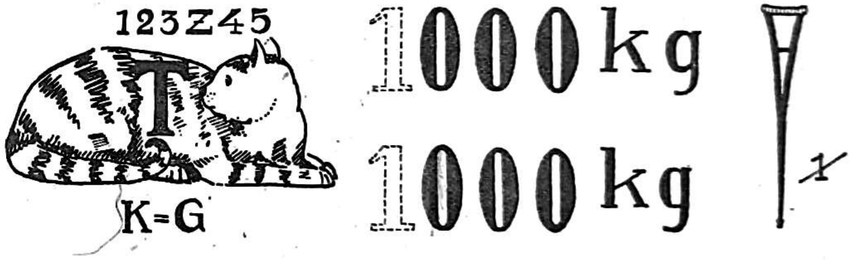

Pokraj »štaka« ispisan je i prekrižen broj 1, a to znači da se slovo na prvom mjestu (š) odbacuje; ostaje »taka«. Valjano bi odbacivanje slova bilo i onda kada bi se mjesto broja ispisalo i prekrižilo sâmo to slovo, tj., slovo »š«. Nadalje se slovo može odbaciti i tako da se izjednači s nulom. Na pr. uz crtež ili u crtežu koji pretstavlja pojam »zemlje« doda se oznaka »m=0«, tj., »m« jednako je ničemu, pa ostaje »zelje«. Slovo nekog naziva odbacuje se i tako, da se crtež u onom dijelu, koji kao da pretstavlja baš ono što se odbacuje, samo markira. Tako u primjeru br. 193 dvaput »1000 kg« znači »tone«. Budući da je »1« tek markiran znači da se prvo slovo tog naziva ima odbaciti dobivajući »one«. Naravno da je to dozvoljeno samo onda kada se dade ustanoviti na koji se dio naziva odnosi ono što je markirano, kao u gornjem primjeru, gdje se može uzeti kao da svaka brojka broja 1000 stoji mjesto jednog slova naziva. Da je na pr. markirana posljednja ništica dobili bi »ton«. Slično ovomu jest način kojim se u rješenje uzima tek polovina naziva onog predmeta što ga crtež prikazuje. Crtež se naime ne izradjuje čitav nego samo ona polovina koja tobože predstavlja polovinu naziva potrebnu za rješenje. Tako je na pr. u drugom polju prvog reda rebusne križaljke br. 10 na strani 27 nacrtana desna polovina vage, jer je bio

potreban slog »ga«. Ako se iz one polovine koja se izrađuje nikako ili teško razabire što crtež zapravo ima pretstavljati, onda se zbog jasnoće druga polovina markira.

Nipošto ne valja odbacivanje slova označiti tako, da se ono što treba odbaciti stavi u zagrade. To je naprosto n e l o g i č n o.

J e d n a č e n j e s l o v a. Kada naziv nečega što crtež pretstavlja sadrži neko za rješenje neuporabivo slovo, ali bi na istom mjestu imalo biti neko drugo, onda se ono prvo može jednačiti (zamijeniti) s ovim drugim potrebnim. Kod rebusa br. 193 na početku označeno je tako da je »k=g« pa mjesto »mačak« dobivamo »mačag«. Kada se neko slovo jednači s nulom (ničim), onda je to odbacivanje slova.

M i j e š a n j e s l o v a. Kada nazivu nečega predočenog treba izmiješati slova, onda to čine obično tako, da se uz crtež ili u njemu označi potrebni redoslijed slova brojevima. Na pr.

br. 194

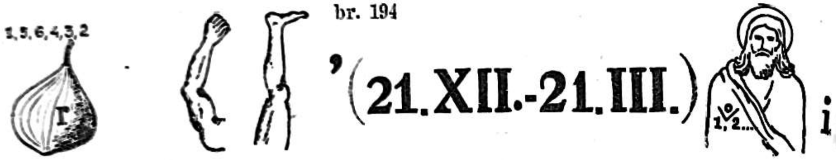

Prvi crtež ima da pretstavlja plod »smokva«, a brojevi iznad kazuju kako se slova naziva »smokva« imadu izmiješati da se dobije »svakom«.

U m e t a n j e (interpoliranje) s l o v a. Nekada treba u koji naziv umetnuti koje slovo da dobijemo rješenje. To se obično čini tako, da se brojkama ispiše naziv, a iza onog broja kuda slovo ima da dođe umetne se to slovo (na pr. kod rebusa br. 193 gdje je označeno da između »mač-ak« dolazi »z« što daje »mačzak«), ili se označi, da se slovo ima umetnuti (na pr. u reb. br. 194 kod »Krist« označeno je da iza prvog slova dolazi »o«, što daje »korist«).

O b r n u t e s l i k e. Kada je u rebusu koji crtež obrnut, onda to znači da se naziv onoga što crtež predočuje ima čitati naopako. Tako su u reb. br. 194 donesena »uda« (ruka, noga) obrnuto, pa se i naziv ima tako čitati tj. »adu«. Obrnute slike i slično treba rješavati tako, da se cio crtež okrene kako bi obrnuta slika došla u normalan položaj. I zatim se rješava, a rješenje čita obrnutim redoslijedom slova. To je naročito važno za slučaj kad je nešto osim u obrnutom položaju još i u nekom naročitom položajnom odnosu prema drugom crtežu, znaku ili sl. Na pr.

br. 195

Crtež iza trećeg iscrtanog »vo« obrnut je. To se sada može shvatiti na dva načina:* ili su obrnuti samo »menu« i »t« i to svaki zasebno, ili je čitava slika obrnuta kao cjelina. U prvom bi se slučaju crtež rješavao kao obično na pr. »menu na t«, tj. »unemnat«, budući da je menu gore, a t dolje. U drugom slučaju treba čitav crtež okrenuti da dođe u normalan položaj i normalno ga rješavati, a čitavo rješenje čitati obrnutim redoslijedom slova. Odnos se u ovom slučaju mijenja, budući da sada »t« dolazi gore, a »menu« dolje, a najvažnije je da se onaj prijedlog, kojim se taj položajni odnos izriče, sada čita također obrnuto (»an« mjesto »na«). Koji postupak u konkretnom slučaju važi, to, naravno, mora ustanoviti odgonetač.

*) Zapravo na tri načina (vidi dalje pod »razno«).

R a z n o. Kada u onom što ima biti rješenje rebusa imamo pridjeve (naročito: velik, veliko, veliki, mali, malo, obrnut, obrnuto, obrnuti, okrenuti i sl.), onda se obično i ukoliko je moguće nastoji da rebus bude konstruiran tako da toga ne treba posebnim crtežom predočiti. Tako u rebusu broj 192 »vo kos« nije predočeno crtežom »vo« i opet crtežom »kos« (ptica), nego je to učinjeno najedanput time što je »vo« narisan u kosom položaju. U rebusu br. 195 isto su tako nacrtana tri »vo« jedan uži od drugog, tj., uzak (uski) vo, uži vo, najuži vo, a kako je samo srednji izvučen linijama, biće da taj i dolazi u obzir (uži vo = u živo . . .).

br. 196

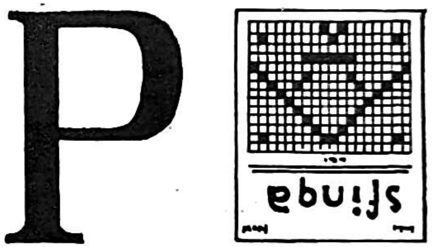

Ovdje se naziv onoga što je obrnuto naglavce ne čita obratnim redoslijedom slova, nego onaj pridjev, koji označuje u kom se položaju nalazi nacrtani predmet, ulazi u rješenje, tj., p, okrenuti list = = pokrenuti list. — Kad u rebusu osim slika ima v i š e slova, a na jedno ili više slova bi se imao odnositi pridjev velik, veliki ili veliko, onda ta slova za razliku od drugih treba pisati velika (versalijama). Ako taj pridjev glasi malo, mali itd. onda slova treba pisati malim (kurentnim) slovima. Treba naime da bude vidna razlika između onih slova na koje se pridjev odnosi i onih drugih.

Riječ ili skupina slova »ne« obično se predočuje tako, da se ono što uz to stoji, prekriži, pa se tako oboje najednom prikazuje. Na pr.

br. 197

Da »m kroz 2« nije prekriženo, bilo bi rješenje, na pr. »pomuk«, no ono prekriženo znači »n e«, dakle »Nepomuk«. — Nipošto ne valja ovo »ne« htjeti predočiti tako da se ono što uz njega stoji stavi u zagrade mjesto da se prekriži. Kad se naime vidi nešto prekriženo,

logično se i spontano pojavljuje misao da to n e treba, a to se nikako s istom osnovanošću ne može reći za slučaj kada je nešto u zagradama.

Uostalom zagrade se (kao u matematici) upotrebljavaju za slučaj kada se hoće istaći da se nešto ima odnositi na dvije ili više slika ili znakova najednom, pa se sve to stavi u zagrade. Tako u rebusu br. 194 »'(21. XII.—21. III.)« znači, da od naziva onoga što oba broja pretstavljaju treba odbiti prvo slovo. Rebus »2(lbl)« dao bi rješenje »bulbul«, tj. »b« u »l«, a broj dva pred zagradom kazuje da se ono unutar zagrada ima podvostručiti. Dakako i sam naziv »zagrade«, kao i nazivi svih drugih interpunkcija, može također biti dijelom onoga što je rješenje.

Riječ ili skupina slova »po« (pol) obično se predočuje tako da se ono što uz to stoji podijeli s dva (vidi gornji primjer!). Naravno da rješenje ne mora biti uvijek ovakovo. Moglo bi ono možebit i glasiti »m na dva«, »dva pod m« itd. Isto se tako riječ ili skupina slova »cio« predučuje tako da se ono što je tomu najbliže postavi kao brojnik u razlomak s nazivnikom jedan.

Upitne zamjenice (ko, što, koji itd.), ne valja nipošto predočivati jednostavno upitnikom. Kako bi se uopće moglo opravdati da upitnik može stajati mjesto upitne zamjenice, kada ima još sijaset drugih upitnih riječi koje bi se onda s istom osnovanošću mogle tako predočiti? A kada bi se upitnik uzeo kao »simobol« svega čime se pita, onda bi rješavanje takovog rebusa bilo nešto poput »lovljenja po mutnom«. Nema naprosto osnova za to.

Pri sastavljanju rebusa često se konzonanti uzimaju s prizvukom, na pr. »p« da znači »pe«, »r«=»er«, »s«=»es«, «k«=„ka" itd. Ako bi se htjelo prosudivati sa stanovišta gramatičkog, onda to ne bi bilo dozvoljeno, budući da se kod nas izgovaraju konzonanti onako kako se pišu pa nemaju prizvuka. Tako se »k« izgovara »k« (ne »ka«), »r«=»r« itd. Ono izgovaranje s prizvukom jest njemački, a već, na pr., Francuzi izgovaraju konzonante drugačije. Druga je stvar sa slovima iz stranih alfabeta koja se kod nas izgovaraju onako kako ih izgovara dotični narod, na pr. grčka: alfa, beta, gama . . . . omega.

* * *

Sve ovo dosad spomenuto o predočivanju (i rješavanju) rebusa jest o b i č a j n o, ali ne čini p r a v i l o. To se vidi i po tome što se, na pr., prekriženi i obrnuti postavljeni crteži mogu različito shvaćati. Iz toga slijedi da ovime nije n i i z d a l e k a sve rečeno o rebusu i da sve reći uopće nije moguće, budući da svaki pojedini rebus može sadržati štošta specifična. Sastavljaču je pružena sloboda da sam pronade nove kombinacije, no tu slobodu ne valja »zlorabiti«. Ne valja rebus sastaviti tako da je osnovan na veoma kompliciranim odnosima upotrebljenih znakova i crteža, jer je posljedica toga gotovo nerješivost, budući da odgonetač ne nalazi dovoljnih uporišta.

REBUS OD SLOVA.* Takovi rebusi udomaćili su se naročito kod nas i to nešto zbog toga što su jednostavni u izradbi (ne u sastavku), a nešto i zbog toga što ih je moguće složiti od slova, pa otpada skupo kliširanje crteža. Rebus je složen od slova ili od različitih znakova, ili od jednog i drugog, a rješenje nastaje tako da se pronadu one riječi koje izriču položaj tih slova jednih prema drugima, ili koja njihova relativna osobitost, ili inače štogod. Na pr.

br. 198 *Lukatelo*

Rješenje: pred kućom leži ćuko, tj., pred »k« u »ć—o« »m« leži, »ć« u »k—o«. Kako se vidi, što se rješavanja tiče, takvi su rebusi kudikamo teži. Jer, dok kod rebusa u slikama odgonetač ima slike predmeta, ovdje se gotovo sve sastoji u položajnim odnosima upotrebljenih znakova, a njih se pri jednom te istom primjeru može zamisliti sijaset. Zbog toga nije rijedak slučaj da jedan te isti rebus od slova ima dva pa i više rješenja, a sva se mogu smatrati ispravnim. Na pr.

ER	EA
IN	AA

Prvo rješ.: poderine Ana para (pod »er« »in« »ea« na par »a«). Drugo rješ.: Nadi Nera uze više para (nad »in« »er«, »a« uz »e« više par »a«).

I sastavljanje ovakovih rebusa teže je od slikovnih budući da se ovdje ima s nekoliko slova reći što se kod slikovnih može predočiti crtežima. Zbog toga predmet rebusa od slova obično nisu aforizmi i glatke rečenice, kao kod slikovnih, nego se ovdje traže takve riječi i rečenice koje su za takav rebus zgodne. To su obično riječi koje drugačijim grupiranjem slova daju što više prijedloga, naziva raznih interpunkcija i dr. Na pr. u rečenici »Okopnio je snijeg i na Durmitoru« nalazimo: oko, p, n i o, jes(t), ni, je, gi, na, d, u, r, mit, oru, a predočen bi bio ovime:

br. 199

N O N
O P O
N O N

=' NI = GI
R,MT D R,MT

ORU

F—e

tj. oko »p« »n« i »o« jes(t) »ni« »je« »gi« na »d« u »r« »m« i »t« »oru«, ili

br. 200

V RA / P,TĆ SS P,TĆ AZ / NA

F—e

Rješenje: kos i vrana dva su ptića znana (kosi »v«, »ra« na dva »s« u »p« »t« i »ć«, »az« na »na«).

---

*) Poznat je rebus od slova u francuskom jeziku:

pir	vent	venir
un	vient	d'un

tj. un sou(s) pir vient sou(s) vent d'un sou(s) venir = un soupir vient souvent d'un souvenir (uzdah dolazi često od uspomena). — Vidi još notu na str. 11!

Već iz dosadanjih primjera može se lako razabrati da se za rebus od slova pogotovo ne mogu odredivati nikakove općenite upute ni što se sastavljanja ni rješavanja tiče. Kod takvih rebusa moguć je prevelik broj kombinacija, a da bi bilo moguće s v e to skupiti i sustavno prikazati. Primjerice slova

A O

mogla bi se uzeti na najrazličitije načine, na pr. »a« kod »o«, »a« pri »o«, »a« i »o«, »a« pred »o«, »o« iza »a«, »a« pak »o« »a« kraj »o«, »a« te »o«, uz »a« »o« (uzao), pred »o« »a« itd. itd., a na odgonetaču je da ustanovi što će u konkretnom slučaju s ostalim tekstom dati ispravno čitavo rješenje. Ipak treba istaći da takav rebus ne smije biti zamišljen suviše s l o b o d n o. Ne smije naime da prevelik dio onoga što je rješenje nastaje od onoga čime se izriču položajni odnosi prikazanih slova i znakova. Takav je rebus suviše neodređen i teško rješiv. Primjerice:

A'(CCC)

da ima značiti: sjedni, Marice! — tj. s jednim »a« (t)ri »ce«. Taj bi rebus i svaki verzirani odgonetač rebusa rješavao: jedanarice, vokalarice ili slično, ali sjetiti se da treba uzeti prijedlog »s« i prema njemu ostaviti ono »jedan« u padež — sumnjamo da bi iko došao na tu misao. Inače, što se same sastavljačeve ideje tiče, stvar bi bila veoma dobra.

Nije uputno uzimati u slovčani rebus riječi, a rješenje da budu njihovi s i n o n i m i, na pr. riječ »ostrvo« da daje rješenje »otok«, ili pojedine riječi opisivati, na pr. »vladarski naslov«, pa da izlazi »car« ili slično. To ne bi bio rebus već neka vrsta široke šarade odn. šaradoida.

Rješenje, naime, što ga daje rebus od slova mora biti predočeno tako da se slova ili riječi toga različito grupiraju i onda dovedu u razni položajni odnos, a nipošto da nizanjem nekoliko sinonima i opisno zadanih riječi drugačijim grupiranjem slova nastane rješenje. Tako nije rebus, na pr. »strana svijeta, centar vrtnje, zvijer, veznik, zamjenica« s rješenjem: jug, os, lav, i, ja = Jugoslavija, niti je dozvoljeno da i ma koji dio nekog rebusa bude ovako predočen. Naprotiv se dozvoljava da neki naziv stoji mjesto svog općeg naziva. Na pr.

br. 201

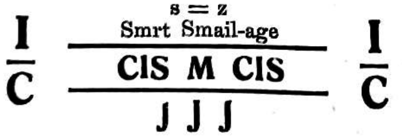

B. Šarkanj

gdje »Smrt Smail-age« znači »epos«. Dakako da nije moguće i ovomu obratno (deduktivno) predočivanje, da se na primjer s riječi »biskup« hoće rješenje »Strossmayer«, jer biskupa ima mnogo.

Skupina slova »dan« obično se u rebusu predočuje bilo kojim datumom, na pr. 15 mart, no to može da znači također i ime koje na taj dan pada, na pr.

br. 202

Syllaba

gdje »4 decembar« krije ime »Barbara«. Skupina »dan« može se predočiti i kojim od imena dana, na pr. subota itd. Ime dana može se predočiti datumom koji je pao ili će pasti na takav dan, na pr. za »subota« zada se »8 jula 1933« itd.

Slovo »i«, te skupina »par«, obično se naročito ne predočuje, na pr.

NN AA

što znači: »n« i »n«=Nin, te: par »a«=para. Slovo »i«, ukoliko se predočuje, obično se zamjenjuje s računskim znakom zbrajanja (+).

Mjesto slova češće se uzimaju brojevi koje rješavajući treba pretvoriti u rimske dobivajući tako slova. Na pr.

1001 51 100a 500a = 500 = 101 = 50

tj. MI, LI, Ca, Da, je, D, je, CI, je, Lo = Milica daje djeci jelo. Skupine: je, jest, jednako, jesu i su, predočuju se obično računskim znakom jednakosti (=), a isto tako, više, plus (+), manje, minus (—), kroz (:), puta (×), i razne interpunkcije.

Skupine: red (redak) i niz obično se predočuju tako da se ispiše red. odn. niz onog što iza te skupine slijedi. Na pr.

šaš, šaš, šaš, šaš, šaš, šaš

Rješ.: red u »š« »a« = reduša.

Time bi u veoma krupnim crtama bilo istaknuto kako se rebus sastavlja i rješava. Ovdje, dakako, vrijedi i sve ono što je prilikom tumačenja slikovnog rebusa rečeno o odbacivanju, mijenjanju itd. slova, a također i obratno.

Neka se naročita vrst rebusa, koji bi se mogao nazvati »r e b u s - z a m j e n j i v a l j k a«, osniva na adverbu* »mjesto« (umjesto, namjesto, ili ekavski: mesto itd.). Na pr.

Postovili

Odgonetač bi sada trebao uočiti da jedan dio (posto) gornje skupine nikako ne pristaje uz drugi (vili) ili obratno, i da bi na mjesto jednoga od tih dijelova trebalo doći nešto drugo. Recimo iza »posto« bi trebalo doći »lar« da bude »postolar«. Dakle je: vili—mjesto—lar, a drukčijom grupacijom dobiva se: Vilim je stolar.

Nema vjerojatnosti da bi to iko neupućen mogao riješiti. Potrebno je, naime, da bude pobliže poznat način rješavanja. Unatoč toga rješenje ne bi odmah postalo vidljivim, budući da odgonetač mora osim toga još ustanoviti koji se oblik adverba ima uzeti, zatim, što je glavno, što u zadanoj skupini slova stoji mjesto onoga pravog i kojim redosljedom treba poredati riječi kojima se zamjena izriče.

*) Prve ovakove rebuse nalazimo u članku Petra A r a m b a š i n a »O rebusu«. (»Mladost« br. 3 god. 1925) gdje se ne diferencira ispod općeg naziva »rebus«.

Naročito onda kada se ovakav rebus donosi zajedno s običnim rebusom kao dio ovoga, treba pri sastavljanju nastojati da se iz riječi donekle dade razabrati što se mijenja.

Nema baš u velikoj množini takih riječi koje drugačijom grupacijom slova daju gore spomenuti adverb. Zato se ovakav rebus-premetaljka dade izvesti i drugačije. Na pr., uzmimo: »moja vijest«. Iz toga treba otstraniti slova »mjesto«, pa nam ostaje »vija«. Uzmimo riječ »Jugoslavija«, ali joj »vi« zamijenimo s »ja«: Jugoslajaja. Rješenje bi bilo »mjesto vi ja«. Ovomu treba promijeniti poredak slova da se dobije »moja vijest«, a označuje se to brojevima (vidi o »miješanju slova« na str. 114):

(1,6,2,10,7,8,9,3,4,5)

JUGOSLAJAJA

PALINDROMNI REBUS sastoji se u tome da onu grupu slova koja rješavanjem rebusa nastaje treba čitati obrnutim redoslijedom. Na pr.

br. 203

X $\frac{\text{TA}}{\text{NIČO}}$

Toga

Rebus se rješava kao i svaki drugi: iks, »ta« vrh »ič« u »no«, ali se nakon toga sve pročita obrnuto: on, u či, hrv, at, ski = on uči hrvatski.

Palindromni rebusi izrađuju se obično onda, kada je ono što ima biti rješenje obrnuto čitano nekud prikladnije za rebusno kombiniranje. Palindroman može dakako biti i rebus u slikama, a i onaj nazvan »rebus-zamjenjivaljka«. Inače se palindromni rebus ne razlikuje od prije prikazanih, pa dosljedno za nj vrijedi i sve ono što je o prvima spomenuto.

br. 204

A
———
S
S K S
S
———
BI

Toga

Ovaj je palindromni rebus utoliko zanimljiv što daje dva rješenja: 1) »a« na (na »bi« »s« oko »k«), tj. kokos i banana, 2) med »a-bi« »s« oko »k«, tj. kokos i badem.

OPISNI REBUS jest rebus koji se predočuje opisno i to obično u stihovima. Ono naime što se kod običnog rebusa predočuje slikama ili slovima ovdje se opisnim načinom tumači. Na pr.

br. 205 Opisni rebus

Slovo u jednakom slovu
Granato drvo će dati
Čije će plodove slasno
Dječurlija pozobati.

F-e

br. 206 Opisni rebus

Gdje je carstvo urednika,
Bi li znao, moj amice?
Ako ne znaš, a ti vidi:
Dionice, dionice.

Rješenje drugog primjera: red »akcija« (tj. niz, redak, red dionicâ ili akcijâ) = redakcija.

Opisni rebus naročito je pogodan za slučaj kada u rješenju neka skupina slova izriče djelovanje ili inače štogod što je za slikovno prikazivanje nezgodno ili nemoguće. Na pr.

Opisni rebus

br. 207

Posadiše ljudi biljku
Pa da od nje prave piće,
Kad se zimi s posla vrate,
Da si njime krijepe žiće.
Malo kašnje biljka ova
Puštajući svoje klice,
Mjesto ploda željkovana
Gradu Bosne dade lice.

B. Valentinčić

Opisni rebus

br. 208

Slovo može sijač biti,
A u drugom nekom slovu
I — sjeme se može kriti.

Ako li ste svojeglavi
Pa mi to ne vjerujete,
Potražite grad na Dravi!

F—e

Rješenje drugog primjera: »o« sije »k« = Osijek. Slikovno predočiti da »o« sije »k« čini se da nije najzgodnije, dok se to u opisnom rebusu lako izriče opisnim načinom. Kada skupina slova onoga što je rješenje čini riječ u padežu, također je prikladniji opisni rebus

Opisni rebus

br. 209

Daruj staroj — nakit, svilu,
Al posudu — ni za Boga!
Jer bi kao ratnik grozni
Mačem zaklat mogla koga.

Rješenje: Babilonac (babi lonac [dati]).

Inače se kao kod rebusa uopće i ovdje potanja kompozicija, način pretstavljanja i opisivanja prepušta satavljaču, budući da se neka općenita pravila ne mogu postavljati.

Kriptogram

Kriptogram je riječ grčkoga porijekla, a znači »tajno pismo«. U tom je smislu kriptogram i kao zagonetka. Nema posebnih pravila koja bi se mogla općenito primijeniti na kriptograme, nego svaki pojedini ima svoj način rješavanja, a to se rješavanje sastoji u nalaženju toga načina, toga ključa kriptograma.

Kako se kriptogrami rješavaju odnosno sastavljaju, biće jasnije pošto se razmotre ovi različiti primjeri:

br. 210

NO	RB	RO	DN	CE	ĆP	OE	NL	JI
8	8	8	8	8	8	8	8	8
GE	OI	ZA	US	VA	DO	TŠ	HI	DU

Lukatelo

Kod ovoga primjera prije svega iskrsava pitanje: čemu je u sredini štampan niz grčkih slova »gama« (γ)? Slova u kvadratnim poljima jesu po svoj prilici slova one rečenice koja ima biti rješenje, samo je pitanje: kojim redoslijedom treba ta slova čitati? Sva ta slova »gama« valjda ne ulaze u rješenje (jer što bi bilo: gama, gama, gama itd.?), nego ona po svoj prilici upućuju na to k a k o se ima rješavati, kako se imadu čitati one skupine slova. Opažajmo dalje: iznad i ispod svakoga »gama« stoje po dva slova. — Zašto? — i konačno, zašto baš slovo »gama«? Bilo sada slučajno, bilo snagom intuicije neko će uzeti da čita ta slova onim smjerom koji pokazuje forma slova »gama«, tj. od lijeva gore prema desno dolje i od lijeva dolje prema desno gore, i tako kroz čitav lik, i — zbilja! — kriptogram je riješen: Ne gori obraz od sunca, već od poštenih ljudi.

br. 211

+	−		+	!		=
		−	§			
=	=		+			§
−			()			=
		=	+			
=	−		−	?		§
		+		−	[]	
?		+				[]

Rješenje je: »Vasiona je samo odsjaj naše duše«. Pokušajte sada kada znate rješenje i dok niste pročitali donje retke, ustanoviti način (ključ kriptograma) kojim se do toga rješenja dolazi!

Evo ključa: Od naziva svakog znaka uvrštenog u kvadratna polja treba uzeti ono slovo koje bi palo u polje gdje se dotični znak nalazi, kada bi se taj naziv od početka lika prema desno upisivao u lik tako, da u svako polje dođe po jedno slovo. Na primjer: u petom polju prvog reda je znak »!« (usklićnik), dakle, od njega treba uzeti peto slovo, a to je »i«. — U četvrtom polju drugog reda je »§« (paragraf), dakle »a» itd. Kada se tako dobivena slova pročitaju redom, dobiva se gore spomenuta rečenica. Kod ovoga primjera treba uočiti još ovo: znak + može da se nazove »plus« i »više«, a koji se naziv u konkretnom slučaju ima da uzme, stoji do toga s kojim će slovom kojega naziva ostala slova dati valjanu rečenicu. Taj je slučaj u prvom redu gdje se prvi + zove »više«, a drugi »plus«. Isto tako je sa znakom — (minus, manje). Znak ( ) nazvan je ovdje »zaporke«, a znak [ ] »zagrade«.

br. 212

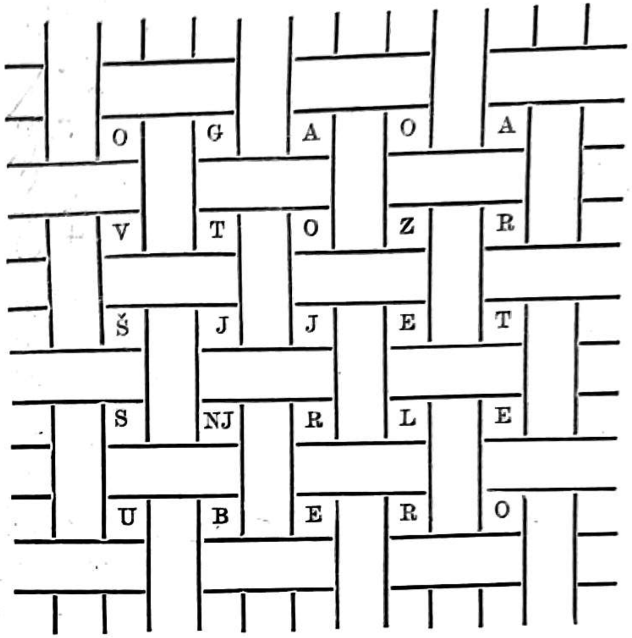

Način ispreplitanja ovih pruga pokazuje, kojim se redom imadu čitati slova. Čita se — jer je to normalnije — najprije vodoravnim smjerom: čitaju se samo ona slova koja se ispod vodoravne pruge nalaze iza onih okomitih pruga p r e k o kojih v o d o r a v n e pruge p r e l a z e. Tako će prvo slovo rješenja biti »g«, onda »o« itd. Zatim se ide okomitim prugama: čitaju se ona slova s desne strane okomitih pruga što se nalaze ispod onih vodoravnih pruga preko kojih o k o m i t e p r e l a z e. Prvo će slovo ovdje biti »o«, drugo »š« itd. Čitavo je rješenje jedna narodna poslovica. Kako glasi?

br. 213

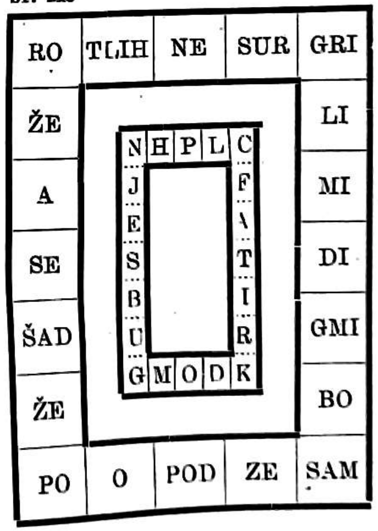

Kod ovog se primjera težina nalaženja ključa sastoji u tome što manji okvir sa slovima gotovo svakog odgonetača dovodi mjesto na pravi na krivi put. U najviše se naime slučajeva pogrešno smatra da i slova toga manjeg okvira ulaze u rješenje, pa se onda na sve moguće načine nastoje kombinirati slogovi i slova. Tu mnogo leži do intuitivne snage odgonetača, hoće li naime opaziti da se u tom manjem okviru nalaze sve različna slova i to sva slova od A—U i da je taj manji okvir po konstrukciji i broju

polja jednak onom većem. Zatim, zašto su slova manjeg okvira naoko kao u neredu porazmještena, zašto nisu složena po abecedi? Povežimo ih linijama po abecedi! Ako sada istim redom kojim su povezana slova manjeg okvira povežemo slogove većega okvira, dobivamo rješenje, tj. najprije se uzme onaj slog većeg okvira kojega je polje u istom smještaju u komu se nalazi polje »A« manjeg okvira. Dobivamo slog »Mi«. Iza slova »A« dolazi po abecedi slovo »B«, a tomu po smještaju odgovara slog »ŠAD« itd. Rješenje je jedan ulomak iz Mažuranićevog epa »Smrt Smail age . . .«

br. 214

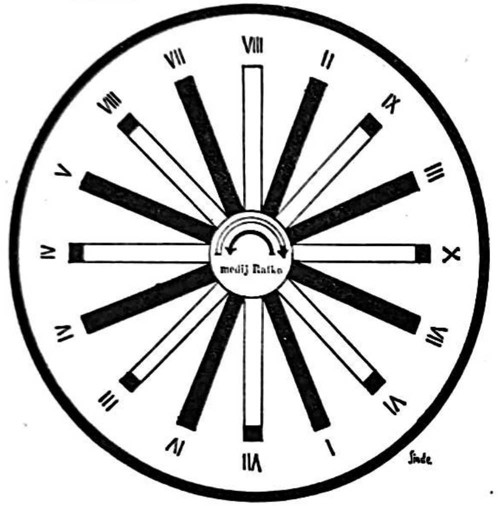

Rezultat je ove »spiritističke seanse« jedna narodna poslovica: »Tko radi, taj i imade«. Primjer nije težak. Svrha je strelica u sredini upravo jasna: bijela sa crnim vrhom kazuje, kako se imade čitati ono što kriju bijeli krakovi s crnim vrhom, a crna, što kriju crni krakovi. Ostaje samo da se odredi, zašto je jedan krak sasvim bijel i čemu ono »Medij Ratko«. Time je zapaženo sve. Treba samo još naći odgovore na ta pitanja. Kako se čita ono što krije sasvim bijeli krak, ne pokazuje ni jedna strjelica, dakle će se tu početi. Zatim će se najprije ići po crno-bijelim krakovima, jer je crno-bijela strelica iznad bijele. Nadalje će se opaziti da su nad krakovima rimski brojevi od I—X; a koliko slova sadrži »medij Ratko«? — Deset! Uzmemo li iz riječi »medij Ratko« ona slova označena brojkama na krakovima i pročitamo li ih poznatim redom, dobivamo ono gore.

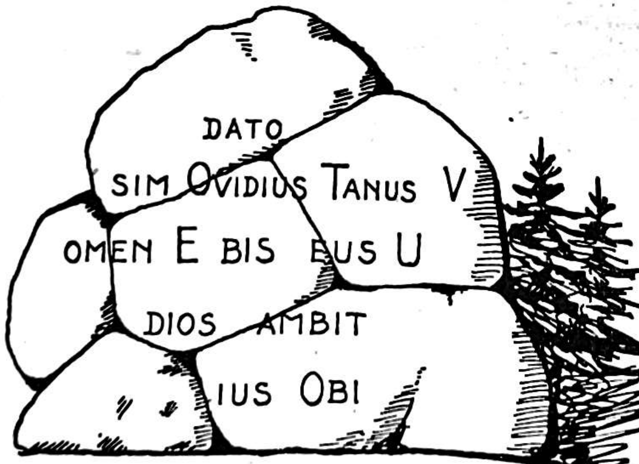

br. 215

Ovaj crtež ima da pretstavlja antiknu spomen-ploču s tekstom koji se je tobože tokom mnogih godina oštetio, tako da nije potpun. Tekst na prvi pogled zaista čini takav dojam, kao da se radi o fragmentima nekog latinskoga natpisa. Tek pozornijim promatranjem (drugačijim grupiranjem slova) razrješava se tajna tog »misterijoznog« natpisa: jedna obična rečenica konstruirana naročito u tu svrhu.

br. 216

a?c
Lmtvćehj šupsordžf, žb
zadžfmnjdžf mnjžbpshjcćtv
mnjdžfljnžb ornjprškljžb tv
orkljžbgižb fhkljžbuzžbpsžb.
Nodžfhnjpst

Na način rješavanja gornjeg primjera upućuje oznaka »a?c«. Treba se dosjetiti što ona znači i onda to primjeniti na ostala slova.

Češće se donosi kriptogram kao ovaj dolje, ali, dakako, svaki puta bar u nečemu modificiran:

br. 217

a)	L	A	K	M	É
b)	K	O	B	R	A
c)	C	I	T	R	A
e)	L	E	P	R	A
f)	L	I	F	T	I
g)	L	O	G	O	R
i)	N	I	G	E	R
j)	A	J	R	A	N
k)	K	A	T	U	N
l)	Č	A	L	M	A

Riječi su redom označene slovima po alfabetskom redu. Da li je to tek reda radi? Pozornom posmatraču upašće u oči da svaka riječ sadrži u sebi baš ono slovo kojim je »reda radi« označena u nizu. Biće da to nije samo slučaj.

Gornjem je primjeru sličan ovaj koji je zbog forme nazvan

br. 218

Kriptogram u pjesmi

1 Bijele snježne pahuljice
Zavitlaše nemilice:
2 Pijetla, koke, pure naše
U pojatu odagnaše.
3 Samo guska s mirom starim
Ko da veli: »Baš ne marim!
4 Neka samo s neba pada,
Neće guščica da strada!« . . .

5 Al još češće, gušće pale
Pahuljice lake, male,
6 Te morade baš pred veče
Naša guska da uteče.
7 Pa ispružena mi vrata
Kokošinjcu traži vrata,
8 Al pahulje s' učestale
Pa mu vrata zatrpale . . .

F—e

Rješenje je jedna narodna zagonetka.

Kriptogram u pjesmi obično se naziva i »O p i s n i k r i p t o g r a m« zbog toga što se u njemu uvijek opisuje nešto, bilo način rješavanja (dakako na uvijen način) ili što drugo, na pr. rješenje, kao što u gornjem primjeru.

br. 219

		N	P	R	J	A	J		
A	V	Š	A	D	D	P	E	N	R
E	U	E	M	**1933**		D	K	J	U
O	D	N	U	R	A	U	A	D	N
A	A	L	J	A	U	A	U	C	A

Ovdje broj (godina) 1933 kazuje kako se slova imadu vezati. Najprije se uzima ono slovo što ga označuje prva znamenka: 1, dakle, slovo »n«, pa se prekriži. Onda se uzima deveto slovo (brojka 9), ali tako da se ono prekriženo slovo »n« ne broji; to je slovo »a«. I ovo se prekriži. Onda se broji dalje do tri (brojka 3), slovo se ispiše i prekriži, pa se dalje broji do tri (druga brojka 3). Zatim se brojeći dalje opet počima s prvom brojkom broja 1933 itd. Kada se dođe do konca lika, onda se brojenje nastavlja na početku, i to uvijek tako da se već prekrižena slova preskakuju. Tako dolazimo do rješenja. Kako glasi?

Kao svaki kriptogram tako i ovaj ima svoj način rješavanja. Kada je jednom štampan i riješen, ne bi imalo smisla donositi ponovno jedan koji bi se osnivao na istom načinu rješavanja, samo što ne bi bio zadan broj 1933, nego neki drugi. Jer, unatoč toga što bi bio označen neki drugi broj, sam način rješavanja bio bi poznat, a kako je poznat (jer se označuje) i sam broj kao ključ, ne bi se radilo o rješavanju, nego o pukom ispisivanju i svrstavanju slova. Ipak se mogu slagati i valjani su kriptogrami koji se osnivaju na načinu kao gornji (način je rješavanja dakle poznat), ali se broj kao ključ ne označuje, nego treba da ga odgonetač sam nađe:

br. 220

			T	I	I			
K	K	A	V	V	T	A	T	V
O	O	K	T	I	J	J	A	T
N	A	O	V	M	J	Ž	I	J
I	I	A	I	E	E	S	S	V

Postupak rješavanja isti je kao onaj opisan kod primjera 219, samo ovdje treba naći broj ključa i u tome se sastoji rješavanje. Taj je broj obično jedna znamenka. Treba, dakle, pokušati riješiti primjer spomoću brojki od 2—9 dok se jedna ne pokaže pravom. U gornjem primjeru je to brojka 5. Za razliku od onih poput broja 219 ovakav se kriptogram obično zove »k r i p t o g r a m s k l j u č e m«.

Sastavljanje takvog kriptograma: Složi se lik s onoliko polja koliko slova (ili slogova) ima ono što se kani uzeti kao rješenje. Zatim treba uzeti neki broj kao ključ, na pr. 7. Počev od prvog polja treba sada u izvjesnom pravcu brojiti do sedam i u to sedmo polje upisati prvo slovo (ili slog) rješenja. Zatim se na isti način broji i upisuje dalje sve dotle dok lik ne bude ispunjen odn. rješenje upisano. Već ispunjena polja preskaču se kod brojenja.

Za razliku od ostalih kod jedne vrsti kriptograma postoji pravilo koje se odnosi na sve kriptograme te vrste; način je rješavanja, dakle, poznat, ali već po samom tom načinu rješenje nije vidljivo, nego ga — kao kod većine ostalih zagonetaka — treba naći. To je

DIOBENI KRIPTOGRAM

br. 221

```
GESLO : VEO = UNA
LLS
────
VLSL
VVOO
─────
SVGJO
 VGJO
 ─────
 SSSS
```

Svako slovo ovoga diobenog zadatka znači jednu brojku i to jednaka slova jednake brojke. Treba naći naziv pripadnika jednog evropskog naroda koji nastaje kad se nizu 8 2 4 5 0 3 9 1 6 7 brojke zamijene slovima. Kada je ta riječ nađena, zamijene se slova diobenog zadatka brojkama, te se zatim provede dioba. Ako dioba svrši bez ostatka, onda je rješenje dobro.

Kako da se počne s rješavanjem tog diobenog kriptograma? Iz naputka se razabire da je ključ zagonetke (pripadnik jednog evropskog naroda) složen od deset slova (brojke 8, 2, 4 itd.), što uostalom kod ovakog kriptograma **važi kao pravilo**, od kojeg doduše može da bude izuzetaka. Kada se slova diobenog zadatka zamijene brojkama — kaže se u naputku — koje brojke opet kriju ona slova od kojih je riječ ključa složena, onda moramo dobiti pravilnu diobu bez ostatka. Iz toga se lako zaključuje da su slova diobenog zadatka baš ona slova od kojih je složena riječ ključa, samo što se ta slova u diob. zadatku ponavljaju (u ključu se slova nikad ne ponavljaju!) i što su u zadatku poredana u drugačijem redosljedu negoli u riječi uzetoj kao ključ. Treba, dakle, ustanoviti koja li slova dolaze u zadatku. Idemo li redom, dobivamo ova slova: geslovunaj. To su slova od kojih treba složiti naziv pripadnika jednog evropskog naroda. Nadalje se u naputku kaže da dioba svršava bez ostatka, a to znači da četiri slova »s« na kraju dolje diob. zadatka stoje mjesto nulâ, a kako se u nizu kojim je zadana riječ ključa nula nalazi na petom mjestu, moraće peto slovo te riječi biti slovo »s«. Time nam je donekle pomoženo. Kombiniranjem i miješanjem ostalih slova doći ćemo konačno do riječi koja na petom mjestu ima slovo »s«: JUGOSLAVEN, a da se uvjerimo nismo li na krivom putu, supstituiraćemo brojke zadanog niza redom sa slovima nađene riječi dobivajući tako: j=8, u=2, g=4, o=5, s=0, l=3, a=9, v=1, e=6, n=7.

Sada se slova diob. zadatka zamijene brojkama, kako je gore ustanovljeno, pa dobivamo:

```
46035 : 165 = 279
330
 1303
 1155
 01485
  1485
  0000
```

Budući da dioba svršava bez ostatka, što je u popratnom tekstu primjera postavljeno kao uslov valjanosti, valjano je i rješenje: Jugoslaven.

Kako se sastavlja ovakav kriptogram, o tome je govor pri kraju ovoga članka.

Iz svih se ovih različitih primjera kriptograma najbolje razabire da ne postoji nikakovo pravilo koje bi bilo svojstveno toj vrsti zagonetaka uopće; svaki pojedini kriptogram imade svoj način rješavanja, a u nalaženju toga načina zapravo se sastoji pravo rješavanje. Sav onaj posao, pošto je utvrđen ključ kriptograma, nije ništa drugo do li čisto prepisivanje i sređivanje zadanih slova već ustanovljenim redom u neku izvjesnu rečenicu, riječ ili sl. koja je označena kao rješenje. Prema tome nije ni moguće spomenuti nešto o tome, kako se kriptogrami imadu rješavati i sastavljati. Ingeniozni sastavljački duh nalazi uvijek i ponovno nove forme, nove načine, kako će iskonstruirati i dovesti u snošaj izvjesne znakove, slova, itd., kako će se »izraziti«, a do odgonetačâ stoji onda da svojom snagom pronicanja »prodru« u stvar i da ju shvate s prave strane. Takova je uputa doduše veoma neodređena i široka, ali tu nema pomoći. Istaći je moguće samo jedno i to treba naglasiti. T r e b a o p a ž a t i! (to se uostalom dade reći za svaku zagonetku, ali valjda ni za jednu s tolikom osnovanošću kao za kriptogram). Treba opažati sve što kriptogram sadrži, treba se pitati: čemu je to i treba tražiti odgovor na ta pitanja. Jedan odgovor od mnogih valjda će biti na mjestu! Treba nadalje imati na umu da sve ono što kriptogram sadrži, ima svoj razlog koji je u tijesnoj vezi s rješenjem.

Isti odgovor logično slijedi i na pitanje, kako se sastavljaju kriptogrami. Kako kod rješavanja pronicavi duh odgonetača, tako ovdje ingeniozni, stvaralački, pronalazački duh sastavljačev uvjetuje uspjeh u sastavku i kvalitet kriptograma. Stvar je sastavljačeva da »izumi« neki novi način, ključ, a sve ostalo: raspoređivanje slova i vanjsko lice kriptograma, to ide na račun ukusa i estetskog smisla. I ovdje treba, kao i gore, istaći jedno: sve mora da ima svoj s rješenjem povezani razlog i svoje opravdanje zašto jest — i još jedno: sam način rješavanja ne smije biti previše kompliciran, jer nerješive zagonetke služe svemu prije negoli razonodi.

Međutim, imade jedna vrst kriptograma koja je ipak podvrgnuta izvjesnim pravilima. To je **dioбeni kriptogram**. Primjer 221 jedan je takav kriptogram opširno opisan. Kako se bez prevelikih muka sastavlja takav kriptogram? Evo:

Treba naći jednu riječ od deset r a z n i h slova i jedan broj, koji treba podijeliti drugim tako, da dobivena operacija sadrži sve znamenke od 1 do 10 (mjesto 10 dolazi ništica). Brojke diobe treba zamijeniti slovima uzete riječi tako da dividend, divizor i kvocijent budu pravilne riječi.

Jasnije će to biti ako se čitav postupak potanje promotri. O diobenom kriptogramu mogu se naime da postave četiri pravila:

1. Riječ ključa treba da je složena od r a z n i h slova, tj., slova se ne smiju ponavljati. — Ovo je bez iznimke.
2. Riječ ključa ne smije da ima ni više ni manje od 10 slova. — Od ovoga posljednjega mogu da postoje iznimke.
3. Dioba mora biti provedena bez ostatka. — Iznimke postoje.
4. Svaki diobeni kriptogram mora da sadrži bilo na kojim mjestima sva ona slova od kojih je složena riječ ključa. — I to je bez iznimke.

Nađimo jednu riječ od 10 slova, a da se ni jedno ne ponavlja. Na primjer: »Bugarkinje«. Sada dolazi jedan od glavnih poslova: treba naći jedan broj i taj podijeliti drugim, a da ne bude ostatka. Dividend, divizor i kvocijent ne moraju imati neki stalni broj znamenaka, ali se obično nastoji da potonja dva imadu po tri znamenke, jer su riječi od tri slova obično zgodnije, negoli one od dva koje su najčešće prijedlozi, uzvici itd. Budući da divizor i kvocijent imadu po tri znamenke, moraće ih dividend imati 5 ili 6, a kako je množenje lakša računska operacija od dijeljenja bez ostatka, postupaćemo u traženju tih brojeva obrnutim redom, tj., uzećemo dva troznamenkasta broja i pomnožiti ih, jer produkt toga može da nam služi kao onaj dividend koji je trebalo tražiti. Pitanje je sada, koja dva troznamenkasta broja da se pomnože kada ih ima čitava silesija. Tu nema nikakvog ključa, treba naprosto kombinirati različitim brojevima dok ne dobijemo one prave. Jedino što kasnije može da olakša posao, jest ovo:

Treba nastojati da se brojke kroz sva tri broja množidbene operacije (multiplikand×multiplikator = produkt) što rjeđe ponavljaju,* a pogotovo da ne bude u nijednom broju po dvije ili više susjednih znamenaka jednake. Time se hoće postići to da brojevi množidbene operacije budu složeni od što nejednakih brojki, a to uvelike olakšava daljnji posao. U tom nastojanju dakako da je polučeno najviše, ako je uspjelo da se u trima brojevima množenja nađu sve znamenke od 1 do 9.

Uzmimo, primjerice, brojeve 586 i 192. Znamenke se ne pojavljaju. Ako ih izmnožimo, dobivamo 112512, a to je u najboljem slučaju nezgodno: Dvije jednake znamenke na početku produkta po svoj će nam prilici praviti poteškoća, kada brojke bude trebalo zamijeniti slovima da dobijemo pravilne riječi. Pokušajmo s ovima:

$$578 \times 123 = 71094$$

*) Vidi str. 133 gore.

Nigdje nemamo dvije znamenke koje bi bilo jednako i susjedno. Brojke 1 i 7 doduše se ponavljaju, ali to nije mnogo. Sada ćemo tek postupati prema naputku naprijed, da jedan broj treba podijeliti drugim, a da ne bude ostatka.

```
71094 : 123 = 578
615
 959
 861
  984
  984
  000
```

Sada treba uzeti u obzir ono pravilo pod točkom 4, samo će se mjesto o slovima govoriti o brojkama: u izvršenoj diobi bilo na kojem mjestu moraju dolaziti sve brojke od 1 do 10, tj., 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0. Kada je to postignuto, onda je polovina posla gotova. U gornjem primjeru štampane su te brojke deblje. Sve brojke od 1 do 10 ne moraju, dakle, biti sadržane baš u dividendu (71094), divizoru (123) i kvocijentu (578) **z a j e d n o**, nego je dovoljno da se nađu na bilo kojem mjestu. Tako se brojka 6 nalazi u broju ispod dividenda. Zatim, ne treba naročito nastojati da se ništica nađe u kojem od brojeva; ona mora nužno slijediti, jer se radi o diobi bez ostatka: dioba završava s ništicama.

Konačno dolazimo do posljednjega: brojke dividenda, divizora i kvocijenta treba zamijeniti slovima od kojih je sačinjena riječ »Bugarkinje« tako, da nastanu tri pravilne riječi. Tu treba opet kombinirati i sada se tek dolazi do one spoznaje da je taj posao obično tim lakši, što se rjeđe koja znamenka ponavlja kroz ta tri broja,* jer su time manje vezane te tri riječi međusobno preko slova. U našem primjeru biće riječ-dividend i riječ-divizor vezane time, što će im biti jednako ono slovo koje dolazi na mjesto brojke 1, a kod dividenda i kvocijenta slovo na mjestu brojke 7.

Zamijenimo broj 71094 riječju UGRIN! Time je odmah ustaljeno da prvo slovo divizora ima biti »G«, a drugo slovo kvocijenta »U«:

```
UGRIN    G     U
71094    123   578
```

Preostalim slovima riječi »Bugarkinje« zamijene se još nezamijenjene tri brojke, na pr.

```
UGRIN    GAJ   KUE
71094    123   578
```

Slovo »B« što je preostalo mora doći na mjesto one brojke koja još nije zamijenjena, a to je brojka 6. Tako dobivamo:

1 = G, 2 = A, 3 = J, 4 = N, 5 = K, 6 = B, 7 = U, 8 = E, 9 = I, 0 = R.

Ako se sada riječ »Bugarkinje« ispiše tim brojkama, dobivamo ključ kriptograma:

6 7 1 2 0 5 9 4 3 8

*) Vidi str. 133 gore.

i obratno, kada se brojke provedene diobe zamijene slovima, dobivamo diobeni kriptogram:

```
UGRIN : GAJ = KUE
BGK
 IKI
 EBG
  IEN
  IEN
  RRR
```

K tome se još doda naputak s ključem kao kod primjera 221, i time je diobeni kriptogram konačno dovršen.

Nekakav Madžar podijeljen s ocem ilirizma daje Francuza Kuea (Coué)!

Na do sada tumačeni način izrađuju se diobeni kriptogrami najčešće .

Takovi su diobeni kriptogrami utoliko nezgodni što se dadu izraditi samo od riječi složenih od 10 raznih slova. Ako se uzme riječ od manje raznih slova, na pr. od devet, onda se može postupati na dva načina:

A) Ili će dioba imati neki ostatak. U tom slučaju treba nastojati da čitava diobena operacija sadrži **d e v e t r a z n i h b r o j k i** (ako je riječ ključa od 8 slova, onda dioba ne smije da sadrži više od **o s a m r a z n i h** brojki itd.). Na pr.

```
59148 : 427 = 138
427
1644
1281
 3638
 3416
  222
```

Ostatak je 222. Uzmimo kao ključ ime »Ahmed-Zogu« i zamijenimo brojke na gore tumačeni način. Time dobivamo, na pr.

```
GAZDE : DUH = ZOE
DUH
ZMDD
ZUEZ          Ključ bi bio pretstavljen nizom:
 OMOE
 ODZM            9 7 6 8 4 1 3 5 2
  UUU
```

U naputku koji se kriptogramu dodaje treba u ovom slučaju spomenuti da će ostatak diobe biti 222. Po tomu će odgonetač odmah znati da je slovo U=2, ali to ne čini ništa, jer je isti slučaj i kod diobenog kriptograma od 10 slova, gdje su posljednje znamenke diobene operacije uvijek jednake ništici. Ostatak mora uvijek biti broj složen od jednakih znamenaka (222, 333, 444 itd.), jer se samo u tom slučaju ovakav kriptogram po kvaliteti ne može zapostavljati onomu od 10 slova, odnosno onomu bez ostatka. Na isti bi se način mogao složiti i kriptogram od 10 slova, tj. da dioba svrši s ostatkom.

Običajniji su ipak (jer se smatraju »čišćim«) kriptogrami od 10 slova kojima dioba svršava bez ostatka.

B) Ili će dioba biti provedena bez ostatka. U tom slučaju treba nastojati da u čitavoj diobenoj operaciji dođe d e v e t r a z n i h b r o j k i m e đ u k o j i m a i n u l a (ako je riječ od 8 slova, onda o s a m r a z n i h brojki uključivo nula itd.). Na pr.

```
48216 : 392 = 123
392
 901
 784
 1176
 1176
 0000
```

U čitavoj gornjoj diobi nalaze se brojke 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 0, dakle, devet raznih brojki među kojima i 0 (brojke 5 nema).

Kao ključ uzmimo riječ »palindrom«. Poznatim postupkom dolazimo onda, na pr. do

```
ARNIM : DON = IND
DON
 OLI
 PRA          Ključ bi bio u nizu:
 IIPM
 IIPM         7 4 0 1 2 3 8 9 6
 LLLL
```

Dioba, dakle, svršava bez ostatka, premda je riječ ključa složena od manje nego 10 slova.

Za prvi način (pod A), kada se naime hoće dioba s ostatkom, vrijedi isto što za diobene kriptograme uopće, da u diobi mora biti sadržano onoliko raznih brojki koliko slova imade riječ ključa, samo što među tim brojkama, za razliku od onoga pod B, n e m o r a da bude i nula. M o ž e, a l i n e m o r a. Nula se ovdje može nalaziti na svakom mjestu, samo ne u broju koji je ostatak diobe. Ostatak ima, naime, da bude broj od jednakih znamenki, a kada bi to bile nule, imali bismo diobu bez ostatka.

Još nešto općenito o diob. kriptogramima: Takav je kriptogram tim bolji što su ljepše riječi ključa, dividenda, divizora i kvocijenta. A koje su to riječi »lijepe«? Većinom imenice! Svakako nekud interesantnije zvuči kada se kaže da neki naziv podijeljen drugim daje treći, kada se, dakle, radi o nečemu što ima neki sadržaj, negoli ako se uzimaju prijedlozi, veznici i sl. Mogao bi se smatrati dobrim i kriptogram u kome dolaze, recimo, sami prijedlozi, pogotovo ako su nekako povezani ili, ukratko, ako je taj diobeni odnos u kome se nalaze naprosto interesantan, na pr. POVRH : NAD = KOD, ili prilozi SUTRA : DANAS = JUČE (ukoliko je to uopće moguće) itd. Naročito treba, dakako, odabirati onu riječ koja se kani uzeti kao ključ (Jugoslaven, Ahmed-Zogu, Bugarkinje itd.), jer ona i jest glavno kod ovih kriptograma.

Prema ovomu je osobito uspio onaj ranije prikazani kriptogram složen od riječi »Bugarkinje«. Bugarkinje jesu ljudska bića (da

tako dobijemo ono što sve te riječi veže), a Ugrin, Gaj (Ljudevit) i Kuo (franc. liječnik) također su ljudska bića. Ahmed-Zogu i Galsworthy bez sumnje su riječi tj. imena vrijedna da se od njih sastavi takav kriptogram itd. Sve to, dakako, ne znači da kriptogram u kojega diobi dođe neka riječ »bez sadržaja« uopće nije dobar; ne, nego da je kriptogram kojemu u diobi dolaze riječi »sa sadržajem« obično uvijek bolji i interesantniji.

Sprijeda je rečeno (vidi zvjezdicom označeni tekst na strani 129 i 130) da je kasniji posao olakšan ako se znamenke u tri broja diobe što manje ponavljaju. To stoji u onim slučajevima kada riječ ključa sadrži više vokala kao, na pr., »Jugoslaven« (u, o, a, e). Ali kada riječ sadrži malo vokala, na pr. »Galsworthy«, onda to ne mora uvijek da važi. Može se naime dogoditi te će baš trebati da se ponovi koji vokal (pa i konzonant) riječi koja srazmjerno sadrži malo vokala, a da bude moguće složiti od nje tri riječi. Prema tome će se, naravno, ponoviti i brojke u brojevima diobe. To se, ističemo može dogoditi.

Diobeni se kriptogram ne može složiti od riječi koja ima više od 10 raznih slova, ili u kojoj se jedno ili više slova ponavljaju.

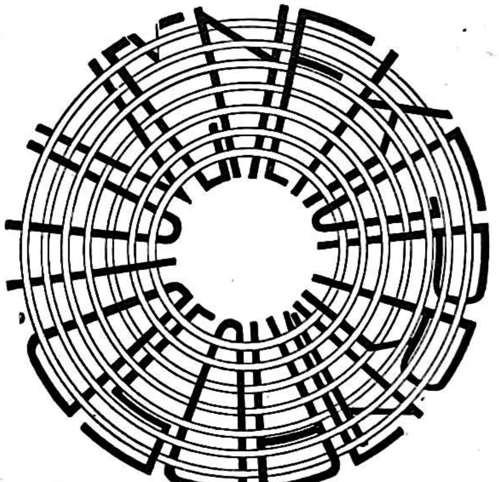

br. 222

br. 223

```
T Y R O S : W A G = H A L
W A G
H A H O
H W R A
  W S H S
  W S H S
  Y Y Y Y
```

Treba naći prezime engleskog književnika, dobitnika Nobelove nagrade za 1932 godinu. To prezime je ključ pretstavljen nizom: 7, 5, 9, 3, 2, 6, 8, 4, 1, 0

Kada se zatim slova diobenog zadatka zamijene brojkama iz ključa, mora izaći dioba bez ostatka.

Donosimo ovdje dva kriptograma, jedan obični i jedan diobeni, na razmišljanje. Rješenja su pri koncu ove knjige.

Dodatak k diobenom kriptogramu

Poput diobenog kriptograma, koji se osniva na računu dijeljenja, mogući su i kriptogrami koji se osnivaju na ostalim temeljnim računskim operacijama. Takovi kriptogrami donosili su do danas rijetko zbog toga što su bili slabo poznati.

KRIPTOGRAM ZBRAJANJA. Ovdje se zbrajaju dvije riječi, dva pojma tako da suma daje ponovno neku riječ odn. pojam. Na pr.

br. 224

Treba naći naziv jedne sjevero-brazilske države. Taj naziv jest ključ pretstavljen nizom

```
  K U M
+ B O N
-------
P A R E
```

1, 9, 8, 5, 0, 4, 3, 2, 7, 6.

Kada se zatim slova računskog zadatka zamijene brojkama, mora se račun ukazati valjanim.

Način je rješavanja ovdje isti kao kod diobenog kriptograma. Treba, naime, ustanoviti koja slova dolaze u sumandima i sumi — ovdje: kumbonpare — i od tih slova treba kombiniranjem ustanoviti ključ, ovdje brazilsku državu. Kada je nađen ključ, naravno, onda je zagonetka riješena.

Sastavljanje se ne razlikuje od onog spomenutog kod diob. kriptograma, samo se ovdje zbrajaju dva broja, i to takva dva da u čitavoj računskoj operaciji dođe onoliko različnih brojki koliko slova ima riječ ključa. Brojke se mogu ponavljati ako su sumandi četvero ili višeznamenkasti, jer u tom slučaju čitav račun ima više od 10 znamenaka. Kada su sumandi troznamenkasti, onda se nijedna znamenka kroz čitav račun ne smije ponoviti, a osim toga suma mora biti iznad hiljade, jer je samo u tom slučaju moguće dobiti deset raznih brojki* (3+3+4=10).

Inače za ovakav kriptogram važi sve ono što je rečeno o diobenom kriptogramu. Tako riječ ključa ne smije imati više od 10 slova, a može imati manje; slova se u toj riječi ne smiju ponavljati i dr.

KRIPTOGRAM ODUZIMANJA. Ovdje se od jednog pojma »oduzima« drugi, tako da nastane preostali treći:

br. 225

```
   I V O N
— L J E T O
-----------
   E R D A
```

Treba naći ime ljekovite biline (vrst sljeza). To ime je ključ pretstavljen nizom: 7, 2, 3, 1, 0, 8, 6, 9, 5, 4. Kada se zatim slova računskog zadatka zamijene brojevima, mora se račun ukazati valjanim.

*) Postoji jedan mali »sistem prvog sumanda« spomoću kojeg se lako dolazi do brojeva koji su u rač. operaciji zbrajanja složeni od deset raznih brojki. Sastoji se u ovom: Prvi sumand (broj od triju znamenki) ne smije na prvom mjestu imati nijednu od brojki 1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, na drugom mjestu mora imati brojku 2, a na trećem 4 ili 5. Drugi sumand mora na posljednjem mjestu imati onu brojku koja zajedno s posljednjom brojkom prvog sumanda čini 9, na drugom mjestu 6, a na prvom mjestu onu koja s prvom brojkom prvog sumanda daje 10. Na pr. neka je prvi sumand 724. Drugi prema gornjem mora biti 365, a 724 + 365 = 1089. Kroz sva ova tri broja ne ponavlja se nijedna brojka, pa se bez poteškoća mogu zamijeniti slovima koje riječi od 10 raznih slova. Zla je strana ovog »sistema« u tome što se uvijek dobiva ista suma (1089), i što je prvi sumand moguć u svega četiri različitih kombinacija: 324, 325, 724, 725.

Sastavljanje i rješavanje isto je kao kod prijašnjeg kriptograma. Svaki naime kriptogram oduzimanja može biti i kriptogram zbrajanja i obratno. Tako bi ovaj primjer bio kript. zbrajanja kad bi se LJETO zbrajalo s ERDA u IVON, dok bi gore spomenuti kriptogram zbrajanja bio kript. odbijanja kada bi se od PARE odbilo BON (ili KUM) dobivajući diferenciju KUM odnosno BON.

MNOŽIDBENI KRIPTOGRAM. Ovdje se dvije riječi množe, a produkt je treća riječ. Na pr.

```
   L O T × E M S
   -------------
   R O P
     P T R L
       P N R S
   -------------
   P A R N A S
```

br. 226

Treba naći prezime jednog engleskog državnika iz prošlog stoljeća. To je prezime ključ pretstavljen nizom:

1, 0, 2, 6, 3, 5, 7, 8, 9, 4.

Kada se slova zatim zamijene brojkama, mora se račun ukazati valjanim.

Rješavanje i sastavljanje jednako je u potpunosti onomu kod diobenog kriptograma. Svaki množidbeni kriptogram mogao bi biti i diobeni ako se produkt podijeli multiplikatorom ili multiplikandom. Tako bi od gornjeg primjera nastao diobeni kriptogram kada bi se PARNAS podijelilo s LOT (ili EMS) dobivaju EMS odn. LOT.

Svi se ovi različiti kriptogrami osnovani na računskim operacijama nazivaju i jednim imenom: »računski kriptogrami«.

Konjićev skok

Konjićev skok jedna je od veoma interesantnih zagonetaka, ali je kod nas zbog neupućenosti čitalačke publike prilično zanemarivana u listovima koji podržavaju enigmatsku rubriku. Njeno je rješavanje doduše uvjetovano oštroumnošću i dovitljivošću odgonetačevom, ono iziskuje sposobnost gledanja i opažanja, no držimo da zajedno s kriptogramom i rebusom baš ta zagonetka veoma blagotvorno i uspješno djeluje na buđenje i razvitak tih sposobnosti.

Konjićev skok je vrst zagonetke kod koje se slogovi ili slova uvrštena u zadani dijagram vežu u riječi i rečenice onim redom kojim se na šahovskoj ploči pomiče šahovska figura konjić.

Figura konjić pomiče se šahovskom pločom u obliku slova »L« koje može da leži u različitim položajima.

br. 227

1	2	3	4	5
6	7	8	9	10
11	12	13	14	15
16	17	18	19	20
21	22	23	24	25

Recimo da se konjić nalazi na polju 13. Jedan potez biće učinjen kad se figura premjesti s tog polja

na polje 2 (preko 8 i 3 ili 12 i 7),
ili na polje 6 (preko 8 i 7 ili 12 i 11),
ili na polje 16 (preko 12 i 11 ili 18 i 17),
ili na polje 22 (preko 12 i 17 ili 18 i 23),
ili na polje 24 (preko 18 i 23 ili 14 i 19),
ili na polje 20 (preko 14 i 15 ili 18 i 19),
ili na polje 10 (preko 8 i 9 ili 14 i 15),
ili na polje 4 (preko 8 i 3 ili 14 i 9).

To slovo »L« što ga opisuje u jednom potezu figura konjić može, dakle, kako je već rečeno, da leži u raznim položajima, a u kom položaju u konkretnom slučaju ima da leži odn. u kom smjeru ima se povući jedan potez, to treba ustanoviti kombinirajući uvrštenim slogovima ili slovima, jer se u tom sastoji rješavanje.

br. 228

da-	hti-	-klon	mo-	pol	da-
po-	-le	-no	-ti	ci-	ne
-o;	-bu	lju-	-po-	bi	je,
te	-što	Na	Daj,	Dok	-o.
mol-	-di,			Ni-	što

Pravilno riješen daje jedan aforizam Friedricha Rückerta.

br. 229

-i	-a-	-i-	-d-	-e-
l-	-o	-č-	-s-	-a-
-o	s-	-b-	-j-	-a-
o-	-o	-o-	-v-	-o-
-v-	k-	-k-	r-	-l.
-m-	b-	-j-	P-	-lj-
-o-	-a-	-a-	-u	-i

Pravilno riješen daje jedan aforizam od W. Shakespeara.

Kako da se počnu rješavati gore zadani primjeri? Uzmimo prvi primjer: Neki su slogovi štampani velikim početnim slovima, što znači, da njima ili počinje neko vlastito ime, ili su to prvi slogovi prvih riječi svakoga stiha, a jednim će od njih valjda početi sam aforizam. Uvelike olakšavaju rješavanje označene crtice na jednoj ili obim stranama nekih slogova, a često i uvrštene interpunkcije. Crtice pokazuju, koji bi se slog s kojim mogao da veže i ujedno na kojem mjestu u riječi dotični slog stoji. Ako je naime crtica pred slogom, onda to znači da je taj slog posljednji dio neke riječi; ako je iza sloga, onda je taj slog prvi dio neke riječi, a crtice s obje strane znači, da se dotični slog nalazi negdje unutar riječi. Počnimo, na pr., kod sloga »Na« koji, budući da je bez crtica, stoji sam za sebe, pa nije dio neke riječi (biće, valjda, prijedlog!). Od slogova koji bi se mogli da nižu na ovaj dolaze u obzir jedino »mol-«, »bi« i »Ni-«. Potonji također otpada zbog toga što se on s »-po-« i dalje sa »-što« veže u »Nipošto«, a veza »Na Nipošto« čini se da nema smisla, pogotovo kad obje riječi počimaju velikim početnim slovom. I veza »Na bi« čini se besmislenom, jer je »bi« oblik glagola. Ostaje slog »mol-«, koji s »-bu« daje »Na molbu«. Na ovo moguće je da se veže

samo »da-«, a ovaj opet s »-no«, dakle: »Na molbu dano«. Tu ćemo stati, jer ne znamo koji bi se od mogućih slogova imao da niže na dalje. Uzmimo sada slog »-klon«! Taj bi se mogao vezati s »po-« u »poklon«, a s »ci-« u »ciklon«. Što je pravo? Da se to ustanovi, treba naći s kojim bi se još slogom mogao vezati »ci-« odn. »po-«. Jedini slog s kojim se »ci-« još može vezati je »-o.«, a da se on s njime zbilja ima i vezati, vidi se odatle što se »-o.« s nijednim drugim slogom ne može vezati. Dobivamo, dakle, riječ »cio.« i time utvrđujemo da se »-klon« veže s »po-« u »poklon«. Budući da je »-o.« jedini slog s točkom, znači to ujedno da je riječ »cio.« posljednja riječ aforizma. Na sličan način, spomoću crtica, ustanovljujemo da se slog »da-«, u gornjem desnom uglu, veže s »-ti« u »dati«, slog »hti-« s »-o;« u »htio;«, te »mo-« s »le« u »mole«, i konačno »lju-« s »di,« u »ljudi,«. Povezani su svi slogovi s crticama. Sada ostaje još da se povežu oni bez crtica, koji su riječi za sebe, i da se onda povežu riječi u rečenice. Na riječ »Nipošto« može da se niže samo riječ »poklon«, a na ovu samo riječ »cio.«. Dobivamo: »Nipošto poklon cio.«, što mora da je konac aforizma. Ako sada pođemo od sloga »Daj,«, vidjećemo da se na njega može nizati jedino slog »što«, a na ovaj »bi«, što daje »Daj, što bi«. Na slog »pol« može se nadovezati jedino »je,«, dok je s druge strane moguć spoj jedino sa slogom »-no« koji je već ranije vezan s »da-«; dobivamo dakle: »Na molbu dano pol je,« a već se po smislu opaža da se na to ima nadovezati »Nipošto itd.«, dakle:

Na molbu dano pol je,
Nipošto poklon cio.

Dva stiha imamo. Na slog »Dok« moglo bi se nadovezati »ljudi« i »ne«, no kako se »ne« može nizati samo na taj »Dok«, biće da je ono pravo. Dakle: »Dok ne«, što se proslijeđuje u «Dok ne mole« i dalje u »Dok ne mole te ljudi,«. Na ovo se sami po sebi nadovezuju redom još nepovezani slogovi: »Daj, što bi dati htio;«. Na slog »-o;« nadovezaće se slog »Na« pa su time povezana još dva nevezana stiha tako da konačno dolazimo do rješenja:

Dok ne mole te ljudi,
Daj, što bi dati htio;
Na molbu dano pol je,
Nipošto poklon cio.

Time je zagonetka riješena.

Drugi primjer — koji bi se za razliku od prvog (slogovnog) mogao nazvati »slovčani«, jer su u polja uvrštena slova — kudikamo je teži za rješavanje. Kod slogovnog konjićevog skoka veoma olakšavaju rješavanje baš uvršteni slogovi, jer se već po prilici može ustvrditi koji će se slog s kojim vezati i dati neku riječ. Kod slovčanog konj. skoka taj plus u rješavanju otpada. Sva pomagala, koja mogu da olakšaju posao oko nalaženja veza između pojedinih slova, sastoje se jedino u eventualnim interpunkcijama koje se zajedno sa slovima uvrštavaju i u crticama koje pokazuju gdje se dotična slova u riječi nalaze, odn. kuda valja tražiti vezu nekog slova s drugim. Slovo »P-«, budući da je jedino veliko slovo, biće početak aforizma, a slovo »l.«, u posljednjem polju trećeg vodoravnog reda ozdo, biće konac aforizma, jer je ono jedino slovo s točkom na koncu. Pokušajte riješiti taj primjer!

Slovčani konjićev skok donosi se mnogo rjeđe od slogovnoga baš zbog gore razloženih teškoća pri rješavanju, a ukoliko se i donosi, sadržaj su mu kratke rečenice ili slično, jer se u tom slučaju, kada naime ne sadrži velik broj slova, bar donekle dade razabrati vezivanje u riječi. Ukoliko bi se ipak donosio i s velikim brojem slova, onda ga bar treba složiti kao »simetričan konjićev skok«, jer je time rješavanje prilično olakšano. (Vidi dalje).

Konjićev skok može biti simetričan, pa se zove »SIMETRIČNI KONJIĆEV SKOK«. Na pr.

br. 230

-ve.	na	ne-	to-	je	-ru	lo-	-je-	-ju,	u
-be-	-na	To	gra-	-ke	cvi-	Gdje	mi-	-ma	-će,
-go	zo-	du-	slut-	-ne	-ve.	pod	-ca	-di	ra-
-ša	-ske	-že-	-le-	-ni	sje-	-ko	-za-	Il	po
-ca	du-	-nja	A	Kat-	u	dje-	vi-	o	lju-
sre-	bla-	-ka-	pti-	da-	-so-	-da-	sno-	sta-	se
-da	-či-	-će,		-			ko	-ju	-ve

Pravilno riješen daje prvu strofu jedne pjesme od Vjekoslava Majera.

U pogledu rješavanja takav je konjićev skok lakši. Simetrični se, naime, konjićev skok razlikuje od običnoga po tome, što kod prvoga, kada se slogovi povežu linijama onim redom kojim se imadu vezati da dadu rješenje, nastaje neki simetričan crtež. Tako, kada se gornjem primjeru povežu slogovi linijama onim redom kojim se dolazi do rješenja, nastaje simetrični crtež broj 231 (str. 140).

Polja početka i svršetka povezana su isprekidanom linijom da se postigne potpuna simetrija. Rješavanje je ovog simetričnog konjićevog skoka olakšano zbog toga što se ovdje zapravo rješava samo jedna polovina, dok se uz ovu ona druga polovina rješava automatski, sama od sebe. Svaka linija nastala spajanjem slogova na jednoj strani mora da ima svoj simetrični par na drugoj strani, a uslijed toga se slogovi na strani koja se momentano ne rješava, vežu sami istim redom kojim i oni na strani koja se sada rješava.

To u potpunosti važi za primjer br. 230, jer su kod njega povezana najprije sva polja lijeve strane, a onda se je istom prešlo na desnu (vidi lik br. 231). Tu je dakle jedna strana od druge s osi simetrije potpuno odijeljena i u pogledu vezivanja slogova i u pogledu cjelovitosti onog teksta koji je rješenje.

Imade međutim i takovih simetrično složenih konjićevih skokova gdje jedna polovina nije onako odijeljena od druge, nego linije jedne polovine prolaze i kroz drugu, pa se opet vraćaju (vidi dalje lik br. 232 i 233).

U tom se slučaju slogovi koji čine jednu polovinu, recimo, neke pjesme ne nalaze odijeljeni s osi simetrije od slogova druge polovine, nego su svi slogovi izmiješani. Ipak, svaka linija nastala ve-

zanjem slogova, ako se i proteže kroz čitav lik (vidi br. 232 i 233), mora da ima svoj simetrični par i u tome je olakšanje pri rješavanju.

Simetričan je konjićev skok i onakav koji bi bio složen poput lika br. 234. Tu je gornji lijevi ugao simetričan donjem desnom, a gornji desni donjem lijevom uglu. Jedna je, naime, strana kao obrnuta tako da je donji dio došao gore i obratno.

Svi se ovi različiti načini simetrije pri donošenju zagonetke naročito ne spominju, nego je na odgonetaču da rješavajući sam na to dođe.

Nakon ovoga biće jasno zašto se slovčani konjićev skok, kada mu je predmet neka dulja rečenica, obično sastavlja kao simetrični. Time se, naime, odgonetaču daje još jedno pomagalo, koje će mu pomoći pri rješavanju. Ipak se slovčani konjićev skok i kao simetrični ne donosi u onolikom opsegu kao slogovni, jer mu je rješavanje, kada je većeg opsega, unatoč svega često onemogućeno.

Sastavljanje konjićevog skoka sastoji se u tome da se sva polja dijagrama povežu smjerom kojim se pomiče konjić šahovskom pločom. Pri tome ne smije nijedno polje, u koje dolazi jedan slog, ostati prazno, niti se koje polje smije dva ili više puta vezati. Neki sistem vezivanja, po komu bi se veza svih polja postigla nefaljeno već kod prvog pokusa, nije do danas pronađen, nego će sastavljač, osobito na početku, vezati polja na slijepo, dok se kasnije, kada je sve manje nepovezanih polja, može kombiniranjem i gledanjem unaprijed donekle odrediti kojim smjerovima treba vezati da sve bude povezano. Ako to nije uspjelo, ako je naime ma i jedno polje, u koje ima da bude upisan slog, prazno, treba vezivanje početi iznova, dogod se ne postigne potpuna povezanost. Gdje će vezivanje biti započeto, a gdje dovršeno, sasvim je nuzgredno.

Ni za simetrično vezivanje polja ne postoji neki nefaljeni sistem, ali sastavljač pri tom poslu mora da uzme u obzir neke činjenice koje uopće omogućuju simetrično vezivanje. Prije svega, dijagram mora sadržati paran* broj polja u smjeru okomitom na os simetrije. Mora naime biti takav da se okomitom crtom može podijeliti u dva posve jednaka dijela, tako da se sama polja ne cijepaju; a to je moguće samo onda ako dijagram u tom smjeru sadrži paran broj polja. Nadalje, polje u kojem je vezivanje započeto mora prema onom u kojem je vezivanje dovršeno biti u takvom položaju da se jednim potezom mogu spojiti.

Inače se postupa već prema tomu kakav se simetričan crtež želi postići. Na pr.

*) U najnovije doba nadošlo se na to, da je moguć simetričan konjićev skok i s neparnim brojem polja u smjeru okomitom na os simetrije. Vidi o tomu str. 143.

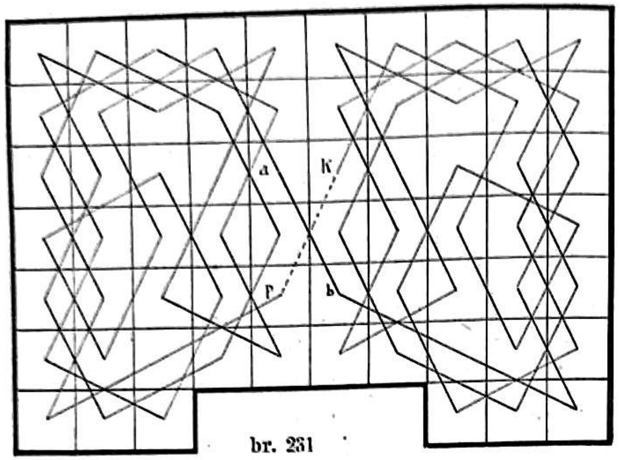

br. 231

Ovdje se uzima u vid samo jedna polovina dijagrama, na pr. lijeva, pa joj se polja vežu kao da se radi o jednom samostalnom dijagramu nesimetričnog konjićevog skoka. Čitavo je nastojanje naime upravljeno samo na to da se uspiju povezati polja te polovine bez obzira na simetriju. Ali — dok se kod nesimetričnog konjićevog skoka može početi i završiti vezivanje u bilo kojem polju — ovdje za to postoje dva i z v j e s n a polja: početak vezivanja polja jedne polovine mora se nalaziti u onom polju, koje bi se jednim potezom moglo povezati s kojim poljem druge polovine lika, a to polje može biti samo u ona dva okomita stupca koji su najbliži drugoj polovini lika, jer se samo iz tih dvaju stupaca može jednim potezom dopri-jeti u drugu polovinu. U gornjem je liku, primjerice, početo s vezivanjem u polju P(očetak) koje se nalazi u prvom okomitom stupcu do desne polovine lika. Nadalje, posljednje vezano polje (a) jedne polovine lika mora prema polju (b), koje je u položajnoj simetriji s poljem početka (P), biti u takovom položaju, da se oba mogu vezati jednim potezom. Da je to u gornjem primjeru postignuto, vidi se, jer od polja »a« (konac vezivanja prve polovine) do polja »b« jedan je potez, a polje »b« simetrično je po položaju polju »P«. Time je glavni posao dovršen. Ostaje još jedino da se počam od »b« povežu sva polja druge (desne) polovine lika i to istim smjerovima kao na prvoj polovini, tako da nastane simetričan crtež. Polje K(onac) posljednje je povezano polje čitavog lika, a spojeno je isprekidanom linijom s poljem »P« da se dobije potpuna simetrija.

Kod takovog simetričnog skoka ne važi nipošto kao pravilo da se prvi i posljednji slog moraju upisati baš u onim poljima koja su u gornjem primjeru označena s »P« i »K«. Ta se polja mogu povezati kao i sva druga, pa se linija prekine na bilo kojem drugom mjestu (na pr. polja Pd lika br. 232), gdje će onda uzeta rečenica imati da započne odn. da završi. Nadalje bi se simetričnost, kakva je gornjim likom prikazana, dala postići i vezivanjem polja na koji drugi način od gore spomenutog, da se, naime, počne s vezivanjem na kojem drugom mjestu; no svi su ti ostali načini skopčani s kudikamo više poteškoća.

U liku 231 prikazan je konjićev skok komu je simetrični crtež s osi simetrije podijeljen u dvije jednake polovine, a svaka bi ta polovina mogla da sama za sebe bude po jedan konjićev skok, dakako, nesimetrični. Niže imamo simetrične konjićeve skokove kojih linije jedne polovine zahvaćaju u drugu i obratno:

br. 232

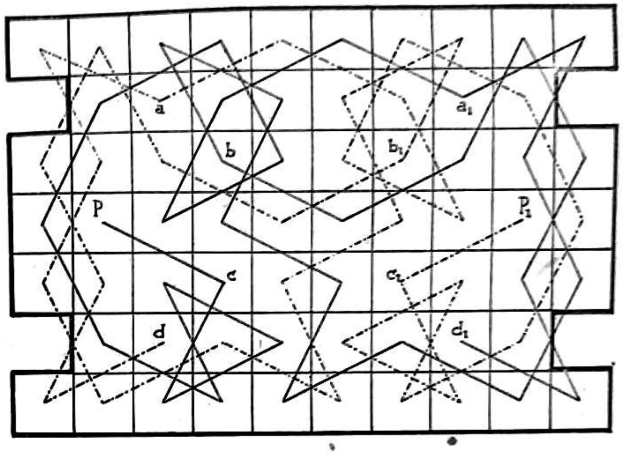

Takovo se simetrično vezivanje može postići na dva načina: 1) U isto vrijeme spajaju se polja koja su položajem simetrična. Prema tome moraće se početi u dva polja koja su položajem simetrična, a gdje ta polja leže, sasvim je nuzgredno. U liku 232 početo je, primjerice, u polju P i P_1. Sada sva pozornost sastavljačeva treba da je svedena na to da — d o v e v š i u v e z u s v a p o l j a — dovrši vezivanje linije počete u P u jednom od polja a_1, b_1, c_1, d_1, te linije počete u P_1 u jednom od polja a, b, c, d. Naime, konac jedne linije mora prema početku druge biti u takovom smještaju, da se jednim potezom mogu spojiti, a to će biti moguće samo onda ako se svršetak linije P nađe u kojem od polja a_1, b_1, c_1, d_1. Naravno, ako je uspjelo jednim potezom spojiti, na pr., početak linije P_1 i konac linije P, ne treba posebno nastojati postići to isto početkom linije P i koncem linije P_1, jer, kako su linije simetrično vezane, to nužno slijedi. — 2) Ovaj je način teži od prvog, a spominjemo ga potpunosti radi. Sastoji se u ovom: Treba najprije ustanoviti koliko polja sadrži lik konjićevog skoka.

br. 233

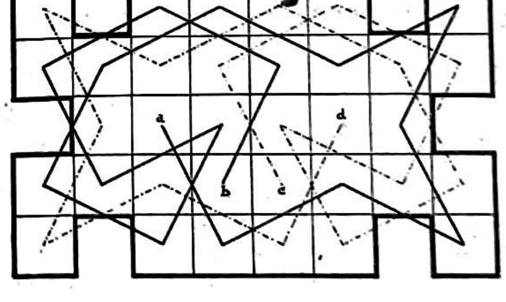

Na pr., gornji je lik složen od trideset i četiri polja. Počimajući u bilo kojem polju treba spojiti linijama polovinu od sveukupnog broja polja. (ovdje sedamnaest) i to tako da linija, koja spajanjem tih polja nastaje, ne bude ni u kojem pogledu simetrična s obzirom na okomitu os koja dijagram dijeli na dvije polovine. Nadalje da posljednje tj. sedamnaesto povezano polje bude prema polju, koje je po položaju simetrično onom u komu je vezanje započeto, u takvom položaju da se oba jednim potezom mogu spojiti. Tako je u liku br. 233 izvučenom linijom spojeno sedamnaest polja a da sama linija s obzirom na os simetrije nije ni u kojem dijelu simetrična. Početo je u polju »a«, a dovršeno u »b«. Polje »d« simetrično je polju »a«, a konac izvučene linije (polje »b«) može se jednim potezom spojiti s tim poljem »d«. Time je posao dovršen, jer dalje vezivanje, gore predočeno isprekidanom linijom počevši od polja »d« do »c«, jeste šematsko.

Ovdje je jedna polovina simetričnog crteža okrenuta naopako:

br. 234

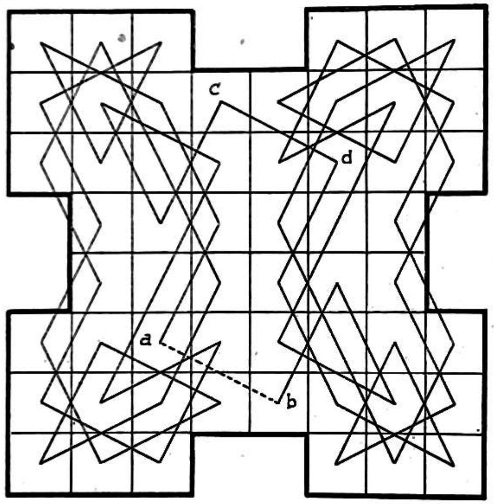

Što se vezivanja polja tiče, važi ovdje isto što je rečeno za lik br. 231, odnosno, ukoliko bi linije jedne polovine prolazile i kroz drugu pa se vraćale, za lik br. 232 i 233. Samo treba imati na umu da se ovdje položajna simetričnost polja drugačije uzima. Tu je, na pr., polje »a« po svom položaju simetrično polju »d«, a polje »b« polju »c«. — Da za potvrdu gornjega primijenimo ovdje ono što je rečeno prilikom tumačenja lika 231: Vidimo da je vezivanje polja lijeve polovine lika početo u polju »a« (iz tog se polja jednim potezom može doprijeti u desnu polovinu lika!). Posljednje povezano polje lijeve polovine je »c«, koje se jednim potezom veže s poljem »d«, a ovo je po položaju simetrično polju »a« (početku).

br. 235

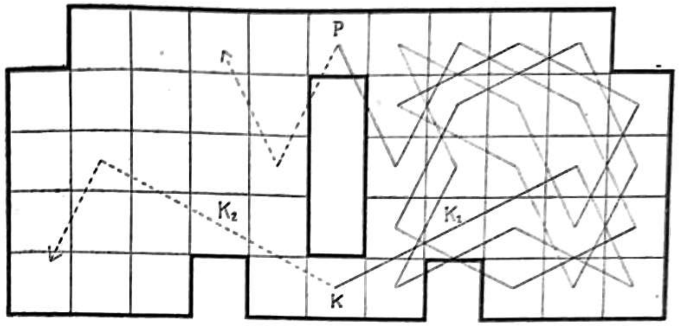

Gornji način vezanja polja odnosno konstruiranja lika pretstavlja iznimku od onog pravila, da je za simetrično vezanje potreban lik s parnim brojem polja u smjeru okomitom na simetralu. Lik ima jedanaest polja u širinu, a sva je unatoč toga moguće simetrično povezati. Ta se iznimka omogućuje spomoću dva polja (gore P i K) koja služe kao spoj, veza obih polovina lika, a ujedno su ishodišne odnosno završne točke vezanja obih polovina. Jednu polovinu treba povezati tako da početak bude u jednom, a završetak u drugom od spojnih polja. Zatim se polja druge polovine povežu istim smjerovima kako je to učinjeno u prvoj. Inače za ovakovo simetrično vezanje važi sve ono što je dosad rečeno o simetričnom vezanju uopće. Tako na pr. da linije jedne polovine mogu prolaziti i kroz drugu vraćajući se natrag itd. U jednom liku ovakvog neparnog simetričnog konjićevog skoka mogu postojati samo dva spojna polja. No ova mogu biti i u kojem drugom međusobnom smještaju, nego su to u gornjem primjeru, gdje ih dijeli prazan prostor od tri polja.

Kod ovoga kao kod svih simetričnih konjićevih skokova biće razmak između početka i konca vezanja jedan potez, za razliku od simetričnog kraljevog hoda gdje početak i konac doduše moraju položajem biti simetrični, ali otstojanje može biti u koliko mu drago poteza (vidi str. 145, i lik br. 238 među »odgonetkama«). No to je moguće i kod konjićevog skoka, ali samo kod neparnog simetričnog konjićevog skoka s **jednim** »**spojnim poljem**«. Recimo da u gornjem liku nema polja »K«, već samo polje »P« koje spaja obje polovine. Konac vezivanja desne polovine bio bi u gornjem slučaju u polju »K_1«, a lijeve u polju »K_2«. U jedno od ova dva polja imao bi se uvrstiti prvi slog, a u drugo posljednji slog rješenja, premda se polja K_1 i K_2 jednim potezom ne mogu spojiti.

Time bi bilo sve rečeno o vezivanju polja konjićevog skoka, osobito o simetričnom vezivanju. Kako je već sprijeda spomenuto, nekog sistema, po komu bi se vezivanje nefaljeno izvršilo, ne postoji, nego je sastavljačeva dužnost da kombinira i pokušava dok mu jednom ne uspije povezati sva polja. Imade, doduše, nekih više manje ustaljenih smjernica kojih se sastavljači pri vezivanju drže, no sve je to tako usko vezano uz pojedine oblike dijagrama, da se uopće ne može ni donekle općenito govoriti o njima.

Što se tiče **sadržaja** koji će se uvrstiti u povezana polja, obično su to pjesmice, ulomci pjesama, a rjeđe aforizmi, narodne

poslovice i slične rečenice ili riječi. Tekst se rastavi na slogove, (rjeđe slova), i slogovi se uvrštavaju u polja onim redom kojim su polja povezana. Da rješavanje bude olakšano, a riješen sadržaj potpuno razumljiv, uvrštavaju se u polja zajedno sa slogovima i interpunkcije, a kratkim se crticama ispred, iza ili s obih strana sloga označuje, gdje se dotični slog u riječi nalazi i s kojim bi se slogom po prilici mogao vezati. Uvrštavanje interpunkcija i spomenutih crtica nije bezuvjetno potrebno da bi se zagonetka mogla smatrati gotovom. Neki se inostrani listovi toga uopće ne drže. No, ako se uzme u obzir da je kod nas ova vrsta zagonetaka još prilično nepopularna, biće svakako dobro ako se ta pomagala ne mimoidu, kako bi se rješavanje pojednostavilo.

Ono od čega se kani složiti konjićev skok, ako i jest na pr. ulomak neke pjesme, mora imati svoj zaokruženi smisao, treba da je cjelovito, da bi bilo razumljivo i onome ko eventualno ne poznaje ostalog dijela pjesme; ne smije biti kao istrgnuto, bez početka i svršetka (bez glave i repa). Osim toga treba da je sadržaj biran, kao takav da daje motiv donošenju zagonetke, tj. da se odlikuje ili duhovitošću, ili ljepotom dikcije, stila, ili dubinom misli itd. Besmisleno je zaista trošiti vrijeme, papir i crnilo vezivanjem i spremanjem konjićevog skoka, trošiti novac slaganjem lika i prostor njegovim donošenjem, ako mu sadržaj uopće nije ni prosječne vrijednosti.

Veličina dijagrama ustanovljuje se prema množini slogova (slova) onoga što se kani uzeti kao rješenje: koliko slogova, toliko polja. Oblik dijagrama određuje ukus i volja sastavljača. Ipak, čini se da je najsvrsishodniji dijagram u formi četverokuta eventualno s manjim izdancima i udubinama, jer takav zauzima manji prostor. Druga je stvar ako ima naročitih razloga da lik bude u kojoj drugoj formi, na pr. prigodan konjićev skok ili slično.

U namjeri da se uštedi na prostoru slaže se konjićev skok ne kada i tako da se u svako polje uvrste po dva pa i tri sloga.

br. 236

-ku put	Kol- sta...	-ko o-	put -ku	-vo.. A-	drh- -ma
Ka- -sta:	sam -li-	žar- mi	-to, ne-	bih -lu	-ko lju-
-ko do-	o- -ki	-vo, Za	lju- u	sam pu-	-to- -li
sno- to-	-bav R'ječ	put -ta	-či- sva-	Kol- -bav	joj gr-

Pravilno riješen daje jednu pjesmicu iz »Anakreontike« Ante Benešića. Donji se slogovi vežu po istim potezima kao gornji ali obratnim smjerom.

Obično se to čini tako da se, na pr., gornji slogovi (vidi primjer) vežu jednim smjerom dok svi ne budu povezani, a zatim se, počev u onom polju u komu je dovršeno vezanje gornjih slogova, vežu istim smjerom ali obratnim redosljedom donji slogovi. Tako je to učinjeno u gornjem primjeru. Uostalom, način kojim se vežu donji slogovi, te prijelaz s posljednjeg gornjeg na prvi donji slog pri takvoj se zagoneci obično uvijek ističe u popratnom tekstu.

Kraljev hod

Kraljev hod (šetnja) je zagonetka srodna konjićevom skoku utoliko, što se ovaj također osniva na jednom pravilu šahovske igre. Slogovi naime (ili slova), koji su uvršteni u polja lika, koji se zadaje, vežu se onako kako se šahovska figura kralj pomiče šahov. pločom.

Figura kralj pomiče se šahovskom pločom u svakom smjeru (vodoravno, okomito i dijagonalno prema desno ili lijevo), ali uvijek samo za jedno polje. Tako bi, na pr., kada bi se kralj nalazio u polju 13 lika br. 227 (vidi konjićev skok), jedan potez bio učinjen, kada bi se figura premjestila u jedno od polja 7, 8, 9, 14, 19, 18, 17, 12. Na taj način imadu se vezati slogovi (slova) koja se uvrštavaju u dijagram kraljeva hoda.

Kraljev hod

br. 237

al'	slu-	-šaj	I	-ska,	I
ne	-jet,	ra-	plje-	-je-	lju-
svi-	-di	vrh	pi-	-bi	-ska.
za	je	na-	-daj	se	svi-
-da	ljud-	ne	hva-	-jet,	pla-
vo-	-ska	-la	al'	Jer	-ći,

Pravilno riješen daje ulomak iz jedne pjesme Augusta Šenoe.

Simetrični kraljev hod

br. 238

Al'	Zar	-je,	sa-	-ga	-vić
taj	ne,	-ma	ži-	-ko-	ko-
ne!	ko	-ji	duh	Od	Mar-
krt	Tko	čo-	-vječ-	je?	-ca,
je	pod	-da-	-lju	sun-	kri-
za-	-gle-	zem-	-o	da	se

Pravilno riješen daje ulomak iz našeg eposa, te prezime autora.

Što se rješavanja tiče važi ovdje sve ono što je o tomu rečeno o rješavanju konjićevog skoka, samo s tom razlikom što se ovdje slogovi vežu po uzoru pomicanja kralja šahovskom pločom.

Simetrični kraljev hod (kao i konjićev skok) znači da će linije, koje nastaju spajanjem slogova onim smjerom koji dovodi do rješenja, dati neki simetrični crtež.

Slovčani kraljev hod, kada se u polja dijagrama uvrštavaju slova mjesto slogova, donosi se rijetko zbog istih razloga koji su spomenuti prilikom opisivanja slovčanog konjićevog skoka, te se i sve ostalo ondje spomenuto odnosi i ovamo.

Za sastavljanje kraljevog hoda važi isto što je u tom smislu rečeno kod konjićevog skoka uzevši, dakako, u obzir da se ovdje polja lika vežu potezima šah. figure kralj. Osim toga se sastavljanje simetričnog kraljevog hoda razlikuje od isto takovog konjićevog skoka jedino po tomu, što se početak i konac vezivanja kod kraljevog hoda doduše moraju nalaziti u dva polja koja su međusobno po položaju simetrična, ali ta polja ne moraju biti u takvom međusobnom položaju da se jednim potezom (kralja) mogu povezati, kao što je to slučaj kod simetričnog konjićevog skoka, gdje je to prijeko potrebno. Ta polja (početak i svršetak) mogu se kod simetričnog

10

kraljevog hoda nalaziti u bilo koja dva po položaju simetrična polja lika (vidi, na pr., rješenje primjera br. 238). — Vezivanje polja kraljevog hoda, bilo simetrično bilo obično, mnogo je jednostavnije negoli kod konjićevog skoka.

Što se forme dijagrama, pa sadržaja (predmeta) tiče, važi ovdje isto što je o tome rečeno kod konjićevog skoka.

DODATAK KRALJEVOM HODU

S obzirom na način vezanja polja postoje još dvije varijante kraljeva hoda: »Kraljev hod vodoravnih i okomitih poteza« i »kraljev hod dijagonalnih poteza«, koji se nazivaju i »Kulin hod« odnosno »Lovčev hod«.

KULIN HOD ili »kraljev hod vodoravnih i okomitih poteza«.* Šahovska figura »kula« pomiče se pločom samo u vodoravnom smjeru, ali potez nije ograničen na neki broj polja. Jedan je naime potez učinjen ako se figura u vodoravnom ili okomitom smjeru premjesti

br. 239

blu	nu	lji	tra	be	se
diš?	Do	da	ži	nju!	kraj
ni	bro	u	što	diš?!	Ti
je	tu?!	Lo	Za	tru	se
li	sve	vit	sre	ću	da

Pravilno riješen daje jednu pjesmicu od J. W. Goethea.

sa jednog polja na njemu susjedno, kao što je jedan potez učinjen i onda ako se figura premjesti na koje mu drago polje istog vodoravnog ili okomitog niza. U enigmatici to nije zgodno, pa je zbog toga ta velika sloboda stegnuta na jedno polje. Iz polja 13 (lik br. 227) biće, dakle, učinjen jedan potez ako se 13 spoji s jednim od polja 8, 14, 18, 12. Takvim smjerovima vežu se slogovi ili slova koji se uvrštavaju u lik kulina hoda.

Lovčev hod (prema šahovskoj figuri lovac) bila bi zagonetka gdje bi se susjedna polja vezivala dijagonalno, onako kao kod kulinog hoda vodoravno i okomito. Lovčev hod nije se do danas donosio, jer: lik ne može biti četvorina, a posvemašno je povezivanje svih polja moguće samo onda ako dva susjedna polja budu povezana vodoravno ili okomito, ne dijagonalno.

Inače za obje ove zagonetke važi sve rečeno o kraljevom hodu, tako da mogu biti simetrični, slovčani itd.

[1]) U nekim stranim listovima upotrebljavaju ovaj naziv mjesto »kulin hod«. Sa šahovskog gledišta ne da se reći koji je naziv osnovaniji, jer oba pretstavljaju u enigmatici nešto što je prema njenim potrebama modificirano. Ovaj je naziv utoliko bolji što upućuje i početnika u enigmatici, komu su šah. pravila poznata, u sistem rješavanja. Možebit je najbolje da se prigodice upotrebljava i jedan i drugi naziv.

Pravopisne i gramatičke zagonetke

Više je vrsta zagonetaka koje su nastale i moguće su uslijed razlika u našim pismima, govorima i narječjima, pravopisnih i gramatičkih pravila, te raznih svojstava riječi u našem jeziku.

PRAVOPISNA ZAGONETKA sastoji se u tome što primjena nekih pravopisnih pravila na riječ uzrokuje da ona može mijenjati svoje značenje. Na pr.

Pravopisna zagonetka
br. 240

Kao centar naše braće
Veliki je svakom znan.
Preko malog stupaš kada
Ulaziš u koji stan.

Pravopisna zagonetka
br. 241

Mala mami. Ko nasjedne
Tomu više natrag ne da.
U veliku hodočaste
Poklonici Muhameda.

Rješenje prvog primjera: Prag (grad) — prag (vratiju). Ova bi, dakle, zagonetka bila isto što homonim s razlikom što je ovdje riječ jedanput vlastito ime (velika), a drugiput nije. Naslov »pravopisna zagonetka« pojam je širok, budući da pod njega ide sve što je za zagonetku prikladno, a moguće je tako uslijed pravopisnih propisa. Tako je pravopis. zagonetka i ona koja se donosi pod naslovom »Naši govori« (str. 150) nazivana tako da se bliže označi.

GRAMATIČNA ZAGONETKA, poput pravopisne, sastoji se u tome da od neke riječi nastaje drugo značenje kada se neka gramatička pravila na nju primijene. Na pr.

br. 242

Imenica: grdna pustoš
Bez zelene radosti.

Njezin pridjev još je slađi
Od najslađe sladosti.

F—e

U čemu je predmet ove zagonetke, na to upućuju već i stihovi. Treba naime od jedne izvjesne imenice izvesti pridjev, pa da ovaj zadobije neko izvjesno drugo značenje. Sličan bi bio primjer: Bata (tvorničar cipela) i posvojni pridjev ženskoga roda toga imena: Batina u značenju: palica, štap. Marta (žen. ime) i posv. pridjev od toga: Martin (m. ime) itd. I ovdje je naziv »gramatička zagonetka« širok pojam pod koji pripada stupnjevanje, sklanjaljka, rodovka, naša pisma i naša narječja (o svemu v. dalje). Svim su tim zagonetkama dani ovi naslovi zbog bliže oznake.

STUPNJEVANJE (Stupnjevaljka). Predmet je takve zagonetke riječ koja u deminutivu ima drugo, a u augmentativu treće značenje. Na primjer

br. 243

Stupnjevanje

Supstantiv:

Dimom se puši,
Niz brdo ruši,
Sve živo guši.

deminutiv:

I kada leži
Ako zareži,
Sve pred njom bježi.

augmentativ:

Kad s brda gori
U dô se sori,
Sve živo mori.

F—e

Sličan bi bio primjer: živa (kem. elemenat), deminutiv: živica (grmlje), augmentativ: živina (životinja), peta (dio stopala), deminutiv: petica (škol. ocjena), augmentativ: petina (razlomak) i dr. — Stupnjevanje ne mora biti skroz provedeno. Dovoljna su naime i sama dva stupnja, makar i ne susjedna, na pr. supstantiv i augmentativ.

br. 244 Stupnjevanje

Po velikoj mala plazi
Dok je čovjek ne opazi.
K velikoj on tad pristupi
I po maloj brzo lupi.
Dok velika čvrto stoji,
— Stoljeća će da nabroji —
Mala mrtva k zemlji pada;
Odleti joj duh do Hada
Da iskuša iste vaje
Koj'ma ljude mučila je.

F—o

br. 245 Stupnjevanje

Veliki hajduke vodi,
Ljude mrke, krvi žarke.
Mali pjeva lijepe pjesme
Ko na primjer »Slobodarke«.

U svakom su gornjem primjeru obrađena po dva stupnja. Slični bi bili primjeri: mart (mjesec) deminutiv: Martić (naš pjesnik), palac, deminutiv: palčić (ptica), dani-Danci (evrop. narod) i dr.

SKLANJALJKA. Predmet je takove zagonetke riječ koja u različnim padežima daje različita značenja. Najčešće su sklanjaljke u genitivu. Na pr.

br. 246 Sklanjaljka

Nominativ:
Haj, što leti
Bože sveti,
Jasnim zrakom
Pod oblakom!
Duga kosa
Joj vijori,
Poput žuta
Zlata gori.
Lepršа joj
Halja bijela,
Leti, leti
Kao strijela...

Genitiv:
Dva, tri prsta
Duga, čvrsta
Bez počitka
Od osvitka
Pa do mraka
Kupe, zgrću,
I prenose,
I prevrću.
Ne smeta im
Ljetna jara
Ni sparina,
Ni omara...

F—e

Slični bi primjeri bili: pljusak — pljuska, Košut — košuta, harmonij — harmonija, kolo — kola, taj — toga itd. — Sklanjaljki u genitivu imade mnogo, ali su toliko rjeđe one u drugim padežima. Na pr.

br. 247 Sklanjaljka

U padežu prvom
Oruđe je neko,
Gospodarstvu svakom
Potrebno je prijeko.

Genitiv se pako
Među živad broji,
Najviše ga volim
Kad pečeno stoji . . .

Al uza sve slasti
Slabo mi je milo,
Ako za njim ne bi
Vokativa bilo.

Zlatan Čop

br 248 Sklanjaljka

Strelimice jaši Haso
I podbada dobra konja.
Leti konjče kano zvijere
Kad u zraku smrt navonja.

A u sedlu Turčin Haso
U Alaha diže oči:
Nedaj konju, gospodaru,
Da u sedmi padež skoči!

Ta skoči li u tu propast
— Arapskih mi din-svetišta!
Mjesto konja biće zrno,
Zrno sitno kao ništa!

U prvom primjeru ista riječ u nominativu, genitivu i vokativu ima svakiput drugo značenje, u drugom primjeru u nominativu i instrumentalu. — Slični bi primjeri bili: bara — Bari, Pera (evrop. četvrt Carigrada) — Peri (talijanski komponist) — Peru (južnoamer. država) i Pero (pisaći pribor), ta (pokaz. zamjenica) — te (veznik) — tu (adverb) — Tom (m. ime) i dr.

O kojim se padežima kod koje sklanjaljke radi, treba uvijek naročito istaći, i to, ili izvan pjesmice (primjer br. 246) ili unutar pjesmice (primjer br. 247 i 248). U prvom slučaju sastavljač obično imade više prostora i slobode da samu pjesmicu što više dotjera, dok se u drugom slučaju zanimivost u sastavku postizava obično tako, da se opisivanje riječi dovede u vezu (posljednje strofe primjera br. 247).

RODOVKA je zagonetka kod koje se opisuje riječ u različitim rodovima svakiput u drugom značenju. Na pr.

br. 249 Rodovka

Muško: prođe kao san,
Traje samo jedan dan.

Žensko: neka svetica je
Kojoj Srbin počast daje.

Srednje: krati danak dug
Robinzonu vjeran drug.

F—e

br. 250 Rodovka

Žensko:
Ljudi muče muku
Da toga što više
Iz zemlje izvuku.
Srednje:
Dječicu za ruku,
Zvono za konopac,
Za to — kola vuku.

F—e

Rješenje: 1) petak, Petka, Petko. 2) ruda, rudo.

Kod rodovke izvode se, dakle, riječi tako da im se dodaju nastavci što ih pridjevi u različitim rodovima imadu (—i, —a, —o) i to bez obzira na to da li riječ uz izvjesni nastavak faktično stoji u tom rodu ili ne. Glavno je, naime, da je riječ »Petko« uzeta kao da je srednji rod od »petak« premda je muškog roda, (ovaj Petko, a ne ovo Petko). U drugom primjeru osim što su riječi po obliku u ženskom i srednjem rodu, jesu to i po svojoj prirodnoj opredjelbi (ova ruda, ovo rudo).

O kojim se rodovima u kojoj rodovci radi, treba uvijek naročito istaći. Mnoge rodovke muško-ženskog roda isto su što i sklanjaljke. Na pr. (ovaj) Mitar — (ova) mitra, također: Mitar (nominativ) — Mitra (genitiv) i dr.

NAŠA PISMA. Takva riječ kao zagonetka je rijetka, a sastoji se u tome, da se može uzeti da je napisana u latinici i ćirilici, a u svakom slučaju daje drugo značenje. Poznato je ono u kajkavskom CUCAK (pseto) koje čitano kao ćirilica daje: Sisak. Donosimo jedan obrađeni primjer:

br. 251

Naša pisma

Djeca — ko djeca. Ovkraj, onkraj
Save
Istu galamu, istu larmu prave.
Bila to Srpčad ili mali Hrvati,
Vika i huka djetinjstvo im prati.

I tu se vidi da su oni — jedno,
Stog biće ovo zabilježit vrijedno:
Što sličnim čini ove nam mališe,
U oba pisma jednako se piše.

F—e

NAŠI GOVORI. Ovdje se kao zagonetka obrađuje riječ koja u različitim govorima ima različita značenja (s gledišta ijekavštine). Na pr.

br. 252

Naši govori

Baš je **lijepa** cura ova,
Ljupka, draga, krasna, mlada.

Lipa jeste, al još nešto:
U glumice ona spada.

Bez **lepote** ove retke
Karavana često strada.

Sinđe

Rješenje: djeva (djevojka, ijekavski), diva (glumica, ikavski), deva (životinja, ekavski).

Riječi: lijepa, lipa, lepota štampane su masnije da se tako istakne koji se opis odnosi na koji govor. Riječ koja se obrađuje kao ovakova zagonetka ne mora biti moguća u sva tri naša govora. Dovoljna su i dva značenja. Na pr.

br. 253

Naši govori

I j e k a v a c :
Ova teče preko polja i dolina
I k a v a c :
Ovim glasom uvik piva kralj živina.

Sinđe

Rješenje: rijeka, rika (urlikanje).

Treba, dakako, u pjesmici spomenuti na neki način one govore u kojima su uzete riječi zagonetke.

NAŠA NARJEČJA. Kao zagonetka se obrađuje riječ koja u različitim narječjima ima različno značenje, a da ne mijenja oblik. Na pr. da neka riječ u štokavskom ima jedno značenje, a u kajkavskom ili čakavštini drugo, premda ne mijenja oblika. Takve su riječi, dakako, prilično rijetke. Ovamo se uzimlje i riječ koja možebit ne postoji u više od naših narječja, već ima više značenja u različitim krajevima gdje se inače govori istim narječjem. Na pr. riječ: »naučnik« koja na našem zapadu znači koliko šegrt, a na istoku naučenjak; novinar (srpski: kolporter, hrvatski: žurnalist).

Različite vrste

Ovdje su zabilježene nekoje vrste zagonetaka koje se u enigmatici (kod nas) rjeđe ponavljuju, koje se osnovane na istom načelu rješavanja uopće ne mogu češće donositi (zag. br. 261, a donekle i br. 262), zatim koje zapravo strogo uzevši niti nisu zagonetke (br. 263 i 264, te dalje).

ČAHURA. »Zagonetna čahura« prijevod je njemačkoga »Kapselrätsel« (tu zagonetku naročito Nijemci donose u većem broju). U toj se zagoneci opisuje riječ što u sebi krije drugu riječ; u duljoj je, rekbi, začahurena kraća riječ. Obađuje se obično u stihovima. Na pr.

br. 254

Zagonetna čahura

Jedan lijep i nježan cvijetak
Djevojkama drag je svima,
Djevojkama, jer u sebi
Jednog pravog — momka ima.

Zl. Veritas

Treba, dakle, naći naziv cvijeta u kome je začahureno neko muško ime (ili sinonim za »momak«).

Pri sastavljanju treba zagonetnu čahuru razlikovati od umetaljke i ispuštaljke (str. 81). Da li je nešto čahura ili umetaljka odn. ispuštaljka, stoji do toga, kako je stvar obrađena: ako se samo konstatira, da je jedna riječ u drugoj, onda je to čahura; ako se pri obradbi spominje umetanje odn. ispuštanje onda je to umetaljka odn. ispuštaljka. To doduše nema praktične važnosti, budući da niti zamijenjeni naziv ne bi odgonetača zaveo na krivi put rješavanja. Toliko samo da budemo dosljedni u nazivima.

Kod čahure ona slova, koja ostaju kada bi se čahura izvadila, ne moraju imati neko značenje. Na pr. »Bugarin«, ako izvadimo čahuru »ugari« ostaje »b—n«. Ne moraju, ali mogu imati neko značenje, a ono se u obradbi također može spomenuti.

To treće značenje ne bi smjelo biti spomenuto tako kao da je nastalo otstranjivanjem čahure, jer bi to bila ispuštaljka.

Zagonetka u najširem smislu, nestegnuta nikakovim posebnim pravilom, u kojoj se, dakle, opisno označuje neki pojam koji odgonetač ima pronaći i ništa više — takva bi se zagonetka, da se pobliže označi, morala kod nas zvati »o p i s i v a l j k a«. Strani naziv za takvu zagonetku glasio bi

PERIFRAZA* što u grčkom isto znači, tj. opisivanje. Nema tu nikakvih pravila kao kod anagrama, palindroma i dr. nego se sve sastoji u tome da se neki pojam prikaže po znacima koji su mu svojstveni. Zagonetka je tim bolja čim su oštrije oznake pojmova unatoč namjernog skrivanja svega što bi pojam očito odalo. Na pr.

*) Perifraza je pjesnička figura u kojoj se pravi pojam predočuje njegovim oznakama.

br. 255

Perifraza

Tijelo od gvožđa
Sa crijevom od lima,
Na crna usta
Redom hranu prima.

Probava sjajna
I bez gorke vode...
Jao, kud samo
Tol'ko hrane ode!!

F—e

Perifraza ili opisivaljka naročito je srodna narodnim zagonetkama, osobito onda kad je kratka kao ova:

br. 256

Perifraza

Zubata aždaja
Bez glasa leži,
Al kada ugriza,
Onda i reži.

F—e

Perifraza ili opisivaljka donosi se često pod naslovom koji je u vezi sa sadržajem. Ne dodaje se podnaslov »perifraza« ili »opisivaljka« budući da to nije potrebno: iz same se pjesmice razabire da se radi o zagoneci, a naročita pravila rješavanja ne postoje. Na pr.

br. 257

Čudnovata lađa

Čudna lađa na tom svijetu:
Trupina joj sva od kože,
Ali vodi se ugiblje,
Samo kopnom plovit može.

Ne može se micat prazna.
— Golema li, braćo, čuda! —
Tek natovarena mesom
Brodi svijetom kojekuda...

F—e

U nas donosile su se perifraze veoma rijetko, a razlog je u tome što stvar sa sastavkom ovakove zagonetke ne stoji onako lako kao kod ostalih zagonetaka u pjesmi. Na pr. kod palindroma glavna je stvar u tome da se nađe riječ, a opis kako-tako. Ovdje sve stoji do toga kako će se uspjeti prikazati odabrani pojam da opis bude nedvojben i oštar, ali ujedno sakriven i da odgonetača sili na razmišljanje. Zbog toga su opisi gotovo uvijek alegorički.

PITALICA može biti u prozi ili u stihovima. Na pr.

br. 258

Pitalice

Koja su dva para slova
Koja redom abecede
Baš za dio tvoje, moje
I svačije ruke vrijede?

br. 259

Pitalice

1. Koje se »prevozno sredstvo« dade izgraditi od par interpunkcija?
2. Od koliko se žica sastoje gusle i koje su to žice?

Sinđe

Narodna pitalica sastoji se obično od metafore, dok se kod ovih umjetnih (naročito u prozi) pojmovi ne zamjenjuju, a same su pitalice neka vrst mudrolije.

IGRA RIJEČI. Takvim se zagonetkama stavljaju i različiti nazivi, koji ne označuju vrst zagonetke, nego su naslov dotične pjesmice. U samim se stihovima, naime, uvijek tumači i način rješavanja, pa nije potrebno niti to da se naslovu pjesmice dodaje podnaslov koji označuje vrst zagonetke. Kao takova zagonetka obično se obraduje riječ od koje različitim postupcima (dodavanjem, oduzimanjem slova, okretanjem, raspolovljivanjem itd.) nastaju nove riječi. Na pr.

br. 260

Igra riječi

A gle čudne vragolije:
Obrneš li je pa se pije.
Dodaš li pak piću slovo,
Posjedom ga stvara ovo.
Kad bi straga čitat htio:
Na vrat stavljaš prvi dio,
Iza njega pak na kraju
Slova kartu jednu daju.

Vanja

Naravno da igre riječi mogu biti veoma različne. Ova je gornja vrst najčešća, budući da se do takove riječi najlakše dolazi i ona ima svoj kao modus. No igre riječi mogu biti i različne zagonetke kojima je predmet »igra riječi«, ali koje obično ne čine vrstu kao gornja, nego su po jedna zagonetka za sebe. Takvoj je zagoneci potreban naslov »igra riječi«. Na pr.

br. 261

Igra riječi

U kog miso
Nije spora
Ovo dolje
Znati mora.
Nuder, dakle,
Sad je hora,
Pozor
Svi!
KORA
NORA
NIRA
DORA
NORA
DI

F—e

Po drugi puta donijeti ovakovu zagonetku (s drugim rješenjem) u kratkom vremenskom razmaku ne bi imalo smisla, budući da bi bio poznat način rješavanja koji je ovdje koliko i samo rješenje. Odatle slijedi da se za igru riječi ne mogu postavljati nikakva pravila sastavljanja ni rješavanja ukoliko nije poput prvog primjera.

Ovom posljednjem primjeru slična je zagonetka koja se obično donosi pod različitim naslovom (na pr. »zagonetni natpis« ili slično), a sastoji se također u igri riječi koja je ovdje u naputku. Na pr.

br. 262

Učitelji vas obrazuju

Iz gornje rečenice treba otstraniti četiri slova da preostane osam.

Igra riječi sastoji se u tome, što se naputkom »otstraniti četiri slova« faktično ne misli na to da se otstrani količina od četiri slova, nego slova sadržana u riječima »četiri slova«. S istog razloga kao zagonetka br. 261 ne može se ni ovakova igra riječi donositi često premda bi rješenje bilo drugo, jer je postupak (= rješenje) poznat.

RAČUNSKE ZAGONETKE (zadaci). Ovo uopće ne bi bila zagonetka, već računski zadaci obično donijeti u stihovima. Na pr.

br. 263 Na ispitu

Mrki učo Mika malom Peri reče:
»Tridesetišesto ljeto mi je veće,
A tvoj život, uzmi, baš u petom luta,
Kad sam ja od tebe stariji dva puta?«
Reče, sjede, čeka grozni učo Mika,
A iz Pere suklja jato upitnika.

br. 264 U školi

Usta učo pa da Peri zbori:
»Dvije će brojke taman deset dati,
Pol s trećinom skupa sedam tvori.
Te dvije brojke ja bih htio znati.«
Učo sjeda pa u Peru gleda,
Pero šuti i šamare sluti.

Prema podacima danim u pjesmicama treba sada postaviti jednadžbu s jednom odnosno s dvije nepoznanice i zatim provesti račun.

Naročita su vrst računskih zagonetaka tzv. računske slagaljke (matematičke slagaljke) gdje u zadani lik treba uvrstiti izvjesne brojeve da u izvjesnim pravcima nastanu izvjesne sume. Na pr.

br. 265

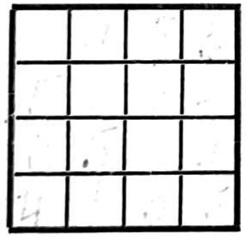

Brojke 1, 3, 4, 5 treba razmjestiti u polja lika tako da zbroj u svim pravcima (vodoravno, okomito, dijagonalno) bude 13.

Obično u svim vodoravnim, okomitim i u oba dijagonalna smjera ima nastati ista suma. No ima i drugačijih slagaljki. Naročito su uspjele slagaljke kod kojih dobivene sume nisu tek brojevi,

nego imadu i neko važnije značenje, na pr. da sume u jednom smjeru budu godina rođenja, a u drugom smjeru godina smrti neki slavne osobe ili sl. Lik računskih slagaljki je obično kvadrat, a taj ne smije da bude preopsežan (s mnogo polja), budući da rješenje može postati suviše teškim.

KONSTRUKTIVNI ZADACI sastoje se u tome da se od zadanih dijelova ima složiti neki lik, crtež ili slično. Na pr.

br. 266

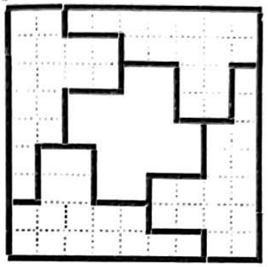

Od dijelova ovog kvadrata treba složiti manji kvadrat bez praznog prostora u sredini.

Naročito je interesantan konstruktivan zadatak gdje konstruiranjem onoga što je rješenje nastaje i kakav napis, tekst, ili riječi. U dijelove se naime uključe slova koja nakon dovršene konstrukcije moraju također nešto konstruirati.

br. 267

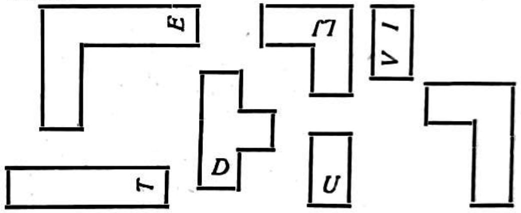

Od zadanih dijelova treba složiti prezime našeg velikog rodoljuba. Pri ispravnom rješenju daju slova uvrštena u dijelove njegovo ime.

br. 268

Od gornjih deblje obrubljenih dijelova treba složiti isti lik, ali da vodoravno i okomito nastanu jednake riječi poznata značenja.

Još su odličniji ovakovi konstruktivni zadaci kod kojih se ne zadaju dijelovi u međusobnom odnosu bez smisla, nego se na pr. od jednog lika rastavljanjem ovoga i drugačijim sastavljanjem konstruira nov lik s novim tekstom. Na pr.

br. 269

Od gornjih deblje obrubljenih dijelova treba složiti jedan kvadrat tako da od slova u poljima nastanu vodoravno i okomito iste riječi.

br. 270

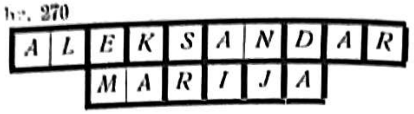

Od dijelova gornjeg lika treba konstruirati jedan kvadrat da od slova u poljima nastanu vodoravno jedne, a okomito druge riječi.

br. 271

Od deblje obrubljenih dijelova lika treba sastaviti isti lik, ali da nastanu druge riječi ili da promijene svoje mjesto.

Zanimivi su također konstruktivni zadaci u vezi sa konjićevim skokom (kraljevim hodom ili dr.). Na pr.

br. 272

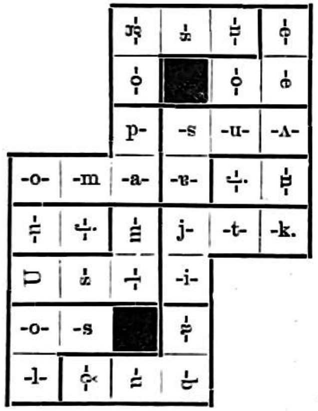

Od deblje obrubljenih dijelova valja složiti jedan kvadrat komu slova rješavana kao simetričan konjićev skok moraju dati jednu rečenicu od Montegazze.

Dijelovi se najprije sastave u jedan lik, a zatim se ovaj rješava kao konjićev skok. Takav lik, dakako, ne smije biti preopsežan.

Nešto o našim narodnim zagonetkama

Čitaoce će ovog »Tumača« bez sumnje zanimati da čuju koju o našim *narodnim* zagonetkama, ukoliko nijesu dosad imali prilike pobliže ih upoznati.

O njima se ne bi moglo kazati što novo, mimo onoga što o njima već napisaše pozvaniji, naši historici književnosti, filolozi te sakupljači narodnog blaga. Iznijeću ovdje samo kratak informativan prikaz za prijatelje naše enigmatike.

Uz narodne umotvorine: pripovijetke, pjesme i poslovice čine zagonetke naše narodno književno blago, našu tradicijonalnu književnost, kojom se mi toliko ponosimo. Kako je zagonetka nikla u narodu pored pjesme i priče, ona se s njima isprepliće u životu narodnom tijesno srasla s našim čovjekom. Oblikom i sadržajem najbliža narodnim poslovicama i »mudrim riječima« lijepo ilustrira domišljatost puka, njegov jasan pogled na bit stvari i događaja te smisao za jezgrovito izražavanje.

Poznato je obilje zagonetaka u slavenskih naroda, a treba istaći, da su naše među njima najljepše. Odlikuju se lijepom dikcijom, jakim izričajem, smjelim prispodobama. »Ima ih divnih, koje tek onda ljepše sinu i mile postanu, kad se razotkriju i upoznaju; a to su one s odabranim pa u lijepu i skladnu cjelinu složenim riječima i rečenicama uz odabran predmet i vještački zamišljaj. Ove se najradije pamte i kazuju, idu od usta do usta i prelaze u druge narode svud mile i drage i jedva dočekane, te stoje kao blago cijelog čovječanstva i stajaće dovijeka.«

Jedan naš pisac uporeduje zagonetke s arabeskama, tj. s fantastičnim slikama, koje nemaju uzora u realnom svijetu, već su slobodni proizvod umjetnikove mašte. Kako god arabeska prikazuje predmete nepotpuno, maglovito, djelomično, izobličeno, u čudnom položaju i neprirodnih razmjera, jednom riječju apsolutno slobodno: tako je i zagonetka složena od krnjih opisa, opreka, grotesknih uporedaba, a svejedno je skladna, živahna i prijatna.

Negdje je zagonetka prikazana kao krabulja, s napola sakritim obličjem, a ipak toliko vidljivim, da ga možeš naslutiti; prpošna i izazovna draži te da je raskrinkaš, razotkriješ i upoznaš.

I zvučnost našeg jezika dolazi do punog izražaja u zagonetkama kao i u ostalim narodnim umotvorinama, te one mogu služiti uzorom u uporabi pravog narodnog stila, sažetog, lapidarnog, a opet plastičnog u prikazivanju.

Našim narodnim zagonetkama provejava uz muzikalnost riječi svježi pjesnički dah: oživljavanje mrtvih stvari, fantastične slike, uspjele metafore — sve su to odlike pjesničkog raspoloženja.

Razlikujemo narodne zagonetke od umjetnih (šarada, anagram itd. pa one u dijagramima i sl.) Narodna zagonetka ima za osnovu neku stvar ili radnju (igla, mlin, pijetao), a umjetna (ili »školska«) ima za podlogu riječ tj. ime stvari (na pr. u anagramu se premeću slova riječi, u logogrifu se operira slovima tj. dijelovima riječi itd.).

Glavne su karakteristike narodne zagonetke skrivenost i kontrast. Poseban je čar u — traženju. Zato i jeste zagonetka zavodljiva, privlačiva, jer nas sili da udemo u trag njenom skrivenom značenju. Narodni zagonetač uvija zagonetku u neku tajnovitost, a pritom se služi raznim načinom: stanovitu stvar neobično nazivlje, fantastično uporeduje, manjkavo opisuje, zamjenjuje čovjeka životinjom, životinju stvarju i obratno i štaviše do potrebe stvara nove riječi, kakvih se nigdje i nikada nije čulo.

Oprekom biva zagonetka groteskom i živahnom (»Zaklato, odrto, ide kući pjevajući.« [Gajde] — »Mrtvo živo iz šume vuče«. [Češalj] — »Duži iver od klade« [Svraka i rep joj]).

Sadržajem su naše narodne zagonetke ozbiljne, šaljive, bezazlene; ima ih vragoljastih, a ima i onih »masnih« i »slanih«.

Oblikom su u glavnome dvojake: prave zagonetke i pitalice. Pitalice su starije i jednvstavnije:

Gdje se voda skupo plaća? — U krčmi.
Zašto se struže riba? — Jer nema perja da se čupa.
Kada je konj najteži? — Kad ti na nogu stane.
Kada je magarac tako riknuo, da ga je cio svijet čuo? — Kad je bio u Nojevoj lađi.
Kakvo drvo ne može u šumu? — Brana.
Ko se ide kupati, a ostavi trbuh kod kuće? — Jastuk.
Ko ima u repu pamet? — Kantar.
Koja je voda polje prekrila, a ne može mrava da udavi? — Rosa.
Ko umije sve jezike govoriti? — Jeka.
Šta ima oko navrh glave? — Čutura.

Prave su zagonetke, dakako, vrednije, oblikom dotjeranije i sadržajem bogatije. U njima tek dolaze do izražaja sve odlike prije spomenute. Pitalice — to su jednostavna pitanja, a prave su zagonetke opisi ili uporedbe. Osim tih imamo po koji računski zadatak i nekoliko priča sa zagonetkama u sadržaju.

Narod stvara zagonetke o stvarima, koje nijesu jednolične i preobične, već imaju takovih karakteristika što padaju u oči i pobuđuju na pažnju.

Evo ih nekoliko:

U jednom buretu vino i rakija. — Žumanjak i bjelanjak u jajetu.

Glavom rije, repom šije. — Igla.

Bijela njiva, crno sjeme; mudra glava koja sije. — Knjiga.

Rodih se zelena, uzrastoh brkata, umrijeh sakata, uskrsnuh hrpata. — Pšenica.

Jedna ćupa od sedam rupa; uspi vodu, ne prolijeva. — Glava.

Starac leži pod voćkom, pokrio se obojkom, založio brabonjkom. — Grozd, (loza, list, zrno).

Na trbuhu konja nosim, preko konja konjski rep, čuje me kuća i svijet. — Gusle.

Hrastov trup, ljeskov prut, i u njemu ognjen junak leži. — Vino u bačvi.

Neva nevu iza brda zvala: provedi me, nevo, od kokošiju, pasa ti se ja ne bojim. — Glista (gujavica).

Vraguljica skakuće, gdje će skočit sve gleda, te djevojci u njedra. — Buha.

Vito navito, po svem svijetu izvito, u svaku kuću uvito. — Put.

Evo ga — nema ga! — Iskra.

Nešto vrda oko brda, vrlo pazi gdje ulazi. — Pčela.

Mastan kajiš kroz zemlju prođe. — Zmija.

Ili: Šaren-šiba šmiguljava nosi smrcu u zubima. — Zmija.

Služeći se slobodom koja je dozvoljena kako u odabiranju predmeta tako i u načinu obradbe narod vrlo često zamjenjuje u zagoneci međusobno čeljad, životinje i stvari. To sam već istakao, i sad evo nekoliko primjera, u kojima će se vidjeti ta raznolikost:

Zvijuknu baba iza Dunava, pomete hodžu navrh munara. — Bura.

Na careviću bez uzla košulja. — Opna u jajetu.

Dok se otac rodi, sin po kući hodi. — Vatra i dim.

Kadija se grohoće; jad ga snašo, što hoće? Kadune je vidio, niz nos nešto spustio. — Puran.

Izađe dika iz tamnika pa iznese tri zlatna ručnika. — Duga.

Puna džamija crnijeh Arapa. — Sjemenke u lubenici.

U našega ćaće devetere gaće. — Klip u kukuruza.

Crna buva kuću čuva. — Lokot.

Crno meče (mladi medvjed) poljem teče, gdje god kleče, pravo reče. — Kantar.

Poletje jato golubova zlatnijeh kljunova, drvenih repova. — Žetelice.

Hroma svraka sve polje preskaka. — Drljača.

Doletješe ptice bez perja, padoše na drvo bez lišća, doletje momče bez usta te pojede ptice bez perja. — Snijeg i sunce.

Glava u zemlji, rep na zemlji. — Luk.

Stvari što ih narodni zagonetač meće u zagonetke zamjenjuju vrlo rado g o v e d o m, a to bez sumnje zato, što mu je ono najmilija životinja, jer je i najkorisnija. I ostalo domaće životinje mnogo se spominju, pa i mnoge druge, što se vidi iz ovih primjera:

Uteče vô niz strmen dô, nit ga mogoh stići, niti za rep dići. — Klupko.

Ja uzmem gvozden ključ te otvorim zelen grad pa istjeram crna goveda. — Nož, lubenica, sjemenke.

Pade krava iz neba; krava se razbi, tele ne razbi. — Orah.

Riknu krava na Moravi, ču se tele na Brzavi. — Puška i njezin jek.

Leži vô mrkonja, dođe vô bjelonja pa ga potjera. — Noć i dan.

—:—

Crven jarac u pećini dreči. — Jezik.

Crven pas iz rupe laje. — Jezik.

Bijele koke s neba pale, naša vrata zatrpale. — Snijeg.

Natovarih oslicu i poslah je u mlinicu; sva uljeze, rep ne može. — Žlica.

Dvije koze, jedan vrat, i taj jedan prorezat. — Bisage.

Kus magarac kroz selo riče. — Bubanj.

Pečen jarac pod mehanom svira. — Gajde.

Golub guče navrh kuće, plete gaće, putovaće. — Dim.

Ovce pasu nebrojene širom poljem nemjerenim, a čoban im rogušica. — Zvijezde, nebo, mjesec.

—:—

Skoči srna iza trna, gdje se svrla, tu umrla. — Iskra.

Tica šargizda sve selo nagizda, a sebe ne može. — Igla.

Zmiji oganj na vrh glave gori, a paša je u rep ljubi. — Lula.

Sto orlova jedno jaje sniješe. — Gruda sira od mnogo ovaca.

Jedna guja preko bijela svijeta. — Munja.

Često nailazimo na zagonetke, u kojima je narod stvorio novu riječ jedino za tu svrhu, a inače je ne upotrebljava u govoru. Takove su riječi izmišljene po nekoj analogiji s poznatima i iz njihova korijena.

Visjela je visjelica; pod njom sjedi kosmatica; Boga moli kosmatica da joj padne visjelica. — Kobasica i mačka.

Čuča čuči, bjega bježi; skoči čuča te uhvati bjegu. — Mačka i miš.

Naš brzonja tuđu proju jede. — Miš.

Sjela bjela nasred sela, sama sebe jela. — Svijeća.

Trči, trči trčuljak; visi, visi visuljak; Boga moli trčuljak da otpane visuljak. — Svinja i žir.

Lajka laje, daleko se čuje. — Pratljača.

Lelek sjedi na kamenu, lele mu je dovijeka, a izjede pola svijeta. — Mlin.

Zaplaka se kmiju-kmika,
Ište majci dva ibrika. — Dijete.

Preko šume šum, šum;
Preko polja kas, kas,
Pa u vodu tumbas. — Žaba.

Ili: Nešto hoda po putiću
U zelenu kaputiću;
Zube dreči, oči peči
I još čini: baka, baka. — Žaba.

Bremencija breme nosi,
Bremenciju paščad gone,
A on paščad kopljem bode. — Jež.

Zijevalo zijeva, grlo biser lijeva. — Žito kad se iz vreće sipa.

Ima u zagonetkama i takovih čudnih riječi koje su posve samovoljno izmišljene te nemaju nikakove veze s običnim riječima. Nekad postoje tek radi sroka, a nekada ni to:

Poručio ciciban svojoj ljubi na divan: ne brini se ni staraj, divno sam ti zakopan u zemljici strmoglav. — Luk.

Zalolota lota sa visoka plota; daleko se čuje u neznanu zemlju. — Grmljavina.

Ja potražih moje tuto, tut' ovamo, tut' onamo: kad li tuto za vratima. — Metla.

Olijerka kolijerka prođe selom okićena. — Djevojka među svatovima.

Zagonetaka imade u svim krajevima gdje živi naš narod. Zanimivo je upoređivanje naših zagonetaka iz raznih etnografskih područja. Tu se vidi, kako su pojedine zagonetke išle usmenom predajom iz jednog u drugi kraj zadržavajući ili mijenjajući svoj oblik i tako su stvorene hrpe varijanata. Nekoje, one ljepše, skladnije i duhovitije, zadržaše svagdje isto lice, jer se na njima ne mogaše ništa dalje dotjeravati.

Kako je razumljivo, širenjem pismenosti gube se i zaboravljaju narodne zagonetke. Što je koji kraj udaljeniji i manje pristupačan kulturi, to se u njemu bolje održaše narodne umotvorine, uključivo zagonetke. Naprotiv nadolaženjem pisane knjige blijede sve većma tradicijonalne tekovine narodnog duha.

Naš narod goneće ponajčešće i ponajrađe u zimnje doba na sijelima i prelima, o pokladama, a u nekim krajevima oko Bijele ne-

djelje. U to je doba dozvoljeno više no drugda iznositi na svijetlo one »pretile«, ali to biva u zatvorenom društvu među ljudima iste dobi i istoga spola.

Pred zagonetkom je pitanje: Što je to? — Što mi je to? — Što mi ga je to? — Što mi ti je to? — Da što mi ti da što? — Što mi ti se gonenu? — Što mi ti se nenu (i) gonenu? — Što mi ti je, da mi ti je?

*

Naša je enigmatska literatura vrlo oskudna. Tomu se nećemo čuditi, uočimo li, da je zagonetarstvo u nas tek u zametku. Ali i narodna je zagonetka u povijesti književnosti manjkavo obrađivana prema ostalim narodnim umotvorinama. To je otud, što vrijednošću zaostaje za nar. pjesmama, pripovijetkama i poslovicama. Ali marni sakupljači duševne baštine naših starih nijesu mogli narodnu zagonetku mimoići, jer bi bili time propustili sabrati premnoga jedra i zdrava zrnca i tako bi naša duševna imovina bila osiromašena. Već je i onako golema šteta, što se prekasno sjetismo skupljati narodne umotvorine; tako je mnogošta propalo zauvijek, jer se u narodu zaboravilo prije nego je dospjelo na papir; a mnogošta nam ostade iskrivljeno, izblijedjelo i znatno udaljeno od svog prvotnog oblika. A napose za zagonetke možemo vjerovati da su bile što starije to ljepše, sažetije i skladnije — nalik metaforičkom govoru iz davnine.

Među sakupljačima nar. zagonetaka istakoše se Vuk Stef. Karadžić, F. Jukić, Vuk Vrčević, Ljubomir Kovačević i mnogi drugi. Književni list »Vila« u redakciji Stojana Novakovića prvi je u većem opsegu donosio nar. zagonetke oko god. 1866. Poslije je Novaković skupio veće i manje zbirke od raznih sakupljača i od toga složio knjigu »Srpske narodne zagonetke« Beograd i Pančevo 1877. To je najveća zbirka naših nar. zagonetaka (preko 600 pravih zagonetaka s 4.500 varijanata), vješto i pregledno raspoređanih i kritički izloženih, a obuhvaća područje između Like, Vojvodine, Srbije i Jadrana. U toj se knjizi autor ograničuje na samo štampanje zagonetaka, a ne raspravlja o njima ni s književnog ni s kojeg drugog gledišta. Znanstveno je o njima pisao Toma Maretić (»O narodnoj zagoneci hrvatskoj« — Studija. Izvješće kr. gimnazije u Požegi za god. 1881), a kod Srba poznata mi je rasprava dra Đ. Natoševića u »Letopisu matice srpske« od g. 1876.

Iz spomenutih sam sastavaka djelomično uzeo podatke za ovaj prikaz.

Š. Fučić

ODGONETKE

Broj 1. Križaljka

Vodoravno: 1 slučina, 8 Amerika, 15 ligament, 17 prametar, 18 ugljik, 19 lar, 21 nizati, 22 haj, 23 dekametar, 26 kal, 27 neki, 29 ikako, 30 idol, 32 ano, 33 erotika. 35 Ilo, 36 kromat, 38 med, 39 moruna, 42 vokal, 43 saraj, 45 kamin, 46 adorator, 48 čarolija, 50 kapital, 51 dilatat.

Okomito: 1 sluh, 2 Liga naroda, 3 ugljenokop, 4 čaj, 5 imidi, 6 neke, 7 A(ntun) N(emčić), 8 ar, 9 mana, 10 emiri, 11 rez, 12 itakolumit, 13 Katalonija, 14 aril, 16 tlakomer, 17 prekidač, 20 amater, 24 Kir, 25 tok, 28 komari, 31 dirala, 33 et, 34 am, 36 kvak, 37 alat, 40 okol, 41 anat, 43 sol, 44 jad, 47 ta. 49 ri.

Broj 3. Križaljka bez crnih polja.

Vodoravno: 1 Arnim, 6 Arosa, 11 stereotipan, 13 ode, 15 Istra, 16 ski, 17 Vouk, 19 ovi, 20 Boro, 21 ibn, 22 urota, 25 čin, 26 ru, 27 lirik, 28 il, 29 nesti, 31 neven, 33 ani, 34 sinji, 36 age, 37 na, 38 krajina, 40 I(sus) K(rist), 41 odobravanja, 42 sepia, 43 Atair.

Okomito: 1 asovi, 2 Rt Dobre Nade, 3 ne, 4 Iri, 5 meso, 6 Atri, 7 Ria, 8 op., 9 sakrilegiji, 10 anion, 12 otvorenja, 14 eunuh, 16 sočiva, 18 kuli, 20 bake, 23 ri, 24 ti, 29 nanos, 30 tiara, 31 njiva, 32 Nekar (Neckar), 34 Srbi, 35 inat, 38 Kop, 39 Ana.

Broj 4. Magična križaljka.

Vodoravno (okomito): 1 (1) Osijek, 7 (43) rorate, 13 (2) samuraj, 15 (39) semafor, 16 (3) imun, 17 (30) rajon, 19 (53) Nemi, 20 (4) junac, 22 (34) god. 23 (49) balav, 24 (5) er, 25 (21) Crnogorac, 28 (62) Ma, 29 (6) Kar, 31 (26) nadimak, 32 (58) dan, 33 (14) jagoda, 35 (40) antali, 37 (18) jogi, 38 (45) Geba, 39 (15), Sodoma 41 (41) boraks, 43 (7) Ren, 44 (27) rangovi, 46 (59) ale, 48 (8) om, 49 (23) bakterija, 51 (64) A(dela) M(ilčinović), 52 (9) ranac, 54 (36) aba, 55 (50) Alani, 57 (10) afel, 58 (32) dlaka, 60 (56) apis, 61 (11) Tomamai, 63 (42) slanina, 65 (12) Erivan, 66 (47) emisar.

Broj 5. Lančana križaljka

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1	G	L	A	Z	B	E	N	I	K	O	L	A	V
2	R	E	K	L	A	M	A	C	I	J	E	N	A
3	I	S	T	A	R	I	N	A	M	E	T	A	N
4	M	I	O	T	A	N	E	R	O	T	O	R	I
5	A	D	V	O	K	A	T	I	N	I	G	E	R
6	S	O	K	R	A	T	I	C	A	L	O	D	A
7	A	N	A	K	N	A	D	A	N	O	V	A	K
8	G	I	B	E	O	N	E	S	O	B	A	R	I
9	E	L	A	J	E	T	A	A	S	E	N	I	L
10	T	A	N	A	R	U	K	V	I	C	E	O	I
11	I	L	I	T	A	N	I	J	A	K	O	S	T
12	K	A	C	I	G	E	L	E	M	E	N	T	I
13	A	N	A	N	A	L	I	T	I	R	E	O	S

Broj 6. Američka križaljka

Vodoravno: 1 Hamadan. 2 Italija, 3 Hamada, 4 Talija. 5 Hamad, 6 sto, 7 Alija, 8 Hama, 9 istok, 10 lija, 11 hamali, t, 12 Kilija, 13 Hamal, 14 ata, 15 Ilija, 16 Malta, 17 amili, 18 Somal, 19 aga, 20 Ilica, 21 Soma, 22 vagan, 23 lica.

Broj 7. Slogovna križaljka.

Vodoravno: 1 kabaljero, 5 Galateja, 9 Lisa, 10 vinara, 12 nage, 13 sto, 14 Jugoslavija, 16 lo, 17 Eli, 18 ga, 19 čama, 21 opijela, 23 Kalahari, 25 bagra, 26 mimika, 28 Gobi, 29 dimiskija, 31 oranica.

Okomito: 1 Kalisto, 2 Basa, 3 lje, 4 Rovigo, 5 garavi, 6 la, 7 Tena, 8 Jagelo, 11 naslaga, 14 Julije, 15 jačala, 17 epigrami, 20 mahagoni, 21 obadi, 22 lamija, 23 kakao, 24 ribica, 27 mi, 30 ski, 32 Ra.

Broj 8. Povijesna križaljka.

Vodoravno: 1) 1196, 4) 171, 7) 190, 8) 1479, 9) 1169, 11) 962, 12) 342, 15) 133, 17) 228, 19) 1526, 22) 1122, 23) 275, 24) 571, 25) 1588.

Okomito: 1) 111, 2) 1917, 3) 906, 4) 1492. 5) 776, 6) 1921, 10) 933, 13) 431, 14) 1215, 15) 1821, 16) 1278, 18) 217, 20) 525, 21) 658.

Broj 9. Brojčana križaljka-ispunjaljka.

5	■	4	0	2	9	5	6
1	3	2	■	4	1	0	1
3	0	1	2	6	■	3	0
6	1	0	3	7	8	2	3
2	6	8	1	0	■	1	2
8	2	3	■	9	5	0	8
4	■	6	1	8	7	9	7
5	0	3	9	1	4	5	3

Broj 10. Rebusna križaljka.

Vodoravno: 1 njega, 3 tokar, 5 tumač zagonetaka, 8 tanka, 9 gala, 10 manira, 12 mondura, 14 tekuti, 16 Oton Kučera.

Okomito: 1 Njemačka, 2 Gaza, 3 tone, 4 Kartaga, 5 Tutankamon, 6 gorani, 7 kalamiti, 10 Maraton, 11 Rateče, 13 dno, 15 Kura.

Tumač:

Vodoravno: 1 (di)nje+(va)ga. — 3 (s)to+kar(ta). — 5 [ɹn(ʞ)] tj. tu+mač +(va)za+g(r)o(b)+(ne ne tj 2ne:2=) ne+(š)ta(p)+k(l)a(s). — 8 tan(e)+k(lad)a. — 9 [(ʁ)ɐƃ(ʌ)] tj. ga+la. — 10 ma(t) + Ni(š) + (u)ra. — 12 [(o)mot, (o)mon] mon + [pn(s)] tj. du + (li)ra. — 14 [ǝʇ] tj. te + ku(t) + t(r)i. — 16 (s)o + ton(e) + ku(ća) + če(p) + ra(k).

Okomito: (Tumačimo samo slogove koji pod vodoravno nisu protumačeni): 5 treći slog: ka(p)a. — 6 drugi slog: [ɹɐ] tj. ra. — 7 treći slog: [ɯı(p)] tj. mi.

Broj 11. Križaljka-ispunjaljka

L	E	U	K	E	M	I	J	A
E	R	J	O	■	U	B	A	V
N	O	■	B	A	L	I	L	A
I	S	T	■	R	A	K	U	N
N	■	E	P	■	T	O	■	G
A	K	T	O	R	■	S	V	A
K	A	I	M	A	N	■	L	R
A	L	V	E	■	O	B	A	D
N	I	E	T	Z	S	C	H	E

Broj 12. Ispunjaljka

1 Skutari, 2 Markomani, 3 krastavci, 4 listina, 5 augustini, 6 mehanikus, 7 preferans, 8 križari — Kraigher, Ravnikar.

Broj 13. Slogovna ispunjaljka

1 ožujak, 2 počinak, 3 zborovi, 4 torero, 5 štokavci, 6 Coimbra, 7 srčika, 8 kancelar, 9 Veracruz, 10 salina — Oči zbore što im srce veli.

Broj 14. Književna ispunjaljka

1 Clemens, 2 Däubler, 3 Bonsels, 4 Kozarac, 5 Kumičić, 6 Camoens, 7 Lhotzky—Lunaček.

Broj 15. Brojčana ispunjaljka

a) Lukijan, b) bazar, c) Azori, d) jasno, e) Albin, f) Siuks.—Kazali, Jarnik.

Broj 16. Lančana ispunjaljka

a) 1—4 tanc, 4—7 Esav, 6—9 Avon. — b) 1—3 Bra, 1—6 Branka, 3—6 Anka, 5—9 Kadmo. — c) 1—3 lik, 1—5 liker, 5—9 ručak. — d) 1—6 kočija, 2—4 oči, 4—7 ijar, 6—9 Aras. — e) 1—7 Govekar, 5—9 karma. — f) 1—4 Ovid, 3—7 idoli, 6—9 lice. — g) 1—5 sjena, 2—5 Jena, 4—8 Namur, 6—9 Mura. — Tri čovjeka u jednom čamcu.

Broj 17. Kombinirana ispunjaljka

1 Grant (granat), 2 alati (Alatri), 3 granje (graje), 4 prsti (prosti), 5 banka (Blanka), 6 obori (odbori) — Arnold.

Broj 18. Kombinirana ispunjaljka

1 a + Talija = Atalija, 2 be + Ranke = Beranke, 3 bor + Odin — Borodin, 4 Atri + but = atribut, 5 grana + + da = Granada, 6 kapela + n = Kapelan.

Broj 19. Ispunjaljka—skrivačica

J E Z E R C E
P O M E N
S K L A D
P E C K A L O
J E D A R
K O M E S A R

Jerome Klapka Jerome

Broj 20. Ispunjaljka u stihovima

Boca drži oblik tekućina
Arha kapara je u Latina
Real novcem vruć Španjolac štije
Gore jeste štogod dolje nije
Obla je po formi svaka klada
Njen je onaj koji njoj pripada
Emsa tlom Germana gordih plije.

Bargono Charles

Broj 21. Ukršteni likovi

Vodoravno: 1 Foscolo, 3 raket, 5 ubran, 7 anapest, 9 planeti, 11 nesit, 13 Adler, 15 Ivo Raić.

Okomito: 1 fakta, 2 obrat, 3 Retikon, 4 trabant, 5 uređenja, 6 neboder, 9 pasti, 10 iglić.

Fortunat Pintarić

Broj 22. Saće

1—4 kost, 1—8 kis, 1—11 krma, 2—13 Oslo, 3—18 start, 4—14 tank, 5—6 Rista, 5—12 Ria, 7—10 Mislan, 9—10 lan, 11—12 ata, 13—14 ork, 15—18 kubist, 16—23 bit, 17—24 Ika, 19—20 epika, 21—24 teta, 21—11 teka. — Istarski puti.

Broj 23. Češalj

Okomito: 1 korist, 2 Vlasta, 3 lemuri, 4 razmak, 5 Ruščuk, 6 žalost, 7 melasa. — I—II: »Kavalir s ružom«, III—IV: Strauss.

Broj 24. Mozaik

1 blato, 2 omara, 3 grana, 4 Artoa, 5 tekst, 6 burek, 7 Itaka, 8 trava, 9 Indra, 10 nomad, 11 islam, 12 Jehol, 13 ekipa, 14 tvoji, 15 Erato, 16 šansa, 17 katun, 18 oolit, 19 Apelt, 20 ljage, 21 Itala, 22 osuda, 23 Buzan, 24 Oitoz, 25 glava, 26 Agata, 27 tlaka, 28 idila, 29 tanki, 30 ionon, 31 skala, 32 elita — Bogat biti nije teško, ali obogatiti se.

Broj 25. Oktogon

I—II Kremalj, I—IV Kamerer, II—III jesetra, IV—III ruženja, V—VI izmjena, V—VIII izražaj, VI—VII Alanson, VIII—VII Jonatan. — Kir Janja.

Broj 26. Povezani heksagoni

I kaliko, II rohada, III Landru, IV Eucken, V žnjeti, VI Aimara, — Krleža.

Broj 27. Krug

1 rupija, 2 Marija, 3 Olinta (Olynta), 4 Gorica, 5 Acosta, 6 godina, 7 Brahma, 8 Lojola, 9 Aleksa, 10 kvinta, 11 Kozara, 12 bronca, 13 kosina, 14 Manila, 15 prodja, 16 kovina, 17 kvasta, 18 Lidija, 19 spolja, 20 Tobija, 21 Morana, 22 praksa. — Priroda je iz osnova dobra.

Broj 28. Girlanda

1—2 kod, 3—4 stope, 5—6 Dipel (Dippel), 7—8 predi, 9—10 oslab, 11—12 Guise, 13—14 kajas, 15—16 Ada, 1—3 kus, 2—5 drozd, 4—7 espap, 6—9 ljeto, 8—11 izlog, 10—13 brick, 12—15 eljda, 14—16 Spa.

Delibes—Kopelija.

Broj 29. Slogovna zagonetka

1 Milčinović, 2 ije, 3 mijesiti, 4 epopeja, 5 činiti, 6 itinerarij, 7 Ineboli, 8 pravnik, 9 Verdun, 10 negacija, 11 olifant, 12 Trpimir, 13 jettatore, 14 Inez, 15 redatelj. — Milije mi je počiniti nepravdu, negoli trpjeti nered.

Broj 30. Slogovna zagonetka

1 suma, 2 irada, 3 Rešetar, 4 oktogon, 5 Vivaldi, 6 olovo, 7 Jadnici, 8 Erjavec, 9 alkar, 10 srebro, 11 Vanka, 12 atonija, 13 vižle, 14 etnologija, 15 tajna, 16 energija. — Siromaštvo je vodja svake nove težnje.

Broj 31. Dopunjaljka

1 Atala, 2 Bakač, 3 Omaha, 4 danas, 5 ameba, 6 harač, 7 Scala, 8 palac, 9 agora.

Broj 32. Dopunjaljka.

1 pratip, 2 katana, 3 flanel, 4 balzam, 5 brašno, 6 Bennet, 7 Notari, 8 Alapić. — Atalanta.

Broj 33. Srokovna dopunjaljka

Riješeno prilikom tumačenja na str. 45.

Broj 34. Srokovna dopunjaljka

Pod divotnim južnim, modrim nebom,
A pred starogrčkim gradom T e b o m
Skitala se pored puta prašna
Grdna neman, silovita, s t r a š n a.
Vrebala je i dane i noći,
Kad će onud koji putnik p r o ć i
Da mu iznenada na put stane

I krvave najede se r a n e.
A ta neman Sfingom se je zvala.
Doć do plijena ovako je z n a l a:
Prolazniku stazu bi presjekla,
Onda bi mu zagonetku r e k l a
I dodala: »Pazi, majčin sine,
Ko ne znade, mora da p o g i n e!
Ili riješi, il' — tako mi Hada! —
U mojem ćeš ždrijelu svršit s a d a!«
I mnogoga oplakaše mrtva,
Jer postade strašne Sfinge ž r t v a.

Broj 35. Srokovna dopunjaljka

Nikad nisam imo doma o č i n s k o g a,
Nit sam kada mogo sebi sazdat s v o j;
Tako se potucam diljem svijeta t o g a,
Sa svog čela brišem proletarca z n o j.

Samo noću, kada nebom munja š i n e
I rascjepi časkom svod u gnjevu s v o m
Čini mi se nekud da kroz p u k o t i n e
Vidim sjati skupa svoj i očev d o m.

Broj 36. Srokovna dopunjaljka

Riješeno prilikom tumačenja na str. 46.

Broj 37. Srokovna dopunjaljka

Riješeno prilikom tumačenja na str. 46.

Broj 38. Dopunjaljka-logogrif

Rješenje srokovne dopunjaljke:

1. Gosta svog se njime nudi.
2. Lijep je kada jutro rudi.
3. Vrijeme kada se život budi.
4. Zadnja želja sviju ljudi.

Rješenje logogrifa: 1. čaj, 2. gaj, 3. maj, 4. raj.

Broj 39. Dopunjaljka-šaradoid
Rješenje srokovne dopunjaljke:
Svi mi ne znamo li zar,
Da je dvoje što i p a r?
Kuda trči brzi sob,
Tuda teče rijeka O b.
U nesreći ravnaš hod
Ponaješeše u svoj r o d.
Rješenje šaradoida: par+ob+rod
= parobrod.

Broj 40. Slogovnica
1 snaha, 2 Odak, 3 Anet, 4 Oman, 5 april, 6 Cavour, 7 ponton, 8 Pius, 9 Škoti, 10 Agar, 11 Adam, 12 Dublin, 13 doga, 14 kaiman, 15 kustos, 16 svota, 17 vjera, 18 Kruvoj, 19 Oker. — Nada nema pravo ni u koga do u Boga i u svoje ruke.

Broj 41. Slovčanica.

D R A V I D
R O V I G O
A K C I U M
G R E M I J
U N Đ I N A
T R A V E N
I Z B O R I
N E M Č I Ć

Dragutin Domjanić

Broj 42. Vreteno
1 o, 2 Po, 3 Poe, 4 epos, 5 stope, 6 posjet, 7 postaje, 8 postelja, 9 ljepota, 10 lopate, 11 polet, 12 Leto, 13 Eol, 14 le, 15 e.

Broj 43. Klin
1 Lunjevica, 2 uljenica, 3 ljenica, 4 Jelica, 5 licej, 6 lice, 7 Lie, 8 li, 9 i.

Broj 44. Piramida
1 p, 2 pa, 3 Pau, 4 upas, 5 stupa, 6 nastup, 7 sputani, 8 pustinja, 9 pustinjak.

Broj 45. Piramida
1 rt, 2 vrt, 3 vrat, 4 vrata, 5 vratar.

Broj 46. Klin
1 mužar, 2 užar, 3 žar, 4 ar, 4 r.

Broj 47. Magični kvadrat
1 Milano, 2 Izidor, 3 likovi, 4 Adonaj, 5 Novara, 6 orijaš.

Broj 48. Magični kvadrat
1 marabu, 2 Adamič, 3 rasoli, 4 amonit, 5 biline, 6 učitelj.

Broj 49. Magični kvadrat
1 pupavac, 2 uvalina, 3 pametan, 4 Alemani, 5 vitalan, 6 ananasi, 7 carinik.

Broj 50. Magični lik
1 Moser, 2 moderan, 3 Ksenija, 4 perivoj, 5 rajon.

Broj 51. Magični lik
1 Lönnrot, 2 Natal, 3 antimon, 4 Ramon, 5 Bolonja.

Broj 52. Magični križ
1 Katilina, 2 agitator, 3 Melanija, 4 kritičar.

Broj 53. Magični trokut
1 Lunaček, 2 unijat, 3 nizak, 4 ajam, 5 čak, 6 et, 7 k.

Broj 54. Ispunjaljka — magični kvadrat

T E M I S T O K L E
P R E S T U P N I K
P O R T U G A L C I
K U R O P A T K I N

Broj 55. Magične stepenice
1 grob, 2 roba, 3 Ober (Auber), 4 baribal, 5 bula, 6 Alah 7 Lahezis, 8 Zola, 9 Ilić, 10 saće.

Broj 56. Anagram
Abel—Elba—Bella.

Broj 57. Anagram
Koran—orkan—Ranko—Karon.

Broj 58 Anagram
klada—dlaka.

Broj 59. Anagram
Adam—dama.

Broj 60. Anagram
vijest—svijet.

Broj 61. Anagram
tapetar.

Broj 62. Anagram
laštilac parketa.

Broj 63. Anagram
Smail-aga

Broj 64. Anagram
monarhija.

Broj 65. Anagram
Laba+rak=bakalar.

Broj 66. Anagram
rov+piće+rad=Preradović.

Broj 67. Anagram
aeroplan=Noa+lar+ep.

Broj 68. Logogrifni anagram
vidra—(vadra)—Drava.

Broj 69. Prošireni anagram
agronom+f=gramofon.

Broj 70. Krnji anagram
Zagreb—g=breza.

Broj 71. Premetaljka
Jugoslavija.

Broj 72. Premetaljka
Više tvori, manje zbori.

Broj 73. Zagonetni natpis
Jugoslovenska Akademija.

Broj 74. Zagonetni dijalog
Esplanade.

Broj 75. Premetaljka
Petrarka.

Broj 76. Povezani anagrami
Prevost, amalgam, bilanca, Luther, ortoped, parbiti, indult, Cankar, aldomaš, Slaveni, suvarci, ovacija — Pablo Picasso, Vlaho Bukovac.

Broj 77. Povezani anagrami
torpedo, hrast, Istra, Brahma, Albini, Urban, Toska—Thibaut.

Broj 78. Posjetnica
remenarski pomoćnik.

Broj 79. Adresa
krojački pomoćnik.

Broj 80. Posjetnica
Srijemska Mitrovica.

Broj 81. Pismo
Lisabon—Portugal

Broj 82. Adresa
trgovac vinom i rakijom.

Broj 83. Posjetnica
poreski ovrhovoditelj.

Broj 84. Adresa
predstavnik framasonskih loga.

Broj 85. Adresa
načelnik sreskog poglavarstva.

Broj 86. Posjetnica
ženidbeni varalica.

Broj 87.
kino-glumica, pomorski kapetan.

Broj 88 i 89. Šarade
Riješeno na strani 67.

Broj 90. Šarada
mikado=mi+ka+do.

Broj 91. Šaradoid
jug+os+lav+i+ja—Jugoslavija.

Broj 92. Krnji šaradoid
obraz+Ilija—o=Brazilija.

Broj 93. Produženi šaradoid
o+djed+noga+uda+rad+Ub+ne+ +Pad+a=od jednoga udara dub ne pada.

Broj 94. Anadiploza
Bar—barbar.

Broj 95. Anagramna anadiploza
riješeno na str. 70.

Broj 96. Palindromna anadiploza
riješeno na str. 70.

Broj 97. Logogrifna anadiploza
riješeno na str. 70.

Broj 98. Krnja anadiploza
los—(loslos)—losos.

Broj 99. Dva oksimorona
1. da+ne=Dane
2. ne+da=Neda.

Broj 100. Logogrifni oksimoron
sve+ništa=(n=t)=svetišta.

Broj 101. Palindromni oksimoron
ne+da=neda (obrnuto) = Aden.

Broj 102. Sinonim
Riješeno na str. 72

Broj 103. Logogrifni sinonim
as+kec=(c=t)=asket.

Broj 104. Logogrifni sinonim
pas+ker=(p=l)=Lasker.

Broj 105. Opreke
1. robi+jaši = robijaši, 2 sin+teza= = sinteza, 3. po+sa+vina = Posavina, 4. meso+po+tami+ja = Mesopotamija. 5. vino+grad = vinograd, 6. jug= +osla+vi+ja = Jugoslavija.

Broj 106. Logogrif
Brač—Drač—orač—vrač.

Broj 107. Logogrif
gusar—guslar.

Broj 108. Logogrif
monarh—monah.

Broj 109. Logogrif
mir—Kir—hir—Lir (Lear) —Air—žir— —Tir—sir—pir—vir.

Broj 110. Logogrif
Šljiva—gljiva.

Broj 111. Logogrif
putnik—patnik.

Broj 112. Logogrif
topuz—topaz.

Broj 113. Logogrif
muha—juha.

Broj 114. Logogrif
kopač, kosač, kolač, kovač, kotač.

Broj 115. Logogrif
trava, krava, Drava.

Broj 116. Logogrif
kruh—krug—krut.

Broj 117. Logogrif
most—kost—gost—post.

Broj 118. Logogrifi
1 grb—grob, 2 trn—tron, 3 Krk—krok, 4 grm—grom, 5 krv—krov.

Broj 119. Verižni logogrif
riješeno na str. 77

Broj 120. Povezani logogrif
Sara—Mara—rara—Tara—SMRT.

Broj 121. Povezani logogrifi
1 oaza—maza, 2 aula—nula—OMAN.

Broj 122. Akrostihni logogrif
sir, Kir, Air, Lir, pir, — SKALP.

Broj 123. Dvostruki logogrif
Riješeno na str. 78.

Broj 124. Dvostruki logogrif
plav—lav
plav—splav.

Broj 125. Zamjenjivaljka
dinar—dolar.

Broj 126. Zamjenjivaljka
kumir, arena, celer, Drava, kotar, santa, salon, Latin, Obrad — Macdonald.

Broj 127. Umetaljka
Baka—la—r.

Broj 128. Ispuštaljka
broš, Kata, Koti, Trst, Meka, Isar, krma, dika, para, drva — ispuštaljka.

Broj 129 i 130. Zagonetke
Riješeno na str. 82.

Broj 131. Akrostih
jutro.

Broj 132. Slogovni akrostih
Lika i Krbava.

Broj 133, 134 i 135. Akrostihoidi
Riješeno na str. 83.

Broj 136.Prigodni akrostihoid
Riješeno na str. 84.

Broj 137. Slogovni akrostihoid
»Tumač zagonetaka«.

Broj 138. Akrostihna ispunjaljka
Riješeno na str. 86.

Broj 139. Akrostihna dopunjaljka
Ma i bio pameti kratke
Al je zato dugačak—rep.
Gle, i glas mi od dva vokala,
A to znači: zvučan i lijep.
Rad ne slušaš i ne gledaš me?
E, pa tad si i gluh i slijep!
Prva slova: magare.

Broj 140. Akrostihna brojčanica
San je kada java nije,
Osa kukac (štetu radi),
Nos u centru lica ti je,
Eta slovo u Heladi.
Ten je put (il boja kože).
Početna slova: sonet.

Broj 141. Akrostihna brojčanica
Jarko sunce povrh mora
A na žalu njegov sjaj. —
Da, i drugdje širom svijeta
Rad uživah plavi raj,
Al mi ipak najmilije
Naše more uz naš kraj.
Početna slova: Jadran.

Broj 142, 143 i 144. Palindromi
Riješeno na str. 88.

Broj 145. Palindrom
Liza—azil.

Broj 146. Palindrom
Mars—sram

Broj 147. Palindrom
Le Bon—Nobel

Broj 148. Palindromna rečenica
ide Dara u Arad Edi

Broj 149 i 150. Šaradni palindromi
Riješeno na str. 90

Broj 151. Logogrifni palindrom
šimšir—(r=š)—šišmiš.

Broj 152. Krnji palindrom
most—som.

Broj 153. Palindromoid
jamb—uzor—Lamanš— (La Manche)—Ivan—elita—nađi—vol—iver—akšam—urar—Dis—JULIEN VIAUD.

Broj 154. Homonim
Riješeno na str. 92

Broj 155. Homonim
para (novac, plaćevno sredstvo) — para (magla).

Broj 156. Homonim
Riješeno na str. 93

Broj 157 Homonimi—anagram
Krma (sijeno, dio broda) — mark (njem. novac, ime američkog humorističkog pisca Twaina) — kram (stare stvari, crkvena godovina).

Broj 158 Jednačica
Moja mala Mira nestašne je ćudi
Pa galami rado skačuć, pjevajući
Izjutra mi rano od sna već se budi
I ne daje mira nikome u kući

Broj 159. Jednačica
Nakon d u g a truda i golema jada
Perinog se neba divna d u g a prima:
On se riješi d u g a... toliko ga bješe
Baš kaošto bure mnoštvo d u g a ima

Broj 160. Brojčanica

G	L	I	N	K	A
I	M	P	O	R	T
U	D	O	B	A	N
S	T	R	A	B	O
E	L	B	R	U	S
P	O	K	O	L	J
P	A	V	I	J	A
E	G	M	O	N	T
V	O	D	N	I	K
E	S	P	A	P	I
R	A	P	A	L	O
D	E	K	R	E	T
I	K	R	A	S	T

Giuseppe Verdi — Krabuljni ples

Broj 161. Književna brojčanica

P	O	L	J	A	K
A	M	O	R	I	M
L	O	V	R	I	Ć
M	O	L	J	E	R
O	J	E	T	T	I
T	M	I	V	O	J
I	V	A	K	I	Ć
Ć	I	P	I	K	O

Palmotić

Broj 162. Brojčanica s ključem
Živjet nije želja neba,
Kad ne živiš kako treba.
(Žlijeb, štrk, dan, vo).

Broj 163. Brojčanica
Mali L u k a dijete mrsko
Svom je djedu l u l u smrsko,
Postolaru k a l u p skrio,
U k a l k a p u umočio.
Ne pere se ni ne k u p a,
Drugu djecu štapom l u p a.
Kao p a k l u školi kreće,
Ništa od njeg biti neće.
K l u p a mu je valjda tvrda,
Pa nemiran po njoj vrda.
Jučer pod njim p u k l a skoro,
Učitelj ga kaznit moro.

Broj 164. Slogovna brojčanica
Dok se siti gavani šepire
I sjedaju za pune stolove,
Gladna raja, sinja kukavica
Tavori i čeka bolje dane...
U kući joj slaba vatra tinja,
Iz oblaka rosi hladna kiša
Ko da i nebo protiv nje se roti.
Bijedna rajo, jadna i čemerna,
Ti si kriva, valjda, što si živa!
— Sirotinja i selu je teška,
A kamo li kući u kojoj je...

Broj 165. Mozaik
a) Džas
b) Ečava
c) Maglaj
d) Oluje
e) Kesten
f) Računi
g) Ida
h) Tetis
Demokrit: »Tjelesni užitak je časovita naslada, a dug čemer«.

Broj 166. Slogovni mozaik
Prvi kod kuće taj
U vlasi ženi skače,
Kog vani najprije
Za vlastitu navlače.

Broj 167. Slog. mozaik — konjićev skok
Rješenje mozaika:

ću	što	li	tra	vit	da
je	diš	sre	u	diš	be
Za	da	ži	sve	lji	lo
ti	ni	tru	blu	se	do
se	nju	kraj	bro	tu	nu

Rješenje konjićevog skoka:
Zašto u daljinu bludiš?
Dobro nije li sve tu?! —
Lovit sreću da se trudiš?! —
Ti kraj sebe traži nju!

Broj 168. Mozaik — konjićev skok
Rješenje mozaika:

			a			
r	r	v	h	i	i	i
e	i	c	e	v	s	m
p	p	a	e	b	l	z
m	l	e	a	s	u	e

REP
IZBA
CIS
HAM
EP
LEVI
IVER
ELAM
US

Početna slova pom. riječi: Richelieu
Rješenje konjićevog skoka:
»Veleumi crpe iz samih sebe pravila.«

Broj 169. Jednadžba
A = dur, B = mi, C = tor, X = Durmitor.

Broj 170. Jednadžba
A = Maas, B = as, C = Legrad, D = grad, E = dimit, F = mit, G = viski, H = ski, X = Maledivi.

Broj 171. Metamorfoza
Riješeno na str. 101

Broj 172. Metamorfoza
Riješeno na str. 102

Broj 173. Metamorfoza
Mašić, Mašin, Marin, matin, satin, satir, safir, Kafir, kasir, kosir, Kosor (Rješivo i spomoću drugih riječi).

Broj 174. Metamorfoza
beba, buba, bura, cura, Kura, kuna, žuna, žena, žuna, buna, buka, baka.

Broj 175. Metamorfoza
Dugo Selo, duga—salo, Duma—sala, suma—Sana, Sala—mana, Salamina.

Broj 176. Opisna metamorfoza
pile, pila, pola, kola, koka.

Broj 177. Lančanica
1 Caboto, 2 Oahu, 3 Ungnad, 4 Dahome, 5 Elbasan, 6 Norwich, 7 Hermo, 8 Orlov, 9 Verne, 10 epik, 11 kasta, 12 aval, 13 Lakmé, 14 Epikur, 15 razlog, 16 Gizeh, 17 Hrvati, 18 Irac — Coudenhove Kalerghi.

Broj 178. Lančana spirala
1—4 lije, 3—5 jen, 6—8 čin, 7—9 ini, 9—11 ije, 11—12 et, 12—15 tvrd, 15—16 do, 19—16 Anio, 22—19 repa, 21—25 Erina, 25—27 ama. — Lijenčini je tvrdo i na perinama.

Broj 179. Meandrov tok
1—55: Svi dobici, svi koraci naprijed u saznavanju jesu zasluga hrabrosti. (U konačnom rješenju sadržane su i pomoćne riječi).

Broj 180. Slogovna lančanica
1 pomajka, 2 kaputi, 3 Titelka, 4 kamini, 5 nijema, 6 Malinska, 7 skakavci, 8 Cilika, 9 kavana, 10 natura, 11 rapidno — Julien Viaud.

Broj 181. Slogovna lančanica
1 Verdi, 2 Dima (Dumas), 3 maki, 4 Kivi, 5 vikar, 6 karmin, 7 Minčo, 8 čopor, 9 porfir, 10 firma, 11 Mamon, 12 monter, 13 termin, 14 Minho, 15 hora, 16 rado, 17 Dover. (Konačnog rješenja nema. Zadnji slog posljednje riječi jednak je i zajednički prednjem slogu prve riječi).

Broj 182. Zemljopisne skrivačice
1 Osaka (Ćiro sa Katom), 2 Supetar (su pet aršina), 3 Bukarešt (klobuk a reštan...), 4 Kairo (svraka i roda), 5 Toulon (to u lonac), 6 Varaždin (...stiva raž dinje), 7 Daruvar (da Ruvarac).

Broj 183. Obrnute skrivačice
1 Mažuranić (uzdići na ružama), 2 Ibanez (koze na Bio...), 3 Adamič (riječima dan...), 4 Šenoa (da on Eštru ...), 5 Erenburg (grub ne resi), 6 Racine (suveren i car).

Broj 184. Obrnuta skrivačica
Domjanić (reći najmodavac)

Broj 185. Skrivačica
Lukavi Danijel u apsu je spavao.

Broj 186. Veksir-zagonetka
Sliku treba okrenuti tako da desna stranica bude donja. U tom položaju slike nalaziće se lovčeva glava između ležećeg jelena i lijevo stranice.

Broj 187. Citatna zagonetka
»Rod bo sam koj' si mrtvo štuje na prošasti budućnost si snuje«.

Broj 188. Skrivačica
Kolo sreće se okreće.

Broj 189. Pomicaljka
Neretva—Lepenac—Sitnica.

Broj 190. Pomicaljka
Izidor—Nikola

Broj 191. Rebus
Riješeno na str. 111

Broj 192. Rebus
Riješeno prilikom tumačenja na str. 111 i 112.

Broj 193. Rebus
»t« u »mačak«
»t« u »mačzak«
»t« u »mačzag«
tumač zag (t)one (š)taka. Tumač zagonetaka.

Broj 194. Rebus
U svakom radu ima koristi, tj. u (smokva) »svakom« »r« (obrnuto: uda=) adu (z)ima (Krist, iza »k« dolazi »o«) korist, i.

Broj 195. Rebus
U životu nema ništa nesnosnijeg od lijenosti, tj. (uski »vo«), uži »vo«, (najuži »vo«), (na »menu« »t« obrnuto=) tuneman, i, š, tane, (nos) sno, snijeg, (odijelo, iza »d« dolazi »l«: odlijelo, »l«= »n«:) odlijeno (tri, »r«=»s«: tsi, prema 213:) sti.

Broj 196. Rebus
Pokrenuti list, tj. p, okrenuti list.

Broj 197. Rebus
Nepomuk, tj. ne »po m« u »k«.

Broj 198, 199 i 200. Rebusi od slova
Riješeni na str. 117

Broj 201. Rebus od slova
»Na muci se poznaju junaci«, tj. na »m« u »cis« (epos, ali s=z:)»epoz«, na »j« u »j« u [na »c« »i«]

Broj 202. Rebus od slova
Za rezbara udala se Bara, tj. zarez, (Bar)bara, u »d—a«' »lase« (Bar)bara.

Broj 203 i 204. Palindromni rebusi
Riješeno na str. 120

Broj 205. Opisni rebus
Dud, tj »d« u »d«

Broj 206. Opisni rebus
Riješeno na str. 121

Broj 207. Opisni rebus
Čajniče, tj. čaj niče

Broj 208 i 209. Opisni rebusi
Riješeno na str. 121

Broj 210 i 211. Kriptogrami
Riješeno na str. 122

Broj 212. Kriptogram
Govor je srebro, šutnja je zlato.

Broj 213. Kriptogram
Mišad grize, ali po tlih gmiže,
Sam sur oro pod nebo se diže.

Broj 214. Kriptogram
Riješeno na str. 124

Broj 215. Kriptogram
Kada se slova grupiraju u nove skupine, izlazi: Da to Simo vidi u stanu svome, ne bi se usudio sam biti u sobi.

Broj 216. Kriptogram
Ključ »a?c« ukazuje na to da valja uzimati ono slovo koje bi po abecednom redu bilo namjesto upitnika, tj. slovo »b«. Isto treba primijeniti na ostala slova, pa izlazi:
»Ljudi trpe, a žene nariču;
Nema posla u plaha glavara.«
Njegoš

Broj 217. Kriptogram
Svaka riječ sadrži među ostalima i ono slovo kojim je »reda radi« obilježeno. Valja uzimati slovo koje je iza tog »rednog« slova, pa izlazi: Kriptogram.

Broj 218. Kriptogram
Brojevi koji tobože označuju redoslijed strofa zapravo označuju koju riječ iz strofe treba uzeti:
Bijele koke s neba pale, naša vrata zatrpale. (Snijeg).

Broj 219. Kriptogram
Postupak rastumačen na str. 126. Rješenje:
Napred radu, pa je konac jadu,
Našem jadu u valjanu radu.
(Sundečić)

Broj 220. Kriptogram
Kakav je tvoj misaoni svijet, takav ti je i život.

Broj 221. Diobeni kriptogram
J U G O S L A V E N
8 2 4 5 0 3 9 1 6 7
46035 : 165 = 279
330
—
1303
1155
—
01485
1485
—
0000

Broj 222. Kriptogram
Slova treba čitati po bijelim krugovima i to počam od najvećega. Čitaju se počevši od slova »N«, a smjerom kazaljke na satu, samo ona slova koja prelaze preko bijelih krugova. Tako se dobiva:
»NEKA SE UČENJE PROVODI U IGRI!«

Broj 223. Diobeni kriptogram
G A L S W O R T H Y
7 5 9 3 2 6 8 4 1 0
40863 : 257 = 159
257
—
1516
1285
—
2313
2313
—
0000

Broj 224. Kriptogram zbrajanja
P E R N A M B U K O
1 9 8 5 0 4 3 2 7 6
724
+ 365
—
1089

Broj 225. Kriptogram oduzimanja
T R A N D O V I LJ E
7 2 3 1 0 8 6 9 5 4
9681
— 5478
—
4203

Broj 226. Kriptogram množenja
P A L M E S T R O N
1 0 2 6 3 8 5 7 9 4
297 × 365
—
891
1782
1485
—
108405

Broj 228. Konjićev skok
Riješeno na str. 137

Broj 229. Konjićev skok
Posao koji rado obavljamo liječi svaku bol.

Broj 230. Simetrični konjićev skok
Katkad dugo na grani ptičica zove.
To je slutnja daleke nebeske sreće,
A duša blažena tone u snove o raju,
Gdje sjedaju ljudi u miru pod visoko cvijeće,
Il se ko djeca po stazama love.
(Vjekoslav Majer)

Broj 236. Konjićev skok
Kolko put sam drhto,
Kolko put sam snovo,
Kako bih joj ljubav
Žarku očitovo...

Ali svaki put mi
R'ječ u grlu osta:
Za toliku ljubav
Nema puta dosta...
(Ante Benešić)

Broj 237. Kraljev hod
I radi za svijet, al' ne slušaj pljeska,
I ljubi svijet, al' ne nadaj se plaći,
Jer hvala ljudska voda je vrh pijeska.
(A. Šenoa)

Broj 238. Simetrični kraljev hod

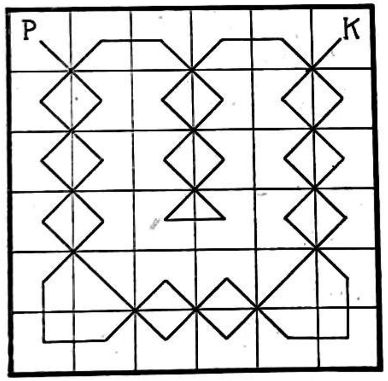

Al' ne, ne! Tko je zagledao sunca,
Od koga sama duh čovječji žije,
Zar taj ko krt pod zemljom da se krije?
(Franjo) Marković

Broj 239. Kulin hod
Zašto u daljinu bludiš?
Dobro nije li sve tu?! —
Lovit sreću da se trudiš?! —
Ti kraj sebe traži nju!

Broj 240. Pravopisna zagonetka
Riješeno na str. 147.

Broj 241. Pravopisna zagonetka
meka (mamilo) — Meka (grad u Arapskoj).

Broj 242. Gramatička zagonetka
Sahara—saharin

Broj 243. Stupnjevanje
lava—lavica—lavina

Broj 244. Stupnjevanje
stijena—stjenica

Broj 245. Stupnjevanje
harambaša—Harambašić

Broj 246. Sklanjaljka
vila—vile

Broj 247. Sklanjaljka
pila—pile—pilo

Broj 248. Sklanjaljka
at—atom

Broj 249 i 250. Rodovke
Riješeno na str. 149

Broj 251. Naša pisma
BUKA kada se čita u ćirilici daje: vika.

Broj 252 i 253. Naši govori
Riješeno na str. 150

Broj 254. Čahura
1—oto—s

Broj 255. Perifraza
peć

Broj 256. Perifraza
pila (testera)

Broj 257. Čudnovata lađa
cipela

Broj 258. Pitalica
PRST

Broj 259. Pitalice
1. tačke, 2. e, ge, de — (egede).

Broj 260. Igra riječi
šala—alaš—salaš—(šal+as)

Broj 261. Igra riječi
Ko rano rani, rado rano radi

Broj 262. Igra riječi
Treba otstraniti slova koja dolaze u riječima »četiri slova«. Ostatak će biti količina od osam slova.

Broj 263. Na ispitu
Treba postaviti jednadžbu, te izračunati:

$$2(5 + x) = 36 + x$$
$$10 + 2x + 36 + x$$
$$2x - x = 36 - 10$$
$$x = 26$$

Nakon 26 godina

Broj 264. U školi
Treba postaviti jednadžbu s dvije nepoznanice, te izračunati:

$$(x + y = 10) \times -3$$
$$(x/2 + y/3 = 7) \times 6$$
$$-3x - 3y = -30$$
$$3x + 2y = 42$$
$$y = -12$$

$x - 12 = 10$, $x = 22$
To su brojevi 22 i — 12 (minus 12).

Broj 265. Računska slagaljka

1	3	5	4
5	4	1	3
4	5	3	1
3	1	4	5

(Ima više različnih rješenja)

Broj 266. Konstruktivni zadatak

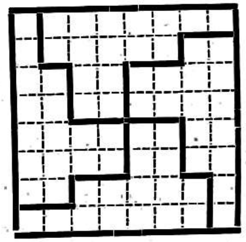

Broj 267. Konstruktivni zadatak

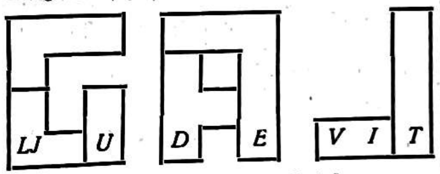

Broj 268. Konstruktivni zadatak

T	E	R	E	T
E	M	O	N	A
R	O	U	E	N
E	N	E	J	A
T	A	N	A	K

Broj 269. Konstrukt. zadatak

K	E	B	A
E	T	I	R
B	I	L	O
A	R	O	N

Broj 270. Konstrukt. zadatak

K	R	A	J
R	A	D	E
A	L	A	N
S	I	M	A

Broj 271. Konstruktivni zadatak

A	N	E	T
D	O	R	A
A	R	O	M
R	A	S	A

Broj 272. Konstrukt. zadatak
Rješenje konstruktivnog zadatka:

j-	-t-	-k.	p-	-a-	-b
-i-	-o-	-m	-a-	U	-u
-e-	-e	-n-	-j-	s-	-č-
-n-	-o-	-j-	-u-	-l-	m-
s-		-o-	-s		-a-
-g-	-o-	-l-	-v-	-n-	s-

Rješenje konjićevog skoka:
U mnogom je slučaju ponos slab savjetnik

INDEKS NAZIVA

BROJEVI OZNAČUJU STRANE

Akrostih 81
— nepravilni 83
Akrostihoid 83
Akrostih
— slogovni 83
Akrostihoid
— prigodni 84
— slogovni 85
Anadiploza 69
— anagramna 70
— krnja 70
— logogrifna 70
— palindromna 70
— proširena 70
Anagram 55
Anagram—homonim 61
Anagrami
— povezani 63
Anagram
— krnji 60
— lančano logogrifni 61
Anagram—logogrif 61
Anagram
— logogrifni 60
— prošireni 60
— slogovni 56
Aritmogrif 95

Brojčanica 95
— akrostihna 87
Brojčanica s ključem 96
Brojčanica slogovna 97
— specijalna 96

Citatna zagonetka 108

Čahura 151
Češalj 36

Dodavaljka 81
Dopunjaljka 43
— akrostihna 86
Dopunjaljka—logogrif 46
Dopunjaljka
— srokovna 44
Dopunjaljka-šaradoid 47

Girlanda (bordura, vijenac) . . 40
Gramatička zagonetka 147

Heteronim . . . . . (nota) 72
Homoionim . . . . . (nota) 94
Homonim 92
Homonim—anagram 93
Homonim—logogrif 94
Homonim
— nepravilni . . . . . (nota) 94
Homonim—palindrom 94
Homonim—šarada (-doid) . . . 94

Igra riječi 153
Ispunjaljka 29
— akrostihna 85
— brojčana 31
— kombinirana 33
— lančana 32
Ispunjaljka
— logogrifna 78
Ispunjaljka—magični kvadrat . . 54
Ispunjaljka—skrivačica 33
Ispunjaljka
— slogovna 30
— specijalna 31
Ispunjaljka u stihovima . . . 34
Ispuštaljka 81

Jednačica 94
Jednadžba 100

Karree . . . . (nota) 98
Klin 49
Konjićev skok 135
— simetrični 138
— slogovni 137
— slovčani 137
Konstruktivni zadaci 155
Kraljev hod 145
— simetrični 145
— slovčani 145
Kraljev hod vodoravnih i okomitih poteza 146
Kriptogram 121
— diobeni 127
— množidbeni 135
Kriptogram oduzimanja 134
Kriptogram
— opisni 126
— računski 135

Kriptogram s ključem 126
Kriptogram u pjesmi 125
Kriptogram zbrajanja 134
Križaljka 13
— američka (amerikanska) . . . 24
— brojčana 26
Križaljka bez crnih polja . . . 19
Križaljka—ispunjaljka 28
— brojčana 26
Križaljka
— kombinirana 28
— lančana (verižna) 22
— magična 20
— povijesna 26
— prigodna 19
— rebusna 26
— slogovna 25
— specijalna 19
Križaljka u slogovima 25
Krug 39
Kulin hod 146

Lančanica 105
— slogovna 106
Lančana spirala 105
Logogrif 73
— akrostihni 78
Logogrif—anagram 79
Logogrif
— dvostruki 78
Logogrif—homonim 79
Logogrifi 76
— povezani . . . . 77 i 80
— verižni (lančani) 77
Logogrif
— logogrifni . . . . . (nota) 79
— povezani 77
— slogovni 76
— trostruki 79
Lovčev hod 146

Magične stepenice 55
Magični križ 54
Magični kvadrat 51
Magični lik(ovi) . . . . . 51 i 53
Magični trokut 54
Meandrov tok 106
Metamorfoza 101
— opisna 104
Mozaik 98
Mozaik—konjićev skok 100
Mozaik
— slogovni 99
Mozaik slogovni—konjićev skok . 99
Mozaik (vrst ispunjaljke) . . . 37

Narodne pitalice 158
Narodne zagonetke 157
Naša narječja 150
Naša pisma 150
Naši govori 150
Niz logogrifa 76

Oduzimaljka 81
Oksimoron 71
— logogrifni 71
— palindromni 71
Oktogon 38
Opisivaljka 151
Opreka 72

Palindrom 88
Palindrom—homonim 91
Palindrom
— krnji 91
Palindrom—logogrif 91
Palindrom
— logogrifni 90
Palindromne rečenice 89
Palindromoid 92
Palindrom
— prošireni 91
— slogovni 90
Palindrom—šarada(-oid) 91
Palindrom
— šaradni (-oidni) 90
Paronimi . . . . . . (nota) 92
Perifraza 151
Piramida 49
Pitalica 152
Pomicaljka 109
Posjetnica (adresa i sl.) 63
Povezani heksagoni 38
Pravopisna zagonetka 147
Premetaljka 62

Računske slagaljke 154
Računske zagonetke 154
Rebus 110
Rebus od slova 117
Rebus
— opisni 120
— palindromni 120
— slovčani 117
Rebus u slici 111
Rebus zamjenjivaljka 119
Rodovka 149

Saće 35
Sinonim 72
— logogrifni 72
Sklanjaljka 148
Skrivačica 107
— obrnuta 107
— zemljopisna 107
Slogovna zagonetka 40
Slogovnica 47
— specijalna 48
Slovčanica 48
Stupnjevaljka 147
Stupnjevanje 147

Šarada 67
Šarada(-oid)—anagram 69
Šarada(-oid)—homonim 69

Šarada(-oid)
— krnja 68
Šarada(-oid)—logogrif 69
Šarada(-oid)
— logogrifna 68
— obrnuta 67
Šarada(-oid)—palindrom . . . 69
Šarada(-oid)
— proširena 68
Šarada(-oid) u slikama 68
Šaradoid 67
— produženi (proslijeđeni) 69

Ukršteni likovi 35
Umetaljka 81

Veksir-slika (zagonetka) 108
Vreteno 49

Zamjenjivaljka 80

SADRŽAJ

	Strana
Predgovor	5
Uvodna riječ	9
Križaljka	13
Ispunjaljka	29
Dopunjaljka	43
Slogovnica	47
Slovčanica	48
Vreteno (klin, piramida)	49
Magični likovi	51
Anagram	55
Šarada	67
Logogrif	73
Dodatak k logogrifu	80
Akrostih	81
Palindrom	88
Homonim	92
Jednačica	94
Brojčanica (aritmogrif)	95
Mozaik	98
Jednadžba	100
Metamorfoza	101
Lančanica	105
Skrivačica	107
Rebus	110
Kriptogram	121
Dodatak k diobenom kriptogramu	133
Konjićev skok	135
Kraljev hod	145
Dodatak kraljevom hodu	146
Pravopisne i gramatičke zagonetke	147
Različite vrste	151
Nešto o našim narodnim zagonetkama	157
Odgonetke	163
Indeks naziva	175